

FOLKSKOLESEMINARIET

I KARLSTAD

100 ÅR

Minnesskrift

TILLÄGNAD

REKTOR ALBIN OLSSON

KARLSTAD 1943
KARLSTADS-TIDNINGENS AB TRYCKERI

REKTOR ALBIN OLSSON.

(Oljemålning av Lasse Johnson. Seminariets kollegierum. Foto Lilius.)

Rektor Albin Olsson

Folkskoleseminariet i Karlstad hugfäster den 1 maj hundraårsminnet av sin tillblivelse. Under den sällsynt långa tiden av trettio år har Ni varit dess rektor. Eder ledaregärning har sammanfallit med ett mycket genomgripande utvecklingskede i folkskolans historia. Med okuvlig arbetsvilja och handlingskraft, med varm och osjälvisk blick för uppfostrans djupaste innebörd har Ni alltid strävat att lyfta seminariet i höjd med samtidens högsta fordringar på en god lärarutbildning.

Den manligt fasta resningen och den förtroendeingivande värmen i Eder personlighet jämte Eder ödmjuka trohet inför livsuppgiften ha varit av ovärderlig betydelse för alla, som under mottagliga ungdomsår förunnats lyckan att stå under Eder ledning.

Seminariets byggnad står nu som en yttre sinnebild över Eder livsgärning. Vackrare och betydelsefullare är dock vad Ni genom Eder fostraregärning andligen byggt upp.

Forna elever, spridda över Sveriges bygder, forna och nuvarande lärare vid seminariet jämte andra för ungdomens fostran intresserade och verksamma personer frambära härmed till Eder sin varma tack-samhet och vördsamma hyllning för Eder med detta läsår avslutade men för framtiden bestående insats inom svenskt skolväsende.

Rune Abbeling Örebro	Hans Adolfsson Stockholm	Martin Ahlqvist Hemse
G. Ahlzén Torsby	E. Ahrenlöf Karlstad	Arvid Albertson Källtorp
Einar Aldenmark Holsbybrunn	Rich. Aldrin Gräsmark	Karl Alm Molkom
Arne Anberg Krylbo	Nils R. Anderwall Råda	R. Ankers Långserud
A. Frit. Andersson Värml. Nysäter	Allan Andersson Säffle	Axel Andersson Sillerud
Carl Andersson Duved	Evert Andersson Beateberg	Folke Andersson Skived
G. H. Andersson Forshaga	Gunnar Andersson Högerud	Henrik Andersson Forshaga
Hugo Andersson Ö:a Antervik	Johan Andersson Munkfors	Kaleb Andersson Stockholm
Karl Justus Andersson Edane	Nils Anderson Ulvsby	Ragn. Andersson Värmlands Dalby
Roy Andersson Fellingsbro	Aina Andrén Karlstad	Gunnar Andrén Karlstad
John Arenlid Eskilstuna	Anders Aronsson Vingåker	B. Asplind Luleå
Karl-Ivar Asplund Karlstad	Rolf Aspman Arjäng	Einar Atterfors Karlstad

A. Wilhelm Axelsson Karlstad	G. Badner Badabruk	Folke Barklund Kiruna
Henry Bendegard Bäl	Adolf Bengtsson Ö:a Malsjö	Gustaf Bengtsson Linköping
Karl Bengtsson Karlstad	Ludv. Bengtsson Värml. Hedås	Thure Bengtsson Likenäs
Alvar Berg Daglösen	Axel E. Berg Karlstad	Hjalmar Berg Stockholm
Arne Bergendal Arboga	Sven Bergentz Uddevalla	Alvar E. Berggren Uppsala
E. G. Berglund Karlstad	Bertil Bergqvist Tyngsjö	L. Harald Bergquist Gåsborn
Karl Bergqvist Motjärnshyttan	Oscar Bergqvist Särna	Tord Bergqvist Skoghall
A. H. Bergström Kil	Kurt Bergström Stockholm	Fridolf Bergström Högboda
Birger Bjälkeskog Skara	Artur E. Bjöhle Gumhöjden	Algot Björk Vimmerby
Nils Björck Askersund	W. Björck Djursholm	Torsten Björklund Ramvik
Carl Gustaf Björkman Karlstad	Helge Björkqvist Kaxås	K. E. Björkström Växjö
Emanuel Björling Örebro	Fritz Björn Arvika	Einar Blomberg Göteborg
Gustaf Blomqvist Östansjö	N. G. Blomstrand Forsserum	Sven Bohlin Karlstad
Nils Boqvist Grängesberg	G. Bohman Mariestad	Fridolf Borgell Örebro
N. J. Brandell Karlstad	Gustaf Braunerhielm Karlstad	Birger Brand Gammelkroppa
Einar Bresäter Virserum	Axel Bromander Uppsala	C. V. Bromander Kila
Sven Bromander Göteborg	Birger Bromsjö Guldsmedshyttan	Erik Broström Astorp
N. Broström Malmslätt	Otto Bruhn Karlstad	Håkan Brunnegård Floby

T. Bucht Härnösand	Hans E. Burman Lenungshammar	Hj. Bystedt Karlstad
Erik Bäck Karlskoga	C. J. Bäckert Falköping	Gunnar Bäckström Lit
O. Bäckström Dalskog	R. Bäckström Karlstad	H. Carlbom Lidköping
N. Carlus Hälsingborg	Axel Carlsson Västra Skedevi	Georg Carlsson Bergvik
Gösta Carlsson Säffle	Olof Carlsson Sandhem	Sigrid Melcher-Carlson Karlstad
Elis Carlström Deje	Carl Castberg Jonsberg	Claes T. Claeson Dala-Järna
Ragn. Creutzer Varberg	B. W. K. Cronborg Ulricehamn	Gunnar Croon Kappelshamn
Heimer Dahl Filipstad	Oscar Dahl Karlstad	Sigurd Dahl Munkfors
Sven Dahl Karlstad	Valter Dahlén Sätrafabriker	Es. Dahlin Storfors
John Dahlin Hackvad	Erik Damberg Halmstad	Donald Damström Karlstad
Gideon Danell Borghamn	Albert Danielson Ottebol	David Danielsson Edebäck
Erik Dauner Kristinehamn	Åke Dauner Ullfors	Rolf Dufwa Rättvik
S. Edén Månserud	Bertil Edfors Amål	Henry Edgren Krokbäcken
Richard Edgren Karlstad	Anders Edlund Gällivare	Holger Edmarker Gnesta
Johan E. Edqvist Stockholm	Carl Edvinsson Lönnskog	Carl Ehrnland Grums
O. S. Ejner Ambjörby	Sten Ekblom Filipstad	I. Ekdahl Sävsjö
A. Ekenbäck Kärrbackstrand	E. Ekendahl Hasslerör	Erick R. Eklund Hjortkvarn
Harry Eklund Stockholm	J. A. Eklund Uppsala	Gösta Ekman Karlstad

Gunnar Elam Karlstad	Idar A. Elfving Östra Ämtervik	Agnes o. Hugo Engberg Stora Essingen
Gustav Engdahl Tomtebodå	J. Sam. Englund Edebäck	H. G. Englund Lidköping
Karl-Axel Engström Högerud	O. P. Engström Domnarvet	Rolf Engström Hackvad
J. Engvall Äppelvikcn	Sven Engvall Sunnemo	Bror Enholm Karlstad
Ruben Ennart Finnerödja	Filip Enström Baggå	Per-Inge Enwall Tuna
Ivan A. Erhard Flogned	Arvid Ericsson Skåstra	Eric Ericson Karlskoga
Eric D. Ericsson Lakene	Karl-Erik Ericson Viste-Askjum	Lars-Eric Ericsson Ålandsbro
Uno Ericson Geijersdal	Birger Eriksson Viskan	David Eriksson Katrineholm
Gust. Eriksson Geijersholm	Gösta Eriksson Tyfors	Karl Eriksson Elofsrud
Torsten Eriksson Mellerud	Ake Eriksson Kumla	G. Erlandsson Karlstad
E. V. Ernström Kristinehamn	Åke Ersman Falun	Bengt J. Eskilsson Östersund
Edvard Eurén Hammarö	Joel Fajerson Stockholm	Kurt Falck Stockholm
Hugo Fernemo Kungälv	E. Flood Segerstad	Nils Florell Ufsby
Sven Florell Frykäsen	Gustav Folke Folkabo	Folkskoleseminariet Göteborg
Folkskoleseminariet Kalmar	Folkskoleseminariet Luleå	Hjalmar Forsberg Uppsala
Thure Forsberg Östavall	John Forslund Säfte	Evald Fransson Göteborg
Gustaf Fredén Göteborg	Anton Fredriksson Ankarsrum	H. Fredström Olsäter
H. V. Frimodig Höje	Emil Frostegård Lidköping	Nils Frostvik Arvika

Uno Frydén Väring	Hilding Frykman Norsbron	G. A. Frykner Huggenäs
Erik Frändin Karlstad	Gösta Frödin Karlstad	Paul Frödin Kristinehamn
Ragnar Fröding Karlstad	Nancy Enwall-Gardell Karlstad	Ingemar Gillén Kvistbro
N. Grafström Närunga	J. S. Gralén Hudiksvall	Sam Granér Västerås
Er. V. Granit Brattforshyttan	Sten Granit Kall	Albert Granmo Hök
S. Granström Markaryd	Erik Granåsen Bergsjö	Erik E. Grohp Dalgränsen
Nils Grudemo Tranås	A. V. Grumstedt Karlstad	Erik Grumsten Ö. Malsjö
A. Grundemar Karlstad	A. F. Grönberg Torshälla	Erik Grönberg Karlstad
Abdon Gröndahl Vitsand	David Grönvall Munkfors	Helge Gullö Oforsen
Bror Gustaver Alsten	Alf Gustafson Forshaga	G. A. Gustafson Karlstad
G. H. Gustafson Göteborg	Almar Gustafsson Arvika	Edvin Gustafsson Rekarne
Gustaf Gustafsson Luleå	John Gustafsson Skara	Valdemar Gustafsson Amål
Wilh. Gustafsson Hökerum	Gerhard Gustavsson Molkom	Sigurd Gustavson Karlstad
Vilhelm Gustavsson Kristinehamn	Gunnar Gärdebo Atorp	Rich. Göthblad Storå
N. A. Göthe Uppsala	A. J. Hagenbrant Låstad	Einar Hagenrot Fagerås
Oscar Hagman Älgarås	Sven Hagmarker Motala	Gustaf Hallin Borlänge
C. J. I. Hammarstedt Karlstad	O. Haneklou Lycksele	Georg Hansén Köping
Egon Hansson Lund	Åke Hansson Lund	E. Hassel Kil

Joh. Hasselgren Torsby	Sten Hasselgren Boda glasbruk	Alf. Hedberg Kristinehamn
Gerhard Hedberg Hedemora	E. Hedell Fagerås	Ivar Hedén Hagfors
Hilding Hedgren Odensviholm	Karl A. Hedström Kärvåsen	Bror Heikensten Trelleborg
Vilhelm Helle Enskede	Erik Hellkvist Filipstad	Sven Hellqvist Munkfors
Erik Hellström Lidköping	P. E. Hellström Ås	A. Henrikson Karlstad
Hj. Henrikz Sunne	N. G. Hill Jössefors	Carl Holmberg Skyttmon
Anders Holmstrand Göteborg	Edvard Holmstrand Karlstad	Gunnar Holmstrand Göteborg
Gösta Holmström Horndal	Ivar Hultcrantz Mellerud	Georg Hultman Idre
Nils Husberg Karlstad	Rob. Hylander Kinna	Edw. Håkanson Ljungsbro
H. Valter Håkansson Viske-Kleva	Roland Håkansson Arvika	Knut Håkegård Tibro
Johannes Håsteen Skövde	N. Härdig Animskog	Hugo Härngren Nitta
Karl J. Höglund Vargön	Arvid Högström Karlstad	G. Hörberg Arvika
Albert Ingebro Värmlandsbro	G. Ingergård Arvika	Ingesunds folkhögskola Arvika
August Isaacsson Stockholm	John Isaksson Amål	Georg Jacobsson Axvall
A. F. Jansson Karlstad	Agne Jansson Karlstad	Albert Jansson Skived
And. Jansson Hagge	Erik B. Jansson Yttermalung	Gunnar Jansson Ludvika
Ivar Jansson Göteborg	John Jansson Sunne	Nils Jansson Karlstad
O. E. Jansson Amotfors	Paul Jansson Kågeröd	S. Jansson Rällså

B. Jarnulf LillhärdaI	Walfrid Jern Åmotfors	R. Jernberg Torsby
Verner Jobs Stockholm	Agnar Johansson Grebbe stad	Ejnar Johansson Vikersvik
Gunnar Johansson Karlstad	Gustav Johansson Fagerlid	Karl O. Johansson Skövde
Ragn. Johansson Edane	Sam. Johansson Lerdala	Sigurd Johansson Kettilsmåla
Léon Johnson Kil	Nathan Johnson Karlstad	Erling Johnson Blomskog
Gustaf Johnson Slädebråten	Yngve Johnson Högboda	Helge Jonsson Falun
K. G. Jonsson Strängnäs	P. Jonsson Häljebol	Paul Rud. Julin Myra
P. Jämthammar Klässbol	Edvard Karlsson Svanvik	R. Karlsson Västerbyhytta
Karlstads högre allm. läroverk Karlstad	Karlstads Sparbank Karlstad	Gustav Karlström Karlstad
Sture Karlzén Bålsta	Ernst Keding Orsa	Josef Kjellqvist Tunå
Ragnar Kling Karlskoga	Yngve Knöös Karlstad	Hjalmar Kraemer Falköping
Åke Källén Gamla Uppsala	Emil Källström Sunne	Karl Kärre Stockholm
Filip Kästel Karlstad	Markus Kästel Karlstad	Sigvar Lagerkvist Torsby
Gust. A. Landén Österbymo	K. Ivar Lindersten Södertälje	H. Landin Karlstad
Jonas Larshols Limedsforsen	Albert Larsson Dals-Högen	Bertil Larsson Morgårdshammar
Bror Larson Uppsala	Edvin Larsson Karlstad	Elof Larsson Karlstad
Emil Larsson Grillby	Erik Larsson Ambjörnarp	Erland Larsson Lit

Henry Larsson Vänersborg	Ingvar Larsson Falun	Joh. Larsson Kungsör
Oscar Larsson Koppom	Per-Göte Larsson Örebro	R. Larsson Kila
Seth Larsson Umeå	Seth Larsson Karl-Gustav	Simon Larsson Kristinehamn
Stig Larsson St. Levene	Börje Leijerstam Karlstad	Ryno Lekström Arvika
Ivar Lennartzon Älvsbacka	L. E. Leyler Karlskoga	I. Libert Arvika
N. Liedner Örebro	Gust. Liljeberg Karlstad	Ruth Lilius Karlstad
Aug. Lindh Karlstad	Folke Lindh Mönbacka	Torsten Lindh Sunnemo
Folke Lindahl Kristineberg	J. H. Lindahl Edane	Alb. Lindberg Stockholm
Carl-Axel Lindberg Deje	Hugo Lindberg Nya Varvet	Nils Lindberg Stöllet
P. E. Lindberg Lindfors	H. Lindblad Beted	Ture Lindbo Örebro
Emil Linder Hammarö	Nils Linder Mora-Noret	Elof R. Lindgren Söderhamn
G. Lindgren Karlstad	David Lindmark Karlstad	Alma Lindqvist Sunne
Paul Lindsjö Slottsbron	A. G. Lindskog Arjäng	Charles Lindskog Landskrona
Frans Lindskog Nockeby	Gunnar Lindskog Karlstad	Ernst Lindstrand Karlshamn
Lennart Lindström Vänersborg	Karl Linge Leksand	L. W. Lingsjö Bjurtjärn
Arne Linnarsson Alkvettern	Karl J. Linnergård Frändefors	Ernst Ljungbert Molkom
Olle Ljungdahl Karlstad	Ragnar Ljunggren Uppsala	A. Ljungqvist Välberg
Julius Ljungstrand Tämta	Tord Ljungström Övre Ullerud	David Lund Huskvarna

Gustaf Lund Ekatorp	Bror J. Lundberg Edane	Ragnar Lundborg Magra
Sam. Lundén Torsby	Karl Lundgren Karlstad	Gösta Lundin Karlstad
Gösta N. Lundqvist Ransäter	Sven Lundqvist Ransäter	Gustaf Lundström Hällefors
Sven Lundström Hällefors	Axel Lundås Säldebråten	Nils Långfors Enskede
Erik Lögdberg Ormsjö	Gösta Löwgren Väse	O. Lövgren Arvika
R. Lövgren Helgebodafors	Martin Löving Tibro	Arne Magnusson Grästorp
Gunnar Magnusson Rudskoga	Josef Martiin Bromsten	Hjalmar Mattsson Hassela
John Meuller Falkenberg	Harald Milton Kristinehamn	O. P. Moberg Stockholm
Olov Modén Karlstad	Carl-Uno Montan Säve	A. R. Morén Sågen
Valdemar Morin Stockholm	Sam. Mårtenson Lund	Gösta Naeslund Banafjäl
Paul Neander Ölserud	E. Nerlund Norrköping	Orvar Niklasson Hälle
Gunnar Nilsén Norrköping	Arnold Nilsson Lysvik	Arthur Nilsson Gräsmark
Artur Nilsson Hakkasbyn	Axel Nilsson Lekvattnet	C. A. Nilsson Karlstad
C. B. Nilsson Göteborg	Enok Nilsson Karlstad	Gust. Olave Nilsson Linnebäck
Henning Nilsson Kila	Henry Nilsson Deje	Hj. Nilsson Kalmar
John Adolf Nilsson Påskallavik	Karl O. Nilsson Vålberg	Sam. Nilsson Borlänge
Sture Nilsson Göteborg	Svante Nilsson Gällö	T. H. Nilsson Säfte
Torsten Nilsson Revsund	Uno Nilsson Varberg	William Nilsson Anderslöv

Helmer Norberg Avesta	Erik Norborg Nykroppa	Edvin Nord Frövi
K. E. Nordell Helenelund	Sig. Nordenhammar Värmlandsbro	Albin Nordkvist Sellnäs
J. Nordling Karlstad	John R. Nordling Oxberg	Algot Nordlund Tönnet
Hilmer Nordmarker Hagfors	J. A. Nordmarker Ekshärad	J. E. Nordqvist Munkfors
Carl Nordström Bjälverud	C. B. Noreen Kristinehamn	G. Norelius Charlottenberg
Eric Norgren Nye	Olle Norgren Torpåkra	Arne Norsell Karlstad
R. Nyberg Gussjöbygden	Gustav Nyborg Karlstad	Carl Nygren Skoghäll
Th. Nyqvist Kärrbackstrand	Arvid Nylén Skåre	Sven Nylund Stockholm
P. Vilh. Nyman Edane	Sixtus Nyman Vissefjärda	Erik Nyreen Karlstad
Erik Nyström Forshaga	Åke K. A. Nyström Östra Ämtervik	Lars Näs Kilafors
Bertil Odebäck Värml. Brattfors	Adolf Odén Tumleberg	Artur Odhelius Holmedal
Allan Olofsson Jönköping	Gustaf Olofsson Långserud	A. Olsson Långserud
Arne Olsson Muskö	Gust. Olsson Linköping	Gust. M. Ohlson Forshaga
Henning Olsson Sunne	Ivar Olson V:a Ämtervik	Johan Olsson Torrskog
John Olson Nilsby	Karl Olsson Karlstad	Knut G. Olsson Deje
Ol. Ohlsson Skattungbyn	Otto Olsson Höljes	Stellan Orrgård Ludvika
J. V. Palmqvist Deje	Erik Paulsson Karlstad	Bengt Pernberger Lysekil
Albert Persson Köping	Bränd Per Persson Enskede	Elof Persson Brunsberg

Folke Persson Arvika	Gustaf Persson Skillingsfors	Gustav Persson Viskafors
Ivar Persson Sunne	John Persson Nyhamnsläge	Martin Persson Malmö
N. Gösta Persson Råda	O. N. Persson Sunne	Sigfrid Persson Råda
Simon Persson Grängesberg	Stig Persson Kvislinge	Einar Pettersson Tolita
H. Peterson Hå	Hilding Petersson Karmansbo	Hilmer Pettersson Edsberg
Stig Pettersson Karlstad	Torsten Pettersson Karlanda	Karl Rahne Trollhättan
Sten Ramberg Fredriksfors	Mårten Regnfors Skultuna	Thorsten Regnström Lungund
Valfrid Rehn Stockholm	Ivar Reinedahl Säldebråten	Albin Reiner Stockholm
Rektor vid folkskole- seminariet Umeå	Yngve Remdahl Remmenedal	G. Reuterberg Gunhöjden
Erik Reyier Sellnäs	Rudolf Rindar Forshaga	Gerhard Rogne Arvika
Nils Rogne Torsby	Gösta Rosengren Norrtälje	Karl G. Rudander Karud
Henning Rudholm Stockholm	Gerhard Rudin Skattkärr	Lars Rudström Skoghall
Bernt Rundberg Kvistbro	J. Sigurd Rundberg Fjugesta	Effe Runelid Lidingö
A. Runestam Karlstad	A. Rydborg Karlstad	Erik Rydén Kristinehamn
A. Rydström Emmaboda	Östen Rystedt Edane	Erik Råde Alkvettern
Holger Rönn Håkanbol	Hugo Sahlström Jönköping	S. Salomonsson Jönköping
Albert Samuelsson Segmon	Albert Samuelsson Rävvåla	Sigyn Samzelius Karlstad
Frits Sandin Filipstad	Georg Sandqvist Lyckasgård	Blenda Schüllerqvist Karlstad

Sven Sefeldt Markaryd	Ruben Sellin Husum	G. Simonsson Veckholm
T. Sjöberg Botilsäter	Herman Sjögren Skara	Vitus Sjögren Karlstad
L. G. Sjöholm Göteborg	A. Sjöqvist Munkfors	Fridolf Sjöqvist Deje
Ingvar Sjöstedt Karlstad	Albert Sjöstrand Göteborg	Gösta Skoglund Umeå
Paul Skoog Udenäs	Gunnar Smedberg Arvika	Småskoleseminariet Haparanda
Småskoleseminariet Landskrona	J. G. Sondell Kalmar	Hilding Stahlén Rottneros
Gustav Starck Karlstad	E. Steinorth Själövad	E. Stenarson Skattkärr
Anders Stenson Hynboholm	C. Th. Stenson Skåre	Elis Stig Södra Vi
Per Stolpe Karlstad	Anders Storåker Särna	H. Strandberg Karlstad
Ernst Strandman Karlstad	B. Strannberg Kullavik	Bo Strinning Värml. Brattfors
Sigvard Stålmarek Sappetsele	Sven A. Sundberg Sörbygden	Karin Sundblad Uddeholm
M. Sundholm Rottnesund	Alfr. Sundin Karlstad	Einar Sundqvist Edebäck
Sven C:son Svenæus Karlstad	Albert Svensk Aspa bruk	Evald G. Svensson Fridene
Gunnar Svensson Östra Näsberget	Gösta Svensson Munkfors	Johan Svensson Tvååker
S. E. Svensson Hammarö	Karl Syrén Dädesjö	Nils Söderblom Kila
Folke Söderling Örebro	Jonas Söderqvist Karlstad	Axel Söderström Karlstad
Gunnar Söderström Karlstad	Bertil Sönnerskog Östmark	David Sörmon Hagfors

Elof Tengblad Karlstad	Bertil Tengå Örebro	Elin Thorelli Stockholm
Gösta Thunblad Härnösand	Bertil Thyberg Mårbacken	G. Tjärning Allstakan
T. Tobiasson Arvika	K. Torpman Karlstad	Anders Trygg Skoghall
Gustaf Tunér Hammarö	Elof Turegård Essboda	Ivar Tännvik Deje
Axel Törner Karlstad	H. Törnqvist Torrskog	Henning Törnqvist Essvik
Martin Ullberg Hudiksvall	Abr. Unger Karlstad	Helge Ungerman Borås
Nils Walan Väse	Erik Valeberg Varnumskulle	Gösta Valking Kisa
Gustaf Walli Göteborg	Oskar Wallinder Lidingö	Erik Wahlstedt Jönköping
Georg Wahlström Kvarnsveden	Holger Wahlström Barkarby	Harry Warell Karlstad
Gust. R. Wassbäck Malung	Wilh. Welin Karlstad	Valdemar Vendel Karlstad
Yngve Wenergrund Lilla Edet	Ivar Vennerström Karlstad	Sam. Wernius Glava Glasbruk
Carl Westerlind Bofors	Emil Westholm Skattkärr	Henrik Westlund Östra Ämtervik
Lars Wettergren Sjuntorp	Åke Wickberg Tillberga	G. Widegren Viksjöfors
Folke Wiklundh Vitsand	John E. Wiklund Varberg	Leif Wiklundh Skoghall
Oskar Vikström Sveg	Birger Winqvist Göteborg	Gösta Wirén Nössund
Hugo Wähling Skillingsfors	Värmlands läns Folk- högskola Molkom	Värmlands Museum Karlstad
Märtha Wählén Karlstad	Gunnar Zetterberg Stockholm	Ture Zetterström Umeå

Jonas Åhnebrink
Yttermalung

Arvid Ölmén
Kristinehamn

Georg Östblom
Edane

Sigfr. Östlund
Sunne

Ernst Åsgård
Vänersborg

B. Öhman
Kilsmo

Gunnar Östlind
Boviken

S. Östlund
Djurås

Paul Åskag
Ramsjö

Karl Öhnell
Mora

Folke Östling
Lennartsfors

Albin Larsson
Ulricehamn

Kyrka och skola.

Av Biskop Arvid Runestam.

Kyrka och skola: ämnet är outtömligt. Och jag väljer ut därav vad som ligger för min röst, på detta rum och inför detta auditorium.

Skolan i vårt land framkallades från början till väsentlig del av behovet att göra det kristna budskapet tillgängligt för gemene man. Den kom så från begynnelsen att i mycket stor utsträckning gå kyrkans ärenden och fullfölja hennes egen gärning ut i folkets breda lager. Den fick till främsta uppgift att lära det enfaldiga folket att läsa katekesen, Guds ord och psalmboken. För mången sträckte sig väl ändamålet med skolan icke mycket länge ens efter 1842 års skolstadgas införande. Skolan blev en ancilla fidei, en trons tjänarinna.

Man tycker att under sådana förhållanden prästerskapet helt skulle ha anslutit sig till kravet på allmän folkundervisning. Så var dock långt ifrån alltid fallet. Förslaget härom rönt i stället på många håll bland prästerskapet starkt motstånd. Anade kyrkans tjänare, att skolan var ett farligt verktyg, som en dag skulle kunna användas mot kyrkan själv? I alla händelser: skolan skulle omsider visa, att den icke nöjde sig med att gå kyrkans ärenden, utan att den hade sina egna uppgifter att fullfölja. Det är ju denna skolans successiva och med tiden alltmer påskyndade emancipation från kyrkan, som kännetecknar den tid, vilken följde på folkskolans fasta inordnande i vårt kulturliv.

Det är en högst märklig och till synes motsägelsefull historia: ur kristendomens idévärld hade den allmänna folkundervisningen med logisk nödvändighet framgått; samma idévärlds utbredning blev den väsentligen satt att tjäna. Och så visar det sig omsider, att detta nära förhållande mellan kyrka och skola, mellan mor och dotter, bar på en spänning, som till sist utlöste sig i en hotande schism. Det började med att kristendomsämnet var skolans nästan allt uppslukande huvudämne, och det slutade med

att det ämnet så gott som hade trängts ut från schemat. Kampen mot katekesplugget, för en historisk, objektiv, odogmatisk kristendomsundervisning, markerar ett steg i den riktningen. Det gäller visserligen att i denna historia om skolans lösgörande från kyrkan icke alldeles likställa kyrka och skola med kristendom och skola. Man kunde starkt känna motsättningen mot kyrkan utan att känna sig i motsats till evangeliet. Prästerlig trånghet, steril dogmatism och traditionsbundenhet gävo näring åt denna motsättning mellan kyrka och kristendom.

Men det djupaste problemet i sammanställningen "kyrka och skola" är dock "kristendom och skola": det blir till sist evangeliet självt som blir satt i fråga om "skolan" av hela den bildning, det vetande och den kultur, som skolan i sin mån representerar.

Därmed är sagt, att den motsättning skolan i långa stycken kom att stå i till kyrka och kristendom, endast är en sida av den spänning, som rått och råder mellan kulturlivet överhuvud och kyrkans kristna budskap. Skolan är nog en rätt känslig barometer för förhållandet mellan kulturliv och kristendom. Den registrerar med tämligen stor tillförlitlighet trycket.

Men spänningen mellan kulturliv och kristendom går i viss mån tillbaka på evangeliet självt. I varje fall var det en och samma evangeliska tanke, som hade varit med och kallat skolan till liv, vilken till sist visade sig vara riskabel för kyrkan själv och hennes kristna budskap: nämligen föreställningen om den enskilda människans värde och evighetsbestämelse. Den tillerkände i verkligheten människan en självständighet, som i sin tur nödvändiggjorde den allmänna folkskolan såsom tjänarinna åt detta individens självständiggörande. Beroende av Gud, helt överlåtten åt honom med sin synd och hela tillvaro, icke sin egen utan Hans, och likväl just därigenom ämnad till självständighet, till eget liv, till visshet och kraft i Hans tjänst: denna dubbeltanke innesluter evangeliet. Det är den som, förfuskad, framträder i spänningen mellan kristendom och kultur. Kulturmänniskan vill ta ut sin självständighet, ut att få den till skänks av Gud i sin överlåtelse åt Honom, med sin synd och intighet: det är det som är kulturens syndafall, det är där den falska humanismen sätter in, den som bygger på människans godhet utan Gud; det är den humanismen som nu slås i spillror i en värld utan nåd.

Det är inte fråga om annat än att evangeliets tanke om människosjälens värde blivit utnyttjad till en människans självförhåvelse, som gjorde Gud överflödig, och att skolan delvis drogs in i den motsättning till kristendomen, som den moderna kulturen så hamnade uti. Människans stora värde med Gud, lärde kristendomen. Människans stora värde i och för

sig utan Gud, lärde den moderna världens humanistiska kultur. Och skolan gick ett långt stycke med den sista.

Men det var något annat, som gjorde förhållandet kyrka—skola ännu mer komplicerat och som alltjämt är ett olöst problem i detta förhållande. Och det var det av den exakta vetenskapen skärpta sanningskravet i dess förhållande till den kristna sanningen; Guds ords sanning. Skolan kom här som eljest att stå mitt emellan kyrkan och vetenskapen. Och den drogs av den framstormande "vetenskapliga sanningen" alltmer över på dess sida, i synnerhet som kyrkan själv och hennes tjänare under vetenskapens anlopp ofta kände sig osäkra och sin kraft svikta.

Det är en lång historia. Och den är ännu inte slut. Det har i stort sett nu blivit tyst om saken, utan att någon uppgörelse har träffats och någon klarhet vunnits. Så mycket är visserligen säkert, att vetenskapens sanningsanspråk ofantligt reducerats. I praktiken har det gått lika illa med det stolta moderna vetenskapliga sanningskravet som med lovprisandet av människans höga personliga värde: liksom detta sista nu utbyttts i ett människoförakt som icke har någon motsvarighet i tidigare europeisk historia, har det moderna av vetenskapen fostrade sanningskravet efterträts av ett förakt för sanningen, som icke har något motstycke i världshistorien. Det är som om ville den historiska verkligheten själv i våra dagar fastslå, att tron på ett högt människovärde utan Gud måste hamna i människoförakt och tron på en sanning utan Gud och hans ord nödvändigt måste slå om i rena sanningsnihilismen och i ett hån av sanningen.

Under tiden håller skolan på att åter närma sig kyrka och kristendom. Men problemet om sanningen är icke löst. Det är det stora problemet i förhållandet kyrka och skola eller kristendom och skola. Det ligger där latent oroande den dag som i dag är. Och det kan när som helst bryta fram igen i full aktualitet.

Det är på denna punkt kyrkan är skyldig skolan något. Det är här ett ord av ärlighet ännu icke blivit sagt av modern kyrkan till hennes dotter skolan.

Det stora problemet kyrkan och skolan är icke problemet om prästens eller kyrkans befogenheter på skolans område och i dess ledning utan om kristendomsämnet och skolan; närmare bestämt är problemet sanningsproblemet i kristendomsundervisningen. Det är där ett frågetecken vidhäftar förhållandet kyrka och skola. Det är alltså samma frågetecken, som är satt vid förhållandet mellan kristendom och kulturliv överhuvud. Men kristendomens sanningsproblem är i skolan särskilt tillspetsat och ömtåligt. Det går eljest lättare att

dölja det eller att hjälpligt lösa det. I skolundervisningen är det på grund av de där nödvändigt förenklade frågeställningarna och elevmaterialets sprödhet utomordentligt försvårat. Om en teologi vill hjälpa den moderna människan tillrätta med frågan om Guds ords sanning, så är förstås mågan att i detta stycke tillgodose kristendomsundervisningen i skolan själva eldprovet för en sådan teologi.

Mig synes nog, att teologien i våra dagar icke bestått detta prov. Den har hjälpt teologen att nödtorftigt lösa sanningsproblemet, ibland icke ens honom. Men den har lämnat den stora allmänheten och framför allt skolans män i ovisshet och oklarhet. Den har i varje fall icke satt medel i deras händer, varmed de hade kunnat för sin egen del bemästra problemet. Det är här kyrkans skuld till skolan kvarstår. Det är här p r o b l e m e t i kyrkans förhållande till skolans kvarstår.

Härmed berör jag ett förhållande, som det bereder mig mycket bekymmer att komma in på och som vi ändå inte ständigt få gå ur vägen. Det går minst av allt an i dag, när kyrkan och skolan skola göra sig räknenskap för sin ställning till varandra nu efter hundra år och fråga sig, var den egentliga friktionspunkten mellan dem ligger. Men det är bekymmersamt att upptaga den ömtåliga frågan. Sinnena oroas, den personliga tron kan känna sig hotad, teologiska motsättningar rycka fram och skapa polemiska inställningar, i vilka det ofta mer gäller mänskligt rättshaveri än kristen tro. Det behövs framför allt mycken ödmjukhet för att ge sig in på detta ämne och mod att bekänna sin begränsning.

Jag sade förut, att det uppstått en spänning mellan Guds ords sanningsanspråk och ett modernt sanningsanspråk på objektivitet och faktiskhet, som skärpts av den nyare vetenskapen. Detta sista sanningsanspråk ställer allt vad historiska uppgifter och berättelser heter inför frågan, vad som faktiskt har skett och tilldragit sig. Det kan inte undantaga Guds ord i den heliga skrift från denna frågeställning. Det underkastar den lika väl som alla andra historiska urkunder den granskning med hänsyn till sanningshalten i dess uppgifter, som alla andra historiska dokument få vidkännas.

Nu måste först sägas, att denna sanningsfråga är fullt legitim och berättigad. Vi skulle säkert förneka "det bästa inom oss" — som det heter — om vi gjorde avkall på detta sanningskrav och toge det lättvindigt med frågan, om vad som är sant i betydelsen motsvarar verkliga tilldragelser och skeenden. Det är till äventyrs här icke ett "profant" sanningsanspråk, som vi kunna skjuta åt sidan och säga, att det inte angår vår andliga människa. Det ingår helt visst såsom ett grundväsentligt

led i vår högsta utrustning som människor och i våra högsta möjligheter som människor. Vi kunna icke utan skygghet i samvetet ta det lättsinnigt med frågan om enkel historisk sanning. Och skygghet i samvetet har på det närmaste med Guds ord till människan att skaffa. Det är detta som gör frågan om Guds ords sanning i skriften så svår och komplicerad. Det är för det man inte utan vidare får slå bort tvivlet som oförsynt och hädiskt. Det kan vara framsprunget ur ett djupt rotat, ädelt mänskligt sanningsbehov som självt i grunden har med själens frälsning från synd och skuld att göra.

Jag skall inte söka besvara den frågan, i vad mån det moderna tvivlet, som ännu är starkt och allmänt, trots all ny välvilja mot kyrkan, har detta ursprung i ett legitimt, angeläget sanningsbehov. Jag vet att det finns mycket lättvindigt övertaget tvivel, liksom mycken lättvindigt övertagen tro. Jag vet, att tvivlet på Guds ords sanning mången gång varit en välkommen ursäkt för ett lättsinnigt liv. Men jag vet också något om, vad det ärliga tvivlet, framsprunget ur den ärliga frågan om hur det i verkligheten förhåller sig, skapat för en nöd. Och det finns sannerligen ingen anledning att bagatellisera dess betydelse för människors inställning till kyrka och kristendom i våra dagar.

Men det är av högsta vikt, att från första stund man nalkas detta problem, hålla fast, att det är en annan sanningsfråga det i första hand gäller för den som rätt närmar sig den heliga skrift. Den ter sig till en början helt skild, denna fråga, från den andra eller från frågan om den historiska sanningen i bibelns berättelser. Bibeln har följande grundkrav på envar, som kommer till den för att tillgodogöra sig dess innehåll; den frågar: Kommer du till mig med det rätta spörsmålet, det för vilket allena jag är till? Jag är icke till för att besvara allehanda frågor angående historiska förlopp och skeenden eller förhållanden i natur och människoliv; jag skall icke rådfrågas om himlakropparnas gång och världsalltets historia, om lagar i naturens värld eller den historiska processen. Jag är till för ett enda ändamål, för att besvara en enda fråga, nämligen människans fråga och rop efter frälsning. Endast den som nalkas den heliga skrift med den frågan, i frälsningsavsikt, har utsikter att få hjälp och att icke taga anstöt och råka i tvivel. Den sanningsfråga, som leder in i bibelns värld och verklighet, är en fråga om sanningen om mig själv som frågar, en villighet att öppet se min egen verklighet i ansiktet och att med den hopplösa verkligheten, som heter synd, träda inför en makt, som förklarar, att Han likväl vill ha med mig att göra och frälsa mig.

Sanningen om mig själv, min faktiska verklighet, i ljuset av den Guds bestämelse med mig och mening med mitt liv, som träffar mig på en gång som, en anklagelse och en stråle av evighet mitt i mitt jordiska elände, det är den sanningen om mig själv och min tröstlöshet utan Gud, och min evighet med Gud i Jesus Kristus, det är den sanningen det gäller i den heliga skrift.

Det gäller först att bli alldeles klar över den religiösa frågeställningen inför skriften till skillnad från den andra, den blott historiska eller "teoretiska" sanningsfrågan. Jag skall inte säga: Det gäller att tillsvärdare lägga den sistnämnda frågan å sido. Den riktigt angelägna människan lämnar å sido de bibelkritiska spörsmålen, huruvida det och det verkligen hänt, och förstår och säger sig, att de äro sekundära. Ja, hon kanske har en farlig lust att göra ett sacrificium intellectus, alltså att offra helt och hållet det vetenskapliga sanningsbegreppet. Den som levat med i en väckelse, vet hur villigt man jakande besvarar även den historiska sanningsfrågan och accepterar såsom historiska verkligheter allt vad skriften innehåller och skildrar. Sådant är riskabelt och kan nog hämna sig i längden. En försummad teoretisk sanningsfråga kan i sinom tid försåtligt återkomma och överrumpla med tvivel. Men ojämförligt mycket farligare är det, om den icke religiösa frågeställningen ensam får råda. Då kommer man ovillkorligen på sidan om skriftens verklighet, hur mycken fin förståelse man än har för "religion" och hur villig man än är att erkänna en "Gud". Det är ett oting, för att icke säga ett oskick, att utan en levande frälsningsfråga upptaga frågan om t. ex. Kristi gudom. En diskussion härom, som var så vanlig vid religionsdebatterna för ett par årtionden sedan, kan inte leda till någonting. Det blir ord utan mening. Man kommer alltid, när man närmar sig den heliga skrift på detta sätt för att oberoende av själens rop på frälsning fastställa sakförhållanden, man kommer alltid att då gå miste om undret och stanna utanför undrets värld; därmed utanför Guds liv, som bara påträffas i undrets värld.

Att bli kristen, att börja tro på Gud, det är att släppa in undret i sitt liv. Det är att tro Gud om det omöjliga. Det är att utplåna alla av människotanken dragna gränser för Guds makt och möjligheter — sådana som den liberala teologien vid sekelskiftet och därefter så förnumstigt drog. Det som var dess dödssynd var, att den med den heliga skrift i hand föreskrev Gud gränserna för hans makt och möjligheter. Den erbjöd sig att tro på Gud på det villkoret, att Gud fann sig i att uträtta eller ha uträttat, vad det mänskliga förnuftet ansåg möjligt. En nästan komisk situation: där står den lilla varelsen människan, en försvinnande

punkt i världsalltet, och talar till himmelens och jordens Herre och säger: Jag skall godkänna dig, om du underkastar dig det min människotanke kan godkänna som möjligt; om du vill gå med på att röra dig och handla inom de av min tanke dragna gränserna för ditt handlande.

Med den attityden kommer man naturligtvis aldrig in i trons värld, hur stor plats man än bereder Guds namn i sitt tankesystem. Ty trons värld är undrets värld. Det är den värld, där allt kan ske, har kunnat ske och kan ske, där ingenting blir omöjligt, där allt blir möjligt och har kunnat hända, ännu kan hända, nu och här. Undrets värld, det är den heliga ovisshetens och obestämdhetens värld.

Det är i detta den moderna tanken i så stor utsträckning gått vilse och även där den icke velat det blivit rationalistisk. Det är till undret vi skulle tillbaka igen: tillbaka in i denna obestämda, ovissa, oavgjorda, odeterminerade värld, där man aldrig är "säker", där allt kan hända, där jag inte vet från dag till dag och stund till stund, vad Gud tänker göra, men där jag vet, att han är i färd med att skapa, d. v. s. att göra under, om jag bara tror och ser dem och är beredd att gå med in i denna undrets värld med min häg och vilja och gärning.

Enligt min mening ha undren i Nya Testamentet att stå för detta: a l l t k a n h ä n d a, där Gud gives ingång och blir trodd. Den som lever i Guds närhet, lever mitt uppe i undret, i häpnadsväckande skeenden och förlopp. Han ser fler under än den trosblinde, och han skapar fler under, med sin tro.

Jag är tämligen övertygad om, att det finns mycket så kallat legendariskt stoff insprängt i Nya Testamentets underberättelser. Men jag aktar mig noga att söka uppdraga gränserna där mellan vad som skett och vad som icke kan ha skett. Nej, de få stå där alla och hålla dörren till undrets värld öppen. De få stå där som ett trots mot mänskliga anspråk att kunna draga gränser för det för Gud möjliga. Det är förfärligt mycket viktigare, att den dörren hålles öppen, än att jag kan tala om för den vetgirige sanningssökaren, vad som verkligen skett och vad som bara är legend. Jag vet, att det kan ske underbara, otroliga ting, där Gud är. Jag ställer mig frågande inför vinundret i Kana och andra. Men det får stå där som ett led i den starka trons förvissning, att Gud är undrets Gud och trotsar allt vad mänskligt förnuft gjort upp som möjligt för honom att rå på.

Det betyder en totalsyn på Nya Testamentet och Guds uppenbarelse i Kristus, som jag skulle vilja uttrycka med de tre orden: stötesten, prövosten, hörnsten. Guds ord föreligger i den heliga skrift i en förnedringsgestalt, såsom det alltid blir med det som skall förmedlas genom

människor. Ordet är mottaget och skildrat, Jesus Kristus är tecknad av människor, som hur mycket de än voro tagna i andens tjänst ägde människors vanliga svagheter: skumögdhet och glömska och felsyn, och icke förmådde låta uppenbarelsen gå rent genom sina händer. Ordet föreligger i en förnedringsgestalt och är en stöttesten, på vilken människor, som inte nalkas det rätt, skola stöta sig: det har Kristus själv förutsett och sagt och den heliga skrift efter honom. Det är normalt, ja, det är som om vore det gudomlig avsikt och mening i att skriften skall föreligga på detta sätt i sådan ofullkomlig dräkt och i stöttestestens form. Meningen är, att det så skall pröva halten och arten i vårt sanningsbegär. Ha vi i vår själ den avgörande sanningsfrågan, om vår frälsning. då skola vi se igenom förnedringsgestalten, se in till härligheten hos honom, som är klädd i den, upptäcka Frälsaren, hörnstenen, i det vi först stötte oss på. Den heliga skrift är sådan i sin förnedringsgestalt, att den prövar äktheten och angelägenheten i vår sannings- och frälsningsfråga. Det är förnedringsgestaltens mening: den skall vara stöttesten och provosten, genom vilka min angelägenhet om personlig sanning blir uppenbar och jag får syn på hörnstenen.

Men det är klart, utan den angelägna frälsningsfrågan blir det bara förnedringsgestalt och förargelseklippa av hela uppenbarelsen i ordet.

Är alltså detta uppgiften vid handskaudet med skriften, att hålla denna dubbla frågeställning klar och att framför allt ha klart för sig, att skriftordet är till för att besvara en frälsningsfråga och ingenting annat, så framstår ju hela svårigheten i den uppgift kristendomsundervisningen i skolan innehåller som så mycket större. Det är också det viktigaste vi för närvarande kunna göra: att se och erkänna denna svårighet och inte komma med obilliga krav och domar åt något håll.

Undervisningen i kristendom skall såsom annan undervisning meddela kunskap om fakta och verklighet. Den skall hämta fram dessa fakta ur den heliga skrift och framlägga dem för barn och ungdom, hos vilka reflektionen ännu är outvecklad, som ha större möjligheter än vi äldre att beträda undrets värld, men på samma gång äro mycket känsliga för den historiska sanningen i vad som meddelas dem och som i varje fall en gång skola komma att ställa den teoretiska historiska sanningsfrågan och för dess besvarande se sig om i den undervisning de fått i skolan. Det är en oerhört grannlaga uppgift för en kristendoms lärare. En kristendomslektion är förfelad, om den inte kvarlämnar i barnets själ intrycket, att det är verklighet, man sysslat med under lektionen.

Men är det inte många gånger känslan av överklighet i det man haft för händer, som gör kristendomslektionen så ointressant och tråkig.

Det hänger i ofantligt hög grad på lärarens person. Vi skola icke ställa orimliga fordringar på honom. Men vad fordras av honom, för att han skall kvarlämna intrycket hos sina elever, att det är v e r k l i g h e t, de sysslat med under kristendomslektionen? Jag kan icke se annat än att han måste ha den där frågan levande i sin egen själ, som är den enda riktiga att nalkas Guds ord med. Jag säger inte, att han måste äga svaret. Men att frågan lever där, att kampen pågår inom honom själv, som den frågan innesluter: kampen mellan själviskheten och en osjälviskhetens makt, som söker hans själ, kampen för renhet och sanning, för ärlighet, trohet och heder, kampen i och om hans själ mellan Gud och djävul. Finns den, rör han icke med ovarsamma händer vid det heliga, och han kommer att inge respekt, även om han nödgas vidgå sin och allas vår ovetenhet inför frågor, som kunna ställas på honom av de unga angående sanningsenligheten i de bibliska uppgifterna. Är han själv behärskad av människolivets stora fråga om frälsning, ut ur samvetets nöd, ut ur skulden, ut ur meningslösheten och tomheten och förgängelsen och döden, så skall han förstå att låta de unga ana och känna, att det sannerligen är v e r k l i g h e t, som uppenbaras i den heliga skrift och som vi syssla med under kristendomslektionerna, även om han måste låta skymta för dem ordets förnedringsgestalt i skriften. Utan denna personliga hållning hos läraren är det bäst han låter bli att fingra på den historiska sanningsfrågan och så skepsis. Den lärare, som från sin undervisning i kristendom bara kvarlämnar ett intryck, att bibelordet inte är alldeles trovärdigt i sina berättelser, har naturligtvis alldeles förfelat sin uppgift. Då är det tusen gånger bättre, att han förfäktar verbalinspirationsläran. Ty det är tusen gånger sannare. Men den som har sett, att Kristus är större än den ordets förnedringsgestalt, som på en gång döljer och uppenbarar honom, han tackar Gud även för den tjänst, som vetenskapen har gjort honom med sin omutliga fråga om sanningen. Evangeliets Frälsare tål väl vid även den närgångna verklighetsbetraktelsen.

Det kunde på detta sätt se ut, som om vore skriftens sanning och verklighetshalt helt beroende av subjektiv syn och upplevelse. Och den blir alltid åtkomlig endast under vissa subjektiva betingelser. Men dessa bestå inte väsentligen i känslor och känsloupplevelser.

För mig är Jesus Kristus i evangeliet den största sanningen i världen. Det finns ingen sanning, värd att kallas sanning, bredvid den, att han

kommer med frälsning till människors barn. När jag säger det, faller jag inte i den meningen tillbaka på min personliga upplevelse, att jag skulle ha ett så djupt och starkt intryck, känslöintryck, därav i min själ, att jag inte behöver någon tankens klarhet och förvisning. Med det kristna livet är det enligt min erfarenhet tvärtom så, att de högsta och rikaste stunderna äro de, när man blir obekymrad om sin egen lilla själs öde och oroliga frågor bara för det överväldigande däri, att det för mänskligheten f i n n s en säker väg ut ur nöden och en sanning, som trotsar all lögnens makt. Det är det som är hela tryggheten, den sanningen, att H a n ä r, Han som uppenbarar sig i Jesu Kristi liv och död och lära.

Kyrka och skola äro åter på väg emot varandra. Tiden själv, jag menar Han, som är tidens Herre, arbetar deras närmande till varandra i händerna. De ha likvisst ännu ett stycke väg att gå. Både kyrkans och skolans tjänare ha att under tiden öva sig i ödmjukhet och i att bättre förvalta sanningens ord. Sker det, kommer kristendomsämnet av sig självt att än en gång bliva skolans stora ämne, som sammanhåller alla de andra, liksom överhuvud tron på en övervärldslig mening med tillvaron är det enda, som i detta världskaos kan hålla vårt mod uppe.

Kyrkosång och skolsång.

Av Biskop J. A. Eklund.

Följande anspråkslösa bidrag utgör blott några strödda anteckningar, tillkomna vid studiet av andelivet i Sveriges kyrka tiden efter 1819 — det år man ju kan sätta som ett av de största märkesåren i det nittonde seklets svenska kyrkohistoria.

Det är naturligt att den nya Wallinska psalmbokens tillkomst gjorde frågan om kyrkosång och kyrkomusik brännande. En mycket aktiv man på detta område var Johan Jakob Hedrén, sonen av Dal, som en kort tid var biskop i Karlstad. Han talade i prästeståndet 1817 om psalmsångens förfall. Orsaken till detta fann han ligga i den världsliga musikens under samma tid "gjorda framsteg". "Vår nuvarande kyrkomusik", heter det, "kan sägas vara en fullkomlig motsats till den världsliga. Om den senare förtjusar genom sin harmoni och regelbundenhet, så avskräcker ofta den förra genom sina missljud och sin oredighet, som tid efter annan så tilltagit, att dess natur synes alldeles försvinna. Det kunde väl ock bliva nödigt att från den profana musiken låna alla de medel och de behag, varmed den utträngt den religiösa".

V i måste väl vid detta sätta ett stort frågetecken. Men Hedrén hävdade ju: "Likväl borde tillses att koralens primitiva karaktär icke förlorades".

Nu föreslog Hedrén, att ett institut till utbildande av skickliga lärare i koralmusik och koralsång skulle inrättas. Detta Cantors-seminarium borde tjänligen upprättas i Stockholm. Musikaliska akademien ansågs icke vara lämplig att därvid fungera. Pastoralutskottet 1818 yttrade sig snävt och avvisande. Särskilt ansåg utskottet angelägenheten sakna nog allmänt intresse, dels fann det sig ej böra ingå på frågan om skillnaden mellan andlig och profan musik. Hedrén replikerade ganska ingående. Skillnaden mellan det ena och det andra fann han just vara en huvudsak. Man har, säger han, icke utan skäl länge beklagat sig över den avtynande religiösa stilen i andeliga arbeten i allmänhet, i predikningar, i bibelöversättningar, ja även i rituella och populära undervisningsböcker. Det behöves icke mera än att veta, det andelig musik och sång hör till den sublimare och skö-

nare konsten, för att kunna inse, att även dessa delar av den högre bildningen måste undergå samma öde, nämligen att profaneras. Han kunde icke frångå sitt påstående om koralsångens verkliga förfall. Prästerna kände sämre koralsången än fordorm, då den utgjorde ett föremål för allmänt intresse. Så hänvisade han åter på den nya psalmboken. "Inga åtgärder ännu! Väntar man, att sångare skola lära sig själva! Väntar man, att de som efter slentrian med möda taga sig fram i det allmänt någorlunda kända skola utan handledning taga sig fram i det nya?"

År 1822 erhöles statsmedel till musikaliska akademien, egentligen för kyrkomusikens befrämjande. Därigenom kunde man ånyo öppna en inrättning, som också, enligt vad man uttalat, ända till år 1848 kunde betraktas som en organistskola. Men Hedrén var icke nöjd. Han förnyade år 1828 sitt yrkande, nu med framhållande av att den nya psalmboken med få undantag blivit i alla rikets församlingar antagen. Beklagligen voro många av de härliga, hos våra fäder allmänt kända melodierna alldeles utgångna. Tidens ljumhet hade utplånat dem. Sånglärare vid läroverken måste utbildas vid någon högre läroanstalt.

I stiftets hävder ser man exempel på att Hedrén, sedan han blivit biskop i Karlstad, visade samma levande intresse för kyrkosång och dess övande i skolan.

År 1832 visiterade han i Ör. Det var ju hans hembygd. Där fanns vid Upperuds bruk en av de äldsta folkskolorna i stiftet. Den hade antagit Bell-Lancastermetoden och hade nära 80 barn. Vad som isynnerhet utmärkte denna skola är, heter det i redogörelsen, dess färdighet i koralsången, tillvägabragt genom användandet av Dillners psalmodikon, varefter skolbarnen lärt sig att sjunga såväl de nya psalmmelodierna som svenska mässan. Några av de bäst försigkomna hade blivit utsedda att vid gudstjänsterna i Ör den 14 och i Gunnarsnäs den 21 biträda vid avsjungandet av nya psalmmelodier, vilket även med fullkomlig framgång verkställdes. Man äger härav en ytterligare styrka för det hopp, att våra församlingar skola snart lära sig sjunga vår nya psalmbok, då den uppväxande ungdomen icke allenast själv lär sig denna kunskap utan även däruti bliver ett slags monitör för de äldre.

Om tillkomsten av detta psalmodikon kan ju också prästeståndets protokoll förmäla. Det var vid den märkliga riksdagen 1829, då riksdagens prästestånd hade ledamöter som Wallin, Geijer och Tegnér. Den förre uppträdde med ett uttalande om kyrkosången. Det är, sade han, en allmän och grundad klagan, att den nya psalmboken möter stora hinder därigenom, att de nya melodierna så långsamt och så svårligen kunna inläras. Den Häffnerska koralboken förutsätter en större kännedom av tonkonsten än

som på de flesta ställen kan väntas, särdeles där orgverk ej finnas till sångens ledning. Till avhjälpande härav är en påfinning gjord av högst märklig och vid första påseendet knappast trovärdig egenskap. Den går ej ut på mindre än att även åt den i sångnoter okunnige lära konsten att efter en liten stunds övning på egen hand kunna sjunga vad melodi som helst. Jag har tvivlat på saken, till dess jag av egen erfarenhet fått övertyga mig därom att intet charlataneri härvid har rum. Men jag begär ej att bliva trodd på mina ord, efter jag själv är utan musikalisk teori, utan anhåller blott att få förete de till mig lämnade intyg från de mest sakkunniga som vårt land äger. Han nämner justitierådet v. Rosen, krigsrådet Ahlström, Geijer, Hæffner, Lindblad, Frigel. Problemet vore löst genom en koralbok, utförd i siffror, som ej skulle kosta över 1 ½ Rdr, samt ett instrument, som varje sockensnickare kan göra. Idén vore till ursprunget dansk men hade utvecklats och till vårt behov lämpats av Dillner. Enskilt förklarade Geijer sin övertygelse om den föreslagna metodens lämplighet.

Kanske har det knappt funnits ett "instrument" som skänkt så mycken hjälp åt det stugornas eller bondgårdarnas eller skolornas folk som ville lära sig sjunga sin psalm. Ännu i min barndoms skola, där läraren på 1870-talet var densamme, som på 1840-talet blev förste skollärare i min hemförsamling, stod hans psalmodikon på hans kateder. Jag minns särskilt från hans morgonandakt: "O Fader vår, barmhärtig god . . ."

I biskop Hedréns herdabrev utalar han sig om kristendomsundervisningen. Den har det egna med sig, att den, med andakt och värme utförd, ofta är lärorikast för den som förut redan innehar kunskapen — ett bevis, att den i sig själv är lika mycket gudstjänst som undervisning. "Men även folkskolan i dess egentliga, inskränkta mening räknas med rätta såsom vårt ämbetsrum".

Från Hedréns tid, år 1835, är den "vördsamma inbjudning till deltagande i en förening till utspridande av nyttig folkläkning inom Karlstads stift", som lett till den förening, som för några år sedan firat sitt hundraårsminne. Inbjudan var undertecknad av biskop Hedrén, Ludvig Borgström, Franz von Schéele, J. F. Lizell, O. Arrhenius, Th. Morén och O. Örttenblad, samtliga namn välkända i stiftets historia. I skrivelsen nämnes det förhållandet, att stiftet med sina blott 42 pastorat dock ägde mer än 40 folkskolor, "det mest fördelaktiga någon ort i fäderneslandet kan uppvisa".

Bland de i det föregående nämnda personerna mötte vi namnen Hæffner och Dillner. Jag vågar här ej ingå på den förres skarpa strid mot vad han ansåg vara just profaneringen inom kyrkomusikens område. Den fördes med kraft i de tidskrifter som "den nya skolan" utgav alltifrån

Phosphoros. Och det blev till sist Høeffner som segrade i koralboksfrågan. Jag vill blott erinra om huru Høeffner och Dillner i viss mån stodo varandra nära. Den senare fungerade som minnestalare vid Høeffners jordfästning 1833. Akten förrättades naturligtvis i Uppsala domkyrka. Talaren prisar det enkla, okonstlade väsendet hos en konstens idkare. Han döljer icke att den hädangångne varit en man som utkämpat mången strid, vilken satt mången gammal och huld bekantskap på hårda prov. Men vid sångarens bår bäres fram en hälsning om frid och försoning. "Ett barn i ondskan var han." Vad den hädangångne givit i sin psaltare var en gåva som av alla naturens arvedelar är paradiset närmast och utgår från dess grannskap. Nu bars han på sina söners händer till den sista vilan. — Det var åtta söner och två sonsöner som buro. Varje vår skulle "tonerna som ljudit i templen höras till dess den eviga våren ingår".

Begravningstalet intogs i Dillners "Sanningsord vid graven". Dessa äro av intresse för kännedomen av Dillners pastorala verksamhet. Många namnlösa, såsom "den fattige krymplingen", få sin särskilda predikan. Andra nämnas vid namn: den förste namngivne synes vara församlingens patronus Greve Magnus Fredrik Brahe till Rydboholm. Men "änkan Brita Lindqvist i fattigstugan" får också sin runa. Och sångarna glömmas icke. Så nämnes "kyrkovärden Karl Danielsson, som älskade Guds ord och Guds hus". Och "nio sångare hade hans hus och hans släkt skänkt åt våra högtider". Och så "lille Johannes pappa, hans fader, vilkens son sjungit så lydigt och vackert vid våra högtider och grifter". —

Hedréns efterträdare som biskop i Karlstad Carl Adolph Agardh var, likasom denne, ivrare för sångundervisningen. Det vore, menade han, ett vackert ändamål, om man kunde på söndagseftermiddagarna förena ungdomen därom samt på detta sätt slutligen bilda en folksed över hela stiftet. "Sådant överensstämmer i övrigt med folkets lynne inom de provinser, som utgöra detta stift, där bergen överallt sjunga sin växelsång med folket, likasom delande dess känslor, likaväl som dessa berg, kastade överallt emellan våra sjöar av en enkel utbrytande fruktansvärd knall ur det blixtrande molnet, bilda en hel och långvarig takt av modulerade, ej mer fruktansvärda men allvarliga och varnande toner. Sådant är av skapelens Herre ej gjort förgäves. I ett land där naturen har så mycken musik och så lätt att fatta varje melodi, att den genast sjunger efter vad den hör, är det en plikt för folket att lära den allt skönare och skönare toner."

Den store naturforskaren var ju ej främmande för romantisk naturpoesi. Men det är som tänkte han sig saken med bergens tillkommelse egendomligt "vulkaniskt". —

En av Värmlands mest sympatiska söner, barnaläraren Torsten Rudenschöld, utförde i gränsprovinsen Västergötland sin stora livsgärning. Också han övade, i sin kristna tros anda, kyrkosång och skolsång. Blott ett par smådrag ur hans historia!

Han hade satt bo på Läckö, helt visst med ekonomisk hjälp av sin halvbroder Olof Nordenfeldt på Björneborg. Då kom det på tal, om han hade "slösat" och slagit sig på lyx. Han försvarade sig stillsamt. Han menar, att någon egentlig "luxé" ej hade förekommit. Såvida man ej räknade dit det "nya instrumentet" och "gipsbilderna". Vad själva instrumentet angick hade det dock ett väsentligt syftemål. "Några choralaccorder äro ibland för mig nästan oundgängliga. För barnen är av vikt att genom Mammans spelning bliva uppammade till kärlek för välljud." Han citerar till sitt försvar Geijer:

"Sakta stiga ned de klara toner,
bära budskap ifrån bättre zoner,
där en Gud dem närt."

Det har, när jag läste detta, förefallit mig att kanske just detta instrument, vilket det nu var, varit det, där dottern, fru Hedlund, övade de toner, vid vilka Viktor Rydberg lärde sig vila under sina kampfyllda, hemlösa år, då han danades till Sveriges mest hälsobringande sångare för oss, som voro unga ett halvsekel efteråt.

"Gipsbilderna" hava i sig något gripande. Man har ju talat överlägset om hela genren. Men där icke annat fanns! Torsten Rudenschöld bekänner trohjärtat sin svaghet. Han hade köpt dem vid marknaden i Lidköping, då havren skänkte tämlig förtjänst. "De kostade, tillika med kristushuvudet, som du såg i mitt rum, 22 Rdr Rmt och hava skänkt mig ett fortfarande ej ringa nöje. Mer i den vägen skall jag dock ej begära." — Man kunde önska att någon liten bråkdelen av de millioner, som stat och kommun nu kosta på skolväsendet, hade kommit Torsten Rudenschöld till del!

Det var icke underligt att Rudenschöld ville ha kristusbilden för sina ögon. Var det manne Thorvaldsens? I hans kristendomsundervisning intog kristusgestalten i evangelierna den centrala ställningen. Han fann det viktigt att denna undervisning övades under högtidsstämning. Han hade vid denna alltid bibeln öppen framför sig, och han sökte ge det hela formen av ett fritt samtal. Han avbröt läsningen för att tala med barnen över det lästa. Han kommer då ofta att tänka på sin bristande insikt. "Vid

dessa fria samtal var det som min bibelkunskaps otillräcklighet tryckte tungt på medvetandet. Utur det egna hjärtat måste orden tagas, om de skola gripa barnen." Emellertid: det fanns en ledning för religionslära- ren, som på en gång vore fattlig för den enfaldige och tillika innehölle det högsta och viktigaste av allt Guds ord, nämligen evangelierna. På skol- barnens införlivande med den evangeliska historien från början till slut syntes honom undervisningen i den kristna folkskolan huvudsakligen böra hänsyfta. Han säger om Jesus: det gällde att se hans blick, sådan den enligt den evangeliska historien måste hava varit och ännu vore. —

Vid sången och den ledsagande psalmsången fäste Rudenschöld stor vikt. Under kristendomsundervisningen plögade han "avväxla med psalm- sång". "Jag sjöng högt och barnen sakta efter min melodi, men i den mån melodien blev för barnen bekant, höjde de sin stämma, och jag sänkte små- ningom min, tills den alldeles försvann."

Det är väl något liknande som nu varje "metodik" på området kan hålla fram för blivande lärare och lärarinnor. Men det som kännetecknar Rudenschöld var ju, att ingen hade lärt honom någon metodik, utan han fick leta sig fram själv. Men få torde i vår pedagogiska värld hava betytt så mycket som Torsten Rudenschöld.

Det historiska stoffurvalets anpassning efter lärjungarnas mottaglighet.

Av Lektor Erik Grönberg.

När man som lärare skall avgränsa läroinnehållet i historia för skolans olika stadier, har man att rätta sig efter gällande bestämmelser. Det för stoffurvalet närmast normgivande är vid sidan om målsättningen undervisningsplanernas kursfördelning, eventuellt modifierad genom särskilda lokala läroplaner och beslut av ämneskonferenserna. Det är emellertid här fråga om mycket allmänt hållna bestämmelser, som ge föga mer än tidsgränser för de olika klasskurserna. I det stora hela blir det därför den mer eller mindre subjektivt gjorda tolkningen av undervisningsplanens statuter i den föreliggande läroboken, som väsentligen får ge vägledning och lämna grundstoff åt den enskilde läraren. Men även den bästa förefintliga lärobok får inte betraktas såsom något i sig självt nog och slaviskt följas. Fastmera bör den uppfattas som på en gång en handbok för urval och en grundstomme för påbyggnad. Det kan vara motiverat och i vissa fall nödvändigt att efter möjligheter och syfte göra utslutningar eller behandla momenten mer eller mindre utförligt vid läxarbetet. Och framför allt måste lärobokens koncentrerade och ofta torra framställning i rätt stor utsträckning kompletteras.

Vid urvalet av lärostoff ur läxboken eller till utfyllnad av denna har man att i första hand ta hänsyn till det bildningsvärde, stoffet har. Det är emellertid angeläget, att man därvid samtidigt fäster tillbörligt avseende vid de förutsättningar, man har i de ungas intressen och fattningsförmåga. Är materialet sådant, att det ligger över deras horisont, så är det föga fruktbarande att ge det plats i undervisningen, hur bildande det för ett mera moget åldersstadium än kan vara. Det historiska innehållet likaväl som tillrättläggandet av det måste anpassas efter elevernas andliga utveckling.

För att något belysa denna anpassning vid den grundläggande historieundervisningen kommer i det följande att skiljas mellan ett lägre och ett högre mognadsstadium. Till det förra räknas här i allmänhet de elevgrupper, som äro att hänföra till eller kunna jämföras med de tidigare årsklasser i folkskolan, som ha historia på sin arbetsordning, och till det senare folkskolans högre klasser jämte motsvarande och närmast följande åldersstadier i läroverken. Någon bestämd gräns dem emellan bör emellertid varken dragas eller hållas. Tvärtom bör övergången från lättare till mera krävande arbete genomföras olika tidigt alltefter klassernas intellektuella standard och alltid ske så småningom.

På lågstadiet ha de unga relativt få föreställningar och liten erfarenhet av livet. De sakna nämnvärd förmåga till kombination och ha ringa möjlighet att tillgodogöra sig ett abstrakt och översiktligt stoff. Deras uppfattning är både direkt och indirekt i särskild grad knuten till de yttre sinnena, och åskådandet dominerar över tänkandet som deras naturliga intellektuella arbetsform. De röra sig gärna med bilder, som ha den fasta linjen och starka färgen. Deras uppmärksamhet är i allmänhet vacklande och flyktig, och för ett fasthållande av den kräves intressebetonad sysselsättning. Men de ha en livlig inbillningskraft, som kompletterar och levandegör allt sådant, som de blivit tillräckligt starkt påverkade av.

Med dessa förutsättningar är det tydligt, att det lärostoff, som i första hand bör tilltala de yngre lärjungarna, är det som står den äventyrliga och spännande sagan nära, eller det som lätt och naturligt kan anknytas till den mera påtagliga och vid historiestudiernas början bekanta hembygds-kunskapen. Hit höra de delar av ämnet, som behandla vårt folks äldsta historia, samt den nordiska guda- och hjältesagan. Berättelser och bilder ur dessa avsnitt äro också anbefallda till begynnelseläsning i folkskolans kursplan.

Det som intresserar på lågstadiet, är det dynamiska, levande varelser, verksamhet, och de resultat, som osökt och lättfattligt ge uttryck för bakom liggande handlingar. Även när man kommer in på mera säker historisk mark, är det därför främst hithörande stoff, man bör ta fasta på. Det blir här människoöden och bestämda händelser, som böra stå i centrum.

De för denna ålder mest lockande historiska personligheterna äro de, som varit med om dramatiska och fantasieggande upplevelser; det är i allmänhet fältherrarna, särskilt de kungliga fältherrarna i Sveriges historia, som stå högst i kurs. Däremot är, enligt företagna undersökningar, ännu på det tidigare högstadiet intresset för det fredliga arbetets store, statsmannen, forskaren, skalden och konstnären, avgjort svagare (G. Brandell, Skolbarns historiska intressen). Men det har av samma undersökningar

framgått, att lärjungarna inte visa någon större självständighet vid uppskattningen av de historiska personerna, utan de omdömen, som fällas av dem, överensstämman nästan alltid med den uppfattning, som kommit till uttryck i läxboken eller lärarnas framställning. Detta senare bestyrker de erfarenheter, man så småningom gör. Det går mycket väl att få de unga med sig, även när man är i färd med att följa fredens stormän mot och i deras livsverk, om framställningen bara blir tillräckligt fängslande.

De historiska personligheter, som bli föremål för behandling, böra emellertid begränsas till dem, som det ur allmänbildningssynpunkt kan sägas vara av verklig betydelse att ha kännedom om. Det måste vara något av för samhället bestående värde knutet till deras gärning. Framför allt böra vi stanna för sådana, som stå på s. k. höjdpunkter och mer än andra representera sitt tidevarv, företräda dess strävanden och ha påverkat dess utveckling. Deras livsöden, tankar och handlingar kunna bidra till att göra det tidsavsnitt, som var deras, till levande verklighet för de unga.

Om det personliga i historien fångar det ungdomliga sinnet, så är det främst därför, att det är nära förbundet med verksamhet, upplevelser, bragder. Karakteristiker och torra beskrivningar däremot tilltala inte och måste i görligaste mån undvikas. Det behövs liv och rörelse i undervisningen på detta stadium, och det stoff, man bestämmer sig för, bör vara av den art, att det kan få formen av konkreta och målande berättelser. Här vilja barnen mindre veta, hurudan ifrågavarande person var, än vad han gjorde och hur det gick för honom.

Det är yttre händelseförlopp med eller utan namngivna personer, som i första hand intressera. Men de böra — så långt det går och tiden medger — vara fyllda av sådana drag, som möjliggöra ett inre skådande och helst ha något av spänning över sig. "I allmänhet bör", säges det i de metodiska anvisningarna för folkskolan, "blott sådant innehåll upptagas till behandling, åt vilket naturligt och osökt kan givas den enkla, livfulla berättelsens eller den åskådliga, klara bildens form".

Till att börja med är det pedagogiskt lämpligt att nöja sig med relativt isolerade moment. Man har lättare för att skapa det för ett åsyftat resultat behövliga intresset, om man begränsar sig till ett för barnen åskådligt innehåll med ett fåtal dominerande personligheter och mera anslående tilldragelser. Det blir alltså under det första stadiet en serie delvis fristående, konkreta bilder.

Ha de därvid behandlade biografierna och händelserna uttagits så, att de karakterisera de historiska epoker, de tillhöra, så har man emellertid att vänta, att barnen fått en viss om än vag uppfattning om tidssammanhang och tidsutveckling.

De ha erhållit en kronologisk stomme, som kan användas att bygga vidare på och jämföra med. De ha i de behandlade bilderna värdefulla associationspunkter med möjlighet till anknytning. Undan för undan sträckas de isolerade momenten ut i tiden och förenas med varandra, och snart nog kan man börja läsa mera sammanhängande historia. Någon har sagt, att man här har att syssla med historier, och det är ju delvis riktigt, men det får inte dröja alltför länge, innan dessa sammanbindas till eller ersättas av historia. Det bör vara en strävan att få de unga att finna och följa utvecklingens röda tråd redan på det senare lågstadiet. Att de inte äro så otillgängliga för historisk kontinuitet, som stundom hävdats, är säkert.

Till de händelsesammanhang, som kanske främst sankteras av de yngre, höra krigsförloppen. Ett väl valt och taktfullt använt stoff från detta område är här lämpligt. Hit är i allmänhet också att räkna de yttre dragen av den politiska historien i övrigt. Samhället är något bestående, dess utvecklingshistoria är fortlöpande, och det är därför ganska lätt för barnen att följa och fasthålla den. Därtill kan den politiska historiens innehåll oftast givas i episk eller dramatisk form, och det personliga däri kan bli i tillfälle att utöva sin påverkan.

Däremot är det att tillråda ganska stor avhållsamhet, när det gäller kulturhistoriskt material. Det opersonliga och statiska i detsamma tilltalar inte lärjungarna på lågstadiet, i varje fall mindre där än högre upp. Mångsidigheten förbryllar, och de beskrivningar och abstraktioner, som stoffet gärna kommer till uttryck i, tråka ut dem. Om vissa kulturhistoriska moment äro av den betydelse, att de redan här skola medtagas, böra de knytas till en personschildring eller läggas in i ett händelseförlopp. Det bör dock göras undantag för enstaka tidsavsnitt och enskildheter med kulturhistorisk prägel, som ha förmåga att sätta fantasien i rörelse eller ha beröringspunkter i barnens erfarenhetsvärld. Som exempel kunna nämnas den förhistoriska tiden, riddarkulturen och forna dagars skolliv.

Framför allt är det ett slags till väsentlig del kulturhistoriskt material, som man inte bör försumma att utnyttja redan på lågstadiet. Jag tänker på det till hembygden knutna stoffet. När historien påbörjas, ha barnen sedan någon tid genom hembygdsundervisningen stärkt den bekantskap med den egna trakten, som tidigare grundlagts på annat sätt. Nu har man att öka denna förtrogenhet efter mera renodlade historiska linjer och sammanbinda det lokala stoffet med rikshistorien. Det är här stora möjligheter att få befruktande associationspunkter, som kunna bidra till säker förankring av inlärd moment, till konkreta uppslag och lättförståeliga jämförelser. Man har i berörda hänseende kallat hembygden för en hevri-

stisk källa, och visst är den som sådan uppfriskande och livgivande, om man kan få den att flöda, och det är i allmänhet inte svårt. Barnens egna kunskaper och erfarenheter, som få tillfälle att komma till uttryck vid undervisningen, verka oerhört stimulerande för det fortsatta arbetet. — De i hembygden bevarade kvarlevorna ge en åskådighet åt framställningen, som man har all anledning att ta vara på. De gamla tingen tala ofta, som det sagts, när människorna tiga, och till det som de ha att berätta om gångna tider, lyssna de unga mycket villigt.

Nu ha ifråga om historiska minnen ödets lotter fallit ojämnt för olika trakter. Men hur missgynnad en ort än är i detta hänseende, så har man säkert ganska mycket att begagna sig av. Det finns ju mängder av lokalt stoff från stenåldersfynden och fram till vittnesbörden om vår egen tids skeende. I allt detta har man en värdefull tillgång för historieundervisningen på det lägre stadiet.

Har man att göra med lärjungar, som äro att räkna till det högre mognadsstadiet, kunna större krav ställas på dem. De ha en fastare uppmärksamhet, som inte på samma sätt som vid den tidigare undervisningen behöver kvarhållas genom hjälpmedel av övervägande åskådlig och fantasieggande art. Den relativt rikare livserfarenhet och större beläsenhet, de förvärvat, ha vidgat deras synkrets och ökat deras föreställningsförråd. De ha därför en snabbare och säkrare uppfattning och lättare för att anknyta och kombinera, även när det gäller abstrakta moment. Man har då möjlighet att ta upp mera förståndskrävande stoff till behandling.

Att en stor del av det slags material, som ovan framhållits såsom särskilt passande för den tidigare åldern, måste tagas med på högstadiet, är helt naturligt. Det stimulerar intresset och kan sägas tjäna som krydda till den delvis mera torra anrättning, som bjudes nu. Men det motiveras också av objektivitetskravet, som det här är lättare att fylla.

Det är emellertid så mycket nytt, som kan och bör tillkomma nu. Det yttre och synbart verksamma i händelser och människöden har tidigare dominerat, och det har fortfarande sin plats given. Men det kan mera än förr kompletteras med inre och bakom stående faktorer och syften. Lärjungarna ha förutsättningar att komma de historiska personerna mera in på livet, att lära känna deras individuella egenskaper. Därigenom få de en fylligare och riktigare bild av dem och ha lättare att värdesätta deras samhälleliga gärning.

De ungas förståndsutveckling har fortskridit, och de känna ett allt större behov av att kunna orientera sig i historien och behärska sammanhangen. De isolerade bilderna böra ju redan förut så småningom ha vidgats och fått växa samman med varandra. Den anpassning efter elevernas mottaglighet, som det här i själva verket är fråga om, fullföljes nu mera konsekvent än tidigare. Det gäller att framlägga sådant stoff, att både tids- och — så långt det med fördel går — också orsakssammanhangen bli lätt fattbara. Att det i varje fall hos de mera begåvade inte saknas pragmatiskt sinne, får man inte minst genom deras frågor ofta påminnelse om. Lärjungarna få därför följa utvecklingen av de olika företeelser, som äro värda detta, i obrutet sammanhang, och de sättas i tillfälle att studera de däri drivande krafterna. Materialet skall ge dem möjlighet att överblicka något längre avsnitt och ta fasta på de utmärkande dragen i de olika perioderna. Det kritiska sinnet, som vid denna ålder börjar vakna, bör på ett måttfullt sätt påverkas genom jämförande stoff. Olika framställningar om samma företeelser komma därvid till användning.

Den första undervisningen i ämnet har varit så gott som helt ägnad fosterlandets historia. Efter hand är det lämpligt att lägga in i framställningen sådana viktigare moment ur universalhistorien, som ha nära samband med vårt eget land. De böra som förberedelse till det mera ordnade studiet av den allmänna historien i folkskolans avslutningsklasser och realskolan få allt större utrymme, ju närmare dessa man kommer.

Likaså böra de yttre händelseförloppen, som bäst motsvara de yngre barnens intresse och fattningsförmåga och därför i de lägre klasserna fått breda ut sig, undan för undan lämna plats även åt ämnesstoff från den inre historien. Lärjungarna ha nu större förutsättningar än tidigare att tillgodogöra sig detta. Men man bör i görligaste mån utvälja detta material så, att det kan knytas till händelser eller mera kända personligheter och därmed komma till uttryck i sammanhängande, konkreta skildringar.

Sålunda upptagas mer och mer av enklare författnings- och förvaltningsmoment i sitt tidssammanhang, och lättfattligt nutida parallelistoff, som på lämpligt sätt tillfogas, får bidra till att förbereda det senare studiet av medborgarkunskapen eller samhällsläran. Insikter på detta för de unga annars mindre tillgängliga område kunna osökt och utan att verka påfrestande grundläggas och få en befruktande historisk förankring. Men självklart är, att man måste iakttaga stor måttfullhet, så att allt detta givnes i små portioner och i enkel, åskådlig form.

På samma sätt få de delar, som äro att hänföra till den ekonomiska historien, från sporadiska enskildheter så småningom svälla ut för att för tiden efter den industriella och agrara revolutionen inta en mera för-

härskande ställning i undervisningen. Att centrala sidor av näringslivet därvid måste komma i främsta rummet, behöver kanske inte sägas. Men på det senare stadiet kan då och då även komma med litet elementär nationalekonomi som förklaring till historiska företeelser. Det är en hel del för framtiden nyttig teori, som de unga mycket väl kunna göras förtrogna med här. Så är fallet med lagarna om minsta medlet samt tillgång och efterfrågan, de viktigare prisnivån och penningvärdet bestämmande faktorerna och dylikt. — Till detta område hör också den sociala frågan, som är av den vikt, att den måste ägnas tillbörligt beaktande.

I den mån det andliga livets innehåll genom tiderna kan anses böra behandlas under historielektionerna, har man att presentera lärjungarna det på detta stadium. Det är mycket inom konst-, litteratur- och kyrkohistorien, som med fördel insättes i sitt sammanhang i den politiska historien eller studeras i nära anslutning till densamma.

Det man räknar till kulturhistorien, är i allmänhet av den art, att man måste spara det till här åsyftade ålder. De unga böra först ha vunnit en viss förtrogenhet med den yttre historiska utvecklingen, fått en smula — vad man kallar — genetisk uppfattning. Och de inblickar i gångna tiders kulturella liv, som de böra sättas i tillfälle att göra, få åtminstone vid första genomgången inte delgivas isolerade utan insättas i sin egen tids yttre ram. Stoffet måste vara sådant, att vid undervisningen enhet och sammanhang kunna ernås. Därtill behöver det stödet av goda åskådningsmedel.

Man bör sålunda tillse, att ämnesstoffets svårighetsgrad kommer att stå i lämplig relation till lärjungarnas andliga mognad. Det kan emellertid stundom vara motiverat, att man tar viss hänsyn även till den något avvikande inställning till olika kursmoment, som gossar och flickor visat sig ha. Där samskoleprincipen tillämpas, är denna metodiska detalj inte aktuell, då det inte kan bli fråga om att i berörda avseende privilegiera någongendera gruppen. Men de oblandade goss- och flickklasserna äro ju mycket vanliga, och i så fall kunde en sådan anpassning i viss begränsad omfattning äga rum.

När Nils Jacobsson i sin nyligen utgivna lärarroman, *Lika barn leka bäst*, låter huvudpersonen anordna en provskrivning i historia, så är det ett krigiskt ämne, som är föremål för kunskapskontrollen, "ty krig är nu en gång något, som intresserar pojkar". Att detta påstående är riktigt, kunna nog de flesta historielärare vitsorda. Gossarna äro i allmänhet förtjusta över att i historien få uppleva spännande och farliga moment och i tankarna vara med om händelser, där styrka, förslagenhet och mod kom-

ma till uttryck. Upptäcktsresande och uppfinnare och deras livsverk i konkret framställning falla också på läppen. Därtill synas gossarna mera än flickorna tilltalas av de yttre och materiella förhållandena i historien. De förra ha här ofta ett större förråd av närbesläktade föreställningar, som ge flera beröringspunkter.

Att flickorna gärna stanna inför kvinnorna och det kvinnliga i historien, bör inte förvåna. Det är också ganska förklarligt, att de hellre än gossarna fördjupa sig i de fredliga strävandena och starkare beröras av de olyckor, som höra kriget till. De äro åtminstone på det högre stadiet oftast mycket intresserade för det andliga livets innehåll, och lättare än gossarna påverkas de sålunda i regel av de moment inom historien, som behandla konst, litteratur och religiösa förhållanden. Detsamma kan sägas om det mesta av det kulturhistoriska materialet i övrigt. Alldeles påtaglig är deras större uppmärksamhet, när det gäller interiörer, möbler, kläder och överhuvud sådant, som har med hemlivet att göra.

En anpassning efter de linjer, som här antytts, kan, där förutsättningar äro för handen, stimulera intresset för ämnet och bidraga till en bättre allmän behållning av historieundervisningen. Men man bör i så fall gå fram med stor försiktighet och undvika ett ensidigt förfarande.

Det föregående har velat framhålla, att man vid valet av undervisningsstoff i görligaste mån måste anpassa sig efter lärjungarnas mottaglighet. Framför allt bör stegringen av kraven på de unga ske så smaningom. Det är nödvändigt att till att börja med begränsa sig till enkla, relativt fristående bilder eller en de yttre linjerna följande framställning. Parallellt med lärjungarnas tilltagande mognad i ämnet kunna efter hand nya arter av stoff tillkomma, och på det senare högstadiet bör man sträva efter att ge en allsidig och — så långt till buds stående medel tillåta — verkligheten fullt motsvarande framställning av den historiska utvecklingen. Här kan dennas organiska karaktär komma helt till uttryck. Biografiska, politiska, ekonomiska, sociala och det andliga livet tillhörande moment böra nu få framträda i sin ömsesidiga växelverkan. På det sättet kunna lärjungarna bringas till insikt om samspelet mellan de olika historiska krafterna. De lära sig se samhället som en växande organism och kunna få en riktig uppfattning om sambandet mellan nuet och det förgångna och kommande. Detta ger dem något av den historiska blick och den ansvarskänsla, man siktar mot som slutmål.

Naturuppfattning och naturundervisning.

Av Fil. lic. Åke Hansson.

Det råder en ganska allmänt utbredd föreställning, att intresset för naturen, sådan den framträder i våra skogar, lövängar och andra vegetationstyper, i djurens förekomst och levnadsvanor, i anpassningsegendomligheter mellan växter och djur o. s. v., skulle vara i stadig stigande och att därmed också människans uppträdande i skog och mark skulle vara präglad av en djupare förståelse för naturen och dess liv. Särskilt brukar det påpekas, att vi svenskar som Linnés arvtagare ha ett väl utvecklat sinne för naturen och dess skönhet. Som bevis för riktigheten i en sådan uppfattning har man dragit fram några företeelser, som vid första påseendet verkligen synas vara tecken på naturförståelse, nämligen den moderna turismen, campingrörelsen, söndagarnas utflyktståg från städerna m. m.

Granskar man emellertid dessa former av intresse för naturen något närmare, finner man, att det som allmänheten traktar efter ute i naturen, i regel är frisk luft, sol och hav, vilket naturligtvis i och för sig är vällovligt, däremot söker den ytterst sällan naturens ro och stillhet. Målen för fältvandringarnas deltagare och utflyktstågens resenärer äro många gånger icke skogen och den fria naturen utan de värdshus och pensionat, helst utrustade med dansbanor, som påpassligt nog i överensstämmelse med publikens inställning byggts upp på de mera besökta s. k. friluftsområdena. Ändamålet med dessa s. k. naturutflykter kan ibland för de kvinnliga deltagarnas vidkommande helt enkelt vara en önskan att för mer eller mindre avundsjuka vänninor exponera den senaste elegansen i sportdräkt och utrustning. Med dessa reflexioner vill jag icke på något sätt söka förringa värdet av dessa former av friluftsliv; de ha sin stora betydelse som rekreation för i synnerhet stadsbefolkningen, som under veckans sex dagar måste tillbringa många timmar under förhållanden, som beträffande ljus, luft m. m. icke kunna kallas naturliga. Jag menar endast, att dessa yttringar av friluftsliv rakt icke kunna tydas som tecken på ett djupare intresse för naturen, i varje fall icke för den *l e v a n d e* naturen.

Ej heller hos landsbygdens befolkning, som på ett helt annat sätt än stadsbon har möjligheter att komma i kontakt med naturen eller rent av tvingas därtill för sin utkomsts skull, finner man tyvärr i allmänhet någon djupare naturförståelse. Detta har sin naturliga förklaring. Arbetet med att avvinna marken dess skördar kräver så mycken tid och energi av dess brukare, ofta i ständig kamp emot ogräs, skadedjur m. m., att naturen synes honom icke som en välgörare utan som en motståndare. Vilhelm Moberg har i ett svar till en litteraturkritiker, som angripit honom för hans naturfientliga inställning, givit en förklaring till denna bondens kampinställning mot naturen: "Bonden går ut på sitt gårde eller i sin hage för att arbeta. Naturen är bondens arbetsplats. Här ha vi något, som vi framför allt måste hålla i minnet, innan vi uttalar någon dom över allmoggen för dess okänslighet inför naturvärdena".

Naturligtvis finnas undantag både bland stads- och lantbefolkningen, men de äro tyvärr ganska fåtaliga. Orsakerna till att denna negativa inställning gentemot naturen blivit så spridd, måste sökas i förhållanden, som tillkommit på senare tider. Både de stora naturforskarna och folk i gemen ända fram till mitten av föregående århundrade betraktade nämligen naturen på ett helt annat sätt: ur religiös synvinkel. Naturen var för dem Skaparens verkstad, där allt ordnats så ändamålsenligt. De gladdes därför över naturen och älskade den. Samma känsla inför naturen har påträffats hos alla folk, t. o. m. i viss grad hos naturfolken. Naturen är den källa, ur vilken det vackraste i konst och poesi har sprungit fram. Bara som ett enda exempel må nämnas den utomordentligt sköna psalm, vartill Visby-biskopen Israel Kolmodin inspirerades vid en försommarvandring i en av Gottlands täcka lövängar (originaltexten ur 1695 års psalmbok):

"Den blomstertid nu kommer
med lust och fågring stor.
Nu nalkas ljuve sommer,
då gräs och örter gror.
Den blida sol uppvärmer
allt vad har varit dött;
då hon oss skrider närmer,
blir det på nyo fött".

I och med de stora upptäckterna på fysikens och kemiens områden ändras inställning mot naturen med ens. Allting, även livet i naturen, skall förklaras med de kemiska och fysikaliska lagarna. Skillnaden mellan det

oorganiska och det organiska försvinner. Människor, djur och växter äro inte annat än maskiner, som man icke behöver hysa någon större respekt för. Bara ett enda exempel på denna negativa inställning: Om alla smådjur, som populärt gå under benämningen "kryp", från snoken till myran, har allmänheten oftast endast den uppfattningen, att de äro obehagliga, varför man antingen undviker dem eller tanklöst dödar dem. Det är samma syn på livet, som tager sig uttryck i våra dagars krigiska konflikter mellan stormakterna och som naturligtvis också sätter sin prägel på samlevnaden mellan människorna inom nationen.

Skall denna tendens kunna brytas? Det är en fråga, vars svar är helt och hållet beroende på den insats, som den uppväxande generationens fostrare äro villiga att göra. Naturligtvis har vid sidan av naturkunnighetsundervisningen även de övriga skolämnena var sina speciella karaktärsfostrande moment, som kunna vara av betydelse härvidlag, då först kristendomsundervisningen. I denna lilla uppsats skall emellertid endast framläggas några synpunkter på de åtgärder beträffande naturkunnighetsundervisningen i dess egenskap att vara det skolämne, som i första hand är avgörande för naturförståelsen, vilka kunna vara ägnade att hos de unga väcka ett större intresse för livet i naturen och respekt för de levande organismerna.

Ett grundläggande villkor för att undervisningen i detta stycke skall bli rätt fruktbringande är naturligtvis liksom i all annan undervisning, att läraren lever som han lär. Det får t. ex. ej förekomma, att såsom det berättas från jägmästarehall, skolbarn för sin lek brutit av talltoppar men deras lärarinna vid skogvaktarens tillsägelse försvarat barnens tilltag med den motiveringen, att tallen är en perenn växt! Ej heller är det lämpligt, att läraren utan inskränkning uppmanar sina elever, att för skolsalens prydnad samla blommor. Följden blir då bara den, att så gott som samtliga komma med var sin stora bukett, så att varken alla eller hälften av blommorna i brist på vaser kunna användas utan måste kastas.

Vad själva naturundervisningen beträffar, är det nog tyvärr ofta så, att även om den för tillfället kan hålla intresset vid makt, den icke ger några för livet bestående kunskaper. Sådan som naturundervisningen nu många gånger är, blir följderna, att den ingår i minnet som läran om uppstoppade djur, spritpreparat och skelett, som icke ha något med den levande naturen att göra. Undervisningen i naturkunnighet kan naturligtvis icke undvara de zoologiska och botaniska samlingarna, men de få icke vara huvudsaken under lektionerna. De skola endast komplettera de moment i kursen, som icke genom direkta iakttagelser i naturen kunna få en tillfredsställande behandling. Naturkunnighetsundervisningen bör således

flyttas ut i naturen, så snart tillfälle därtill gives, så att den verkligen blir en naturstudium. Genom att ge den denna karaktär av omedelbart naturstudium främjar läraren det allmänna målet att göra eleverna förtrogna med livet, sådant det leves ute i naturen. "Det måste", som professor Gustaf Cederschiöld säger i sina Samlarminnen, "vara ett bildningsmoment av stort värde att redan i ungdomen, då mottagligheten är störst, få skåda in i naturens oändliga mångfald och rikedom . . ."

Objekt för iakttagelser och studier behöva sannerligen icke saknas. Det kan här naturligtvis icke vara tal om ett systematiskt genomgående av alla de kursmoment, som äro ägnade att med de direkta naturiakttagelserna som grund ge eleverna en djupare förståelse för naturen. Här skall endast pekats på några för iakttagelse lätt tillgängliga företeelser, som rikta elevernas uppmärksamhet speciellt mot de olika organismernas beroende av varandra. Särskilt intressanta och tankeväckande äro studierna över växelverkan mellan blommor och insekter. Många av de raffinerade anordningar, som finnas hos blommorna för att påkalla insekternas uppmärksamhet, kunna utan vidare iakttagas. De olika blommornas doft, färg och form t. ex. spela en viktig roll härvidlag. Bina och humlorna hämta visserligen sin näring ur blommorna, men dessa äro i sin tur helt beroende av sina besökare för pollineringen. Man kan säga, att all naturens blomsterprakt egentligen är till för blommornas egen skull. Men även anpassningen hos motparten, insekterna, är av intresse: hur bina genom sina till sugrör speciellt omvandlade mundelar suga i sig blommornas nektar och hur de i sina "korgar" på bakbenen samla ståndarmjöl.

Rikt givande bruka också fågelstudier ute i naturen vara. Om fåglarna har det sagts, att de jämte blommorna äro de enda bland levande ting, som ha den mystiska gåvan, att aldrig te sig osköna för människan. En sådan egenskap är särskilt värdefull, då det gäller att väcka intresse för naturen, för livet och skönheten däri. Få eleverna den rätta blicken för fågellivet, händer det aldrig, att de ofreda fåglarnas bon. De förstå då, att den ruvande fågeln behöver lugn och ro och att äggen icke utan skada kunna vara kalla någon längre stund.

Blommornas skönhetsvärde är också någonting att taga fasta på vid undervisningen. Hela skaran av vår- och höstblommor står ju till buds vid skolexkursionerna. I synnerhet studiet av vårfloran, hur vegetationen vaknar till liv och hur den utvecklas vidare i ett intimt samband med de klimatiska faktorernas ändring, kan vara mycket fascinerande. På hösten är det särskilt växternas fröspridning, som genom den mångfald av olika lösningar, som detta problem fått, den ena fantasirikare än den andra, ge oss

en inblick i naturens underbara värld. Intressanta äro också iakttagelserna öfver växternas anpassning efter miljön, florans växling efter naturförhållandena.

Med dessa och andra objekt för gemensamma studier och iakttagelser i naturen och med god vilja från lärarens sida är det icke svårt att hos eleverna ingjuta en kärlek till naturen, som icke tar slut med skolgången utan varar livet ut. Kunde en sådan inställning gentemot naturen bli allmän, skulle egentligen alla fridlysningsbestämmelser bli överflödiga. Var och en skulle då känna sin plikt att vårda och skydda naturen. Då skulle parollen: "Njut av naturen, men låt den såvitt möjligt vara i fred!" vara en självklar sak. Då skulle fjärlarnas fladdrande över ängens blomsterhav, binas surr och fåglarnas sång vara oupplösligt förenade med giädjen öfver naturen och dess skönhet. Denna djupare förståelse för naturen skulle tillika föra med sig respekt för livet som sådant och insikt, att livets djupare krafter icke kunna mätas eller vägas.

Om undervisningen i geometri.

Av Rektor B. Asplind.

Redan som pojke blev jag tidigt intresserad av räkning och geometri. Förtjänsten härav kan med tacksamhet i främsta rummet tillskrivas min utomordentlige lärare i folkskolan *P o n t u s B i l l g r e n*, född 1857, utexaminerad i Karlstad år 1877 och vid sekelskiftet överlärare på "Gamla Öster" i Norrköping, där numera den ståtliga S:t Olofsskolan ligger. I särskilt livligt minne står ännu 40 år efteråt en lektion i en högre avdelning, som jag då tillfälligtvis fick bevista, och som rörde sig om jordens yta och volym. Lösningen av dessa problem imponerade högeligen på mig och väckte mitt intresse för praktiska beräkningsuppgifter — ett intresse, som alltjämt är levande. På ett högre stadium hade jag sedan förmånen att få till lärare den framstående matematikern och pedagogen professor *I v a r B e n d i x s o n* vid Stockholms Högskola, vars undervisning jag skattar synnerligen högt. Hans framställningskonst var lättfattlig, åskådlig och fångslande.

Med denna korta hänvisning till egna erfarenheter från studietiden vill jag endast peka på, vilken djup betydelse *l ä r a r p e r s o n l i g h e t e n* har för elevernas utveckling. Lärarens eget intresse för sin uppgift är den drivfjäder, som skall väcka elevernas arbetshåg, sporra dem till ansträngningar och skänka dem arbetsglädje. Utan intresse, samvetsgrant arbete och glädje i arbetet från både lärares och lärjungars sida kan intet bestående resultat förväntas. Det måste varje pedagog göra klart för sig. Men också undervisningsmetoden spelar helt naturligt en stor och viktig roll, framför allt, då det gäller att lägga en *s ä k e r g r u n d* — vilket bör vara folkskolans huvuduppgift.

Vad då speciellt geometriundervisningen beträffar, så kan man med skäl säga, att de flesta läroböcker i detta ämne för folkskolan äro alltför teoretiskt upplagda. Detta inbjuder läraren till att börja med tråkiga definitioner, som föga eller inte alls intressera barnen. Normala barn äro

oftast ivriga att få utlösning för en naturlig verksamhetslust — och det bör man taga vara på. Att rita och mäta och komma fram till påtagliga resultat, det är något, som tilltalar barn — om de bara själva få utföra det. Att mäta och beräkna ytor av en verklig gräsplan eller ett golv, eller att bestämma, hur mycket en verklig låda rymmer, det är en uppgift, som är någon mening med. Att med tillhjälp av skuggans längd kunna mäta höjden av en flaggstång, det är något intressant, som är roligt att kunna. Att utan direkt användning av våg kunna beräkna, hur mycket en stenpelare ute på skolgården väger — ja, se det blir något helt annat, än att sitta och lösa torra problem ur en exempelsamling — i all synnerhet, om barnen förut själva fått bestämma specifika vikten för en mindre sten av samma slag som pelaren. Men låt oss övergå till själva arbetet i klassrummet och ute på fältet eller på skolgården! Som en av de allra första övningarna kan man lämpligen på svarta tavlan rita 1 m^2 . noggrant upprutad i 100 dm^2 , och samtidigt låta barnen i sina rutade räknehäften rita samma figur i skalan 1: 10, alltså 1 dm^2 uppdelad i 100 cm^2 . Samma skala bör sedan i fortsättningen alltfjämt bibehållas, så att 1 dm på tavlan motsvaras av 1 cm i räknehäftena och 10 m ute på skolgården eller fältet. Där ute fortsätter man sedan övningen med att på liknande sätt rita upp $1 \text{ ar} = 100 \text{ m}^2$ i form av en kvadrat med 10 meters sida. Har man sedan en tillräckligt stor plan för att kunna utmärka 1 hektar (= c:a 2 tunnland), så bör man inte försumma att göra detta för att därmed ge ett verkligt begrepp om denna ytas storlek. Om man nu en gång byggt upp tabellen över ytsorter på detta levande sätt, har man ett helt annat underlag att utgå ifrån, då man talar om dessa ytsorter, än om man bara nöjer sig med att låta barnen "rabbla" upp tabellen som en utantill läxa. Det kan måhända förefalla onödigt att påpeka så här enkla och naturliga saker. Men varje erfaren lärare vet, hur svårt det egentligen är för barnen att övergå från längd- till ytsorter. En säker grund — byggd på barnens *e g n a i a k t t a g e l s e r* — är här nödvändig, om man inte mycket snart skall hamna i kaos. Man blir tvingad till att "skynda långsamt" — att arbeta ihärdigt med enkla uppgifter, men att aldrig jäkta. Läraren måste ge sig till tåls i början — och först så småningom öka arbetstakten. Ja, jag skulle nästan vilja påstå, att just häri röjer sig framför allt den borne pedagogens skicklighet — i konsten att från början lägga grunden säkert som på hälleberget, och att sedan arbeta med lagom och långsamt ökat tempo. Det är en svår konst, som kräver ständigt vaken uppmärksamhet från lärarens sida — men man måste tillägna sig den. Noggrannhet och precision måste också alla lära sig — inte minst läraren själv. Det egna föredömet betyder mer

än många förmaningar — och ordentlighet bör göras till god vardagsvara. Säkerhet i siffreräkning skall vara klart, innan den egentliga geometriundervisningen börjar — annars kommer man ingen vart.

Efter någon tids flitig övning med linjal och måttband eller "tumstock", med passare och med gradskiva (ett litet behändigt instrument, som ofta tyvärr saknas) bli barnen så småningom mogna för verkliga undersökningar, vilka äro ägnade att väcka levande intresse — om de bara handläggas på rätt sätt.

Över huvud taget kan man med tämligen enkla förövningar, och genom att införa begreppen och de korrekta benämningarna allteftersom de verkligen behövas, mycket snart komma fram till praktiska tillämpningsövningar, som i hög grad bruka roa och intressera barnen — åtminstone är det min erfarenhet. En lektion i geometri bör vara en arbetsövning — med något av fysikundervisningens *e x p e r i m e n t e l l a* *a r b e t s m e t o d* över sig. Då först blir det levande undervisning, som länge nog kan reda sig utan lärobok och exempelsamling. Jag nöjer mig med att antyda ett par typexempel.

I stället för att lära ut endast som ett torrt och tämligen innehållslöst faktum, att vinkelsumman i en triangel är 180° , så kan och bör man ägna ett par lektioner åt att låta klassen undersöka denna viktiga och grundläggande egenskap, som varje triangel har — oberoende av form och storlek. Det är därvid givetvis av största vikt, att läraren icke förutskickar något om resultatet. Det vore att förta barnen glädjen att själva upptäcka rätta sammanhanget. Som en första arbetsövning kan man då utgå från samma form hos triangeln, och låta var och en i sin bok noggrant rita upp en figur med exempelvis sidorna 5, 7 och 8 cm — redan det en nyttig uppgift, som i förväg måste genomgås på svarta tavlan. Alla mäter nu med gradskiva de tre vinklarna var för sig, och resultaten antecknas på tavlan. Man finner — med små avvikelser i de enskilda fallen — att de tre vinklarna äro respektive 38° , 60° och 82° . För läraren, som från seminarietiden kommer ihåg sin trigonometri, är det en enkel sak att konstatera, att den mellersta vinkeln i verkligheten är exakt 60° . Det gemensamma arbetsresultatet av denna övning blir alltså, att i denna triangel vinkelsumman är lika med två räta vinklar ($= 180^\circ$). Nu först är problemställningen väckt: "Kan det verkligen förhålla sig på samma sätt, även då det gäller andra trianglar?" Låt oss undersöka! Och så går man vidare till nästa uppgift och låter var och en välja godtycklig form på triangeln — mäter de tre vinklarna och tar reda på summan av dem. Man finner till sin förvåning, att det alltid rör sig om samma summa, nämligen 180° . Och ju noggrannare man gör sin sak — desto bättre

stämmer det. Det lönar sig verkligen att vara noggrann! Genom flera liknande undersökningar kan man rätt snart uppfostra även slarvarna till att iakttaga ganska hygglig ordning — och då har man lärt dem något, som är mera värt för deras framtid, än kännedomen om en geometrisk sats. Kanske den följer med på köpet — och kanske rent av väcker ett slumrande intresse. Ett är säkert — med denna arbetsmetod få alla en nyttig sysselsättning, som leder fram till verklig kunskap. I det valda exemplet kan man till slut genom lämplig vikning av en papperstriangel få tre vinklar liggande intill varandra på ett sådant sätt, att de tydligt utgöra en rak vinkel tillsammans.

En annan mycket tacksam arbetsuppgift är bestämningen av talet π . Pojkarna kunna i god tid i förväg få till uppgift att i träslöjden tillverka ett antal cirkelrunda träskivor, omkring 2 cm tjocka, och med diametrar varierande mellan 10—20 cm. Klassen indelas lämpligen i tre grupper, och varje elevpar får sin träskiva (även andra cirkelrunda föremål kunna givetvis komma till användning). Grupp A får de minsta skivorna, grupp B de medelstora och grupp C de största, och så börja mätningarna. Omkretsen kan mätas på olika sätt: med måttband, med en pappersremsa, som lägges runt omkring kanten på cirkelskivorna, eller med ett snöre eller en tråd (ev. lindad flera varv runt plattan). Fördelar och nackdelar med de olika tillvägagångssätten diskuteras efteråt. Så mätes diametern, och förhållandet mellan omkrets och diameter räknas ut av varje elevpar. Resultaten antecknas (med två decimaler) i resp. kolumner A, B och C på tavlan. Värdena variera kanske mellan 3,10 och 3,20. De, som fått alltför dåliga värden, få göra om mätningarna från början och upptäcka då i allmänhet, att de antingen gjort något mätningsfel eller också något räknefel, som måste justeras. Ibland måste naturligtvis läraren hjälpa tillrätta. De duktigaste eleverna hinna med att mäta ett par olika trissor. Ingen behöver sitta sysslolös, även om arbetstakten är rätt så olika. Så räknas *medeltalen* ut för de tre olika grupperna. Dessa medeltal överensstämma i allmänhet förvånansvärt bra. För såväl små som medelstora och större cirklar erhålles värdet 3,14 — eller mycket nära detta värde. Slutsatsen blir alltså den, att förhållandet mellan omkrets och diameter är detsamma och $= 3,14$ för alla cirklar. Denna arbetsövning är ur olika synpunkter mycket lärorik — och alltid lika rolig och intressant.

Lika givande och lärorik är uppgiften att på millimeterrutat papper räkna antalet kvadratmillimeter, som få rum inom en cirkels periferi, d. v. s. att direkt bestämma cirkelns yta och därefter beräkna förhållandet mellan den så erhållna ytan och ytan av den kvadrat, som uppritas på

radien. Även nu erhålles givetvis talet π som resultat och därmed också ett praktiskt bevis för cirkelns yta $= 3,14 r^2$. Denna övning kan organiseras på fullt analogt sätt, som föregående uppgift, endast med den skillnaden, att varje elev nu lämpligen kan arbeta ensam.

Helt naturligt behöver dylika övningar ordnas på något olika sätt i olika skolformer, och givetvis måste de omväxla med rena räkneövningar och provräkningar, som äro ägnade att skänka stadga och fasthet åt kunskaperna. Därvid kunna med fördel s. k. lösa räkneblad av olika svårighetsgrad användas — helst komponerade av läraren själv, varvid problemen redan i sin formulering böra vara så praktiska och verklighetstroga som möjligt. Med vaket intresse och praktisk blick lär man sig snart att från olika yrken eller ur tidningar få lämpliga och aktuella räkneuppgifter — bara man inte är alltför bunden av läroboken och av klassrummets ofta rätt instängda värld. Som lärare och som handledare vid undervisningsövningarna har jag under en lång följd av år sökt arbeta enligt dessa riktlinjer i övningsskolans A-form, klasserna 6—8. Även i seminarieklasserna har, särskilt under senare år, samma arbetsmetod i viss mån tillämpats — och detta med alltjämt bättre resultat. Man skulle kunna kalla den här skisserade metoden *samarbetets metod* — där den enskilde genom sin arbetsinsats bidrager till ett gemensamt resultat. Är det icke just detta, som vi i ett samhälle måste lära oss? Uppfostran till gott samarbete och till fasthet i karaktär och kunskap är, och måste vara, ett djupt betydelsefullt mål i det skolarbete, som tar sikte på vad livet kräver av en sann medborgare.

Till grund för denna lilla kortfattade skiss ligger huvudsakligen erfarenheter och rön, som samlats under min lärarverksamhet vid Karistads seminarium åren 1919—1938. Där återfinnes några av de bärande idéer, som varit ledmotiv för mitt arbete under en lång och lärorik period, vilken jag minns med glädje och tacksamhet.

För gott samarbete, vänskap och förståelse frambär jag härmed ett hjärtligt tack, främst till rektor *Albin Olsson*, som på många sätt uppmuntrat mig i min dagliga gärning. Jag sänder också en hälsning och ett tack till de många intresserade elever, som det varit mig ett nöje att handleda. Och så till slut — önskar jag Karlstads folkskoleseminarium fortsatt lycka och framgång i dess viktiga uppgift att fostra goda och dugande lärare.

Trädgårdsskötsel.

Några hägkomster och reflexioner.

Av läraren i trädgårdsskötsel A. V. Grumstedt.

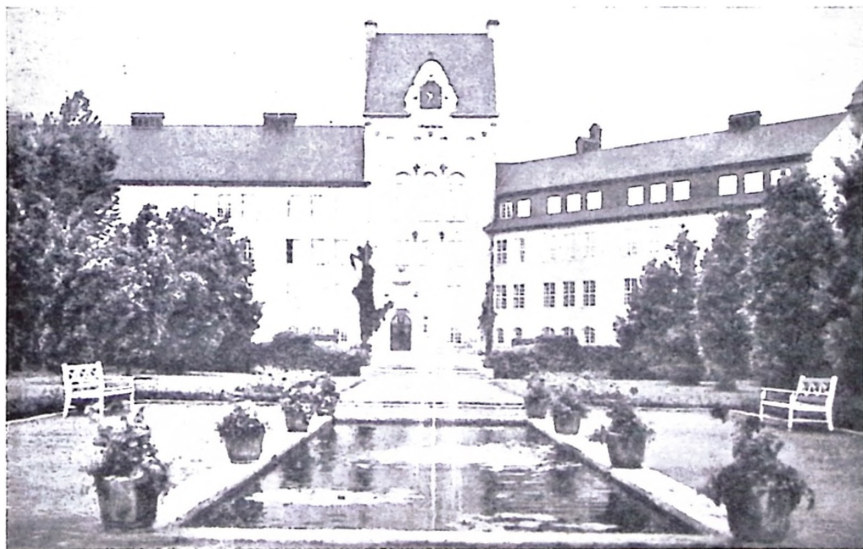
En vårdag för tjugo år sedan sågo viken- och kvarnbergsborna ett "arbetskompani" marschera förbi deras fönster på väg ut mot Marieberg. De marscherandes hållning var militärisk, kanske mest som ett utslag av deras humor. Det var seminariets elever på väg att erövra nytt land. Truppens bevärning var naturligtvis anpassad efter uppgiften — lämpad för fredliga värv.

Den syn som mötte truppen vid framkomsten var inte odelat angenäm. Det land, som skulle erövras, utgjordes av ett lerigt och vanskött gärde, där allsköns ogräs fått ostört växa och utbreda sig under de senare åren. Åkern hade visserligen nyligen av entreprenören dränerats och nöjaktigt planerats samt försetts med en del grusgångar, som dock voro så lösa att man sjönk ned till fotknölnarna i dem.

Av detta gärde skulle nu skapas en vacker trädgård. Det var vår önskan och vår bestämda avsikt att så skulle ske. Vi voro alla unga då, och det var säkert lyckligt, ty ungdomen är optimistisk. Och det behövdes, ty att få ömtåliga kulturväxter att trivas i den leran såg verkligen hopplöst ut. Här behövdes många starka armar och tusen och åter tusen spadtag och alla de slag av jordförbättringsmedel och gödsel. Men seminariet sjöd på den tiden av liv och utveckling, och då fanns det möjligheter att utföra någonting, ty elevkåren, som under de åren räknade 240 medlemmar, representerade en utomordentlig tillgång av arbetskraft. På några få arbetstimmar kan en seminaristklass med sina friska krafter rent av utföra storverk. Detta tunga arbete, som eleverna fick prestera under den första tiden, var säkert inget ideal ur undervisningssynpunkt. Det var också svårt att skaffa omväxling i arbetet. — Ett tack till dem — till pionjärerna, som fingo slita och arbeta men inte fingo se och än mindre smaka frukterna av sitt arbete! Då fanns inga äpplen eller andra

rara frukter att njuta av, medan ryggen tog igen sig. Det var bara att ta det goda humöret till hjälp och hugga i på nytt, och det gjorde de utan att knota. De äro värda ett ärligt handslag och ett tack för gott arbete! Det är alltid roligt att träffa någon av dem på det gamla "slagfältet", där striden mot leran och ogräset stod hård och där det nu trots allt ändå har blivit en trädgård, vari många goda frukter och sköna blomster trivas.

Men en trädgård blir aldrig färdig och bör aldrig bli det, ty då förlorar man den tjusning, som nyskapandet skänker. Det är följaktligen inte så värst mycket, som nu påminner om den ursprungliga planen till seminarieträdgården. Den har ändrats och utvecklats, inte bara för trädgårdens egen skull utan även för att eleverna skulle få vara med om anläggningsarbeten av olika slag. Jag tänker närmast på trädgårdens mittparti, där den 8 meter breda huvudgången med de perenna rabatterna på sidorna fått krympa ihop till blott 5 meter och där rosor fått efterträda de perenna växterna. På senare åren har terrasseringen av samma parti jämte spegeldammen kommit till, och något senare har tvärgången med solur och fågelbord anlagts. Barnens avdelning har fått en brunn av rullsten från Sörmon. För närvarande få alla nyanläggningar, kompletteringar

A.-B. Alrik Hedlund & C:o, Karlstad. Foto

och ändringar vila i avvaktan på bättre tider och fulltalig elevkår vid seminariet. Annars ligger naturparken och väntar på kompletteringar och skötsel. Bland annat skulle ett trädgårdstempel av raka furustammar, lika dem, som växa runt om i grannskapet, ha sin givna plats på bergets krön med utsikt över den redan nu påbörjade rhododendronplanteringen, som kommit till tack vare direktör Erland Johanssons på Stensborg frikostighet. Vidare böra en del röjningar företagas och vägar och stigar anläggas, utom i parkens periferi, där naturen allt framgent skall få härska till båtnad och trevnad för de fåglar, som där vilja bygga och bo. I den egentliga trädgården har, såsom förut nämnts, under senare år tillkommit fågelbad med brunn och pergola, ett parti, som väntar på en mecenat, som är villig att skänka ett konstverk, en skulptur att ställas på brunnskanten med de gröna thujorna som bakgrund. För övrigt är det vårt främsta önskemål att trädgården i alla sina olika utvecklingsskedan skall kunna hållas som en mönsteranläggning och skötas som en sådan. Detta har inte alltid varit möjligt på grund av bristande arbetskraft.

Någon undrar kanske, varför man anlagt en seminarieträdgård, vilka syften den tjäna. — Meningen är ju att seminarieträdgården och undervisningen i trädgårdsskötsel vid seminarierna skall sätta spår ute i bygderna, först vid skolorna och sedan vid hemmen runt omkring i vårt land. Har det skett så? — Svaret blir inte alltid jakande. Här måste finnas en orsak till detta missförhållande. Den som ansvarar för ämnet vid seminariet blir missmodig, då han kommer ut i bygderna och ofta förgäves söker efter ett resultat av sin verksamhet. I stället för vackra och idylliska trädgårdar vid skolor och hem finner han nedtrampade backar omkring knutarna. Inga blommor och knappast några buskar och träd, som skulle kunna skänka trevnad åt dem, som bo där. Vems är felet? Först tänker han på sig själv och sitt arbete. Har han inte lyckats intressera sina elever? Har han inte lyckats bibringa dem tillräckliga kunskaper i ämnet? Svaret på dessa frågor kan han nog inte ge själv. Men han söker i sin missmodighet efter andra syndabockar. Och då kan det inte undgås, att han finner, att våra lagstiftare måste ta åtminstone en del av skulden på sig. En del måste nog lärarna och lärarinnorna svara för.

Men man kan inte rimligtvis begära, att läraren först med egna medel och egna krafter skall anlägga en trädgård vid skolan och sedan sköta både sin egen avdelning och den s. k. skolplanteringen, d. v. s. trädgården omkring själva skolbyggnaden samt ansvara för skötseln av skolbarnsträdgården. Det finns lärare som göra så, och det länder dem till heder. Men man kan knappast lasta den lärare, som ej har lust att offra sig på det sättet. Något skulle dock de flesta kunna åstadkomma, om de hade stöd

från statens folkskolinspektörer. Utan tvivel ha dessa möjligheter att inverka både på lärare och kommunala myndigheter även med nuvarande lagstiftning, ifall de äro intresserade för saken. Hade alla folkskolinspektörer den inställningen som en av statens inspektörer i Skåne, så såge det troligen annorlunda ut. Han sade nämligen om skolträdgårdarna i hans inspektionsområde följande: "Det är ju klart, att vi ej låter den skånska jorden ligga obrukad". Något sådant var för honom en orimlighet. Men det är lika orimligt att på andra håll i landet jorden omkring våra skolor får ligga för fäfot. Lärarna ha i regel tillräckliga kunskaper i trädgårdsskötsel. Varför då inte utnyttja dem? Skall detta ske bara genom att vädja till lärarnas intresse, måste nog resultatet även i framtiden bli ganska ojämnt. Så skulle säkert bli fallet även beträffande andra ämnen, ifall intresset skulle få vara det enda bestämmande för undervisningen i dem. Skall någon ändring kunna komma till stånd beträffande trädgårdsskötsel, måste nog folkskolestadgan ändras. Odelad glädje väcker det därför, när man ser, att en av lärarnas egna organisationer, nämligen S. A. F., begär hos 1940 års skolutredning att § 56 i folkskolestadgan ändras så, att trädgårdsskötsel får en bättre och säkrare ställning.

Att många lärare utfört riktiga storverk till trädgårdsskötselns fromma är oomtvistligt. Eller vad säges om den lärare, som först anlade trädgård vid sin skola, där han undervisade barnen i ämnet, och sedan satte sig i spetsen för ortens ungdomsorganisation, inom vilken han fortsatte att intressera och undervisa ungdomen i olika slag av odlingar av mera fältmässig omfattning och i samband med försöksverksamhet? Ett annat efterföljansvärt exempel lämnar den värmlandslärare, som hamnade i en jämtländsk skogsbygd och där med barnens hjälp satte i gång med köksväxtodling i så stor skala, att han sedan under större delen av vintern dagligen kunde servera barnen en rå morot som komplement till deras annars vitaminfattig frukost. Att man sörjde dessa lärare, då de flyttade till andra platser, är omvittnat av många. Dessa två lärare utgöra blott föredömliga exempel. Många andra uträtta mycket på området till nytta för vårt land, fastän deras arbete kan ha olika inriktning inom ämnet. Och om nu 1940 års skolutredning följer S. A. F:s förslag, så kommer trädgårdsskötseln vid skolor och hem att gå ljusare tider till mötes, och då skola inte de engelsmän, som i framtiden komma att resa i Sverige, kunna ange frånvaron av blommor omkring hemmen som något för oss karakteristiskt, såsom dessa blomsterälskare förr ofta gjort.

Arbetsmålets betydelse för arbetssättet.

Av slöjdlärare G. H. Gustafson.

För att kunna bestämma arbetsmetod vid undervisningen måste man ha klart för sig målet för densamma. Vad är då målet för skolans arbete i stort sett? Är det att lära barnen läsa och skriva och bringa dem kunskaper i geografi, historia etc.? Att skolans mål skall vara begränsat till kunskapsmeddelelse är en tämligen allmän uppfattning hos vårt folk och många lärare. Men skolan har dessutom till mål att utveckla och uppöva barnens andliga och fysiska anlag och att lära dem tänka och handla. Undervisningen och kunskapsmeddelandet äro medel för att nå denna utveckling.

Ja, men det är väl ändå hårklyverier? Om vi nå utvecklingen genom kunskapsmeddelande, så måtte det väl göra detsamma om vi sätta den som ett närmare mål? Men det är just vad det inte är, därför att vi komma att undervisa barnen på olika sätt om vi ha det ena eller det andra som mål.

Ha vi barnens utveckling som mål, baseras arbetet på problem och frågor, som skola lösas. Intressen och behov för dessas lösande skapas och barnens tankar ledas och länkas ihop, så att barnen själva nå fram till lösningen. Under tiden ha de fått försöka olika möjligheter och gjort många erfarenheter, mött nya problem och arbetsuppgifter, som de känna behov av att klara. Det blir ingen känsla av tvång i arbetet utan snarare en frivillig tävlan i tanke och handling.

Är däremot kunskapsmeddelandet målet, så bortfalla ofta problemen och frågorna och man går genvägen och serverar färdiga kunskaper, som barnen få ta in i portioner i form av läxor. Den uppfriskande orienteringen i kunskapens rika domäner inskränkes till en snabb promenad på en väl jämnad väg genom området. För den, som känner ungdomen, är det inte svårt att avgöra, vilken marschväg som är mest lustbetonad och ger den rikaste erfarenheten och den intimaste bekantskapen med området. Ungdomen vill känna den friska upptäckare- och uppfinnareglädje, som

det fria strövandet och det egna skapandet i kunskapens värld skänker. Som kompass må lärarens frågor och anvisningar tjäna, men att gå i led efter kommando i en sådan omgivning, det älskar den inte.

"Ja, det där låter nog bra, men vi har inte tid till några krokvägar, så stora som kurserna numera är. Det är så många, som skall fortsätta i andra skolor och då måste kurserna ha hunnits med, så vi vågar inte ge oss in på sådana nya vägar och riskera att inte nå fram till målet på den utmätta tiden". — Ja, där ha vi åter förväxlingen av målet. Vi skymta också orsaken till den, kunskapskravet. Detta kommer till synes redan i folkskolan, och komma vi upp i läroverken och övriga examensskolor, blir det allenarådande. Så delas de alltmer svällande kurserna upp i portioner och stoppas i barnen utan tanke på hur mycket de kunna smälta och därmed uppta och behålla. Och varför? Jo, därför att den, som använder den metoden, aldrig kommer under fund med barnens tankeliv och förmåga att förstå det meddelade. Det visar sig ju också att dessa kunskaper mycket fort försvinna. De äro till största delen minneskunskaper och ha aldrig varit barnens egendom, förvärvade genom förståndsarbete.

Denna räddhåga för att ej hinna med kurserna beror på en felbedömning. Man tror att mängden av genomtraggat vetande ger förutsättningar för fortsatta studier. Det är antalet inlästa sidor, som är avgörande, och utvecklingen hos individen spelar mindre roll.

Nu tror jag, att man skulle hinna med lika mycket genom att använda den naturliga, kunskapssökande metoden, eller som man brukar säga, det laborativa arbetssättet. Det finns så mycket inom våra skolkurser, som saklöst kan gallras ut. Betänk bara hur dessa överlastade kurser verka! De äro utarbetade av specialister inom de olika ämnena, vilka i sin iver tagit med allt, som de funnit värdefullt och intressant, utan en tanke på om det kan ha samma betydelse eller ens något intresse för barnen. Detta gör, att dessa, såsom dr Poul Bjerre påpekade för en tid sedan i ett radioföredrag, för att ej helt fördärvas, måste till sitt skydd slå dövörat till och nonchalera delar av undervisningen. Man brukar också nämna det lättjans välsignelse. Våra kurser borde gallras ut efter intresse- och nytthetssynpunkt, d. v. s. med hänsyn till i vad mån stoffet kan fånga elevernas intresse och vara av värde för deras utveckling och för det praktiska livet efter skolans slut. Det man inte är intresserad av, lär man sig ogärna, och har man dessutom på känn, att det där, det kommer jag aldrig att ha någon som helst användning för sedan, ja då går det inte lättare. I ett föredrag i Stockholm om s. k. lata barn förklarade dr Gunnar Nycander, att lättja och flit icke äro några psykologiska termer utan känslöbetonade moralvärderingar. När det gäller lättja, förlägger moralvärde-

ringen skuld hos barnet självt i stället för att söka efter företeelsens orsak. Denna kan vara av mångahanda slag, bristande intresse, koncentration, ut-hållighet m. m. Normala barn äro av naturen aktiva, men deras arbetsart är sådan, att de ha ett behov av att snabbt se ett resultat av sin möda. Vi sysselsätta oss för att fylla vissa behov — när det gäller barn måste deras arbete fylla sådana behov som äro en verklighet för dem.

S. k. lättja eller arbetshämning visar att något är i olag hos barnet. En oförnuftig undervisningsmetod kan också framkalla s. k. lättja. Barn, som ha svårt för sig av en eller annan anledning — de kunna vara sent utvecklade eller behöva längre tid för att fatta vad som behandlas — få föga framgång och därmed också föga uppmuntran i skolan. Detta trots att de kanske lagt ned dubbelt så mycket tid och arbete som de snabbtänkta, vilka vid genomgången i skolan hunnit lära sig saken. Härigenom blir arbetet olustbetonat, och till slut orka inte barnen längre. På ett sådant barn verkar inte skolarbetet utvecklande utan snarare motsatsen. Hade i stället det laborativa arbetssättet tillämpats, så hade också detta barn fått tid att reda ut begreppen och kanske blivit lika duktigt som sina kamrater. Dess ljusare sidor kunde ha kommit till sin rätt genom ett mera uppmuntrande bemötande, och det kunde ha gått en ljusare framtid till mötes. Den receptiva metoden för ej heller fram de verkliga begåvningarna. Den gynnar framförallt dem som ha ett utvecklat minne. Det måste vara värdefullare för det praktiska livet, och även för våra högre skolor med den ungdom, som lärt tänka och handla genom sökandet efter kunskap, än med den, som endast hämtat ur läroböckernas förråd. Det är säkert också värdefullare med en ungdom, som hungrar och törstar efter verklig kunskap, än med en, som känner sig övermätt och vetande.

Det laborativa arbetssättet kan också mera tillfredsställa ungdomens verksamhetsbegär. De olika begåvningarna kunna utnyttjas, och alla kunna hållas i arbete. Att ungdomen vill uträtta någonting, det kan man se av dess värdesättning av skolans olika ämnen. Undersökningar, som utförts i stor skala i Oslo och i mindre omfattning i Göteborg, ha givit vid handen att slöjd, fysik, teckning och överhuvudtaget sådana ämnen, där eleverna få vara mest aktiva, komma främst. Detta torde kunna säga oss en hel del. Dels att det bör vara lättare att nå ett gott resultat i dessa mera konkreta ämnen, och dels att man genom att konkretisera andra ämnen kan göra dem mera tillgängliga. Detta kan ske genom den laborativa arbetsmetoden och genom att ge mera praktiska uppgifter, som anknyta till det behov av kunskaper, som gör sig gällande i livet utanför skolan. Genom att rikta intresset på hur olika kunskaper utnyttjas och tillämpas på skilda områden skärpes iakttagelseförmågan på samma gång som kun-

skapsbehovet stegras. Rönen från undersökningarna kunna också ge oss den anvisningen, att vi borde ge de praktiska ämnena större utrymme på skolans schema samt ge dem mera innehåll än vad de för närvarande ha i de flesta skolor. I synnerhet borde detta vara fallet för ungdomen i övergångsåldern, vilken ej brukar visa större benägenhet för teoretiska studier.

Kan läraren se på arbetet med ungdomens utveckling som mål och slita sig loss ur examens, lärokursernas och läroböckernas hypnotiska stängsel, så tror jag, att hans blick kommer att vidgas och att hans arbete samman med ungdomen skall ge både rikare och värdefullare resultat. Det väsentliga arbetet förlägges till skolan, där barnen äro lärarens medarbetare. Läroböckerna bli mera uppslagsböcker än läxböcker, till vilka man går för att erinra sig sakförhållanden i stället för att plugga in ett visst antal sidor. Språket i skolan blir friare och barnens eget. Språkfelen komma fram och kunna korrigeras utan alltför stor uppmärksamhet under samtal om olika ämnen. Disciplinen blir naturlig, då den bygger på samarbete och förtroende. Den gamla "lärovärken" kommer att försvinna om arbetsglädjen blir rådande i skolan. Att skolans arbete i denna form också får en större betydelse för den egentliga uppfostran säger sig självt. Ingenting är mera uppfostrande än arbete och i synnerhet samarbete med andra.

Jag skall nu söka att i någon mån ge ett konkret exempel på tillämpningen av det ovan anförda. Därvid väljer jag det ämne jag sysslat mest med, nämligen slöjd. Nu kanske någon menar, att slöjden är något för sig, som ligger på sidan om, utanför skolans egentliga arbete. Det må han få rätt i så långt, att jag medger, att den ej är obligatorisk och ej har sina timmar inom timplanen. Detta missförhållande har dock ej någon betydelse för den sak det här gäller.

Slöjdens uppgift är densamma som all annan undervisnings: barnens utveckling, fast den har vidgade möjligheter genom sin förmåga att påverka både den andliga och den fysiska utvecklingen. Den skall utveckla en allmän händighet och verktygsvana, iakttagelseförmåga, formsinne, god smak och praktiskt förstånd samt därigenom göra barnen dugliga att så småningom utföra ett självständigt arbete.

Som jag redan anför, är det nödvändigt att skapa intresse och arbetsglädje för att nå målet för undervisningen. En sak, som i hög grad bidrar till att skapa intresse och även ett naturligt arbetssätt, är valet av arbeten. Sker detta efter behovsprincipen, d. v. s. att föremålen skola fylla ett behov hos tillverkaren, då blir längtan efter föremålet den drivande kraften i arbetet. Var och en vill också ha sin sak så bra, att den på bästa sätt kan fylla det behov den skall tjäna. "Ja, det där är nog

sant, men hur skall man kunna få till stånd en ordnad slöjdundervisning, om man låter ungarna börja med vad de vill?" — Som jag tidigare sagt, är det lärarens uppgift att skapa och samla intresse hos barnen. Genom att studera dem i frihet och lek kan man komma underfund med vad som intresserar och utgör behov för dem. Dessa intressen och behov skifta med ålder och miljö. Därav följer att valet av arbeten blir olika för olika åldrar och orter. Men det är inte bara intressen och behov, som skifta med åldern, utan också krafter och tålmod. Ju mindre barnen äro, dess mindre tålmod ha de. De vilja se ett snabbt resultat av sitt handlande. Allt detta och mycket mera måste läraren ta hänsyn till, när han planerar arbetet. Att det måste vara en plan i arbetet, torde vara självklart. Men denna plan måste vara sådan, att den har en klar utvecklingslinje men på samma gång lämnar plats för frihet och impulser i olika riktningar.

I början av slöjdundervisningen är det viktigt att välja sådana saker, som kunna samla allas intresse till gemensamt diskuterande och uppbyggande av föremålet, d. v. s. kan bli föremål för grupp- eller klassundervisning. Genom studiet av barnen finner man, att leksaker av olika slag ha deras bevägenhet. Pojkarna ha ett speciellt intresse för alla slag av transportmedel. De drömma om att bli lokförare, flygare o. s. v. Där ha vi ett område att välja inom. Men det räcker inte, vi måste också ha klart för oss, hur dessa saker skola gestaltas för att bli barnens bästa leksaker. De leksaker som de helst leka med äro de enklaste. Finare mekaniska leksaker kunna fånga deras intresse en kort tid, men de återgå snart till de enklare träleksakerna, därför att de fina och detaljrika föremålen inte lämna plats för deras fantasi. De enkla sakerna kunna de däremot med sin fantasi skapa om efter behag och få att tjäna olika behov. Med hjälp av sin fantasi se de tingen på ett helt annat sätt än vi äldre. Detta belyses av historien om pojken, som kom till fadern och sade: "Tänk pappa, magistern vet inte hur en häst ser ut!" "Hur kan du säga det?" frågade fadern. "Jo, jag hade ritat en i dag, och så kom magistern och tittade på den, och så sa han: Vad skall det där vara?"

Där pojken såg den skönaste häst, kunde magistern inte ens ana den. Av den historien kan man lära sig, att fantasien spelar en stor roll i barnens liv, att vi böra vara försiktiga i vårt bedömande av barnens arbeten, så att vi ej döda både fantasi och företagsamhet, samt att vi böra förenkla och stilisera arbetena så mycket som möjligt.

När man skall sätta i gång arbetet med pojkarna, så betyder det en hel del, hur man tar det. Frågar man direkt, vad barnen vilja göra, så tror man inte, att det ovan sagda stämmer med verkligheten, därför att så där i klump vilja barnen inte erkänna, att deras håg ligger till leksaker. De

vilja vara så karlaktiga, när de börjat slöjden, i synnerhet om de förut haft handarbete tillsammans med flickorna, att de förklara sig vilja göra husgeråd av olika slag. Om man däremot som en naturlig sak föreslår dem att göra leksaker, så komma de att med den största entusiasm kasta sig över leksaksslöjden för en längre tid framåt.

Jag har förut framhållit, att de små nybörjarna ej ha så mycket vare sig av krafter eller tålmod, i synnerhet inte av det senare. Därför gäller det att välja både modeller och material så, att de första arbetena bli fort färdiga. För dessa brukar jag använda rundvirke och hyvlat $\frac{1}{2}$ " furu. Ibland ha vi gjort pickande fåglar och trevliga foxterrier, som kunna dirigeras med snören, så att de kunna lägga sig och resa sig, vifta med svansen och nicka med huvudet. Sedan ha vi gjort taxar och racerbilar, flygmaskiner, lastbilar och fartyg m. m.

Under de många år jag sökt att få detta arbetssätt spritt, har jag ofta mötts av den invändningen, "det tar för lång tid". Men detta påståendes riktighet beror ju dock på vad man åsyftar med sin undervisning. Är det endast handens färdighet, det tekniska utförandet av olika arbetsmoment, man åsyftar, då kan man ju slopa denna förberedelse och därigenom vinna en del tid. Vill man däremot vinna något mera, barnens utveckling genom arbetet, då kan man nog inte påstå att denna förberedelse till arbetet är bortkastad tid. Vill man utveckla barnen till individer med förmåga att själva tänka och handla, så måste man också offra tid på att öva dem att tänka och dra nytta av sina kunskaper. Barnens tankar och kunskaper äro som ett ordnat varulager, det måste sorteras och ordnas, innan man kan få en översikt över vad som finns och kan utnyttja det. Det är detta ordnande och utnyttjande, som är en ganska viktig del av undervisningens uppgift. Det tar tid, men det är väl använd tid att lära dem ett ordnat tänkande och lära dem förstå orsak och verkan av tanke och handling. "Ja men det kan man ju göra på de teoretiska timmarna, och inte behöva slösa bort slöjdtimmarna på", brukar det låta. Är dock inte detta ett bra tanklöst resonemang, som tyder på att vederbörande ej sitter inne med någon djupare bekantskap med barnens förmåga att följa och tillägna sig abstrakta teorier i förhållande till deras intresse för och behov av konkreta ting att syssla med? Ritningarna och materialet göra det lättare för dem att samla och forma tankarna. Deras fantasi finner också stöd, och de lära sig så småningom att redan i förväg se framför sig hur en sak kommer att ta sig ut. Tankebanorna bli klarare och klarare, på samma gång som barnen lära sig att på papperet ge form åt sina uppslag och idéer. Det blir en väsentlig skillnad på de förslag till arbeten man får av barn som arbetat efter denna metod och dem man får från andra barn.

Hjälp till självhjälp.

Av Folkskolläraren fil. lic. Vilhelm Helle.

Avgångsklassen 1915 "gick ut" efter en ny seminariestadga sedan vi arbetat i tre år efter den gamla. Vi seminarister tyckte förstås att det var både bra och illa, bra därför att vi kom i kontakt med utvecklingen, illa därför att arbetet blev pressande.

För att hinna med det väsentligaste måste vi över lag arbeta både ihärdigt och självständigt. Specialiseringen, som nu blev tillåten, glädde oss och underlättade det hela. Lärarna med rektor Albin Olsson i spetsen var också förstående för påfrestningarna och uppmuntrade till kraftiga tag. Men de vanliga lektionstimmarna räckte knappast till att ge mera än hjälp till självhjälp i de nya ämnena.

De impulser jag erhöll denna tid i förening med nya arbetsvanor fick säkerligen betydelse för min senare pedagogiska livssyn. Hjälp till självhjälp har i varje fall blivit en arbetsprincip, som jag mer och mer och allt ivrigare tillämpat i min fostrargärning, även utanför skolan. Vill i det följande skildra något av det bistånd som jag var med om att ge den rotlösa ungdomen i min hemförsamling, dåvarande Brännkyrka, under nödåren efter förra världskriget.

En samarbetsorganisation kom till stånd bland de hemlösa ungdomsföreningarna på platsen under namnet ungdomsråd. Vi fann så småningom, att vi trots olika åskådningar dock hade många gemensamma intressen och framför allt nytta av att hjälpa varandra. Bland de första uppgifter ungdomsrådet tog itu med var att skaffa anslagstavlor och annonsera sammankomster m. m.

En sund livsglädje gick rådet in för, och den lyckades vi få fram bl. a. genom ungdomsaftnar. De var av tre slag: enbart för avgående skolungdom, då det gällde att göra reklam för anslutning till de olika föreningarna; ungdoms- och familjeaftnar, då föräldrar och andra inbjöds och slutligen samkväm enbart för föreningsungdom. Rådet skaffade lokal och

organiserade det hela och ungdomarna själva var artister. Det blev sång, musik, teater, film, deklamation och allt tänkbart i underhållningsväg. Vad den ena inte kunde, kunde en annan.

Ungdomsrådet kan i år fira tioårsminnet av en viktig händelse. Det var så, att bristen på lokaler för de ungas ideella verksamhet hade varit tryckande i många år, för det fanns ett fyrtiotal hemlösa ungdomsföreningar på platsen. År 1933 gjorde vi en kraftansträngning för att avhjälpa denna brist, och resultatet blev ett eget "Ungdomens hem" i församlingen.

En gammal förfallen stuga, Pungpinan, hade vi länge haft ett gott öga till, och efter diverse förhandlingar uppläts den, mot låg hyra till ungdomsrådet. Det var ursprungligen en krog, som byggdes på 1700-talet. Namnet tyder också därpå, för det var de sista slantarna, som man här pinade ur penningpungen. Byggnaden hade småningom kommit i stadens ägo och var rysligt förfallen. Men vad hade vi för nytta av detta ruckel?

Jo, traktens alla hemlösa föreningar hjälptes åt med reparationerna. Var och en hade dessutom några förbindelser med yrkeskunnigt folk, som man utan nämnvärd kostnad lyckades anlita. Det mesta gjorde de unga själva på ledig tid. Inventarier och material fick vi som gåvor allt efter som arbetet skred framåt. Vi saknade aldrig åskådare, och det var förunderligt så bra det gick att få fram allt vi behövde i rätta ögonblicket och samordna alla stridiga viljor. Medel saknades, men vi trodde på vår uppgift, och det var förmodligen det avgörande.

Vid sådana företag som detta hade jag såsom ordförande för verksamheten glädjen att i många år bevittna intim samverkan mellan religiösa ungdomsföreningar, nykterhetsföreningar, klubbar för alla möjliga sportgrenar, bildningsorganisationer och sida vid sida både vänster- och högerbetonade politiska ungdomsföreningar för att nämna några samverkande av de talrikast förekommande riktningarna. Men detta samarbete hade naturligtvis inte till syfte att på minsta sätt sudda ut gränserna för de mål som de olika organisationerna föresatt sig. De unga vill kämpa för ideal, inte kompromissa.

Ja, detta var bara början. Vi skaffade oss snart en sportstuga på samma sätt genom att reparera ett förfallet och övergivet skolhus, vi anordnade utställningar och tävlingar av olika slag. Verksamheten hade långt tidigare svällt ut så starkt, att rådet av praktiska skäl delade upp sig på ständiga arbetsutskott. Första utskottet behandlade sådana ärenden som lokalanskaffning och programblad (förteckning över anslutna föreningar, ordförandens adress m. m.). Andra utskottet ägnade sig åt idrott,

nöjesliv och studier, och det tredje tog itu med arbetslöshet, platsförmedling och personlig omvårdnad av de unga.

Den sistnämnda verksamheten ville jag här framför allt komma in på. Det var så att nöd och elände av alla slag härjade bland de unga på den tiden, och vi såg hur den ena efter den andra sjönk till botten. Det var nödvändigt att hugga en efter en i kragen, innan det blev försent. Vi var sex personer, som hjälptes åt att upprätta en ungdomsbyrå i samhällets största biograf, som vi lyckades få låna kostnadsfritt på dagarna.

På denna primitiva ungdomsbyrå hade vi mottagningar varje dag, och arbetet uppdelades utan ersättningsanspråk på utskottets medlemmar. Både manlig och kvinnlig ledamot skulle vara närvarande minst en timme dagligen för konfidentiella samtal. Redan vid första årets slut visade det sig att ungdomsbyrån hade haft över 1,500 registrerade besök, mest av ungdom mellan 14—24 år. Det gällde förfrågningar rörande utbildning och stipendier, möjlighet att vinna utkomst i visst yrke, bistånd med upprättande av ansökningar, vanligen i samband med referenser och dylikt. Ett stort antal var i behov av konfidentiella råd i personliga angelägenheter, och alltid hade vi något att ge. Det kanske räckte med ett vänligt ord, en impuls, en förstående handtryckning mången gång. Att ingjuta förtroende hos de unga så att de känner att man förstår deras svårigheter och litat på dem kanske är det viktigaste av allt.

Vi närmar oss nu med raska steg samma nödtid och dekadansföreteelser. De unga behöver återigen framför allt — hjälp till självhjälp.

Klassbiblioteket i undervisningens tjänst.

Av Folkskollärare Nathan Johnson.

Det är rätt belysande för utvecklingen av vårt skolbiblioteksarbete, att klassbiblioteket alltmer börjat komma i förgrunden för uppmärksamheten. Det betyder med andra ord, att vi skolbibliotekarier allt starkare känner behovet av att få våra biblioteks böcker direkt ut i skolans dagliga arbetsliv. Det har inte alltid varit så. Endast för något tiotal år sedan hade nog de flesta av våra skolbibliotek enbart karaktären av lånbibliotek, inrymda i en skolsal eller i bästa fall i ett eget biblioteksrum, dit eleverna kom för att låna böcker på de fastställda lånetiderna. Så bra och nyttig denna form av skolbibliotek än är — det är naturligtvis inte min mening, att den skulle försvinna — så har den dock den svagheten, att den blir isolerad i förhållande till skolans arbetsliv. Den behöver sitt komplement och får detta i klassbiblioteket.

Nu bör kanske här inskjutas, att en hel del svenska skolbibliotek i sin helhet bygger på klassbibliotekets princip. I många skoldistrikt, särskilt i de mindre, har man funnit det lämpligast att ordna biblioteksverksamheten i sin helhet medelst klassbibliotek, då de lokala förhållandena icke medge en central boksamling med kontinuerlig utlåning till hela skoldistriktets elever. Det bör framhållas, att det ingalunda är någon dålig organisationsform av ett skolbibliotek. Böckerna kommer därigenom direkt ut i klassen och blir utnyttjade på ett synnerligen effektivt sätt. Det bevisas bl. a. därav att de skolbibliotek, som är upporganiserade på klassbibliotek, oftast visa mycket ståtliga lånesiffror. Det är självfallet lättare att få eleverna att intressera sig för det bibliotek, som finnes tillgängligt i klassrummet, än att få dem att på bestämda lånetider, oftast under deras fritid, besöka skolans större centrala bibliotek.

Det finns dock en sak, som i viss mån talar emot en uppläggningsform av enbart klassbibliotek. Dessa måste i regel, hur de än organiseras, bli ganska begränsade. De ger inte eleverna samma möjligheter att välja

som ett större centralt bibliotek, och de har därför inte samma fostrande betydelse i rent biblioteksmässig mening. Särskilt kan man märka detta på de äldre eleverna, de högre klassernas lärjungar, som i längden inte brukar vara riktigt nöjda med ett litet klassbibliotek. Man har därför också kommit fram till den slutsatsen, att en kombination av klassbibliotek och centralt bibliotek inom en större skola eller eventuellt ett skoldistrikt är den bästa lösning. Härvid får då klassbiblioteket alldeles speciella uppgifter att fylla, till vilka jag strax skall återkomma.

Så som våra skolbibliotek organiserats i städer och samhällen är det i de flesta fall omöjligt att från ett centralt bibliotek ge alla elever möjlighet att låna direkt. Det skulle kräva ett alltför stort antal utlåningstimmar och en betydligt större arbetskraft, än som nu står skolbiblioteken till buds. Här har det visat sig vara synnerligen förmånligt att för de lägre klasserna ordna klassbibliotek. Hos oss i Karlstad har vi det ordnat så att klasserna 1—4 får sin biblioteksverksamhet helt ordnad genom klassbibliotek, under det att klasserna 5—8 samt fortsättningskolan har möjlighet att låna i det för skoldistriktet centrala biblioteket, även inom staden förlagt på så central plats som möjligt.

Klassbiblioteken organiseras således fr. o. m. första klassen i småskolan. Jag har träffat dem som undrat, om det ej var väl tidigt att sätta in klassbibliotek redan i småskolan. Om någon läsare skulle hysa liknande dubier, vill jag försäkra, att erfarenheten inte blott från vårt bibliotek utan från alla övriga, som försökt sig på saken, är den allra bästa. Småskolans klassbibliotek hör till de allra mest glädjande företeelser, en skolbibliotekarie har att syssla med. Dels är de behändiga och trevliga att göra i ordning. De består av lätta och enkla sago- och berättelseböcker samt färgglada och lustiga bilderböcker. Dels mottagas de alltid med stor förtjusning och tacksamhet av både lärarinnor och elever och kan oftast uppvisa en rent förvånande lånefrekvens. Det har hänt, att det redovisats fyra, ja ända upp till fem hundra boklån på ett dylikt litet klassbibliotek i småskolan pr läsår. Lärarinnorna har också försäkrat, att dessa klassbibliotek är synnerligen värdefulla bundsförvanter i fråga om en förbättrad läsfärdighet, en sak, som på lågstadiet ju är mycket betydelsefull.

Tredje klassernas klassbibliotek har i stort sett samma karaktär, d. v. s. de består huvudsakligen av lätta sago- och berättelseböcker. Redan här kan man dock få med en och annan mera kunskapsbetonad bok, som ansluter sig till årets kurs. Det är huvudsakligast enkla djurskildringar, som kan komma ifråga, men de brukar vara mycket omtyckta.

Alla böcker måste dock på detta stadium ha ett synnerligen enkelt språk, vara fängslande skrivna, ej för stora samt illustrerade.

Går vi vidare till fjärde klassen, så brukar i regel klassbiblioteken då kunna göras dels betydligt större, dels innehålla böcker, som ställer större krav på läsaren. Ett 40-tal band utgör då nöjesläsning och 25 band innehåller lättare facklitteratur eller i varje fall kunskapsbetonad litteratur, utvald med hänsyn till kurserna i de olika ämnena. Denna lilla grupp fackbetonade böcker bildar således en liten samling, som är avsedd att direkt tjäna skolans arbete. Klassbiblioteket ställes fr. o. m. denna klass i undervisningens tjänst.

Det kan vara motiverat att ett ögonblick stanna inför den syn på skolans arbete, som påkallar en dylik anordning. Redan inledningsvis framhöll jag, att det alltmer blivit skolbibliotekens angelägnaste uppgift att anknyta till skolans dagliga arbetsliv. Vi får absolut inte inskränka oss till att enbart tillhandahålla nöjesläsning åt våra elever, hur värdefull denna uppgift i och för sig bör vara. Skolbiblioteket skall sträva efter att i sitt arbete söka berika skolans dagliga liv, tillhandahålla böcker, som kan utnyttjas i undervisningen och tjäna till att utöver lärobokens knappa framställning ge belysning åt enskilda partier av kurserna. En samling fackbetonade böcker, valda i anslutning till respektive klass' kurser, bör för varje intresserad lärare vara en god tillgång, oavsett vilka vägar han följer i metodiskt avseende.

Annars är det ju klart, att denna strävan efter att föra ut bibliotekets böcker i skolans arbetsliv närmast hör samman med den pedagogiska nyorienteringen i nutiden. En aktivitetsbetonad skola, där självverksamhet från elevernas sida eftersträvas, är enligt min mening otänkbar, utan att man i arbetet i skolan har tillgång till ett antal lämpliga böcker, som kan tjäna som arbetsmaterial. Det finns heller ingen tvekan om att det förhållandet, att det fackligt betonade klassbiblioteket just nu är en av de angelägnaste uppgifterna i vårt skolbiblioteksarbete, har sammanhang med den pedagogiska utvecklingen under senare år. Ty vilken inställning man än må ha till slagorden arbetsskola och individuell undervisning, så är det likväl ett faktum, att vår nutida folkskola i stor utsträckning rönt inflytande från de metodiska synpunkter, som här hänvisats till. Klassbiblioteket är ej beroende av om arbetet lägges på det ena eller andra sättet. I en aktivitetsbetonad skola kan det användas på många sätt, och det förutsätter ingalunda någon doktrinär nypedagogisk inställning.

Sin största betydelse får naturligtvis dessa fackbetonade klassbibliotek för de högre klasserna. Därför bör det ordnas så, att i de fall

då de högre klassernas elever, exempelvis från femte klassen, låna på det centrala skolbiblioteket, så bör dylika fackbetonade klassbibliotek likväl finnas i varje klass. De bör också utökas för varje klass, så att de högsta klasserna, som mera kan tillgodogöra sig ett självständigt arbets-sätt, också har ett rikare arbetsmaterial att handskas med. Mycket angeläget är också, att böckerna i respektive klassbibliotek är valda så att de verkligen ansluta sig till kurserna och ger arbetsmaterial, som kan utnyttjas för dessa. Hur biblioteken i övrigt kan sammansättas, har vi ju ett ypperligt exempel på i den av överlärare Lorentz Larson utgivna boklistan, Böcker för klassbibliotek, utgiven av Sveriges allmänna biblioteks-förening. Ett studium av den visar snart nog, att den jämsides med facklitteratur i egentlig mening också upptar ett rätt stort antal skön-litterära böcker, huvudsakligast berättelseböcker. Samtliga dessa ger dock samtidigt ett visst kunskapsstoff. Det är t. ex. historiska berättel-ser, djurskildringar i romantiserad form eller berättelser, som skildrar livet i olika länder. På det åldersstadium, som vi i folkskolan har att ta hänsyn till, får man ej alltför mycket pressa begreppet fackbetonad. Även en skönlitterär bok av den nyss antydda arten kan ge värdefull kunskap, kanske ofta på ett mera levande och för de unga eleverna lätt-förståeligt sätt än den rena fackboken. Men dessutom är det ju nöd-vändigt, att klassbiblioteken innehåller rent fackmässiga böcker. Sär-skilt har vi i skolan behov av uppslagsböcker av olika slag, om eleverna själva skall kunna fullgöra arbetsuppgifter, skriftligt besvara frågor o. s. v. Bl. a. bör på ett något högre stadium finnas något av de kon-centrerade konversationslexikon, som finns att tillgå, t. ex. Tidens lexikon och Ungdomens uppslagsbok. En uppslagsbok, som också visat sig vara mycket bra att ha i ett dylikt klassbibliotek, är Almanack för alla eller den liknande Svensk kalender. Man kan även ha en hel del an-vändning av en vanlig almanacka, som inte är någon oäven uppslagsbok.

De synpunkter, jag hittills anlagt på frågan om klassbibliotek, har närmast grundat sig på erfarenheter från arbetet i folkskolan. Naturligtvis bör ett klassbibliotek i minst lika stor — för att icke säga större — mening vara motiverat på det högre skolstadiet, i realskolan och i gymnasiet. Jag förmodar, att det också i en rätt stor utsträckning till-lämpas även i dessa skolor. Genom förekomsten av specialrum ställer sig kanske behovet här en smula annorlunda, men nog bör väl i varje klassrum även här en mindre samling facklitteratur, särskilt uppslags-böcker, vara till stor nytta. I en modern och välförsedd skola är väl också som regel de olika ämnesrummen utrustade med en boksamling. I stort sett kan man nog säga, att böckerna på det sättet kommer till

större användning och följaktligen till mera nytta, än om de får stanna i skolans bibliotek.

Klassbiblioteket har visat sig vara av ett praktiskt värde för skolans arbete på många sätt. Vi kan först nöja oss med att nämna en så relativt enkel anordning att utnyttja klassbiblioteket som genom s. k. fyllnadsläsning. Särskilt på lågstadiet, där det förekommer många tysta övningar, kan man ju konstatera, hur förvånande stor skillnad i arbetstakt det är mellan olika elever, och det kan ibland vara rätt så svårt för klassläraren att ständigt ha fyllnadsuppgifter till hands. Då är klassbiblioteket förträffligt att ha och kan bereda ett nyttigt och effektivt utnyttjande av tiden. Fyllnadsläsningen genom klassbiblioteket kan ju ordnas på många sätt. Under det att i de lägsta klasserna barnen kan få i sin helhet läsa en eller annan lättare bok och kanske redogöra för någon del av denna, så har man möjligheter att på ett något högre stadium genom fyllnadsläsningen utnyttja dessa annars döda pauser i det dagliga arbetet genom att eleverna få lära sig använda böcker på egen hand, med tillhjälp av särskilda arbetsuppgifter utarbeta svar på frågor o. s. v. Lorentz Larson har genom Sveriges allmänna biblioteksforening utgivit en serie frågekort i anslutning till några av de mest givna böckerna i ett klassbibliotek. Med hjälp av sådana bör det vara ganska lätt för klassläraren att ordna denna fyllnadsläsning på ett sådant sätt, att den kan komma undervisningen i skilda ämnen till godo. Det säger sig självt, att sådana hjälpmedel är erforderliga, så att ej för mycken tid behöver förspillas vid anvisningen av dessa fyllnadsuppgifter. En kontroll över arbetet bör kunna ordnas utan alltför stor tidspilan. Oftast blir det ju som bekant de duktigaste och mest försigkomna eleverna, som först blir färdiga med sina ordinarie uppgifter, och det är för dessa både värdefullt och lämpligt att på detta sätt få användning för den lediga tiden. I regel har också dessa mer begåvade elever de största möjligheterna att genomföra ett något så när självständigt arbete. Givetvis behövs även här ledning. Läraren får naturligtvis finna tid för att visa dem, hur man i allmänhet utnyttjar en bok, hur man använder innehållsförteckning och register och hur man söker reda på de uppgifter, som efterfrågas. En god regel för detta arbete bör dock vara, att eleven verkligen får försöka ta sig fram på egen hand, så långt det går. En av de största svårigheterna vid ett dylikt arbete är kanske att få eleven att använda egna ord, så att inte de ställda uppgifterna lösas genom rena avskrivningen ur boken.

Naturligtvis bör också denna fyllnadsläsning kunna ordnas så att den elev, som är färdig med sin uppgift, får välja ut en bok ur klass-

biblioteket och läsa den utan skyldighet att redovisa för det lästa. Säkert blir det den mest lustbetonade formen för klassbibliotekets utnyttjande — åtminstone till en tid. Man bör dock akta sig för ett alltför slentrianmässigt förfarande, som kanske endast leder till en ytlig läsning eller ett planlöst bladdrande hit och dit i boken.

Klassbibliotekets böcker kan också utnyttjas för en kompletterande läsning i förhållande till den kurs, som genomgås. Är klassbibliotekets böcker valda i anslutning till respektive kurser, så bör det vara ganska lätt att ge eleverna anvisning på ett avsnitt i någon bok, där de kan få veta mer om det som behandlats än i sin knappt tilltagna lärobok. De intresserade bör ha tillfälle att då och då få låna hem någon bok för en dylik vidgad läsning i förhållande till kursen — dock bör det inte ske genom långlån, då det är en god regel, att det fackbetonade klassbiblioteket i sin helhet bör finnas tillgängligt för det dagliga arbetet. En dylik bredvidläsning eller vidgad läsning förutsätter dock att klassläraren känner sitt klassbibliotek rätt så väl, om han skall kunna ge goda anvisningar.

Ofta visar det sig också att klassbiblioteket kan utnyttjas i undervisningen genom att eleverna i anslutning till vad som för tillfället genomgås får självständiga hemuppgifter, till vilka materialet fås ur någon eller några av klassbibliotekets böcker. Det blir ett slags insamling av kunskapsstoff från ett angivet område, vilket sedermera i klassen kan redovisas på olika sätt. Bäst är kanske det muntliga berättandet med stöd av anteckningar — en sorts enkla föredrag alltså — men man kan också nöja sig med att låta eleverna samla en del material, sakupplysningar, siffror o. s. v., som sedan behandlas vid den kommande lektionen. Det är möjligt, att resultatet inte blir så märkligt, men det ger dock eleven en nyttig övning och en viss förmåga att ur böcker kunna hämta de upplysningar, han för tillfället behöver. Egentligen är det väl allt studiearbets syfte, detta att lära sig använda böcker.

Slutligen bör här åter erinras om vad jag tidigare framhållit, att för de lärare, som vilja driva sin undervisning efter aktivitetsmetoden, d. v. s. där större eller mindre delar av kursen genomgås med hjälp av skriftliga uppgifter eller genom annat självständigt arbete, är ett klassbibliotek helt enkelt en nödvändighet. Det har säkert alla lärare, som gjort något försök i riktningen, också fått erfara. Visserligen kan man reda sig en bit med de vanliga läseböckerna — många av de nu använda arbetsuppgifterna är också utarbetade med hänsyn därtill — men i längden och särskilt på ett högre stadium är det nödvändigt med en samling enkla fackböcker och uppslagsböcker, från vilka arbetsmaterial kan

hämtas. Man finner också, att alla de som lägger fram metodiska anvisningar för arbetsskolan, kraftigt hävdar behovet av ett klassbibliotek till hjälp för arbetet. Det bör vara skoldistriktens och statens skyldighet att ta hänsyn till denna sak likaväl som till en förbättrad undervisningsmateriel i allmänhet.

Kanske bör också ett ord sägas om klassbibliotekets placering i klassen. Det är verkligen ingen oviktig sak. Som allmän regel kan hävdas, att klassbiblioteket bör vara så tillgängligt som möjligt, färdigt att när som helst användas av eleverna. Det bör inte stå inlåst i ett skåp eller i en boklåda. Allra bäst är det om i varje sal finnes en liten bokhylla, på vilken klassbiblioteket placeras och där det står färdigt att när som helst användas. Det verkar också mer stimulerande och inbjudande, om barnen ser böckerna och även har tillfälle att utanför det egentliga skolarbetet titta på dem. Alltså: den öppna klasshyllan är bäst. Användes boklådor, som ofta är fallet ur transporthänsyn, så bör dock dessa vara sådana, att de lätt kan placeras i skolrummet som ett slags bokhylla. En del dylika boklådor, mycket trevliga f. ö. finns i handeln. Bibliotekens försäljningscentral för ett par typer, som säkert är användbara även för klassbiblioteken.

Slutligen vill jag som en mycket värdefull handledning i skolbibliotekens arbete nämna Axel Norbecks bok Skolbiblioteket och undervisningen (Gebers), ur vilken några synpunkter tillgodogjorts denna framställning.

En återblick på två decennier som musiklärare vid karlstadsseminariet.

Av Musikdirektör Gustaf Bengtsson.

Då jag i början av 1920-talet läste annonsen om en ledigförklarad musikleäraretjänst vid folkskoleseminariet i Karlstad, vände jag mig till rektor med närmare förfrågan. Han yttrade då bl. a. i sitt svarsbrev, att ingen musikleärare torde ha så omväxlande tjänstgöring som musikleäraren vid ett seminarium. Det var ett yttrande, som jag tog fasta på, vilket jag ej haft anledning att ångra.

När jag började mitt arbete vid seminariet, hade detta ju vuxit ur sina gamla lokaler, man hade måst hyra extra lokaler i gamla bostadshus m. m., och man arbetade under primitiva yttre förhållanden. Ej minst gällde detta för musikens del. Ett orgelharmonium med pedal, en sliten flygel samt ett par gamla tafflar och övningsorglar torde vara ungefär allt som fanns av instrument. Notbiblioteket var också anspråkslöst och samlings-salen var så liten, att man ej där kunde anordna de årliga musikuppvisningarna utan vid dessa tillfällen måste låna läroverkets högtidssal.

Höstterminen 1923 kunde emellertid seminariet flytta in i sin ståtliga nybyggnad, och vad detta betydde för musikens del, vill jag här söka antyda. I byggnadens tornparti fick man den lika efterlängtnade som välbehövliga, ändamålsenliga sångsalen med goda instrument och ett särskilt arkivrum för notbiblioteket, som efterhand ökats. Vidare fick man tolv väl isolerade överspelningsrum, som gott behövdes, när över tvåhundra elever skulle i tur och ordning utföra sina övningar. Det allra förnämligaste var väl den präktiga orgeln, en modern piporgel, i den nya aulan, som har god akustik och som i sin vackra absid ger rum åt både kör och orkester. Genom att under studietiden ha tillgång till denna orgel har det lyckats många mera musikbegåvade elever att kort efter sin folkskolläraryxamen även avlägga organistexamen. I många fall ha också elever vid sin avgång från seminariet av mig kunnat erhålla kompetensbetyg, som givit dem behörighet att

söka förenade folkskollärare- och organisttjänster i mindre församlingar, där organistexamen icke kräves.

Det är nu så, ej blott inom musikundervisningen, att det går bäst att arbeta, när man har ett bestämt, ej alltför avlägset mål att arbeta för. Ett sådant mål var den till den 4 februari 1924 bestämda högtidliga invigningen av den nya seminariebyggnaden. Till en inspirerande text av biskop J. A. Eklund hade jag komponerat en kantat för soli, kör och orkester. Som solister uppträdde ett par seminarieelever. Seminariets A-kör svarade för körpartierna, och övningsskolans barnkör hade en tacksam uppgift i den vackra slutpsalmen: "Krist signe oss alla!" Som seminarieorkestern ej ännu var vuxen en så stor uppgift, ställde sig stadens orkesterförening välvilligt till disposition. Det musikaliska inslaget torde varit värdigt detta solenna tillfälle, om vi få tro de erkännsamma pressuttalandena från den tiden. Vid en samma termin anordnad sång- och musikafton på seminariet gavs en repris av kantaten, varvid större del av orkestern ersatts med orgel och en större allmänhet hade tillfälle att göra bekantskap med det nya seminariet.

Redan innan jag kom till seminariet, hade där bildats en liten orkester, som stod under ledning av en elev. Då jag alltid ansett, att orkesterspelning är ofantligt uppfostrande ur allmänt musikalisk synpunkt, tog jag ledningen av orkestern om hand, och redan efter något år lyckades Rektor Olsson få anslag till denna undervisning, långt innan orkesterövningar genom den nya seminariestadgan gjorts obligatoriska. Bland eleverna funnos många, som tidigare försökt sig litet på fiolspelning, under det att andra voro helt nybörjare. Det dröjde ej länge, förrän jag genom rektors försorg fick några veckotimmar anslagna till frivillig violinspelning. I vissa fall fick en intresserad elev lektioner i blåsinstrument av någon regementsmusiker på seminariets bekostnad. Sådana instrument som viola, violoncell, kontrabas och blåsinstrument anskaffades av seminariet, då gynnsamt tillfälle erbjöd sig. — Till mina bästa minnen från seminarietiden i Karlstad räknar jag den anda av sammanhållning, det intresse, ja den entusiasm, som rådde inom orkestern, särskilt vissa år, då man hade en fullgod besättning och kunde på ett njutbart sätt spela symfonier av Haydn, Mozart och Schubert samt ouverturer och sviter för stråkorkester av Mozart, Gluck, Grieg m. fl. Då och då under årens lopp har det glatt mig att läsa små notiser i tidningarna, som berätta om hur forna elever ute i bygderna bildat musikcirklar, för vilka de stå som ledare och på vilkas program återfinnas många av de på seminariet inövade kompositionerna. — Tidtals ha vi även idkat kammarmusik, då Haydns, Mozarts eller Schuberts stråkkvartetter spelats.

Så länge elevantalet vid seminariet var stort, kunde man ställa upp en A-kör (elitkören) på omkring 40 man. Tack vare det grundläggande arbetet enligt formelmetoden under respektive klassers sånglektioner, gick inövandet lätt, och kören hade i allmänhet en ganska rik repertoar av manskvartetter. Det mest krävande verk, som inövades, torde vara den av mig till Ossiannilssons dramatiska dikt tonsatta "Engelbrekt", som uppfördes på musikuppvisningen i maj 1935 och även sjöngs i radio, då seminariet med biträde av flickskolans kör gav en utsändning under rubriken "Värmländsk ungdom spelar och sjunger". Denna utsändning ägde rum från seminariets aula, som visade sig vara ett även för radioändamål utmärkt musikrum. — Bland större verk, som kören instuderat, kan också nämnas "Islossning" av Josephson, "Kong Hakes Ligførd" av Heise samt "Landkjending", "Norrønafolket" och "Kongekvadet" av Grieg, de två sistnämnda under medverkan av seminariets orkester. På senare år ha vi också till högtidligheten den sjätte november och vid julavslutningen bildat en blandad kör genom samverkan mellan övningsskolans barnkör och seminariekören. Denna form av samarbete har visat sig stimulera intresset, ej minst hos barnen, och vi ha på så sätt utfört "I himlar sjungen" av Beethoven och ett av mig arrangerat "Julpotpurri", båda med orkesterackompanjering.

Under årens lopp ha vi ibland anordnat musikkonserter under en lektionstimme, då samtliga lärare och elever varit inbjudna som åhörare. Därvid ha seminariets alla musikaliska krafter medverkat och ett orienterande föredrag hållits. Sådana musikkonserter ha behandlat Mozart, Grieg, Geijer, Josephson och A. F. Lindblad samt Söderman.

Vid Karlstadsseminariet har införts undervisning även i individuell sång. Denna har visat sig värdefull på det sättet, att eleven känt sig mera obesvärad än om kamraterna varit närvarande. Vid dessa sånglektioner ha kunnat rättas och bortarbetas många fel beträffande tonbildning och uttal, vilka man knappast kunnat komma till rätta med vid klassundervisning. De bästa sångarna ha sålunda skaffat sig en liten repertoar av solosånger.

Kanske har i denna återblick konserter och uppvisningar fått en alltför framträdande plats, men det är ju så, att dessa tillfällen lättast fastna i minnet, under det att vardagens arbete undanskymmes men därför inte tillmätes mindre betydelse. Det är ju dock i sista hand detta arbete, som ligger till grund för och möjliggör offentliga framträdanden.

Till slut må det tillåtas mig att med största tacksamhet erinra om det varma intresse, som Rektor Albin Olsson visat för sång- och musikundervisningen. Genom sitt uppskattande av de resultat, som vunnits, har han

sporrerat till nya ansträngningar. Han har förstått att ge varje lärare frihet att inom den givna ramen utveckla sina speciella intressen och därigenom göra undervisningen fruktbringande. Han har slutligen genom sin iugna ledning och sin överlägsna organisationsförmåga skänkt lärare och elever en fast grund för det dagliga arbetet.

En skolresa.

Skolresor utgöra en värdefull del av utbildningen vid ett seminarium. Särskilt de naturvetenskapliga ämnena och kemien kunna på ett lyckligt sätt komplettera undervisningen med studier ute i naturen och besök vid industrier m. m. Under mina år vid folkskoleseminariet i Karlstad har jag haft förmånen att upprepade gånger vara ledare för skolresor, både inom och utom Sverige. De ur kunskapssynpunkt mest givande av dessa resor voro nog de turer som vi företogo runt Vänern på våren i klass II. Kemi-kursen avslutas ju i denna klass och det föll sig då mycket naturligt att göra en rundtur till de olika industrier, som finnas i Vänerns omgivning. Nedanstående uppsats är en kort beskrivning över den första av de skolresor av detta slag, som jag gjorde med klass II den 6—11 maj 1935. Hela klassen bestod av 16 elever, alla voro sångare och bildade tillsammans en utmärkt kör. Beskrivningen är författad av en elev i klassen.

Bror Gustaver.

Diabasrännan, Sveafallen.

Det var på höstterminen 1934 som lektor Gustaver under en kemi- lektion framkastade tanken på en veckas studiefärd runt Vänern. Avsikten var, att vi genom besök vid kemiska industrier skulle komplettera vårt kemiska kunnande och vetande. Den framkastade tanken anammades med förtjusning av oss alla och resulterade slutli-

gen i en anhållan till rektor om en veckas ledighet för möjliggörande av resan. Då vår anhållan väl var beviljad, kunde vi på allvar börja förbere-

delserna för färden. Det organiserades och planerades. Snart var allt klappat och klart, och med otålighet väntade vi på den 6 maj, då avfärden skulle ske.

Dagen kommer med strålände sol och vår i luften. Pigga och morgonfriska samlas vi kl. 8 vid semis, väl försedda med utrustning för resan. Vi tar plats i bussen och rullar bort från Solstaden. Farväl, du gamla stad. Nu se vi fram mot en trevlig vecka, ett angenämt avbrott i det vanliga "plugget". Med rask fart rulla vi fram. I kurvorna öppna sig ständigt nya vyer för våra förväntansfulla blickar. Under munter sång går färden. Lektor Gustaver tar bl. a. upp visan: Var skall jag mig en flicka finna . . .

Snart glida vi in i Kristinehamn. På krokiga och backiga vägar rulla vi in i staden. Bussen stannar vid turbinverkstäderna. Här är den första egentliga studieplatsen. Vi ska se på tillverkningen av turbiner. Efter en stunds väntan kommer ciceronen, som allra först tar oss med till modellförrådet, där det finns massor av trämodeller. Härefter kommer turen till snickareverkstaden, där modellerna tillverkas. Sedan bär det i väg till gjuteriet. Här försiggår formningen i sand och så naturligtvis även gjutningen. Vi besöka vidare den stora maskinhallen, råmaterialupplaget och slutligen avprovningens verkstaden.

Vid dessa verktyäder tillverkas alltså med verklig precision de alltmer outhärliga apparater, som gör det möjligt för oss att tillvarata naturens kraftkällor.

Från turbinverkstäderna fara vi direkt till nästa studiefabrik, A/B Furu-Plywood. Vi får tillfälle följa hela tillverkningsförloppet. Timmerstockarna transporterats upp, barkas, "kokas" cirka 8 timmar i 80-gradigt vatten, svarvas till fanér, som skäres, torkas, limmas och pressas vid 40 graders värme. De färdiga fanérsnivorna packas slutligen och äro så klara för export. Någon nämnvärd försäljning inom landet har ej denna fabrik.

Färden går vidare till Gärdsbergs skola, där vi inmundigar vår medförda torrskaffning. Gösta bjuder härefter på kaffe i sitt hem. Vi sjunger några sånger och fortsätter med bussen. Färden går först över bebyggda slätter, sedan genom idel skogstrakter fram till Degerfors. Första anhalt där är Strömsnäs Järnverk. Vi får följa järnberedningens olika faser. Från den elektriska masugnen med dess nästan metertjocka kolstavar vandra vi till valsverket och pressverkstaden. Tråddragningen, ett livsfarligt arbete, som fordrar snabb och säker hand av arbetarna, fångar särskilt vårt intresse. Vi ta oss även en titt på tillverkningen i spikfabriken, där maskinerna utan uppehåll sjöngo sitt enformiga: klipp, klipp . . .

Då vi ätit middag på Nya Hotellet, styrdes kosan till Sveafallen. Här beundra vi rännor, jättegrytor, upp- och nedvända jätteblock, "turisthotell" m. m. Med respekt tänka vi på de vattenmassor, som i en svunnen tid brusat fram över denna plats. Vilka enorma krafter ha ej varit verk-samma här!

Klockan 8 bjödo vi på aftonunderhållning i Församlingshuset. Efter publikens hållning att döma blev underhållningen synnerligen lyckad. Efteråt bjödo oss I. O. G. T:s flickor på kaffe, innan vi "knöto" oss i deras föreningslokal, den första nattens logi. På morgonen nästa dag äta vi frukost på hotellet och lämna sedan denna trevliga ort. Med tacksamhet och glädje tänka vi på vår hurtige och kamratlige ciceron och värd på platsen, redaktör Österberg, leve han!

Vi fara vidare utmed Letälven, och snart synes Skagerns blåa spegel mellan träden. Vid Södra Råda ödekyrka göra vi halt och titta på denna gamla helgedom från 1100-talet. Inne i kyrkan beundra vi de gamla målningarna, vilka äro målade direkt på tak och väggar. Dessa gamla målningar giva oss en inblick i våra förfäders tankar och föreställningar be-träffande bibelns berättelser.

Vägen fortsätter utefter Vänerstranden. Utåt sjön se vi himmel och vatten mötas. Vi rulla in i Mariestad. Kondisbesök och en stunds promenad i staden, varefter vi styra hän mot Hällekis. Genom ett besök i cementfabriken begagna vi här tillfället att sätta oss in i cementtillverkningen. Denna har följande faser: kalkstenskrossning, blandning och bränning. Det sistnämnda äger rum i en 95 m lång ugn. Från fabriken tak sjunga vi "Härliga land" ut över Vänern.

Ett titt på stenbrottet, därpå ett kort uppehåll för mat på Karlslunds pensionat. Sedan bär det av uppåt Kinnekulle, ända till utsiktstornets topp. Vilka underbara vyer åt alla håll! Land och vatten, böljande skogar och grönskande slätter. Tyvärr är vädret ej det bästa. En klar sommar-dag måste här vara ändå mera fascinerande.

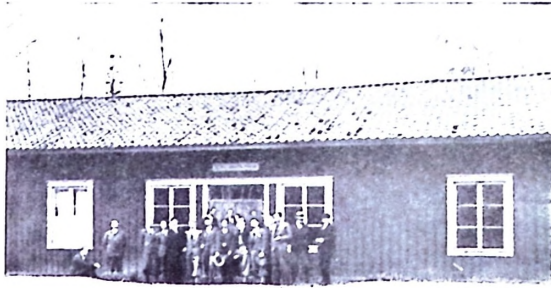
Nedåt igen. En härlig promenad i Råbäcks naturpark, vilostund i den egendomliga Mörkeklevsgrottan, 9 kamrater på en gång i Karl XII:s-eken på Råbäcks herrgård, 5 minuter i Apostlagrottan. Så vidare till turisthotellet, där vi dricka te, sjunga och se på solnedgången, ett oförgätligt min-ne. Hem igen till Karlslund, där våra musici bjuda på en trevlig musik-stund.

Onsdagsförmiddag se vi på Arnäs buteljglasbruk. Därefter ta vi oss en promenad till den närbelägna borgruinen från Tyrgils Knutssons dagar. Sedan i väg igen. Första anhalt är en punkt på "Kullens" sluttning, där vi se Billingens och Mössebergs karakteristiska konturer i fjärran. Vi passe-

ra och bese några kyrkor: Forshem, Medelplana, Västerplana och Husaby. Av vattnet i Husaby minnesrika källa ta vi oss alla en klunk. Så sättes rask fart mot Lidköping. Först blott ett kort uppehåll vid den plats, där tvenne runstenar stå, en på var sida om vägen, minnande om den tid, då hedendom och kristendom kämpade med varandra om herraväldet.

Lunch i Lidköping och sedan ut till Läckö slott. Vi träda in genom den väldiga porten, bese några av de 286 rummen med deras dyrbara målningar och dekorationer och göra till slut även ett besök i de djupa fängelsehålorna. I Lidköping igen. Besök på karamellfabriken, där till och med personalen var av det söta slaget. Middag på 6:ans matservering och så i

*"Sveriges äldsta ännu använda folkskolebyggnad."
Kinnekulle.*

väg mot Grästorp. I detta samhälle går resans 2:dra aftonunderhållning av stapeln. Nattlogi intas efter hand, och så är det torsdag.

Sedan vi druckit choklad, bär det i väg till Trollhättan. Vi ha i det stora hela farit över slätter de sista dagarna, men nu går vägen meilän Halle- och Hunneberg. Vi bli i tillfälle iakttaga västgötabergens karakteristiska former med jämna platåer, terasser och kolossala branter... Kort uppehåll vid Lilleskog för att se på träälgen, som tronar på ättestupans krön. Vi ta oss även en titt på domarringen vid Vargön.

I Trollhättan få vi frukost på hotell Bele. I kartongfabriken få vi sedan lära oss, hur det går till att göra kartonger. Ute vid fallen blir det nya skådespel. Vi fångslas av Trollhätte-fallens romantik på samma gång som vi känna oss obetydliga inför de nedstörtande vattenmassorna. Vi se också den fridsamma kanalen, där båtarna sakta glida fram. Naturligtvis besöka vi kraftstationen. De rymliga, ljusa och trevliga lokalerna göra ett glatt intryck på oss. Dammarna, vattenintagen, den stora hallen med generatorerna, transformatorerna och instrumentrummen, allt är imponerande. Vi promenera i slussarna och se, hur båtarna höja sig steg för steg.

Klockan 6 äta vi middag på hotellet, och sedan få vi tillfälle att gå omkring efter behag. Vi beundra denna stad, som är den vackraste och trev-

ligaste på hela resan. Det är välordnat och snyggt överallt. De raka gatorna med planteringar, ljusa och rymliga torg, lagom stora hus, allt samverkar till att göra oss förtjusta. Natten tillbringa vi i en av stadens folkskolor.

Fredagmorgon rulla vi till Vargön, där vi besöka kraftstationen, vilken blott är ett år gammal. Här är hypermodernt och trevligt. Våldiga generatorer och turbiner, vilka rotera i horisontalplanet — en anordning, betingad av den låga fallhöjden. Sinnrika apparater medverka till ett gott resultat.

I Vänersborg göra vi enligt programmet nästa uppehåll. Efter en frukost, som verkligen smakade härligt, ta vi oss en titt på Carlssons skofabrik, den största i sitt slag här i landet. Tillverkningen av skor är faktiskt en hel vetenskap, det få vi här bevis för. Vår ciceron låter oss ingående studera tillverkningens olika tempon. Vi få se, hur läderbitarna så småningom förvandlas till en fix och färdig sko.

En halvtimmes promenad i staden. Sedan rulla vi bort mot dalslandsgränsen. Väl inne i Dalsland dröjer det ej länge, förrän vi äro i Dals Rostock, brunnsorten. Vi stanna och gå igenom den nyuppförda badanstalten. Nästa mål är Åsens Bruk. Här följa vi gången av tillverkningen i sulfidfabriken. Vad som mest intresserar oss är koklutstillverkningen. Vi ta oss även en titt på papperstillverkningen. Storkarna transporteras upp, barkas, sågas, huggas till flis, vilken "kokas", tvättas och pressas till pappersmassa. Pappersmassan males sönder och därav blir det papper av skilda slag, skrivpapper, smörpapper, pappersdukar och servetter i olika fäsoner och mönster.

Start igen. I otaliga slingringar, backe upp och backe ned går vägen. Vackert är det emellertid med skogklädda höjder och bördiga dalar om vartannat samt här och var en liten sjö. På vänster hand ha vi Kroppefjäll. Då och då fara vi över Dalslands kanal med dess små pittoreska slusar. Vid Håverud går kanalen i en plåträna över forsen. Över plåtkana-

len löper sedan en järnvägsbro och en landsvägsbro — en sällsynt kombination, vilken vi passade på att fånga med en kamera.

Vid 5-tiden få vi syn på Laxsjöns vattenspegel. Snart köra vi in i Bengtsfors. Halt för middag på "stadens" hotell, och sedan vidare till Gammelgården, vårt blivande hem för natten. Där var inte svårt att trivas, så hemtrevligt som allt var ordnat. Från den höjd på vilken Gammelgården är belägen ha vi en mycket vacker utsikt över trakten. Att därifrån se solen så småningom försvinna bakom de mörka höjderna, att se de sista solstrålarna blänka på vattnet i den spegelklara sjön är verkligen en upplevelse, som man ej glömmer i första taget.

Nästa dag går färden till Amål, Bengt Olles stad. "Alltid något" sa lektor Gustaver. Staden var obetydlig i jämförelse med dem vi sett förut under resan. Efter en kort rast går starten till Säffle. I denna lilla trevliga köping äta vi frukost på Villa-pensionatet, Olov-Trätäljagatan 8, tel. 147, gott bord, moderata priser.

Dessförinnan ha vi sjungande "Ack Värmeland, du sköna . . ." passerat värmlandsgränsen. Sången sjöngs med liv och lust, ty nu kunde vi börja känna oss riktigt "hemma" igen.

Nästa hållplats är Gruvön. Här få vi gå igenom sulfatfabriken under sakkunnig ledning. Inom parentes kan här nämnas, att vi under hela resan haft förmånen av kunniga och sympatiska ciceroner. Här få vi nu se, hur timmerstocken förvandlas till papper. Särskilt intressant är att se hur papperet skäres i lämplig dimension av en vattenstråle.

Så stiga vi in i bussen för sista gången, ty nästa hållplats är Solstaden. Färden går över det väldiga flygsandsområdet vid Sörmon, numera bundet av skog. Snart närma vi oss Karlstad. Nu kunna vi redan skymta semis. Inom kort rulla vi på gamla välkända gator. Vi äro hemma.

Resans officiella avslutning försiggår på Mejts konditori i den angenämaste stämning. Vi känner, att vi tillsammans haft en härlig tid. Vi äro ett vackert minne rikare. Denna färd skola vi sent glömma. Tack lektor Gustaver och tack kamrater för denna angenäma vecka.

Lånekassan.

Av A. V. Grumstedt.

Det var i äldre tider mycket vanligt, att seminarieelever, som tillfälligtvis råkat i penningbekymmer, vände sig till lärarna för att få låna smärre belopp. Men säkerligen var denna utväg en av de sista, som tillgreps. För lärarna kunde det nog också många gånger falla sig svårt att på detta sätt stå till tjänst, ehuru det i regel rörde sig om endast mindre summor. Tydligt fanns ett behov av en penninginrättning, där eleverna utan större formaliteter kunde få sina lånebehov tillfredsställda.

Med detta förhållande för ögonen började den kände läroboksförfattaren, seminarieadjunkten Albrekt Segerstedt, som verkade vid Karlstads folkskoleseminarium på 70- och 80-talen, att lägga grunden till en lånekassa vid seminariet. Segerstedt, som genom sitt författarskap tydligt hade intima förbindelser med Nya Wermlands-Tidningens tryckeri, fick där, antagligen till mycket billigt pris, trycka en katalog över seminariets lärare och elever. Denna såldes sedan till ett pris av 25 öre. Det överskott, som uppstod på affären, samlades till en fond eller kassa, där eleverna kunde erhålla mindre lån mot en rimlig ränta. Det var dock mycket små belopp, som på detta sätt årligen kunde läggas till kassan, och sedermera, då seminariet bekostade tryckningen av katalogen och utdelade den gratis, bortföll ju denna inkomstkälla, och någon annan fanns inte med undantag av de små ränteinkomsterna. Att tillväxten av kassan under sådana omständigheter gick långsamt är tydligt och visar sig även därigenom, att så långt fram som år 1915 bestod kassan av endast 473 kronor, vilket belopp ingalunda ens tillnärmelsevis kunde fylla behovet.

År 1913 kom rektor Albin Olsson till Karlstad och övertog ledningen av seminariet. Han var ung och rik på initiativ på olika områden, och lånekassan utgjorde härvidlag intet undantag. Det gällde för honom att få en person, som kunde och var villig att åtaga sig skötseln av lånekassan, och denne fann han i läraren i övningsskolan Edvard Holmstrand. Han

valdes därför år 1915 av kollegiet på rektor Olssons förslag till ordförande och kassör i lånekassan, en befattning som han innehade ända till år 1930, då han avgick från seminariet med pension.

Med känd energi grep Holmstrand sig an uppgiften, och han lyckades över förväntan, ty under hans tid undergick kassan en storartad utveckling. Från de 473 kronorna, då han började, utgjorde kassan vid hans avgång omkring 15,000 kronor, en ökning, som möjliggjordes på följande sätt. Holmstrand, som tidigare något ägnat sig åt försäkringsverksamhet, slog nu samman denna lovliga näringsgren med lånekassan. Och nu vidtog ett intensivt arbete med anskaffning av försäkringar bland seminariets elever, bl. a. genom personliga besök i deras hem. Det fanns år, då anskaffningssumman översteg 100,000 kronor, och hela anskaffningsarvodet för dessa försäkringar skänkte Holmstrand till kassan. På så sätt tillfördes denna under de mest gynnsamma åren omkring 2,000 kronor årligen. Det är alltså ingen överdrift, om man räknar Holmstrand som lånekassans egentliga skapare.

I detta sammanhang skall en annan frikostig givare nämnas och minnas, nämligen seminariets läkare doktor Arvid Högström. Förr krävde försäkringsbolagen läkarundersökningar för sina försäkringar. Dessa undersökningar för lånekassans försäkringsverksamhet utfördes av doktor Högström, och arvodet för dem skänkte även han till kassan och gör det fortfarande i de fall, då försäkringsbolaget kräver läkareundersökning.

För att eleverna skulle få större intresse för lånekassans verksamhet och tillväxt, lät Holmstrand eleverna invälja tvenne medlemmar i kassans styrelse, vilken förut valts enbart ur lärarkollegiet. Denna anordning kvarstår ännu. Man kunde förvänta, att dessa styrelseledamöter skulle inverka på sina kamrater, så att de stödde kassans verksamhet genom att teckna sina försäkringar genom densamma.

Det kunde tyckas, att vidare extra arbete för kassans tillväxt skulle vara obehövt. De årliga ränteinkomsterna lämna ju ett betydande överskott varje år, och kassans kapitalbehållning hade sålunda vid årsskiftet 1942—1943 vuxit till 21,527 kronor. Dessutom disponeras för närvarande genom lån, huvudsakligen från den för åtskilliga år sedan avvecklade hushållsföreningens kassa, 5,100 kronor. Men det oaktat kan lånebehovet ändå ej fullt täckas, trots att elevkåren nu består av blott en klass. Då seminariet åter arbetar med full styrka, blir behovet givetvis minst fyrdubblat. Det är alltså önskvärt, att kassan fortfarande gynnas på olika sätt och framför allt genom att eleverna vid behov av försäkringar anlita kassans försäkringsrörelse och sålunda ej gå över ån efter vatten. De gynna då sig själva. Under den tid kassan bestod av blott några hundra kronor,

kunde det givetvis ej bli fråga om några större lånebelopp, några tior endast för kortare tid, men nu finns det många elever, som låna en god del av sina studiekostnader ur seminariets lånekassa, att betalas först, då de fått egna inkomster.

Vid en diskussion om lånekassan fälldes av någon ett yttrande, vari det påstods, att seminarieeleverna i kommande tider borde kunna resa till Karlstad för att bedriva sina studier utan ett öre på fickan, ty tillräckliga medel härtill kunde säkert tillhandahållas av seminariets lånekassa. Naturligtvis var detta en överdrift och var väl ej heller ägnat att vara något annat, men någon sanning ligger det helt visst däri. I varje fall bör det vara ett mål för oss att så kan ske, högeligen värt att eftersträvas.

Kamratföreningen Sylvia.

Av Eleven i klass IV Henning Nilsson.

I vårt demokratiska land, där tanke-, yttrande och församlingsfriheten alltid betecknats som något av nära nog livets nödortft, är det möjligt för varje medborgare att tillsammans med likasinnade bilda föreningar och på så sätt med större effekt kunna verka för sina gemensamma intressen. På alla områden, inte minst bland den studerande ungdomen, har det blivit allt vanligare med sammanslutningar av olika slag. Det hör numera till undantagen, om en läroanstalt, av vad slag det vara må, inte består sig med ett elevförbund eller en kamratförening.

För Karlstads folkskoleseminariums vidkommande ha eleverna rika möjligheter att allt efter sin läggning engagera sig i föreningsarbetet. Det finns t. ex. alltid några bland eleverna, som i större utsträckning än de övriga intressera sig för nykterhetsrörelsen. För dem har S.S.U.H.-föreningen Carolus blivit ett värdefullt instrument. Andra åter ha religiösa intressen, som kan bli tillgodosedda genom Kristliga Seminaristföreningen Excelsior. Ungdom av i dag har emellertid vid sidan av alla andra intressen ett allt annat överskuggande, nämligen idrott. Karlstads seminariums gymnastik- och idrottsförening har därför sedan många år tillbaka varit en verklighet. Den har betytt mycket för elevkåren. Under årens lopp ha vid idrottsutbyte med andra seminarier många vackra framgångar noterats för karlstadsseminaristerna och resultaten har blivit en mycket vacker prissamling.

Allt sedan den 30 nov. 1889 ha emellertid eleverna varit förenade inom den viktigaste av alla föreningar, nämligen kamratföreningen Sylvia. Dessförinnan hade föreningsbehovet tillgodosetts genom Karlstads seminaristförening och föreningen Iduna, men när dessa bådas öden förenades, "föddes" Sylvia, som snart omfattades med intresse från de flesta seminaristers sida.

Sylvia har tagit som sin uppgift att verka för gott kamratskap bland seminariets elever, att tillvarata alla gemensamma intressen samt giva medlemmarna tillfälle att i tal och skrift kläda sina tankar.

Trevnaden inom en läroanstalt är naturligtvis i mycket hög grad beroende av förhållandet mellan eleverna. Man måste för att kunna värdesätta sina kamrater lära känna dem ordentligt. Detta låter sig knappast göra under själva skolarbetet, enär vetenskapen om att poängsumman i slutbetyget ofta blir utslagsgivande för all befordran, lätt för eleverna till en osund konkurrens, om dessa poäng, varvid personlighetens utveckling, som är att betrakta som ett av utbildningens huvudsyften, i någon mån äventyras.

Mot allt sådant vill Sylvia vara en hälsosam motvikt. Det ges nämligen rika tillfällen för eleverna vid de i regel var tredje vecka anordnade mötena att, såsom det heter i programmet, i tal och skrift kläda sina tankar. Det finns då intet, som hindrar, att man begagnar tillfället att uttrycka sitt missnöje eller sin belåtenhet med en viss utveckling.

Föreningsarbetet kan också sägas ha stor betydelse för det praktiska livet. Stats- och kommunalkunskap ingå i kursplanen för seminarierna, men inte ett ord läses om föreningskunskap, ehuru intet av dessa tre ämnen är viktigare än de övriga. Detta känns faktiskt som en brist i kunskapsförrådet. Det skulle nog inte skada, om alla nyblivna lärare kände till litet om mötesförhandlingar och deras förande. Vad som i detta sammanhang bör framhållas, är emellertid, att en sådan brist i någon mån kan kompenseras genom ett intresserat arbete inom Sylvia under de fyra åren på "semis".

Sylvias medlemsantal är vanligtvis lika med antalet seminarister. När nyintagning ägt rum, inbjudas omedelbart de nya eleverna att delta i föreningsarbetet. Om man betänker, att dessa i likhet med sina föregångare efter alla konstens regler äro utvalda bland en mängd väl kvalificerade ynglingar och unga män, bör man inte bli förvånad över att finna en synnerligen hög förenings- och möteskultur. Musik, både vokal och instrumental, står ständigt på dagordningen. Upppläsning av egna och andras dikter brukar också hälsas med bifall, och en liten nidvisa då och då skadar aldrig.

Det ges emellertid ett tillfälle, då elevkåren på ett alldeles särskilt sätt vill manifesteras det goda kamratskapet, och det är, när Sylvias årsfest firas. Den skall till minne av föreningens tillkomst hållas årligen i slutet av november. För de flesta lärare, som utexaminerats från seminariet, torde det nog vara så, att de ljusaste och gladaste minnena från de fyra strävsamma seminarieåren äro förknippade med firandet av denna

årsfest. Det kanske beror på att den kommer som ett angenämt avbrott, då höstmörkret och den grå vardagens enahanda vilar som tyngst på seminaristens sinne. Då är det sed, att alla medverkande ur sitt goda förråd bära fram endast sådant som förmår ge värdighet och glans åt festen. Seminariets orkester och Sylviakören brukar härvidlag göra uppmärksammade insatser. Detta är också ett av de tillfällen under läsåret, då lärare och elever ha möjlighet att samtala om saker, som ligga vid sidan om det egentliga skolarbetet.

Även genom andra åtgärder bidrager Sylvia till höjandet av trevnaden inom seminariet. Sedan rätt länge bedriver nämligen föreningen affärsverksamhet bland sina medlemmar genom tillhandahållande av skriv- och ritmateriel. Behållningen härav jämte ytterligare medel, som anskaffas genom lekaftnar o. d., begagnas bl. a. till prenumeration å dagliga tidningar från olika delar av landet. Under årens lopp har också en hel del andra saker, såsom noter och sångböcker, anskaffats.

Mycket vore att tillägga om betydelsen av Sylvias verksamhet, men det skulle föra för långt att i detalj redogöra därför. Den har emellertid under rätt skiftande förhållanden fortgått i snart 54 år. Den senaste tidens inskränkningar i seminariets verksamhet har även för Sylvias vidkommande medfört en avmattning. Man får dock hoppas, att i samma mån, som en pånyttfödelse av Karlstads folkskoleseminarium äger rum, också kamratföreningen Sylvia i full utsträckning skall kunna fortsätta sin verksamhet i vården om ett gott kamratskap och bevarandet av seminariets traditioner åt kommande tiders seminarister.

Övningsskolan.

Av Seminarielärare Gustav Karlström.

Övningsskolan vid ett seminarium ger en synnerligen brokig provkarta på olika meriterade lärare från seminarieeleverna upp till rektor men därjämte också på både olika personligheter och växlände undervisningsmetoder. Så väl det rent personliga hos läraren som den metod han använder spelar en synnerligen viktig roll. Den som på rätta sättet kan "ta" barnen, finner dem pigga, vakna och intresserade. När man har att avlyssna en sådan lektion i sin avdelning, njuter man av att ha sådana barn. En annan dag och med en annan lärare i katedern förefaller barnen vara slöa och ointresserade, kunna just ingenting, ja, man sitter faktiskt och skäms över hur litet de kunna och hur omöjligt det tycks vara att rycka dem med. Stämningen blir irriterad och resultatet av lektionen otillfredsställande. Där finns varken den inspirerande personligheten, den medryckande framställningen eller den frigörande metoden hos läraren, och så blir det hela misslyckat. Skulden till misslyckandet bör i sådana fall icke reservationslöst tillskrivas barnen.

Även i ett annat avseende äro övningsskolorna särpräglade. När man i andra skolor överraskas av ett åhörarbesök, så blir detta till något av sensation för såväl läraren som eleverna, men i seminariets övningsskola är åhörarplatsen oftast upptagen av en eller flera auskultanter. Egentligen borde under sådana förhållanden både läraren och barnen alltid vara i toppform och avdelningen ett slags mönsterskola. Kanske får man någon gång känna sig tillfredsställd med resultatet, kanske en annan gång djupt olycklig över hur litet lektionen gav. Och vanligtvis gastkramas barnen i de högre skolklasserna av självkritik till den grad, att de ej våga ge ett svar, även om de äga kunskapsförutsättningar därtill. När man efteråt förebrår barnen, att de varit så omöjliga, får man oftast det svaret: "Det är så förargligt om man svarar fel".

Övningsskolan kan i många avseenden vara en verklig mönsterskola. Bortsett från förmånen av att i de olika ämnena äga tillgång till högkvalificerade ämneslärare har övningsskolan vid Karlstads seminarium under nuvarande rektors ledning på flera områden fått träda i kontakt med livet utanför skolan. Så t. ex. ha övningsskolans barn under de sista tjugo åren fått inom seminariets lokaler och under lärares ledning deltaga i det nykterhetsarbete bland barnen, som under namn av Sveriges Vår-föreningar länge bedrivits vid en del skolor. Dyligt föreningsarbete upptogs för något över 30 år tillbaka av Sveriges Lärares Nykterhetsförbund, vilket förbund enligt stadgarna har som sin förnämsta uppgift att "främja ungdomens fostran till nykterhet".

Seminariets Sveriges Vår-förening håller i regel endast ett möte i månaden och då på en söndagsafton. Under veckan ha små uppgifter givits åt de barn, som vid nästa möte skola medverka, och det är med levande intresse, de förbereda sig att utföra sitt nummer på programmet. Roligast är förstås att medverka i en pjäs eller sketch, ofta i form av en lektion med någon av de äldre kamraterna som lärare eller lärarinna. Dialoger, uppläsningar, sång och musik av barnen själva göra programmen omväxlande. Kort och populärt talar ledaren över något ämne, som ger en särskild karaktär åt mötet. Det kan gälla hemlivet, spriten som njutningsmedel, tobaken, svordomarna, natur- och djurskydd, uppträdandet i allmänhet o. s. v. Stundom medverka även seminarieeleverna med musik och sång. Så avslutas mötet med sånglekar, och glädjen strålar ur barnens ögon. Varje möte protokollföres av en vid mötets början vald sekreterare. Detta val har tydligen väl förberetts inom kamratkretsen, ty vid kandidatnomineringen nämnes ett enda namn och detta enhälligt. Det är alltid någon ur högre avdelningen, klasserna 7—8, som anförtros uppdraget. Att först skriva och så vid nästa möte läsa protokollet är ett med en viss bävan motsett förtroende.

Emellanåt hedras mötena med besök av dels föräldrar, dels från övningsskolan utexaminerade f. d. medlemmar av föreningen och då är givetvis spänningen på höjdpunkten hos dem, som ha att svara för ena eller andra programnumret. Föreningen har också vågat högtidligen inbjuda föräldrar och målsmän till verkliga festmöten i aulan. Vid sådana tillfällen är nog den rampfeberblandade tjusningen ömsesidig hos de agerande och deras anhöriga bland publiken.

Även några andra grenar av social fostran omfattas i seminariets övningsskola med stort intresse. Så t. ex. bedrivs en livlig sparverksamhet. Varje barn erhåller vid inskrivningen i småskolan sin bankbok med av Karlstads Sparbank insatta 2 kr. som grundplåt. De första skolåren måste

skolsparbössan tömmas gång på gång. Det är betydande summor, som på detta sätt via sparbössan nått Sparbanken till framtida glädje och gagn för de unga. Den populära tidningen Lyckoslanten, som Sparbanken avgiftsfritt låter utdela bland barnen, utgör en ständig uppfordran till sparande för framtiden.

Men barnen i övningsskolan få också lära sig att göra något för de mindre lyckligt lottade i samhället. Detta sker genom försäljning av första maj-blomman och blindmärkena. Stora summor ha barnen under årens lopp insamlat för dessa ändamål. I regel ställa sig så väl föräldrarna som allmänheten förstående till detta välgörenhetsarbete, och barnen själva — särskilt i de lägre klasserna — sträva i ädel tävlan för att just deras klass skall nå det bästa resultatet.

Ett uppmuntrande inslag i övningsskolans arbete utgöra skolresorna. Oscar Dahl torde vara den, som först företog skolresor med övningsskolans barn, under åtminstone de sista tjugo åren av hans lärartid i regel en skolresa om året. Helst tog han barnen med till sitt älskade Kinnekulle, men någon gång reste han för omväxlings skull till Östergötland, där Vadstena, Alvastra och Omberg bl. a. besöktes. Det var i allmänhet klasserna 3—4 som fingo företaga dessa intressanta resor. Klasserna 5—6 ha ända tills för några år sedan brukat företaga en skolresa till Stockholm—Uppsala vartannat år under sina avdelningsföreståndares ledning. En sådan resa brukade taga fyra dagar i anspråk. Det var tröttsamma men givande dagar, och barnen fingo genom dem en liten aning om vad huvudstaden har att bjuda vaken och intresserad ungdom. Klasserna 7—8 ha flera gånger utsträckt sina resor till Oslo och Köpenhamn. — Under de senaste åren ha skolresorna för de nedre klasserna måst ersättas med endagsutflykter pr tåg eller cykel, medan högre avdelningen rest till Stockholm, Uppsala och Visby eller Göteborg och andra orter utefter Västkusten ända ned i Skåne.

Karlstads stadsfullmäktige ha under de senaste åren beviljat skolresbidrag. För övrigt ha barnen själva med biträde av seminarieeleverna anordnat soaréer till förmån för skolresekassan. Många av stadens affärsmän ha därvid genom annonser i programbladen bidragit till det goda ekonomiska resultatet av soaréerna.

Den allra viktigaste förutsättningen för att det inom övningsskolan har varit möjligt med alla dessa former av fri verksamhet är givetvis, att övningsskolans lärare möta förståelse hos seminariets rektor. Det är en kär plikt att vid seminariets hundraårsjubileum och i detta sammanhang betyga rektor Olsson övningsskolans och dess lärares stora tacksamhet för alltid visad förståelse så väl när det gällt det dagliga arbetet enligt schemat som när andra intressen gjort sig påminta.

Folkskoleseminariet i Karlstad.

(Ur årsredogörelsen 1924.)

Karlstads folkskoleseminarium började sin verksamhet den 20 februari 1843 i ett rum, som tillhörde Karlstads folkskolor och låg strax söder om Domkyrkan. Här bedrevs den teoretiska undervisningen 14 år, medan den praktiska lärarutbildningen försiggick i den i samma hus belägna folkskolan. På grund av barnantalets ökning i folkskolan måste emellertid 1857 seminariet hyra en annan lokal. Icke mindre än 7 gånger måste seminariet flytta under de närmaste 12 åren. 1857—1860 hyrde seminariet ett rum i rektor Groths gård, 1860—1861 i skomakare Nyvalls gård, 1861—62 i änkefru Lindvalls gård, 1862—1865 hade seminariet 2 rum i fru Lundgrens gård. Det mindre användes till kapprum för lärarna och till materiellrum. Den praktiska lärarutbildningen försiggick alltjämt i stadens folkskolor. Enligt 1864 års seminarieorganisation skulle seminariet ha tre klasser och en övningsskola. Enär större delen av Karlstad år 1865 brann ned, kunde tillräckligt stor lokal det året ej få hyras i staden. Seminariet flyttades därför på hösten till Nysäter i Gillberga socken, där tre rum förhyrdes i skolhuset och ytterligare ett rum i närheten. Ehuru lärare och elever trivdes gott där, medförde dock avståndet från stiftsstaden vissa olägenheter, och seminariet flyttades därför tillbaka till Karlstad på hösten 1867. Det fick då hyra 4 rum i en efter branden uppbyggd barack bredvid Trädgårdsföreningen. Denna lokal var dock fuktig samt kall, och seminariet flyttade därför $\frac{1}{10}$ 1868 till en gård vid Östra Torggatan. Ehuru de här förhyrda rummen voro trånga och osunda, voro de dock de bästa, som då kunde erhållas, och seminariet bedrev därför sin verksamhet här under 10 år.

Efter upprepade framställningar om anslag till nybyggnad av rektor C. W. Kastman, begärde Kungl. Maj:t i proposition till 1875 års riksdag ett anslag av 49,500 kronor till nybyggnad för seminariet å en tomt i hörnet av Drottninggatan och Grevegatan i huvudsaklig överensstämmelse med 1867 års normalritningar för seminariebyggnader. Propositionen

bifölls, och vid början av höstterminen 1878 kunde seminariet inflytta i den nya byggnaden. Den innehöll förutom rektorsbostad 5 klassrum av normal storlek, ett större klassrum, som skulle användas även som samlings-sal, samt 3 mindre rum, av vilka ett användes till rektorsexpedition och lärarorum, ett till vaktmästarebostad och ett till rum för uppspelning och för fortsättningsskolan. Den nya byggnaden var, redan då den blev färdig, otillräcklig för seminariets behov. I årsredogörelsen för läsåret 1878—1879 yttrade rektor Kastman, att seminariets närmaste önskemål nu vore att få egna lokaler för slöjd och gymnastik.

Det kom emellertid att dröja över 2 decennier, innan några åtgärder vidtogos för att söka förverkliga dessa önskemål. År 1902 utarbetade emellertid stadsarkitekten C. Crispin på uppdrag av rektor A. B. Lundblad ritningar till en fristående byggnad, som skulle ligga utmed Drottninggatan å gamla tomten. Den skulle innehålla gymnastiksal med avklädningsrum och duschrum, slöjdsal med materiellrum, modellrum och lärarorum, vaktmästarebostad om två rum och kök samt kammarskjutningsbana. När ritningarna blivit färdiga, hade emellertid rektor Lundblad kommit till den uppfattningen, att den föreslagna byggnaden alltför mycket skulle inkräkta på det redan förut obetydliga trädgårdsområdet. Något försök att förverkliga detta byggnadsförslag kom därför ej att göras.

När seminariekommittén år 1906 börjat sin verksamhet, blev det snart klart, att så betydande förändringar i seminariernas organisation och arbetssätt förestodo, att de i arkitekt Crispins ritningar föreslagna lokalerna skulle bli otillräckliga. Därigenom blev det också alltmera tydligt, att

seminariets byggnadsfråga borde lösas så, att helt och hållet nya byggnader uppfördes på en större tomt. För att förbereda frågan ingav då rektor Lundblad den 8 maj 1907 till Karlstads domkapitel en skrivelse, i vilken seminariets stora brist på lokaler påvisades. Därjämte anhöll han, att Domkapitlet behagade hos Stadsfullmäktige i Karlstad göra framställning därom, att staden i utbyte mot den gamla seminarietomten med därå befintliga byggnader måtte till Kungl. Maj:t och Kronan upplåta ett minst 40,000 kvm. stort jordområde, lämpligt för seminariets nya byggnader, lek- och idrottsplatser samt trädgårdsanläggning. Domkapitlet överlämnade denna anhållan till Stadsfullmäktige, som den 13 februari 1908 beslöt förklara, att enär något bemyndigande att å Kungl. Maj:ts och Kronans vägnar väcka bytesförslaget ifråga ej syntes föreligga, Fullmäktige ej ansåge sig då kunna fatta beslut i ärendet men förklarade sig villiga att upptaga det till omprövning och definitivt avgörande, om det i vederbörlig form återkomme och därvid angäves, vilken staden tillhörig mark för den ifrågasatta seminarietomten syntes önskelig och lämplig.

I anledning härav ingav rektor Lundblad genom Karlstads domkapitel den 8 september 1908 till Kungl. Maj:t en underdånig skrivelse, vari hemställdes, att Kungl. Överintendentsämbetet måtte få i uppdrag att utarbeta förslag till uppförande å lämplig plats av nybyggnader för seminariet. Regeringen biföll denna anhållan och Överintendentsämbetet överlämnade då åt arkitekten Bror Almqvist att utreda frågan. Efter samråd med rektor Lundblad och läraren i trädgårdsskötsel vid seminariet, adjunkten P. Melin, undersökte arkitekt Almqvist samtliga tomter, som ansågos kunna komma ifråga, varefter han i tjänstememorial den 7 dec. 1910 som lämplig tomt föreslog det nuvarande seminarieområdet, beläget mellan stadsdelen Berget och Mariebergs stadspark. Efter rätt långvariga underhandlingar förklarade sig Stadsfullmäktige i Karlstad den 22 maj 1913 villiga att till Kungl. Maj:t och Kronan för den nya seminarieanläggningen upplåta ifrågavarande tomt jämte därå befintliga byggnader i utbyte mot seminarietomten vid Grevegatan med dess byggnader. Området närmast sydost om seminariet skulle ej alls få bebyggas, och övriga gränstomter skulle ej få bebyggas med slutet byggnadssätt. Härigenom tillförsäkrades seminariet ett lugnt läge och möjlighet att i framtiden utan större svårighet kunna utvidga tomten.

Ritningarna till byggnaden ha av arkitekten Almqvist uppgjorts i huvudsaklig överensstämmelse med det program, som Folkundervisningskommittén enligt uppdrag av Kungl. Maj:t framlagt den 24 april 1907. Vid planläggningen av lokalerna har arkitekt Almqvist samarbetat med rektor H. Dahlgren och kanslirådet K. E. Sandberg. Då ritningarna, som över-

lämnades till Överintendentensämbetet den 13 december 1913, remitterades till de lokala skolmyndigheterna för yttrande år 1914, uttalades bl. a. önskvärdheten av att lokaler för husligt arbete och en mindre gymnastiksal anordnades för övningsskolan, att ett mindre växthus byggdes, att avdelningen för fysik och geografi utvidgades samt att reservrum anordnades för framtida behov. I anledning härav fick arkitekten Almqvist i uppdrag att omarbete ritningarna och därvid taga hänsyn till de framställda önskemålen, dock borde den mindre gymnastiksalen av ekonomiska skäl ej komma till utförande. På grund av världskrigets utbrott lades byggnadsfrågan 1914 tills vidare åsido, och de nya ritningarna blevo färdiga först 1917. Dessa upptogo på Folkskolöverstyrelsens förslag även bostad åt läraren i trädgårdsskötsel. Sedan kostnadsförslag upprättats med ledning av dessa ritningar, äskade Kungl. Maj:t i nådig proposition till 1919 års riksdag ett anslag av 2,434,500 kronor till nybyggnader för seminariet å den föreslagna tomten. Riksdagen godkände tomtbodytet men ansåg, att med uppförande av bostad åt rektor och lärare i trädgårdsskötsel borde tills vidare anstå samt att byggnadskostnaderna borde nedgå, varför riksdagen beviljade 1,800,000 kronor till nybyggnaden. Därjämte uttalade riksdagen, att byggnadskostnaderna i möjligaste mån borde nedbringas, bl. a. genom successiva entreprenader. I anledning härav beslöt Kungl. Maj:t den 6 febr. 1920, att samtliga lokaler skulle förminska och flertalet reservrum uteslutas. De nya ritningar, som i enlighet med detta beslut utarbetades, fastställdes av Kungl. Maj:t i maj 1920. På grund av den under senare delen av år 1920 pågående konflikten inom byggnadsfacket ansågs ej lämpligt att utlysa entreprenader. Den sålunda uppkomna tidsfristen för byggnadens igångsättande användes av arkitekt Almqvist efter samråd med vederbörande myndigheter till att göra en omplacering av övningsskolans lokaler, så att utan någon som helst ökning i kostnaden rum kunde beredas för en mindre gymnastiksal för övningsskolan.

Byggnadsarbetet började den 4 april 1921 och var i det väsentliga färdigt vid början av höstterminen 1923. Kungl. Byggnadsstyrelsens sista entreprenad avsynades den 5 dec. 1923.

Det nya seminariet är beläget mellan Mariebergs stadspark, Rosenborgsvägen och Hööksgatan, omkring 20 minuters väg från stadens centrum samt med utsikt över Mariebergsviken. Tomten har ett relativt högt läge, god åkerjord och innehåller i den sydvästligaste delen ett skogsparti, lämpligt till naturpark. Omgivningen utgöres av staden tillhöriga parkområden, lasarettområdet samt med bostadshus bebyggda tomter.

Vid lokalernas anordning har arkitekten utgått från att expeditionslokaler, lärarorum och seminaristernas klassrum borde ligga i huvudbygg-

nadens mittparti med fasaden åt sydost. Flertalet av seminariets specialrum ligga i den västra flygeln med huvudfasaden åt sydväst. Parallellt med denna på andra sidan mittpartiet ligger en flygel för gymnastiksal och samlingssal. Övningsskolan har förlagts i en särskild flygel utmed Hööksgatan med fasad åt söder och har förbundits med byggnadens huvudparti genom ett torn, som innesluter huvudtrappan och vissa specialrum för seminariet och övningsskolan. Den östra flygelns sneda vinkel mot huvudbyggnaden betingas av stadsplanetekniska skäl men har även den uppgiften att bilda en solfångande och för nordliga vindar skyddande bakgrund för lekplatsen. Betjäningens bostäder ha förlagts till en särskild byggnad bredvid huvudporten till Hööksgatan.

Det nya seminariets invigning ägde rum den 4 februari 1924. Högtidligheten inleddes med Mendelssohns ouverture Heimkehr aus der Fremde, utförd av Karlstads orkesterförening under ledning av musikläraren vid seminariet, musikdirektören G. Bengtsson. Seminariets rektor Albin Olsson lämnade sedan en kortfattad redogörelse för nybyggnadens tillkomst och slutade med följande ord:

”Då nu denna byggnad blivit färdig, gå våra tankar med tacksamhet till dem, som bidragit till dess uppförande. Främst tänka vi därvid med undersåttlig tacksamhet på Hans Majestät Konungen, som med Guds hjälp och kloka rådgivares bistånd under en farofylld tid styrt vårt lands öden så, att vi fått njuta fredens välsignelser och att därför beslutet om denna byggnads uppförande kunnat fattas strax efter det förhärjande världskrigets slut. Med tacksamhet tänka vi på det ekonomiska livets ledare i vårt land, som genom rastlöst arbete under flera decennier skapat den ekonomiska grundval, som utgör förutsättningen för denna byggnads tillkomst. Vi tänka med tacksamhet på vårt folks representanter i riksdagen, som med varm förståelse för seminariernas betydelse för folkbildningen beviljat de behövliga medlen. Med tacksamhet erinra vi oss också det arbete, som utförts av Folkuppfostringskommittén — särskilt dess båda ordförande Fridtjuv Berg och Harald Dahlgren — för utformande av det program för folkskolläroverutbildningens höjande, som denna byggnad är avsedd att tjäna. Vårt vördsamma tack framföra vi till Kungl. Skolöverstyrelsen, som med omsorg och framsynthet planlagt byggnaden och med sin rika erfarenhet och stora auktoritet varit ett ovärderligt stöd för dess uppförande. Till Kungl. Byggnadsstyrelsen frambära vi vårt vördsamma tack för ledningen av byggnadsarbetet och det tillmötesgående av seminariets önskemål, som därvid visats. Byggnadens arkitekt Bror Almqvist tacka vi varmt för den framstående skicklighet, varmed han utfört sitt arbete och löst de många uppgifter, som ålegat honom. Byggnadsarbetets kon-

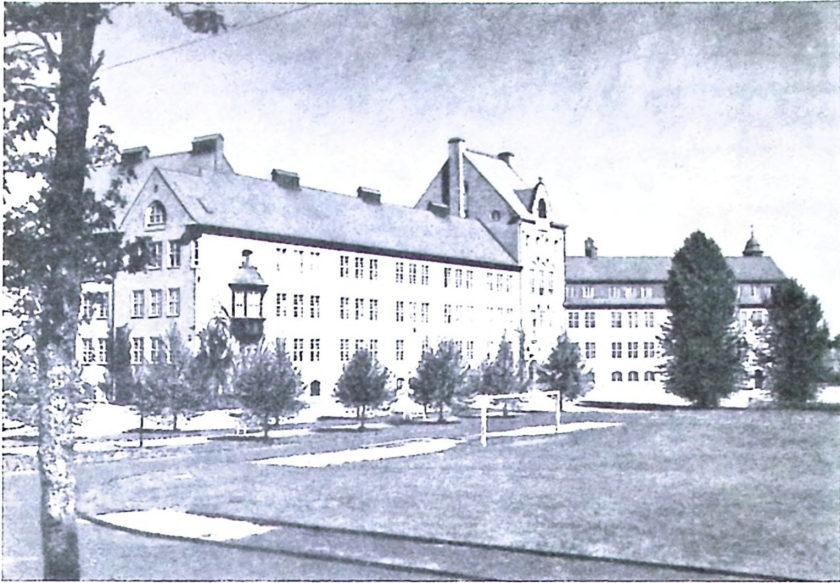
trollanter, entreprenörer, arbetsledare och leverantörer tacka vi för den andel, de haft i byggnadens gedigna utförande. Med tacksamhet erinra vi oss också idag de nu avlidna lärare vid seminariet, som deltagit i den första planläggningen av byggnaden, rektor Lundblad och adjunkt Melin. Båda uttalade till mig vid avgången från sina tjänster här den önskan att få vara med vid det nya seminariets invigning. Deras jordeliv ha för länge sedan slocknat, men deras gärning lever idag kvar hos oss i tacksam hägkomst. Ett varmt tack uttalar jag också till de facklärare vid seminariet, som i egenskap av föreståndare för specialrum haft att planlägga och övervaka dessa lokalers inredning och därigenom på ett förtjänstfullt sätt medverkat till seminariets ändamålsenliga utrustning. Många, som jag här ej hinner nämna, ha dessutom med råd och dåd bidragit till byggnadens och inredningens nuvarande utformning.

I ödmjuk känsla av det ansvar, vartill denna storartade gåva till läroanstalten förpliktar, frambär jag härmed seminariets vördsamma och djupt kända tack till alla dem, som bidragit till att bygga detta nya hem för vår nationella bildning”.

Efter rektors tal sjöngs unisont Stenhammars Sverige under orgelackompanjemang. Därpå höll chefen för Kungl. Skolöverstyrelsen, generaldirektör B. J:son Bergqvist invigningstalet, Lärarbildning och lärargärning. Det finnes tryckt i Svensk läraretidning n:r 7 1924 samt i boken Skola och seminarium. Ur talet återges följande:

Skola nu våra seminarier verkligen fylla sin viktiga uppgift att tjäna arbetet i folkskolan, måste det givetvis stå som en seminariernas högsta förpliktelse att vaka över, att hos såväl lärare som lärjungar intresset för och kärleken till folkskolan kommer att bilda både den ständiga starka utgångspunkten och det stadiga målet för allt seminariearbete. Det var framför allt tanken härpå, som tog sig uttryck, då jag här i dag betecknade denna högtidliga stund icke blott som en glädjens och tacksamhetens utan ock som den allvarliga självprovningens och det djupt kända ansvarets. Och det är ock samma tanke, som nu fyller mitt sinne, när jag här till slut i den svenska folkbildningens namn framför ett varmt tack till alla dem i allmän och enskild ställning, som nedlagt arbete, omsorg och möda på åstadkommande av denna byggnad: när jag här ger uttryck åt en livlig förhoppning och en innerlig önskan, att arbetet vid detta seminarium måtte bli till verklig och varaktig välsignelse för ett i ordets bästa mening fosterländskt folkbildningsarbete, i främsta rummet för ett dylikt arbete här i Värmlands bygder.

I den stämning, som denna önskan och denna förhoppning framkalla, förklarar jag denna byggnad invigd för sitt viktiga ändamål.

Efter invigningstalet utfördes nedanstående av biskop J. A. Eklund författade kantat, som tonsatts av musikdirektör G. Bengtsson.

I. K Ö R.

Genom Värmlands skog, över älv och sjö
att fira mässa vid klockors gång
har folket kommit till Tingvalla ö.
Men mörk är de klagande visornas sång.
Ty röster sia, att den yttersta dom
    skall gå över alla land.
Varje rike skall falla som fordom Rom
    för Herrens hämnande hand,
och Guds kyrka skall förbrinna som Sions helgedom
    en gång vid Jerusalems brand.

Då träder för skaran vandrande sven.
Med frändefölje på pilgrimståg
från söderlands nejder han kommit igen,
där böckernas konst i sin linda låg.

Man undrar: törhända kom mannen ej klok
 ur brännande solens bad;
 han blev kanske träl under trollmäns ok
 i dömda kättares stad,
 ty han gömmer i sin ränsel en svartvit bok,
 där pennor ej präntat en rad.

II. TENORSOLO.

Se boken min!
 Se skriften, underbar!
 Ej mänskohand den format har.
 I bokens stavar sova tanken, ordet, sången;
 men snart de vakna som den lösta fången.
 Från själ till själ kring vida världen
 de börja andefärden.

En gång skall varje barn i Nordens länder
 få bära egen bok i egna händer
 och bruka sifferraden
 och tolka bladen
 och tyda tecknen:
 tonerna till psalmen,
 som brusar mäktig lik den vigda malmen.

Ny tid,
 ny tid i världen stundar,
 och mänskossnillet grundar
 en Livets stad, ett Andens rike.
 Ej drömde Rom, ej Sion såg i tron dess like.
 När vetandet och konsten dana tiden,
 då strålar ljuset, och då blommar friden.

III. BASSOLO.

Vi bidat hundraden av år,
 men mörkret obesekrat står.
 Till Livets stad ej ögat når,
 vart än vår trötta blick sig vänder.

Och väldig ondskan går kring jord,
 där vrede bor och lögn och mord,
 där hjälpa icke skrift och ord,
 ej bok i fina, vita händer.

Där skydda inga siffrors tal,
 ej sköna, rena toners val,
 mot dom och död och sorg och kval,
 som fräta själar och föröda länder.

IV. RECITATIV.

Vad mänskokrafter danat, stort och smått,
 det är dock verktyg blott till ont och gott.
 Ej snilletts lek med stelnat bly
     gjort världen ny;
 ej tingen skapa lyckan eller nöden.
 Men hjärtats tro bestämmer om en framtids öden
 och viljans val är: tjäna livet eller tjäna döden.

Vi tro ej det, som kommet är av jord,
 tro ej på tungors tal och böckers ord,
 ej mänskotankar, mänskobud.

    Vi tro på Gud.

Vi tro på Fadern, som till barnen talar;
 vi tro den Herren, som en sargad värld hugsvalar;
 vi tro på Anden: Anden svävar över djupa, mörka dalar.

Vi börja på nytt, där tiden är ny,
 vi börja, där livet begynner att gry.

Vi börja i tron med det unga,
     det friska, unga blod,
     vi öva oss att sjunga
     med hoppfullt mod

om Barnet, som kom, när fullbordad var tiden,
 om Konungen, som kommer med friden.

Vi börja att bygga
 i skolans ro
 för barnatro
 över djupen en brygga,
 en själarnas bro,
 till den Heliga Stad, där allt mörker är viket,
 till det Eviga, Himmelska Riket.

V. TEXTLÄSNING.

I samma stund trädde lärjungarne fram till Jesus och frågade: "Vilken är den störste i himmelriket?"

Då kallade han fram ett barn och ställde det mitt ibland dem och sade:

"Sannerligen säger jag Eder: Om I icke omvänden Eder och bliven såsom barn, skolen I icke komma in i himmelriket. Den som nu så ödmjucar sig, att han bliver såsom detta barn, han är den störste i himmelriket. Och den som tager emot ett sådant barn i mitt namn, han tager emot mig".

"Låten barnen komma till mig och förmenen dem det icke; ty Guds rike hör sådana till. Sannerligen säger jag eder: Den som icke tager emot Guds rike såsom ett barn, han kommer aldrig ditin".

Matt. 18. Mark. 10.

VI. BARNKÖR.

Krist signe oss alla!
 Han föddes till vår jord
 att vara konung utan purpur och krona.
 Gud läre oss bekänna
 med gärning och ord
 den Herren, som kan synderna försona.
 Krist signe oss alla i sitt rike!

Han give ädla tankar
 i allvar och i lek
 bland jordens fagra rosor och liljor.
 Han värne våra själar
 för smicker och smek,
 han rene våra hjärtan och viljor.
 Krist signe oss alla i sitt rike!

Han läre oss att skatta
 allt, som är kärlek värt,
 och att älska såsom syster och broder.
 Han värne hem och hembygd
 och allt, vi hålla kärt,
 Han signe fader och moder.
 Krist signe oss alla i sitt rike!

Han låte oss få skåda
 sitt rikets nya tid,
 då Guds tjänare spirorna bära.
 Han lyse över Sverige
 den heliga Guds frid,
 och han hjälpe oss att tjäna det med ära.
 Krist signe oss alla i sitt rike!

Vid kantatens utförande medverkade under musikdirektör G. Bengtssons ledning Karlstads orkesterförening, solister bland eleverna, seminariets och övningsskolans körer.

Biskop J. A. Eklund förrättade nu bön, och därefter sjöngs psalmen 383: v. 4—6, varpå invigningsakten avslöts med att orkestern utförde Griegs hyllningsmarsch ur Sigurd Jorsalfar. Deltagarna begåvo sig sedan till byggnadens olika delar för att med lärarna som ciceroner bese de nya lokalerna.

Vid den därpå följande middagen i Stadshotellet höllos många tal. A de forna elevernas vägnar tackade folkskolinspektören C. Lidman och gav uttryck åt deras glädje över att vid detta tillfälle få återkomma till seminariet och se det i dess nya gestalt. Om än talaren gladdes över den utveckling, seminariet fått genomgå, mindes han dock med tacksamhet det arbete, som här fordom utfördes under mindre gynnsamma förhållanden. Även om den undervisning, som då gavs, i ett och annat hänseende på grund av de ringa yttre hjälpmedlen var underlägsen den nuvarande, voro dock de lärare, som då verkade här, t. ex. rektor Kastman, utmärkta personligheter, som gåvo sina elever för livet bestående intryck, som sporrade dem till fortsatt arbete på deras utbildning. Talaren gav uttryck åt den förhoppningen, att de goda traditioner, som seminariet hade att bygga på, alltjämt måtte få göra sig gällande, och tillönskade seminariet lycka och framgång i det nya hemmet.

Efter middagen begåvo sig flertalet av deltagarna till seminariet, där eleverna anordnat aftonsamkväm. Sedan seminarieorkestern utfört Lust-

spelsouverture av Kéler-Béla, uppläste eleven Oscar Hagman en av honom författad prolog, varpå kören sjöng Sångarfanan av Frieberg, Fjäriln vingad syns på Haga av Bellman och Nu lyser solen varmt av Körling. Därefter uppfördes ett invigningsspej med skämtsamma interiörer ur seminarielivet. Kaffe och té serverades efter spejet och orkestern utförde Svenska folkvisor och danser av Eysden. Kören sjöng sedan Serenad av Werner, Sjung, sjung av Söderman och Vårt land av Josephson, varpå orkestern spelade In treue Fest av Teike.

Ur senare delen av Oscar Hagmans prolog anföras här följande strofer:

”Värdigt mot himlen sig höjer
skolan vi viga i dag,
helgad till bildningens tempel,
byggd till Apollos behag.
Vida kring nejden den blickar
ut över Värmelands bygd,
ut över Vänerns blå böljor,
hägnad av skogarnas skygd.

Här i natursköna nejder,
kända sen uråldrig tid,
vitgråa murar sig höja
— frukt av en mångårig id —
vittnande stolt om sitt syfte,
bärande örnens sigill,
vårdande kunskapens skatter,
drickande visheten till.

Folket i bygden må glädjas,
fyllas av livslust och hopp,
när till dess bästa man murar
bildningens livshärdar opp;
glädjas idag av allt hjärta
över att segern är vår,
över att ännu i Norden
livsträdet blommande står.

Häri från detta Guds tempel,
tro vi — vi veta det, skall
bildningens livsåder strömma,
befruktande folksjälén all.
Söner av folket här fostras
för att till folket få gå,
leva dess liv och det bringa
värden, som evigt bestå.

Skall vår kultur och vår frihet
segrande framgå all tid,
vishet och kunskap och bildning
helt måste fylla vår id.
Högre och andliga värden
måste då givas vårt folk;
fostraren, läraren bildas
att bliva en sanningens tolk.

När så till städer och byar
andliga livströmmar gå,
vattnande smäktande själar,
stärkande svaga och små,
skall uti Sverige, vårt Sverige,
själarnas vår bryta in.
Lycklig skall mänskan då bliva,
ny helt till hjärta och sinn.

Flamme, du bildningens låga,
högt emot himmelen opp,
kasta ditt sken över nejden,
lys uti mörkret, giv hopp!
Brinn, till dess världen och himlen
ändas och brista en gång,
då kring den Evige ljuder
himmelska körnernas sång.

Ovanstående ur seminariets årsredogörelse 1924 hämtade berättelse ger knappast ens en antydning om vilken arbetsbörda som påvilade rektor Albin Olsson under åren närmast före nya seminariebyggnadens invigning och vilka svårigheter han hade att brottas med. Seminariet hade efterhand

utvidgats att omfatta åtta klasser elever jämte sju avdelningar av övnings-skolan, och då den gamla seminariebyggnaden inte räckte till, hade lokaler måst hyras, där sådana kunde uppbringas under den rådande bostadsbri-sten åren efter världskriget. Sålunda hyrdes undervisningssalar och biblio-tekslokaler på Drottninggatan, på dåvarande Mariebergsgatan, på Hamn-gatan bortom järnvägsstationen samt i Tjäderns folkskola, och för gymnastik användes folkskolans och läroverkets lokaler, naturligtvis endast å tid när lokalerna inte disponerades av respektive skolor. Herrhagsskolans gymnastiksal är belägen c:a 20 minuters väg från seminariet. Lektioner där kunde alltså inte inpassas i den ordinarie timplanen med 10 minuters rast mellan två lektioner. Flera lärare vid läroverket tjänstgjorde som tim-lärare, och deras lektioner kunde inte infogas i seminariets schema förrän läroverkets schema var klart. Att först nödgas fixera tiden för somliga lärares tjänstgöring samt för lektionerna i gymnastik, med tid för förflytt-ning till och från lokalen, och att sedan på mycket kort tid inpassa alla de övriga lektionerna för 15 läsavdelningar på sådant sätt, att både elever och lärare bli belåtna — det är ett arbete, som endast den med schemaarbete under besvärliga förhållanden förtrogne kan göra sig en föreställning om.

Detta arbete sammanföll med förberedelserna för samt byggandet av nya seminariet. Det var granskningar av ritningar och förslag, konferen-ser och överläggningar, entreprenader och beräkningar, avtal, tillsyn, vär-deringar, inköp av böcker och undervisningsmateriell. Ett tätt duggregn av skrivelser från centrala myndigheter med infordrande av statistiskt ma-teriell eller andra uppgifter — där svaren kunde lämnas först efter ingående undersökningar i arkivet — lade ytterligare stenar på bördan av arbete. Därtill kom de ordinarie expeditionsgöromålen, rätt omfattande de också på grund av det stora antalet elever och lärare.

Helt visst var detta en orimligt stor arbetsbörda även för en rektor i sina bästa år. Långt inpå småtimmarna lyste det i rektorsexpeditionens fönster uppe i tredje våningen av gamla semis. Rektor Olsson granskade alltid varje detalj ytterst samvetsgrant. Han arbetade plikttroget och lugnt. Ofta offrade han flera timmar på att lösa ett schematekniskt pro-blem för att tillmötesgå en lärares eller en klass' önskan. Men aldrig kla-gade han över arbetets omfattning. Som plikttrogen, urban och välvillig ämbetsman är rektor Olsson av sådan resning, att hans gärning bör bli känd och vara till förebild för oss alla.

Under våren 1923 började elever och lärjungar under A. V. Grum-stedts ledning arbetet med att iordningställa den nya seminarieträdgår-den. Under sommaren skedde inflyttningen. Från höstterminen 1923 har

undervisningen pågått i de nya lokalerna. Tjugo år ha gått sedan dess. Också ett jubileum!

Nu ha fruktträden skjutit upp ur leran, och dess grenar stå om våren som skära eller vita blombuketter för att under hösten bågna av frukternas mängd. Popplarna sträva att nå i jämnhöjd med takåsen, och de ha närpå lyckats, lindar och lönnar frodas. Rosor och dalior i mittpartiet, näckrosor i spegeldammen, alla slags blommor i sängarna ge tavlan livfulla färger. — Vedtravar och virkeshögar utgöra mera tillfälliga vittnesbörd om att nöd råder i världen och faror kunna hota.

Sedan krigsutbrottet ha åtskilliga förändringar vidtagits i byggnadens inre, emedan lokalerna vid behov skola användas till fältlasarett. Därvid ha ibland skolans behov och estetiska hänsyn fått vika för den kalla nödvändigheten. Därom är intet att säga. Men med hoppet om snar fred följer även förhoppningen att samlings salens vackra absid åter snart skall framträda i sitt forna skick.

Gamla seminariet vid Grevgatan överlämnades till Karlstads stad år 1923. Det har använts för folkskolan ända till utgången av förra läsåret. Nu utgör det expeditionslokaler för femte militärområdesstaben.

Om seminariets förläggning till Gillberga 1865—1867 har läraren Hugo Blixt lämnat följande meddelande, jämte fotografi av skolbyggnaden:

Då Karlstads seminarium genom den stora branden 1865 miste sina lokaler, förlades det höstterminen 1865—vårterminen 1867 till Nysäter i Gillberga. Det huvudsakliga av undervisningen bedrevs i Nysäter's folkskolehus; dessutom användes till skollokal en en-

kel byggnad, som sedermera brukats till garveri. "Föreståndare" för seminariet var då pastor Anders Gustaf Viotti, född i Gillberga 18 april 1831, död såsom kyrkoherde i samma församling 3 okt. 1917. Under denna tid fick föreståndaren titeln rektor. Såsom övningslärare tjänstgjorde folkskollärare Ferm. Viotti var då nygift och bodde i hustruns föräldrahem

Ramserud i närheten av Nysäter. Seminaristerna voro inhysta här och där i gårdarna.

En av övningsskolans dåvarande elever, framlidne kyrkovärden Lars Olsson, Skog, Gillberga, har sjuttio år senare antecknat sina minnen från den tiden på följande sätt:

”Skoldagen började kl. 9 f. m. och slutade kl. 1 e. m. Först var morgonandakt, då lärare Ferm var närvarande. Sedan var det en av seminaristerna som tog hand om oss och förhörde läxorna. Därefter delades vi upp i avdelningar, och varje grupp eller klass fick som ledare en av seminariets elever. De kallades monitörer. Vi fingo för det mesta stå i en halvcirkel omkring monitören, som hade en tabell med stora bokstäver hängande på väggen. Det var sällan vi hade samma monitör mer än en dag. I detalj kan jag ej minnas allt vi gingo igenom, ty jag var nybörjare, och många solvarv ha gått sedan den tiden. Rektorn A. G. Viotti var ibland närvarande, och övningsläraren var nästan jämt tillstädes. Då vi hade rast och voro ute och lekte, brukade de stå och se på hur leken gick. Som sagt kl. 1 var leken och allvaret slut för dagen, och sedan fingo seminariets elever ta vid. Hur deras dag förflöt i Nysäters lärosal, hade vi småttingar ej en aning om”.

Series Rectorum.

Av domprost C. W. Bromander.

Enär detta arbete utgives just det år, då folkskoleseminariet i Karlstad fyller ett sekel, så torde det kunna anses särdeles lämpligt att framlägga serien av dess styresmän, emedan denna är liksom den pelare, omkring vilken arbetet inom seminariet under alla de gångna hundra åren rört sig och som varit detta arbetes upprätthållande och ordnande kraft. De flesta av dessa styresmän hade förtjänat utförligare biografier, som det ej heller varit svårt att åstadkomma; men av utrymmes-skäl har man måst stanna vid sådana i kort sammandrag. Då ingen rektorsserie förut varit upprättad utan flera av dess medlemmar varit obekanta, så är det ju bättre att i detta hänseende här få veta något än intet.

1. JOHAN FRYKHOLM, född 9 jan. 1819 i Frykeruds socken, son av klockaren Johan Frykholm och Kajsa Jonsdotter. Inträdde i Karlstads läroverk ht 32, student i Uppsala 3 nov. 38, fil. kand. där 23 mars 42, fil. mag. 14 juni 42, föreståndare (= rektor) för det nyinrättade folkskoleseminariet i Karlstad 10 sept. 42 och innehade denna syssla från vt 43 till vt 45; lärare vid Filipstads läroverk 20 nov. 44, gymnasiereadjunkt i Karlstad 11 jan. 47, inställd i ämbetet 11 juni 50 med ett tal: *De gnosticismo* och var den siste innehavaren av gymnasiereadjunkturen, som sedan förändrades till en lärareplats vid elementarläroverket; bibliotekarie vid läroverket 48—55; erhöll konstitutorial som *historiarum lector* 22 mars 54 och inställdes i detta ämbete 1 dec. s. å. med ett inträdetal: *De diversis historiæ patriæ ætatibus earumque indole*; fick fullmakt på lektoratet 4 dec. 58; intendent för den kulturhistoriska avdelningen vid läroverkets museum 64 jämte lektor J. P. Bergendal; under sista delen av vårterminen 69 hade hans hälsa varit litet vacklande, men ingen kunde ana, att, då han sista dagarna nämnda termin nedlades på sjukbädden, han därmed skildes från läroverket för alltid, ty han avled ofömodat 5 juni 1869 av hjärtfel; jordfäst av biskop A. N. Sundberg men begraven i sin födelseförsamling Frykerud. Vid hans bortgång skrev hans ämbetsbroder lektor E. E. Östling över honom latinska verser, som

lantmätaren Erik Noreen översatte till svenska i sina "Poetiska försök", tryckt i Karlstad 1871.

Som förste föreståndare eller rektor vid Karlstads seminarium hade Frykholm helt säkert icke litet arbete med dess organisation, även om han föga kunde ana, vilken omfattning denna institution skulle erhålla en gång i framtiden.

Frykholm hade varit ihärdig i sina studier och erhöll sitt lektorat vid jämförelsevis unga år och skötte det med nit och självständighet. Hans redbara karaktär och angenäma väsen gjorde honom i hög grad älskad av alla, med vilka han kom i beröring som tjänsteman eller enskild. I sina ämnen var han väl bevandrad och föredrog dem med en viss flytande elokvensia. Men som han senare blev mycket distra och kanske något för saktmodig emot sina elever, så torde behållningen för dessa ej ha blivit så stor som den bort bli, enligt vad en av hans lärjungar, sedermera lektor N. P. Ödman, antyder i sina skolminnen. Human och hjälpsam emot alla och isynnerhet emot skolungdom, var han emot den en faderlig vän, utan vars hjälp mången kanske av medellöshet hindrats från att komma fram på studiebanan. Flärdlöshet och anspråklöshet för egen del satte honom i tillfälle att öva välgörenhet emot andra. Stilla och försynt vandrade han sin väg och efterlämnade ett vackert och kärt minne.

Skrifter: Försök till lärobok i allmänna historien för Folk-schollärare-Seminarier, Sthlm 1850. — De expeditionibus Normannorum observationes dissert., Karlstad 54.

2. **A N D R E A S T H O R S T E N S O N**, född 30 aug. 1812 å komministerbostället Evensäter i Färgelanda socken på Dal, son av torparen Torsten Andersson och Anna Larsdotter. Efter skolgång i Vänersborg och Skara, student i Uppsala 39, prästvigd 15 jan. 41, föreståndare för seminariet här 16 aug. 1845, kollega (= adjunkt) vid lägre allm. lärov. i Amål 21 juni 1848, adjunkt vid h. a. lärov. i Karlstad 16 mars 1853 och därtill inställd 13 juni 1856, då han höll inträdestal över Latinet såsom bildningsmedel, förnämligast ur historisk synpunkt betraktat; vik. lektor vid läroverket i filosofi fr. o. m. ht 1859 under 7 terminer, pastorexamen 6 juni 1871 med betyget med beröm godkänd; regementspastor vid Värmlands reg:te 23 sept. 1871, syssloman vid Karlstads domkyrka 10 jan. 1872; var under sin läraretid i Karlstad stundom adjungerad ledamot i domkapitlet, kyrkoherde i Gillberga 9 okt. 1878, tillträdde 1 maj 1879, inställd i ämbetet 20 juli 1879 av biskop C. H. Rundgren; död 18 april 1888 av lunginflammation och begravnen jämte sina båda hustrur å Karlstads västra kyrkogård under vård av svart granit.

T:s föräldrar voro allt för fattiga för att kunna hjälpa sin son under en lång studietid. "Men för arbete och försakelse vek han aldrig undan, driven av en kunskaps-törst, som gjorde honom till student hela livet igenom. — — Stor flit och en godmodighet, vilken sällan kunde bringas ur jämnvikten voro hans mest kännetecknande egenskaper" säger prosten Höjer i sin minnesruna vid prästmötet 1893.

Ehuru T. var en ganska kunnig och samvetsgrann man, passade han dock mindre väl till lärare vid läroverk, emedan han på äldre dagar saknade den för en sådan så nödvändiga gåvan att kunna uppehålla respekten. Han var dock mycket intresserad och offervillig

för undervisning, och icke blott för den vid läroverk utan också för den rena folkundervisningen. Så t. ex. öppnade han år 1848 i Karlstad en söndagsskola, vars ändamål var att bibringa undervisning i renläsning, väl- och rättskrivning, räkning, kristendom, Sveriges historia och geografi samt för mera försigkomna i svensk grammatik tillämpad vid skriftliga uppsatser m. m., praktisk geometri, ritning, allmän historia och naturkun- nighet m. m. I denna skola fick varje elev obehindrad av andra fortgå så skyndsamt han kunde hinna. Första söndagen anmälde sig ej mindre än 150 elever, till större delen lärlingar. Visserligen tröttnade flera av dessa, men ett 60-tal var dock alltid tillstädes. I denna skola medverkade prästen K. L. Södergren. Såsom uppmuntran för lärarna anlog stadens fabriks- och hantverksförening 75 riksdaler årligen åt varje, "varför närvarande lä- rare, säger Thorstenson, som icke avsett någon annan belöning än det goda företagets egen, äro så mycket mer tacksamma, som de därigenom blivit satta i tillfälle att kunna utdela åt flitiga och värlartade elever några små premier i penningar eller böcker samt sålunda även på detta sätt främja det godas framgång". (Nygren: Karlstads fabriks- och hant- verksförening 1847—1927, sid. 49—50). En mer osjälvisk användning av ett lönetillägg torde man knappast kunna tänka sig.

Gift: 1:o 20 juni 1850 m. *Alfhild Ugglå*, f. 16 aug. 1823 i Stockholm, † 3 juni 1862 i Karlstad, dotter av kammarrättsrådet Göran Gustav U. av adliga ätten och Maria Delwik; 2:o 24 juni 1865 m. *Ida Stenbeck*, f. 21 nov. 1832 i Steneby, † 15 maj 1915 i Stockholm, dotter av prosten Jonas S. och Ulla Fryxell.

Barn: *Georg Leonard*, f. 20 juni 1851 i Åmål, student 1870, en tid lärare vid Gunnaröds privatskola, sedan journalist, † 28 febr. 1918 i Köpenhamn. — *Alfhild Maria*, f. ibm 3 okt. 1852, † 5 juni 1875 i Stockholm. — *Agnes*, f. 3 okt. 1855 i Karlstad, † 2 juni 1941 i Mönsterås, telegrafist; gift 26 dec. 1881 m. postmästaren Johan Louls Vesterståhl, f. 25 aug. 1851, † 29 aug. 1935 i Lindsberg. — *Ida Emilia*, f. 6 aug. 1866 i Steneby, lärarinna vid privata högre lärarinneseminariet i Stockholm, † där 29 dec. 1920. — *Anders Gunnar*, f. 12 okt. 1868 i Karlstad, statskommisarie, R. N. O., K. V. O., † 16 nov. 1937.

Skrifter: Kan någon tänkande människa förlåka sig med Bibel och kyrkolära? Karlstad 71. — Uppsatser i tidskrifter och tidningar. — Redogörelse för en söndagsskola i Karlstad (i Karlstads fabriks- och hantverksförenings historia av C. E. Nygren, sid. 48 ff., Karlstad 1927).

3. BRUNO DIONYSIUS CHENON. Köpmannen Johan Jeansson i Filipstad var gift med sin syssling Lisa Engelborg Chenon, som var prostdotter från Filipstad och ättling av en gammal nu utslöcknad förnämlig vallonsläkt. Deras son Denis antog sin mors namn Chenon och avled 1806 som komminister i Dalby och stamfader för denna yngre släkten Chenon. Hans son Jonas Chenon blev lektor i Karlstad och gift med kyrkoherdedottern från Kroppa Sara Katarina Morén, och dessa makar voro föräldrar till Bruno Dionysius, som föddes i Karlstad 14 maj 1821. Hans andra dopnamn var ett arv från den gamla Chenonssläkten. Efter studier i Karlstad blev han student i Uppsala 1840. Ehuru han aldrig avlade någon akademisk examen, kom han ändock att få sin livsuppgift på lärarebanan, och den uppgiften fyllde han på ett utmärkt sätt.

Chenon var föreståndare eller rektor för seminariet 1850—54. Denna läroanstalt var då ej större än att han kunde åtaga sig även annat arbete. Den söndagsskola, som hans företrädare A. Thorstenson bildat för att bibringa hantverkslärlingar medborgerliga kunskaper, övertog sedan Chenon och ledde dess arbete samtidigt med att han var seminariets föreståndare. Han blev kollega vid Åmåls läroverk 8 mars 1854, men förordnades 30 aug. s. å. att fortfarande förestå seminariet och tillträdde troligen ej sin kollegabefattning i Åmål förr än vårterminen 1855 och erhöi konfirmationsfullmakt på den 4 dec. 1858. I Åmål var han stundom förordnad att bestrida undervisningen i gymnastik och var vikarierande rektor vid läroverket 1878—79.

Chenon var lång och ståtlig, med sonor röst, manligt utseende och helskägg och i ålderdomen vördnadsbjudande drag. Ehuru han ej genomgått provår, var han en dugande lärare, som kunde uppehålla god

disciplin och indriva goda kunskaper. Hans lärotimmar voro ej tråkiga, emedan han skämtade med eleverna och ofta på dem begagnade lustiga benämningar, som kunde komma till av en ganska obetydlig anledning. En seminarieelev, som hette Sven Svensson, kallade han Dubbelsven. Då han frågade en annan, varför han ej lärt sig lexan, fick han svaret: Jag har ej varit kropp andans kärta (= karl till det). Därefter tilltalade Chenon honom alltid: Hör du Kropp andans kärta. Hans humor spelade även utom skolan. Då man i Åmål en gång gjorde en fest för besökande studentsångare och Chenon höll välkomsttalet, så påminte han om att de kommit till ett ställe, varom det kända ordspråket säger, att det är ändå nå g o t sa den som fick se Åmål; men han ville nu påpeka, att betoningen var på orätt ord, ty den verkliga meningen är, att Åmål det ä r ändå något det.

Chenon var under 1860-talet intresserad skarpskytt och chef för Åmålskåren. I staden hade han flera förtroendeuppdrag. Han var stadsfullmäktig och föreståndare för Åmåls fornminnessamling, då den startades. Han var ock huvudman i Åmåls sparbank och en tid styrelseledamot i samma sparbank m. m.

Sedan han i nära 40 år varit anställd i statens tjänst samt i mer än 36 snart sagt oavbrutet egnat sin bästa kraft åt Åmåls läroverk, avgick han 1 sept. 1890 från sin tjänst med pension, då han av sin rektor erhöll följande välförtjänta vitsord: "Också bära de talrika lärjungegenerationer, vilka under dessa år genomgått läroverket, enstämmigt vittne där-om, att hans lärareverksamhet kröntes med en sällspord framgång, och att hans stränghet, parad med hjärtegodhet och en aldrig svikande kärlek till ungdomen, tillvunnit honom lärjungarnas vördnad och tillgivenhet för livet. Men om sålunda gamla lärjungar, nu då han lemnat fältet för sin egentliga livsverksamhet för att njuta den vila och det lugn, vartill ålderdomen berättigar, och vilket medvetandet om ett gott och välsignelserikt

dagsarbete skänker, bevara honom i tacksamt minne, så gäller detta ej mindre om var och en, vilken såsom kamrat och vän lärt sig värdera hans trofasta, varmhjärtade väsen”.

För barnens studier flyttade Chenon till Stockholm, där han avled 27 nov. 1898.

Gift 19 juni 1868 m. *Anna Maria Eriksson*, f. 20 sept. 1839 i Botilsäter, † 5 maj 1926 i Stockholm, dotter av skomakaren E. Eriksson och Maria Petersson.

Barn: *Axel Torvald*, f. 24 mars 1869 i Amål liksom syskonen, aktuarie i telegrafstyrelsen. — *Bruno Torbjörn*, f. 21 juni 1870, aktuarie i statens pensionsanstalt, R. V. O. — *Emil*, f. 27 sept. 1871, † 4 okt. s. å. — *Folke Vidar*, f. 13 sept. 1875, † 6 maj 1879. — *Erik Hilding Vidar*, f. 11 juli 1880, postassistent.

4. RICHARD BERGSTRÖM, född 2 dec. 1828 i S:ta Clara i Stockholm, son av assistenten i just. koll. och förmyndarekammaren i Stockholm Fredrik Severus Bergström och Elisabet Charlotta Ahlstedt. Fädernesläkten härstammar från Sala och Bergström var kusin till den kände politikern landshövding Per Axel Bergström i Örebro, där även dennes son sedermera var landshövding. Men Bergström hade även djup förankring i Värmland och det mer än han måhända själv visste, ty genom sin mor, som var prostdotter från Väse socken, var han befryndad med många av Värmlands — och Sveriges — mest bekanta litterära personligheter, nämligen Esaias Tegnér, E. G. Geijer, Gustav Fröding, Selma Lagerlöf och Anna Maria Lenngren. —

Student i Uppsala 1847 blev han filosofie doktor 1854. Det var möjligen genom sina släktförbindelser i Värmland som han kom att söka sig hit och blev föreståndare för Karlstads seminarium 21 mars 1855. Här blev hans verksamhet dock kortvarig, ty redan 2 juli 1856 utnämndes han till lärare vid elementarskolan i Filipstad, men erhöll av domkapitlet den 18 sept. 1856 nytt förordnande att fortfarande stå kvar som föreståndare för seminariet intill den 1 maj 1857. Det var emellertid på ett annat område än pedagogens som Bergström skulle utföra sin livsgärning. Endast en kort tid stannade han i Filipstad. År 1859 var han åter i Stockholm och började tjänstgöra i kungliga biblioteket. Där befordrades han till amanuens 1862, förste amanuens 1865 och bibliotekarie 1878, och där hade han en för sin utrustning synnerligen lämplig plats.

Bergström hade på sin lott bekommit en icke så obetydlig del av det förnämliga litterära släktarvet och den arvedelen förvaltade han väl. Jämte sitt betydelsefulla biblioteksarbete utövade han en mångsidig litterär verksamhet. Under 16 års tid var han litteraturkritiker huvudsakligen i Post- och Inrikes Tidningar och utmärkte sig ”för självständig uppfattning och en pregnant, ofta av humorns sälta kryddad stil”. Av hans

hand ha vi "Svenska bilder" (1882) samt "Litteratur och natur" (1889). Han var naturälskare och jaktvän och har som sådan skrivit "Handbok för svenska jaktvänner" (1872) samt texten till Bruno Liljefors' planschverk "Från skog och mark". Det förnämliga verket G. Kolthoffs "Vårt villebråd" bygger, enligt utgivarens företal i åtskilliga hänseenden på anteckningar efter doktor Bergström. — För folkloristik intresserade sig Bergström mycket och på folkdikningens område var han väl på sin tid den främste fackmannen i landet. Den nya upplaga han utgav av Geijers och Afzelius' samlingsverk "Svenska folkvisor" fick ett högt värde genom Bergströms ovanligt stora beläsenhet, varigenom han kunde

ådagalägga visornas släktskap med dylika hos andra folk. Inom såväl den svenska som världslitteraturen ägde han vidsträckta kunskaper och utgav de värdefulla antologierna "Gerd" (1883) och "Främmande lyror" (1887) ävensom samlingsverket "Ur folksagans rosengårdar" (1889—90) m. m. Han hade gjort goda samlingar av inhemska religiös folkdikning och utgav mystikern Susos "Gudeliga snilles väckare". Ett urval Dikter av Bergströms hand utkom efter hans död och innehöll förutom översättningar ett tiotal fint kända originalpoem. Bergström avled i Stockholm 10 dec. 1893. Om honom finnas fullständigare uppgifter i Biografiskt Lexikon.

Gift: 1:o 1862 m. *Beata Nylund*, f. 1834, † 1874; 2:o 1881 m. *Ellen (Nini) Madleine Antoinette Hammarstedt*, f. 7 dec. 1856, † 2 maj 1903.

Barn: *Dagmar Elisabet*, f. 27 febr. 1863, kanslibitråde i K. Biblioteket, † 31 juli 1935 i Sthlm. — *Paul Valdar Adil*, f. 5 jan. 1865, e. o. hovrättsnotarie, skriftställare. — *Per Richard Benedikt*, f. 21 mars 1868, kammarråd, † 28 okt. 1928. — *Johan Hugo Ernst*, f. 4 maj 1871. — *Nini Fredrika Cecilia*, f. 29 nov. 1881; g. 4 april 1907 m. godsägaren Karl Gustaf Adolf Ramsay, f. 8 juli 1862, † 13 juli 1936. — *Nils Gustaf Lennart*, f. 12 mars 1883, † 28 jan. 1890. — *Sven Hubert Elias*, f. 4 juli 1884, civilingenjör och tjänsteman vid Stockholms stadsingenjörskontor. — *Gustaf Ludvig Daniel Severus*, f. 30 nov. 1885, † 21 jan. 1886. — *Rudolf Kurt Ansgar*, f. 31 mars

1887, fil. lic., byråchef i socialstyrelsen och ordf. i statens byggnadslånebyrå. — *Edla Maria Waldlieb Ingegerd*, f. 16 maj 1889, † 4 dec. 1890. — *Per Kristen Albrecht Sigfrid*, f. 25 febr. 1893, tjänsteman i statens arbetsmarknadskommission.

5. CARL JOHAN LUNDGREN, född 23 juli 1823 i Ålems socken i Kalmar län, son av hemmansägaren Johan Lundgren i Lundholm, varav släktnamnet möjligen är taget, och Anna Maria Samuelsdotter. I egenskap av bondeson har han antagligen börjat sina studier sent, eftersom han ej blev student i Lund förr än vid 23 års ålder 1846, av Kalmar nation. Men han har troligen varit väl begåvad för studier, emedan han i vanlig tid och ordning tog sin filosofie kandidat- (= nuvarande licentiat-) examen 17 dec. 1851. Omedelbart därefter blev han extra lärare vid skolan i Kalmar 9 febr. 1852 och kvarstod som sådan "nära 5 terminer" eller t. o. m. vt 1854. Därunder drev han även egna studier så att han i Lund blev promoverad filosofie magister (= nuv. doktor) 1853. Nu övergick han till teologiska studier och förlade dem till Uppsala universitet, i vars teologiska fakultet han inskrevs ht 1854. Dem avbröt han dock — möjligen av ekonomiska svårigheter — och fortsatte vid läroverken först såsom lärare i Klara skola i Stockholm ht 1856 och sedan som vik. lärare i Filipstad under ht 1857. Han förordnades till föreståndare eller rektor vid seminariet i Karlstad 7 okt. 1857 för nästa vt, vilket förordnande förnyades 9 juni 1858 och 1 juni 1859. I dec. s. å. utnämndes han till ordinarie kollega vid Filipstads läroverk och tillträdde platsen 1 febr. 1860. Sedan han tagit teologisk dimissionsexamen i Uppsala 31 jan. 1868, blev han prästvigd 3 aug. 1869.

L. undervisade huvudsakligen i modersmålet och tyska. Han var en av dessa skolans ihärdiga trotjänare, som så nästan sammanvuxit med tjänsten, att de ha svårt för att skiljas ifrån den även sedan krafterna börjat svika. Äntligen måste han för sjukdom begära tjänstledighet och avled i Filipstad 2 mars 1888. I läroverkets årsredogörelse skrev hans rektor om honom: "Med en seghet, som mången av hans forne lärjungar helt visst otvunget erkänner, 'slet han in' den tyska formläran hos det yngre släktet till dess hans kropps- och själskrafter tynat av och det för honom blott återstod att så småningom göra sig förtrogen med den tanken, att han måste lemna plats för yngre krafter."

L. kom att undervisa på det lägsta stadiet i läroverket. Därigenom blev hans arbete så mycket betydelsefullare. Ty emedan det är där lärjungarna äro mest okunniga och mest rädlösa och därför mest i behov av läraren och hans hjälp, så är det där han gör största gagnet.

6. OLOF OLSSON, född 14 maj i Kroppa prästgård, son av prosten Arvid Olsson och Britta Lovisa Hedberg. Fadern efterlämnade vid sin död 1844 flera barn i små omständigheter. Av dessa blev den äldste sonen Martin (f. 1825, † 1895) omsider framstående trävaruimportör i London såsom grundare och ledare av firman Martin Olsson & Sons därstädes samt fader till den sedermera bekanta grosshandlaren William Olsson, som grundlagt Lundsbergs läroverk i Lungsunds socken.

Efter studier i Karlstad blev Olsson student i Uppsala 1849. Till följd av små tillgångar måste han under studieåren åtaga sig konditioner, en gång på Fogdhyttan i Filipstadstrakten. Sina studier avslutade han med filosofie kandidatexamen, som motsvarade den nuvarande filosofie licentiatexamen, vadan han var berättigad att disputera för och sålunda vinna filosofie magistergraden, = nuv. doktorsgraden. Att han ej kom att taga denna grad berodde möjligen därpå, att medel fattades honom till existens under den tid som gradualavhandlingen skulle ha tagit. Vad lärdom beträffar var han emellertid väl rustad för sitt lärarekall.

Sedan hade han ock anställning vid läroverk, t. ex. vid Filipstads ht 1859. Den 5 jan. 1860 blev han tillförordnad föreståndare eller rektor vid seminariet i Karlstad och fick därtill nytt förordnande 13 juni s. å. Att han skött denna sin befattning väl och ansetts som en dugande lärare förstår man därav, att han 18 juli s. å. erhöil konstitutorial på tjänsten, som han innehade till 1864, då han tog avsked från densamma.

Därefter tjänstgjorde han som vik. lärare vid ett par elementarläroverk och blev omsider ordinarie kollega vid läroverket i Arboga. Lärareverksamheten synes dock icke ha tilltalat honom i längden, ty även från denna ordinarie plats tog han avsked år 1867.

Olsson hade en samvetsgrann och hänsynsfull läggning, som gjorde honom obenägen för strängare disciplinära åtgärder. Det anses ha varit detta, som föranledde honom att lämna lärarebanan. Möjligen fann han

även lärarekallet otacksamt vid tanke därpå, att många lärjungar — då såsom nu — vanligen visa sitt tack mot sina lärare för all deras möda genom att hänsynslöst förlöjliga dem. Dessutom var han en ganska självständig karaktär och satte mera värde på oberoende än på en tjänst, som stundom kunde bereda stora obehagligheter, helst då han utan en sådan tjänst kunde tillfredsställa sina små behov. Själv en flärdlös man, visade han ingen sympati för tidens anspråksfullhet och lyx.

Härefter egnade sig Olsson åt fotografyrket, först i Växiö och senare på ett ställe Karolinelund i Stenbrohults socken i Småland. Där vistades han länge och har där efterlemnat ett aktat minne. Från ekonomiska bekymmer blev han sedan befriad tack vare en livränta, som hans brorsöner i London berett honom. Vid ett besök i hembygden våren 1896 tog han det första fotografi, som blivit taget av de dåvarande få lärarna och eleverna vid Lundsbergs skola under dennas första termin nämnda år.

Från ungdomen hade Olsson allt för stor vetenskaplig underbyggnad för att fotografverksamheten skulle vara honom nog. Han hade skaffat sig ett stort bibliotek, läste mycket och sysslade företrädesvis med astronomiska studier. En stor karta över stjärnhimmelen prydde hans rum, och särskilt intresse egnade han månen. Sedermera blevo hans astronomiska studier koncentrerade på planeten Mars, varom han ock började skriva en diger avhandling. Då han ej var astronom av facket utan huvudsakligen amatör och då han ej hade tillgång till observatorium, så kom han företrädesvis att sammanfatta andra forskares resultat men fogade till dem även egna originella funderingar och förklaringar. Detta hans arbete förräder mycken omsikt i dithörande litteratur, även på främmande språk. Då han ej utförde detta arbete på någons uppdrag och det ej heller var något specimen, som skulle vara färdigt inom viss tid utan snarare var en omfattande förströelsesysselsättning, så tog han det med ro. Till sina teoretiska funderingar ville han ha god tid och för praktiskt arbete ville han aldrig veta av någon brådska. Han var redan över sjuttio år, och hans brorson William, som ville bekosta tryckningen av hans bok över Mars, manade honom någon gång försynt att avsluta den så fort som möjligt. Men då yttrade Olsson: "Du skall ej jäkta mig med detta, William, vi ha ju hela livet framför oss". Det är ju ungdomen, som anser sig kunna räkna med en lång framtid och att dit kunna förlägga påtänkta arbeten. Olsson kände sig nu vid bortåt 80 års ålder frisk som en yngling, och hans svar visar, att han ännu ansåg sig kunna räkna med samma ungdomliga privilegium om en lång framtid — vilken ju också för

honom skulle bli längre än de flesta människors. Arbetet blev omsider färdigt och försett med ett förord av brorsonen William Olsson.

På Karolinelund drabbades Olsson av ett avbrott i sitt arbete genom en eldsvåda, som lade hans bostad och även en stor del av hans bibliotek i aska. Då flyttade han till brorsonen William och vistades hos honom i Saltsjöbaden ända till dennes död. Därefter bodde han hos William Olssons svägerska, fröken Stina Bergman i Norrviken nära Stockholm, men kände efter någon tid längtan till sin förra hembygd och återvände till Karolinelund, så snart detta blivit återuppbyggt.

Där fortsatte han lugnt och intresserat sitt fotografiska arbete. Han följde även med tidens företeelser på alla områden. Han studerade dagligen tidningarna, särskilt under förra världskriget. Han var vän till Tyskland och led av den vändning kriget tog till Tysklands nackdel.

Major C. E. Nygren i Karlstad vände sig till Olsson i dennes sena ålderdom med en hemställan att han ville nedskrivna minnen från skol- och gymnasietiden i Karlstad. Den omkring 90-årige mannen efterkom även denna önskan och översände en omfattande och livfull skildring om skollivet. Ännu i sin levnads sista år hade han allting ifrån ungdomen present för sig och berättade därom sakligt och objektivt. Att döma av dessa minnen, som voro nedskrivna med en redig och vacker piktur, har han bibehållit både kropps- och själskrafter till det sista. Dessa minnen äro utgivna från trycket genom lektor V. Vendel.

Då Olsson blev entusiastisk för en idé, blev han livlig och kunde rent av utveckla värtalighet. Som bevis för hans vitalitet kan nämnas, att han vid 80-årsåldern önskade köpa och åka velociped, vilket dock avstyrdes.

Olsson var bredaxlad och medelstor men verkade större än han i verkligheten var genom sin raka och spänstiga hållning. I ungdomen var han mörklagd med buskiga ögonbryn. Ännu som gammal hade han rödlett hy. Hans uppträdande var hurtigt, talet raskt, men han var mycket närsynt. På ålderdomen bar han helskägg. Han var kärnfrisk nästan till det sista och avled 2 april 1924 på Växjö lasarett och är begravnen å Växjö kyrkogård.

Inom varje tjänstemannakår finnas sådana, som ej känna sig vara på rätt plats utan gärna skulle vilja övergå till annan sysselsättning. Men efter genomgångna examina och prov ha de ej mod att ägna sig åt någon praktisk verksamhet som passade dem bättre men skulle anses likasom degraderande, ehuru det praktiska arbetet är och även borde allmänt anses lika hederligt som vilken mera teoretiskt betonad verksamhet som helst. Men så är det icke heller alla, som ha att trygga sig till en livränta från brorsöner.

Skrifter: Om planeten Mars, hvarför han kan anses vara en bebodd värld; gamla och nya skäl, Sthlm 1908 (232 sidor stor 8:o). — En åttiårings minnen från Karlstads skola och gymnasium 1840—1848. Karlstad 1930.

7. ANDERS GUSTAV VIOTTI, född 18 april 1831 i Hösås i Gillberga socken, son av musikanten vid Värmlands reg:te sedan handlanden Anders G:son Viotti och Kajsa Olsdotter. Släkten hette ursprungligen Velin, vilket namn är bildat efter hemmanet Välinge i Väse socken, därifrån släkten härstammar. — På grund av sitt goda räknehuvud fick Viotti till en början hjälpa fadern i handeln såsom bokförare, men han var vikarierande även ett par år för sin far vid regementet för att denne skulle få full pension.

Gripen av de religiösa rörelser, som gingo fram genom Värmland på 1850-talet önskade han bli präst. Student 1861 först i Lund och sedan i Uppsala; teoretisk teol.

examen 1864, praktisk teol. ex. s. å. Föreståndare för seminariet i Karlstad 24 aug. 1864, prästvigd 29 jan. 1865. I hans och seminariets arbete arbete skedde ett våldsamt avbrott genom den stora branden i Karlstad 2 juli 1865. Därefter funnos ej bostadslägenheter i Karlstad utan seminariet måste flyttas åt annat håll och förlades till Nysäter i Gillberga socken, där Viotti fick bo hos sina svärföräldrar i det närbelägna Ramserud. Efter seminariets återflyttning till Karlstad blev Viotti utnämnd till dess rektor 26 juni 1867. På grund av brandens svåra efterverkningar i Karlstad sökte han sig över till kyrkans tjänst och blev sockenadjunkt i Norra Råda 27 maj 1868. Där var han under sin krafts dagar och där var nog hans verksammaste tid i den vidsträckta församlingen med de många bruken under ett religiöst livaktigt skede. Pastorexamen tog han 28 nov. 1888, blev kyrkoherde i Gillberga 6 april 1889 med tillträde 1 maj 1890, var prost i Gillbergs kontrakt 27 juni 1894—30 april 1908; L. V. O. 1897; predikade vid prästmötet 1899, var utsedd till vice preses vid prästmötet 1905; död 3 okt. 1917 och begravnen å Gillberga kyrkogård under stenvård.

Viotti hade gott huvud och utmärkta kunskaper. Genom såväl dessa som genom sin duglighet och gedigna och fasta karaktär gjorde han såväl i seminariet som i N. Råda en betydelsefull insats. Lekmannapredikan såg han med förståelse om han ock tyckte att den var allt för ytlig.

Som undervisare utmärkte sig Viotti för klarhet och grundlighet och som predikant visade han stor förmåga att anpassa sig efter olika publik utan att grundligheten därpå blev lidande. Predikningarna voro möjligen — åtminstone under senare åren — något monotona men mycket givande för den eftertänksamme. Synnerligen intresserad för studier, sysslade han mest med exegetik, och för sina pastoraleser presterade han ett försvär, som inbragte honom högsta betyget: berömlig, och av biskop Rundgren yttrandet: "Jag visste icke, att vi hade en verkligen lär d man i pastor Viotti". Över gamla testamentet och Jesu liv hade han utarbetat fullständiga kronologiska tabeller. Astronomien hade i honom en stor beundrare, och om himmelens stjärnbilder kunde han giva gott besked. Han hade ock upprättat en "evighetskalender", som tjänade honom som almanack hans tid ut och kan tjäna huru länge som helst. Även uppfann han och betjänade sig av en räknemaskin, som bar vittnesbörd om hans matematiska intresse och mekaniska förmåga. Som ingenjör skulle han måhända ha gjort sig mycket bemärkt.

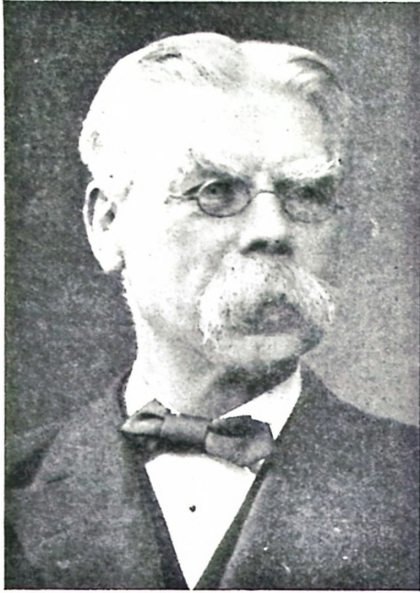
Klarinett och fiol spelade han gärna och skickligt och konstruerade och utförde med egen hand en tolvsträngad luta för ledning av sina konfirmanders psalmsång.

Hans bästa år hade gått, då han nära sextioårig återkom till födelsebygden Gillberga som kyrkoherde, men emedan han där ej mötte nya utan gamla och från ungdomen väl kända förhållanden, gjorde han även där en värdefull insats och skötte i 20 år ensam sin tjänst. Under sömnen ingick han smärtfritt i evigheten.

G i f t 6 sept. 1864 m. *Karin Nilsson*, f. 29 sept. 1832 i Gillberga, † där 23 sept. 1913, dotter av lantbrukaren Nils Jonsson och Maria Andersdotter.

B a r n: *Johan Daniel*, f. 17 aug. 1865 i Gillberga, † 21 febr. 1912 i Uppsala, präst och rektor där vid Prims Gustavs skola. — *Hanna Maria*, f. 5 febr. 1867, † 16 juni 1939 i Karlstad, diakonissa. — *Petrus*, f. 2 dec. 1868 i N. Råda, † där 17 okt. 1876. — *Johannes*, f. 24 juni 1871, teol. doktor och lektor vid Uppsala seminarium. — *Anna Lydia*, f. 6 aug. 1873. — *Nils Gustav*, f. 31 juli 1876, † 5 febr. 1879.

S k r i f t e r: Teser för pastoralexamen, Karlstad 1888. — Predikan vid prästmötet 1899 (i prästmöteshandlingarna). — De andliga rörelserna i Gillberga med omnejd på 1850-talet (Från Värmland och Dal 1907).

8. PETER KRISTIAN
JAKOB WINGREN, född
22 aug. 1836 i Södra Rörum, i Skå-
ne, son av kyrkoherden där pro-
sten Peter Anton Wingren och Eli-
sabeth Kristine Flensburg, som
var prostdotter från Skåne och sy-
ster till biskop Vilhelm Flensburg
i Lund. Student i Lund 1854, lära-
re vid realskolan där 1861—68 och
medlem av samma skolstyrelse
1865—68; vik. lektor vid högre
allm. läroverket i Lund under sena-
re delen av vårterminen 1861 i
svenska och tyska och hösttermi-
nen 1864 i latin; vik. adjunkt vid
folkskoleseminariet i Lund 1865—
66 och ordinarie adjunkt vid sam-
ma seminarium 6 juni 1866; före-
tog under sommaren 1866 en resa
i främmande länder för att inhäm-

ta närmare kännedom om folkundervisningen vid folkskoleseminarier; rektor vid seminariet i Karlstad 31 juli 1868, tillträdde 1 aug. s. å.; rektor vid folkskoleseminariet i Lund 23 febr. 1871, tilltr. 1 juli s. å.; var under många år förordnad som folkskoleinspektör i flera kontrakt i Skåne, därifrån han på begäran erhöi entledigande med utgången av år 1878; tillkallad hösten 1896 för att biträda i kungl. ecklesiastikdepartementet vid utredning av frågan om löneförhöjning åt lärarinnor vid småskolor med flera skolor och av andra till folkskoleväsendet hörande ärenden; inspektör och verkställande direktör vid Malmöhus' läns landstings småskolelärareseminarium i Lund sedan dess öppnande i januari 1882; ledamot av sällskapet för folkundervisningens befrämjande m. fl. sällskap; R. N. O. 1 dec. 1881; avgick från sin tjänst sommaren 1905 med pension, men stod kvar vid småskoleseminariet till sin död.

Wingrens tid i Karlstad blev icke lång, och icke underligt. Staden var förhärjad efter 1865 års brand, vars sorgliga följder länge voro kännbara. Bostadsförhållandena voro svåra, och miljön här uppe en annan än i den sydsvenska universitetsstaden. Wingren var ogift och kände sig nog ensam. Det var därför helt naturligt att han, då tillfälle yppades, sökte sig tillbaka till Lund. Och där utförde han ett märkligt livsövern.

Vid dess folkskoleseminarium — landets äldsta — vidtog han nybyggnader samt ändringar och förbättringar i alla avseenden, så att detta seminarium på hans tid stod på höjden av då känd och önskad modernitet. Han bestämde och vakade själv över allt från det största till det minsta. Dessa yttre anordningar voro viktiga nog men betydelsefullare var arbetet inom denna undervisningsanstalt.

Wingren ägde en ovanlig praktisk begåvning och en överlägsen lärarskicklighet. Någon akademisk examen hade han ej tagit och icke genomgått provår, men han ägde en högre lärarekompetens än sådant kan giva. ja den högsta, ty han var född till lärare och överträffade därigenom flertalet av dem som ägde mera pappersmeriter än han.

Han ägde även vidsträckta kunskaper och gedigen bildning. Redan som ung hade han ett stort bibliotek, som växte med åren och som finnes kvar ännu hos hans måg. Och under en lång tjänstgöring, åt vilken han ägnade sig helt och för vilken han för att fylla sitt kall sökte förvärva och även förvärvade alla behöfliga insikter och färdigheter vann han på sitt område till och med verklig lärdom. Han var en av sin tids allra yppersta lärare, och i sitt ämbete visade han sig till hela sin natur vara en kraftverkare, vars minne sent skall förblekna.

Av en så dugande praktisk begåvning gjorde sig även staden Lund nytta, t. ex. vid utökning av kyrkogården på norr, vid anskaffandet av begravningskapellet och vid tillkomsten av Allhelgonakyrkan, för vilken Wingren intresserade sig mycket.

Men först och sitt ägnade han sig åt sitt lärarekall och vad därmed hade sammanhang. För folkupplysningen verkade han ej blott som rektor. Det gjorde han även såsom adjungerad ledamot i Lunds domkapitel, där han då var tämligen enrådande i fråga om alla folkskoleärenden och utförde mycket fruktbarande arbete särskilt med ett otal folkskolereglementen. För folkupplysningen verkade han även såsom mångårig inspektor vid Lunds s. k. lilla seminarium och det icke som dekoration utan såsom kraftigt ingripande i seminariets arbete och alla förhållanden. Och såsom folkskoleinspektör hade han tillfälle att på alla sätt främja skolarbetet inom sitt vidsträckta inspektörsområde till båtnad för både skoldistriktet och lärarepersonalen.

Som rektor måste den viljekraftige Wingren ju stundom ta i tu med lättjefulla och slarvaktiga elever, vilket dessa naturligtvis icke då tyckte om. Men inför allenahärskaren Wingren måste de böja sig. Utkomna i livet lärde de sig förstå värdet av hans ingripande och att det bakom den barska och stränga ytan klappade ett varmt och ömt hjärta. Hans lärjungar gävo och en gång ett vackert uttryck åt sin tacksamhet. Ty då han

förestått sin tjänst i Lund i 25 år, så uppvaktade omkring 150 forna elever honom på hans sextioårsdag 1896, hyllade honom med erkännssamma tal och överlämnade en av skulptören Sven Andersson modellerad bronsmedaljong med Wingrens bild såsom gåva till seminariet att där i framtiden vittna om hans elevers tacksamhet mot sin forne lärare. En kopia i gips överlämnade de till Wingrens fru.

Wingren avled i Lund 4 dec. 1906 samt jordfästes i Lunds domkyrka av biskop Gottfrid Billing.

Ur ett tidningspoem till Wingrens 60-årsdag 1896 anföra vi följande vers:

Men e t t — jag vet det — ej världen känner,
 en dygd, som övas av henne föga,
 du sökt att dölja för varje öga
 ditt varma hjärtas barmhärtighet:
 all nöd du lindrat, knappt någon vet.
 Men vi, som blickat bak sträva dragen,
 sett handen räckas i motgångsdagen,
 för oss du blivit, fast år det hölja,
 ett älskat minne, som skall oss följa
 till livets slut.

G i f t 30 okt. 1874 m. *Maria Henrietta Elisabeth Matilda Norén*, f. 16 nov. 1849 i Ängelholm, † 5 juli 1914 vid Ramlösa brunn, dotter av apotekaren Axel Norén (tillhörande den stora värmlandssläkten Noreen från Nor) och Gunhild Kockum.

B a r r: *Gunnar Axel Wilhelm Peter*, f. 22 mars 1876 i Lund liksom syskonen, fältläkare i Västerås. — *Johannes Anton Magnus Peter*, f. 22 juli 1877, bokhandlare i Uppsala. — *Elisabeth Constance Anna Maria*, f. 10 jan. 1879, † 6 mars 1884. — *Carl-Ludvig Henrik Peter*, f. 19 aug. 1880, † 13 dec. 1881. — *Gunhild (Gulla) Henriette Sofia Emilia Maria*, f. 22 april 1882; gift 24 dec. 1918 m. docenten och lektorn i Götteborg, teologie och filosofie doktorn Oscar William Hippel. — *Gottfried Erland Ored Peter*, f. 30 sept. 1885, kamrer, Stockholm.

S k r i f t e r: Folkskoleinspektörsberättelser.

9. K A R L V I L H E L M K A S T M A N, rektor här 1871—82, se särskild biografi i detta arbete. R. N. O. 1878; † 5 mars 1912 i Stockholm.

G i f t 26 aug. 1864 med *Alida Margareta Lindegren*, f. 9 maj 1835 i Söderhamn, † 5 april 1910, dotter av provinsialläkaren Lars Lirdgren och Maria Sofia Näsberg.

B a r n: *Alida Maria*, f. 22 juni 1865 i Linköping; gift 3 juni 1898 med med. lic. Karl Gustaf Kastman, provinsialläkare i Ovansjö. — *Karl Magnus*, f. 7 sept. 1867, † 25 juni 1878 i Karlstad, drunknad av våda. — *Nils Lorentz*, f. 7 jan. 1871, † 13 maj 1894, studerade vid Tekn. högskolan.

10. J O H A N H E N R I K
B E R G E N D A L, född 9 sept.
1845 på Horntvetens gård i Färje-
landa socken på Dal, son av dåv.
vice pastorn där, sist kyrkoherden
i Renneslöv i Halland Sven Johan
Bergendal och Anna Helena von
Proschwitz, som var majorsdotter.
Farfadern Jonas Bergendal, vilken
avled såsom kyrkoherde i Ölme,
hade antagit tillnamnet, som var
en komposition av namnet på fä-
dernehemmet B e r g e t i Kry-
nebols hemman i Gestads socken
och namnet på fäderneprovinzen
D a l. Sitt dopnamn hade rektorn
erhållit efter sin fars beundrade
vän och andlige lärofader den
stränge schartauanen och framstå-
ende prosten Johan Henrik Holm-
qvist i Kville i Bohuslän. — Stu-

dent i Lund ht 1865, ämnade han där ägna sig åt matematik, men fann undervisningen däri så tråkig, att han övergick till filosofiska studier. Redan 1867 hade han blivit utnämnd till adjunkt vid Lunds folkskoleseminarium och var lärare vid Lunds privata elementarskola 1874—78. Samtidigt bedrev han studier för egen del och avlade 31 maj 1875 filosofie kandidatexamen enl. 1853 års stadga. Blev rektor vid seminariet här 22 dec. 1882, tillträdde 1 maj 1883 och innehade denna befattning tills han 5 mars 1897 blev rektor vid Uppsala folkskoleseminarium från den 1 juli s. å. Denna förflyttning önskade han egentligen för att därigenom lättare kunna hålla sina söner vid universitetet.

Bergendal var folkskoleinspektör i Lunds stift 1882—83, i Karlstads stift 1884—97 och i Uppsala stift 1899—1904. Han var ledamot av Karlstads stadsförsamlings skolråd 1884—97 och av dess kyrkoråd 1888—97. I Karlstad var han även föreståndare för och lärare vid Värmlands läns småskoleseminarium 1895—97. Av biskop C. H. Rundgren utnämndes han till orator vid prästmötet i Karlstad 1893, men till följd av offentligt uppdrag blev han hindrad att utföra denna funktion. Han var lekmannaombud för Karlstads stift vid kyrkomötena 1893 och 98 och blev R. N. O. 1896.

Tämligen tidigt hade Bergendal tänkt på prästbanan och redan som ung önskat att en gång erhålla Foss vackra pastorat i Bohuslän. Den 27 sept. 1878 erhöll han också dispens från akademiska teologiska examina. När Högsäters pastorat på Dal blev ledigt vid prosten A. Vennergrens död år 1891, tillfrågades Bergendal därifrån, om han ville låta prästviga sig och antaga kallelse till kyrkoherdebefattningen där. Härtill svarade han emellertid nej. I Uppsala vaknade hos honom åter tanken på prästbanan, och den 25 okt. 1901 erhöll han sökt dispens från prästexamen och blev prästvigd 10 jan. 1902 samt hoppades kunna förverkliga sin ungdomsdröm om Foss vid dess kyrkoherde C. O. Möllers död 1903. Han gick miste om detta men erhöll i stället såsom extra sökande Tanums pastorat 30 okt. 1903 och tillträdde det 1 maj 1905. Kort därefter blev Bergendal sjuklig och måste begära tjänstledighet, som han åtnjöt ända till sin död i Tanum 31 okt. 1916. Han är där begravnen under en stenvård, som rests av hans anhöriga.

Bergendal var både en bemärkt man och en utmärkt man. Önskade seminaristerna något långa tyglar, så förstod Bergendal konsten att draga in dem och det med besked, och det icke blott i seminariets lärosalar utan även i elevernas hem och bostäder, där han ofta gjorde besök för att ta kännedom om huru de hade det och huru de skötte sig. Misstänkte han, att någon av dem förtärt spritdrycker, så gick han honom in på livet för att av andedräkten känna, om det doftade sprit eller ej. Detta vittnar om, huru den strängt nykterhetsvänlige rektorn icke blott allvarligt ivrade för nykterhet och sedlighet i allmänhet, utan det visar även, hur han ej räknade på besväret, då det gällde elevernas bästa. Genom detta sitt varma nit för elevernas väl torde han ha räddat mer än en av dem från fördärvliga vanor, kanske från undergång.

Bergendal hade ett barskt utseende och åtnjöt en oerhörd respekt och det så väl på grund av sin helsosamma stränghet som sin överlägsna lärarskicklighet. Under lärotimmen sutto eleverna med tanken på helspann och voro likasom hypnotiserade av läraren. Lektionerna voro för dem högeli-gen ansträngande, särskilt i psykologi, däri de ej hade lärobok utan måste lita på minnet från förra lektionen. Bergendal sysselsatte deras både ögon och öron, förnuft och alla sinnen till den grad med sina rappa frågor, att de vid timmens slut voro mycket trötta. Han hade en ovanlig förmåga att hos eleverna rent av kunna d r i v a in kunskaper och en egendomlig makt att kunna besegra ovillighet och lätja. Hans stora rättrådighet och hans varma kärlek till både kallet och eleverna visade sig däri, att han gjorde allt för att a l l a skulle få fulla betyg och komma fram, ingen fick bli efter. Vid våra läroverk och även akademier har det tyvärr stundom kunnat hända, att en yngling, om han någon gång råkat förtörna en lärare, av

denne sedan blivit utsatt för många tråkigheter, ja kanske måst sluta studierna. Bergendals stränga rättrådighet och stora välvilja kunde knappast ådagaläggas på bättre sätt än så, att han gjorde allt för att även de tröga och även sådana, som han måst skarpt tillrättavisa, skulle komma fram till examen, få gagn av sina studier och bli nyttiga medborgare.

Bergendal var en rikt begåvad, mycket arbetsam och ordningsälskande man, vars livsgärning präglades av allvar och stor plikttrohet. Han hade icke blott en stark vilja utan även ett varmt hjärta, som han visade emot både seminaristerna och andra.

Att elever, som utgått från Karlstads seminarium under Bergendals rektorat gärna ihågkommo och verkligen värderade och uppskattade denna sin lärare framgår tydligast därav, att de önskade hedra hans minne genom att resa en vård på hans grav. Men då de förnummo, att denna tanke redan blivit förverkligad av Bergendals anhöriga, utfärdade de år 1928 ett upprop om bidrag till en stipendiefond med Bergendals namn vid seminariet i Karlstad. Denna fond överlämnades till seminariet våren 1930 och belöpte sig då till över 1000 kronor. Vårterminen 1931 utdelades därur ett stipendium för första gången.

Gift 20 juni 1876 m. sin kusin *Gerda Henrika Lamberg*, f. 18 jan. 1851 i Kristine förs. i Göteborg, † 4 febr. 1934 i Grebbestad, dotter av prosten Jonas Kasten Lamberg och Henrika Kristina von Proschwitz, som var majorsdotter.

Barn: *Sven Kasten*, f. 15 mars 1879 i Lund, filosofie licentiat och juris kandidat, † 28 mars 1915 i Stockholm. — *Gustav Karl-Adolf*, f. 29 juli 1881 i Renneslöv, komminister i Grebbestad. — *Olov Peter David*, f. 30 juli 1882 ibm, † 31 juli s. å. — *Erik Hjalmar*, f. 30 aug. 1886 i Karlstad, revisionssekreterare.

Skrifter: *E. Erslev*, Geografi för folkskolan, översättning, Sthlm 1873 (13 uppl.). — Handledning vid uppgörande av skoluppgifterna Lit. B och A, Karlstad 1885. — Folkskoleinspektörsberättelser: om folkskoleväsendet i Nors kontrakt 1884—86 och dito i Jösse och Nors kontrakt 1887—92. — Några tankar om den nya normalplanens betydelse för vårt folkskoleväsen (i Tidskr. för folkundervisning 1891). — Formulär till bokföring, Sthlm 1895 och 96. — Berättelse om verksamheten vid Folkskollärareseminariet i Uppsala läsåren 1899—1900. — D:o 1901—1902. — D:o 1903—1904. — Utgav och redigerade tillsammans med seminarieadjunkten i Karlstad *E. J. Törnberg*: Svenska folkskolebladet 1888.

11. **A N D E R S B E N J A M I N L U N D B L A D**, född 7 nov. 1847 i Billa by i Hemmesjö socken, Kronobergs län, son av häradsskrivaren i Konga härad i Småland Karl Vilhelm Lundblad och Petronella Margareta Bagge, vars far var präst och stadskateket i Göteborg. Mogenhetsexamen i Växjö 11 juni 1867, student i Uppsala 20 sept. s. å., teol. fil. ex. 30 jan. 1869, teor. teol. ex. 1 juni 1872, prakt. teol. ex. 17 dec. s. å., vik. lektor i kristendom och hebreiska vid h. a. lärov. i Härnösand vt 1873—vt 1874; efter den 17 juni 1873 erhållen ansökningsrätt blev han adjunkt i kristen-

dom, latin och grekiska vid h. a. lärov. i Luleå 11 okt. 1873 från 1 dec. s. å.; prästexamen 7 juli 1875 i Härnösand och prästvigd där 14 juli s. å.; fängelsepredikant i Luleå 14 febr. 1876; adjunkt i kristendom, naturvetenskap, pedagogik och metodik vid senimariet i Växjö 28 febr. 1877 från 1 april s. å.; rektor vid folkskoleseminariet i Karlstad 14 maj 1897 från 1 juni s. å.; var folkskoleinspektör i Småland 1885—95 och i Jösse kontrakt av Karlstads stift 1898—1900; av K. Maj:t år 1896 förordnad till suppleant i styrelsen för skolan för blindas i Växjö; inspektör för småskoleseminariet i Karlstad 28 dec. 1898; L. N. O. 6 juni 1909; avgick från rektoratet 1 juli 1913 med pension; var under sommaren 1913

adjungerad ledamot av Karlstads domkapitel; bosatte sig sedan i huvudstaden och därefter i Uppsala, † där 17 juni 1919 efter en tids njurlidande.

Lundblad var en sitt kall varmt hängiven lärare, som med skicklighet, ordning och varmt nit förenade en uppriktig kärlek till sina elever, dem han kunde förstå genom sitt varmhjärtade skaplynne, som ända in i levnadsaftonen bevarade en frisk ungdomlighet. Synnerligen god pedagog och väl bevandrad på metodikens område kunde han hålla verkliga mönsterlektioner ifråga om både form och innehåll. Då han ansåg, att hans kristendomslektioner, trots deras obestridliga företräde, ej voro tillräckligt givande med hänsyn till elevernas kunskapsstillegnelse och självverksamhet, så kunde han mången gång åsidosätta det metodiska frågandet och i stället låta eleverna rekapitulera, vad som under föregående lektion meddelats, därvid han alltid gav lärjungarna frihet att återgiva det en var tillägnat sig i den ifrågavarande lektionen. Dessa lektioner kunde nog ofta förefalla torra, helst som elevernas retoriska förmåga i allmänhet ännu var föga uppövad. Men för den blivande läraren voro de säkert av största värde, emedan eleven härigenom tvingades att grundligare tillägna sig de framställda sanningarna och i möjligaste grad göra dem till sin egendom. Lundblads

undervisning gjorde ock, att hans lärjungar sedermera i allmänhet med största intresse undervisade i kristendom.

Om företrädaren Bergendal i sitt personliga uppträdande hade givit intryck av allvar och stränghet, så var Lundblad däremot blid och glättig i hög grad i umgänget. Ett obetydligt drag angiver karaktäristiskt skillnaden emellan den karske och praktiske Bergendal och den blide Lundblad. Seminariets kollegiirum låg ovan vaktmästarebostaden. Då Bergendal ville tala med vaktmästaren, signalerade han därom till honom endast genom att helt enkelt knacka i golvet med klacken. Men då Lundblad tyckte detta vara något nedsättande för vaktmästaren, så påkallade Lundblad hans närvaro genom att knacka med en käpp. Nåja, det ena var ej mera illa menat än det andra, och effekten blev precis densamma.

Ökade krav på den nyare seminarieundervisningen medförde också krav på ökat utrymme i fråga om seminariets lokaler. Lundblad uppdrog därför redan år 1902 åt stadsarkitekten i Karlstad Karl Crispin att utföra ritningar till gymnastiksal, slöjdrum, vaktmästarebostad m. m. Men då man kom underfund med, att denna byggnad skulle inkräkta allt för mycket på det redan förut obetydliga trädgårdsområdet vid seminariet, kom detta förslag ej att då förverkligas. Men år 1908 gjorde Lundblad genom domkapitlet i Karlstad hemställan, att Överintendentsämbetet måtte få i uppdrag att utarbeta förslag till uppförande å lämplig plats av byggnader för Karlstads seminarium. Det var denna åtgärd, som gav upphov till den nuvarande seminariebyggnadens uppförande på dess nuvarande plats. Men Lundblad fick aldrig se denna sin plan fullföljd, ej ens påbörjad. Ty långt innan detta arbete sattes i verket hade Lundblad avgått från sin rektorsbefattning.

Lundblad hade företagit resor till svenska seminarier 1878—80, i Tyskland och Schweiz 1880 för pedagogiskt ändamål och alla med statsunderstöd.

Gift 5 aug. 1875 m. *Anna Katarina Norén*, f. 8 jan. 1853 i Gudmundrå, † 17 maj 1929 i Uppsala, dotter av stadskassören i Härnösand Olov Norén och Elsa Brita Svanholm.

Adoptivdotter: *Gunnild Josefina*, f. 20 juli 1890.

Skrifter: Resebrev från Tyskland och Schweiz (i *Tidn. för folkskolan* 1880—81). — Inspektionsberättelser, Sthlm 1888, 1894, 1900. — *Arsredogörelser för seminariet i Karlstad*.

12. ALBIN OLSSON, född 3 okt. 1877 i Malexanders församling i Östergötland, son av hemmansägaren Nikolaus August Olsson och Kristina Johansdotter. Mogenhetsexamen i Linköping 10 juni 1895, student

i Uppsala ht s. å., östg., teologisk-filosofisk examen 28 maj 1896, dimissionsexamen 31 maj 1899 och teologie licentiatexamen 29 maj 1905. Genomgick provårskurs vid Södermalms läroverk i Stockholm 1905—06, tjänstgjorde som e. lärare vid Södertälje Samskola 1906—07, dels som e. lärare, dels som vik. adjunkt vid Södermalms läroverk i Stockholm 1907—08 och som vik. adjunkt vid högre realläroverket i Göteborg ht. 1908. Blev adjunkt vid Karlstads h. a. läroverk 31 dec. 1908 i kristendom, modersmål och historia; adjunkt i kristendom och historia vid Göteborgs seminarium 18 maj 1910, lektor där i kristendom 13 dec. 1918; rektor vid seminariet i Karlstad 22 aug. 1913; tillkallad som sakkunnig i Ecklesiastikdepartementet 25 juni—31 juli 1915, v. undervisningsråd 22 juli—15 aug. 1917, 15 juli—12 aug. 1918, 10 juli—15 aug. 1919, 13 dec. 1926—8 mars 1927 och även sedan; ledam. av Karlstads folkskolestyrelse 1915—22 och dess ordf. 1921—22; inspektor vid Skoghalls kommunala mellanskola 1922—32; orator vid prästmötet i Karlstad 1923; R. N. O. s. å.; ordf. vid Svenska seminarieläraremötet i Karlstad 1926; är sedan 1 jan. 1937 ledamot av domkapitlet i Karlstad. — Har för religionshistoriska studier besökt Berlin 1907 och bedrev med statsunderstöd pedagogiska studier i Tyskland sommaren 1913.

Som rektor för seminariet i Karlstad har Olsson fått göra en betydelsefull och bestående insats. Ty det blev till följd av det allt trängre utrymmet i det år 1878 uppförda seminariet allt mer nödvändigt att ta itu med den vilande byggnadsfrågan för att få nya lokaler, och sådana erhöles genom den storartade och ändamålsenliga seminariebyggnad, som den 4 febr. 1924 blev högtidligen invigd. Från den tiden kan seminariet mottaga dubbla antalet elever emot förut.

Då Olsson erhållit befordran från Karlstad till Göteborg, skrev rektor A. Dahlman i årsredogörelsen, att han genom sina många goda egenskaper förvärvat sig kamraternas och lärjungarnas tillgivenhet, varför han önskades lycka och trevnad i sina nya förhållanden.

Efter 30 års arbete vid Karlstads seminarium avgår han från sin tjänst där 1 juli 1943. — En lärare, som haft mycket att göra med seminariets tre sista rektorer och därför väl kände dem, yttrade vid ett stämningfullt tillfälle, att han värderade dem alla mycket. Och om Bergendal påminte något mera om lagen och Lundblad något mera om evangelium, så ansåg han rektor Olsson vara en lagom och behaglig blandning av båda.

Gift 29 aug. 1911 med *Gerda Sofia Myrin*, f. 7 aug. 1881 i Arvika, dotter av kronofogden i Södersysslet Joh. Vilh. Myrin och Karolina Edgren.

Barn: *Gunnar August Vilhelm*, f. 13 sept. 1913 i Annedals församling i Göteborg. D. H. S. och City of London College, tjänsteman hos Statens livsmedelskommission i Stockholm. — *Karl Bertil Alarik*, f. 3 mars 1917 i Karlstad; civilingenjör, anställd hos Ingeniörsvetenskapsakademien i Stockholm.

Skrifter: Särskild seminariekurs för manliga inträdessökande med realskolekompetens (i Redogörelse för 9:e svenska seminarieåraremötet i Växjö 1912). — Manlighet och kristendom (i Uppåt 1913). — Om kompetens för lektorstjänster i kristendomskunskap (i Betänkande och förslag angående kristendomslärares tjänster vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna, Sthlm 1915). — Kyrkan och skolan (i Handl. rörande prästmötet i Karlstad 1923). — Om undervisningens frihet (i Festskrift till K. A. Westling, Göteborg 1924). — Redogörelse för den nya seminariebyggnaden i Karlstad (i seminariets årsredogörelse för läsåret 1923—24).

Carl Wilhelm Kastman.

Av Folkskolinspektör Bror Larsson.

Carl Wilhelm Kastman föddes i Västerlösa socken i Östergötland den 20 juli 1832. Han tillhörde en släkt, som med flera grenar varit utbredd i östra Småland och kan följas tillbaka ända till 1600-talet. Flera av dess medlemmar ha varit framstående män både inom kyrkan och undervisningsväsendet. Fadern Jonas Otto Kastman var vid sonens födelse sedan

några år skolpräst vid Palmgrenska skolan och blev sedermera kyrkoherde i Gärdesrum och därefter i Tingstad samt prost. Modern hette Maria Gustava Cnattingius, och även flera medlemmar av hennes släkt hade inlagt stora förtjänster om skolan.

Carl Wilhelm, som således synes ha fått den pedagogiska läggningen och kärleken i blodet, var den femte i ordningen av sju syskon; den yngste i syskonskaran var Knut Arvid, vilken även blev framstående skolman men senare helt övergick i kyrkans tjänst.

Då Jonas Kastman gift sig redan såsom e. o. prästman och därefter i omkring 14 år innehade förenämnda skolprästbefattning med dess ringa avlöning samt

först efter ytterligare mer än 12 år blev kyrkoherde, hade han till en början mycket bekymmersamt med att skaffa bröd för den sto-

ra familjen, och hemmet uppgives under denna tid ha varit "torftigt för att inte säga fattigt". Men fadern var dock angelägen om att skaffa sina söner bokliga kunskaper, och med stora uppoffringar sände han dem därför till skola, först i Eksjö och därefter i Linköping.

År 1852 blev Kastman student i Uppsala och inskriven i Östgöta nation. Den 14 december 1858 avlade han fil. kand.-examen i åtta ämnen och stod i fråga om uppnådd betygssumma främst bland sina medexaminander. Hans huvudämnen voro: nordisk fornkunskap, estetik, historia, österländska språk och statistik. När han efter slutade studier gick ut att börja sin livsgärning, var han således väl förberedd genom omfattande och grundliga akademiska studier. Han fortsatte emellertid allfort att utvidga och fördjupa sina kunskaper, särskilt i svenska språket, historia och geografi.

Med sitt nedärvda intresse för skolan i allmänhet och folkundervisningen i synnerhet synes han tidigt ha fattat beslutet att bliva lärare. Och för att vinna närmare kännedom om själva skolarbetet och däri mötande frågor och uppgifter företog han senare studieresor till andra länder, vilka resor han synes ha planlagt synnerligen väl. Så besökte han 1867 skolor i Tyskland och Schweiz, 1869 åter i Tyskland och 1876 seminarier och skolor i Finland.

Kastman blev genom sin teoretiska och praktiska begåvning, sina gedigna kunskaper och framför allt sin klarsynthet för förefintliga behov snart observerad och kallad till arbete för utbildande av lärare för den framväxande svenska folkskolan. Inom detta arbetsområde anförtros honom den ena uppgiften efter den andra ända till den då mest krävande och ansvarsfulla befattningen såsom byråchef för folkskoleärendena inom kungl. ecklesiastikdepartementet. Och under denna sin verksamhet var han även flitig såsom författare dels av läroböcker dels av uppsatser och inlägg särskilt i de av honom och seminarierector Ch. L. Anjou utgivna tidskrifterna "Tidning för folkskolan" 1871—81, "Tidskrift för folkundervisningen" 1882—91 samt den av honom ensam utgivna samlingen uppsatser "Skolan och hemmet" 1881—83. Genom att följa detta hans författarskap och av notiser och uppgifter i skolpressen kan man se, hur flertalet av de problem, som under denna tid voro de svenska folkskoleseminariernas och den svenska folkskolans, kommit fram och tagit gestalt för honom samt fått hans hjälp vid sin lösning.

Under de första åren var emellertid Kastman verksam såsom lärare vid de två läroverk, där han själv gått såsom lärjunge, nämligen under höstterminen 1859 såsom vik. adjunkt vid Linköpings högre allmänna läroverk och under åren 1860—63 såsom kollega vid Eksjö skola. Därefter

blev han ordinarie adjunkt vid Norrköpings högre allmänna läroverk fr. o. m. läsåret 1863—64. Han undervisade vid dessa skolor förnämligast i modersmålet samt historia och geografi. Vid läroverken rådde vid denna tid ännu brist på lämpliga läroböcker, och detta synes framför allt ha gällt modersmålets språklära. Redan under sina första lärår hade Kastman känt som en uppgift att söka bidra till att avhjälpa denna brist och påbörjade härför en "Lärobok i svensk satslära för elementarläroverk och seminarier", vilken sedan utkom i Norrköping 1864. Såsom medförfattare till boken står hans rektor i Eksjö W. E. Schultz, och i företalet till den säges, att "försöket, som nu görs, stöder sig på erfarenheter vid språkundervisningen mer än på djupa insikter i läroämnet" — vilket uttalande i Kastmans första läroboksförsök synes signifikativt för hans metodiska publikation. Boken synes ha fått tacksamt erkännande dels på grund av det stora behovet av en dylik lärobok dels på grund av sin praktiska uppställning och sina förtjänster i övrigt. Och det har antytts, att densamma särskilt bidragit till att fästa uppmärksamheten på den då ännu rätt unge läraren.

Sedan genom en kungl. kungörelse den 22 april 1864 förordnats, att en viss omläggning av folkskolläroverksutbildningen skulle genomföras och att i sammanhang därmed en utökning skulle ske av antalet lärarkrafter vid seminarierna, blev Kastman i juni 1864 kallad till förste huvudlärare vid Linköpings seminarium samt sedermera 1866 utan föregående prov förordnad till ordinarie adjunkt där. Rektor vid nämnda seminarium var då fil. d:r Christoffer Ludvig Anjou, vilken var ledamot i en av K. Maj:t tillsatt kommitté för seminariereglementets omarbetande, och andre huvudlärare, sedermera adjunkt där var Kastmans yngre broder, s. m. kandidaten Knut Arvid Kastman. Dessa tre verkade nu tillsammans vid seminariet i omkring sju års tid och framarbetade därunder en fullständig plan för undervisningen och lärarutbildningen vid detsamma. Deras seminarium kom därvid att betraktas såsom en mönsteranstalt och besöktes av lärare från andra lärarutbildningsanstalter, vilka förde med sig impulser och uppslag därifrån. Och den så genomförda omläggningen av seminariundervisningen blev sedan i huvudsak bestämmande för det den 1 december 1865 utfärdade reglementet för folkskoleseminarierna i riket.

Carl Kastman undervisade i modersmålet samt historia och geografi och hade jämte sin broder Knut att bära det huvudsakligaste ansvaret för den praktiska lärarutbildningen. För att därvid stå i levande kontakt med arbetet inom folkskolan innehade han 1866—71 förordnande såsom folkskolinspektör i Skärkinds och Hammarkinds kontrakt av Linköpings stift.

Åt sina under arbetet inom seminarium och folkskola vunna erfarenheter och åt sin syn på undervisningsarbetet fortsatte Kastman att giva uttryck i nya läroböcker och metodiska hjälpredor, särskilt för de läroämnen, vari han själv undervisade. År 1867 utgav han tillsammans med föreståndaren för Norrköpings lyceum Thor Brunius en "Lärobok i svenska historien", vilken utgått i åtminstone tre upplagor. Och samma år utkom hans andra bok rörande modersmålsundervisningen: "Metodiska anvisningar för den första undervisningen i modersmålet". I företalet till sistnämnda arbete skriver han, att "det i första hand är ämnat att vara en handledning för folkskollärare men torde dock kunna bliva åtminstone av någon nytta även för andra, som skola meddela den första undervisningen i modersmålet". De metodiska anvisningarna rönt sådan uppmuntran, att redan påföljande år, 1868, en ny upplaga måste tryckas. Därvid skriver författaren i sitt företal: "Mätte den lilla boken kunna något utträtta för den på en gång så svåra och viktiga undervisningen i modersmålet!" — Båda dessa arbeten innehålla uppslag och anvisningar, som synas ha väsentligen avvikit från den då gängse lärobokslitteraturen. — 1869 utger han "Kort lärobok i Sveriges statskunskap för Folkskollärareseminarier och högre folkskolor".

Under den arbetsfyllda och livaktiga tiden vid Linköpings seminarium tillkommo också de två inom folkskolevärden mest kända arbetena av den där verksamma trion lärarkamrater. Det ena var C. W. och K. Kastmans "Läsebok för småskolan", som utkom första gången 1867 och därefter utgått i talrika upplagor samt näst katekesen torde vara den mest begagnade boken i folkskolorna under adertonhundralets sista decennier. Det andra var "Bidrag till pedagogik och metodik för folkskollärare av Ch. L. Anjou, Carl Kastman och Knut Kastman", som utkom under åren 1867—72 i sex häften och därefter utgått i flera upplagor. Dessa häften ansågos på sin tid såsom ett betydelsefullt uppslag och en värdefull hjälp för lärarutbildningen. De voro också länge den väl vid flertalet av Sveriges seminarier använda läroboken i pedagogik, och ännu torde finnas en och annan pensionerad lärare, som ur dem hämtade sin första vägledning i undervisningskonsten. De där framlagda synpunkterna och anvisningarna äro väl icke för nutiden, som anlägger mera realism beträffande undervisningens och uppfostrandets såväl mål som medel. Men vi som där fingo våra första inblickar i pedagogikens studium, erinra oss nog med tacksamhet, vad de gävo oss.

De bevarade personliga vittnesbörderna om Kastmans förhållande till sina lärjungar under hans tid vid Linköpings seminarium äro veterligen ganska sparsamma. Av de få tillgängliga synes emellertid framgå, att

han hade stora fordringar på eleverna, vilket väl också sannolikt var ofrånkomligt för att söka förverkliga den nya planen för lärarutbildningen. En av hans lärjungar skriver sedermera såsom folkskollärare: "Vid seminariet var det arbetsamt. — Nya läroböcker infördes i historia och geografi. Kastman godkände ingen lärobok i det senare ämnet, knappast i något annat ämne heller. —"

I maj 1871 blev Kastman förordnad till rektor vid Karlstads folkskoleseminarium, vilken befattning han innehade i tolv år. Under denna tid fick han vara med om att tillgodose två för seminariets framtid och utveckling länge trängande och livsviktiga behov: ny seminariebyggnad och seminariets omorganisation.

Karlstads seminarium, som börjat sin verksamhet år 1843, saknade vid Kastmans tillträde av rektoratet nära 30 år därefter ännu egna lokaler, och de förhärda, som kunnat uppbringas än här än där i staden, hade varit synnerligen primitiva och otillfredsställande. Först under åren 1877—78 blev, sedan medel beviljats och staden upplåtit fri tomt vid Grevgatan, mellan Drottning- och Hamngatorna, en seminariebyggnad uppförd, vilken togs i bruk med läsårets början den 28 augusti 1878 och högtidligen invigdes den 1 november s. å. I sitt därvid hållna invigningstal yttrade biskop C. H. Rundgren bland annat: "Sten är sammanfogad på sten till ett värdigt kunskapens tempel, och därmed är ett huvudsakligt villkor för undervisningens ändamålsenliga bedrivande vid stiftets seminarium vunnet. Hädanefter gäller det att låta stenarna tala, ty därförutan är det väsentliga ändamålet med byggnaden icke vunnet. . . . Min och allas tankar måste gå därutöver till den byggnad, som återstår". Och med uttalande av sin "aktning för seminariets rektor, som med vishet och kärlek leder arbetet och ordnar dess angelägenheter" lämnar han omsorgen här för åt denne.

Seminariets inre uppbyggande, varpå biskopen i dessa ord hänsyftade, var också i full gång, och dess 1878 beslutade utökning från treårig till fyraårig lärokurs höll på att genomföras. Kastman fick härunder, liksom tidigare i Linköping, gripa an uppgiften att planlägga och föra lärarutbildningen framåt. Han förstod att för dess fullföljande med sig förena dugande medhjälpare, och av publicerade artiklar av honom från denna tid framgår, hur ingående han tänkt över de mötande problemen. Flera nya anordningar införas, särskilt i fråga om elevernas undervisningsövningar, varav flera synas ha funnit tillämpning även vid andra lärarseminarier i landet och ännu i dag torde till någon del kvarstå. Samtida vittnesbörd skulle kunna anföras om vad Kastmans gärning vid Karlstads seminarium betytt för folkskollärarutbildningen i hela landet. "Det är",

heter det i ett av dessa, "blott en tanke därom, att Karlstads seminarium under denna tid i avseende på de praktiska anordningarna ryckte fram i främsta ledet."

Det bör i detta sammanhang ihågkommas, att Kastman icke synes ha känt sig tillfreds med seminariets inre uppbyggande endast s. a. s. enligt den officiella byggnadsordningen. Med den blick för det levande livet, som var utmärkande för honom, såg han sig om efter vad som därutöver kunde vara behöfligt eller önskvärt, och därvid greps han av intresset att få även slöjden med såsom en del i lärarutbildningen. Han mötte härvid ett oförstående och hårt motstånd från flera håll och särskilt från hantverkarhåll, men med förtjänstfullt understöd av dåvarande gymnastikläraren vid seminariet, löjtnanten (sedermera översten) Claes Bratt, drar han i härnad för sin tanke och erhåller fr. o. m. läsåret 1876—77 såväl statsanslag som ock anslag från Värmlands läns hushållningssällskap för slöjdundervisning vid seminariet. Och så blir Karlstads seminarium det första i riket med dylik undervisning.

Den mest "talande stenen" i seminariets "levande byggnad" var dock helt visst Kastmans egen undervisning och personliga förhållande till sina lärjungar såsom lärare och rektor. Den som växt upp i ett värmländskt folkskolläraryhem under 1800-talets två sista decennier har starka intryck därav. Vid samtal där i teoretiska spörsmål, särskilt av religiös innebörd, framdrogos ofta Kastmans uttalanden med en absolut bindande auktoritet, varifrån någon vädjan icke kunde tänkas. Och de personliga råd, han givit sina elever, synas ha blivit givna med på samma gång sådan pondus och verkligt ömmande medkänsla, att de blevo levande och kvarlevde. Stor skada är tvivelsutan, att så litet av allt detta blivit upptecknat och finns bevarat nu, då flertalet av dem, som en gång ägde det bevarat, redan äro ur tiden. Ett par belysande exempel på vad Kastmans lärjungar kände inför honom må dock anföras.

En skriver: "Som lärare framträdde alltid Kastman väl förberedd icke blott i fråga om lektionens huvudpunkter utan jämväl i dess minsta detaljer. Av hans lektion fick jag det intrycket, att han varken sade ett ord för mycket ej heller ett ord för litet. Fri från ordsvammel var framställningen tydlig och klar och rakt på sak gående. Under sådana förhållanden blev lektionen understundom, vad man kallar torr men därför ingalunda tröttande. Att uteslutande gå framåt efter på förhand utstakade raka linjer men ändå kunna väcka och underhålla ett livligt intresse, det var rektor Kastmans konst. Men så resulterade också hans undervisning i verkliga kunskaper."

Och på ett ställe står det: "Mot seminaristerna visade Kastman en sträv yta, men det kändes så väl, att under denna yta klappade ett varmt hjärta, parat med vidsynt förståelse. Därför väckte han icke blott respekt utan även varm hängivenhet. — — Respekt och kärlek voro två faktorer, som vid seminariet i Karlstad skapade en exemplarisk ordning och god anda."

Kastmans gärning under hans karlstadstid innefattade emellertid även betydande insatser för själva folkskoleundervisningen. Liksom tidigare i Linköping var han även nu förordnad såsom folkskolinspektör och hade Nors kontrakt som inspektionsområde. Under denna sin verksamhet gör han flitiga besök i skolorna, och han synes ha dragits dit icke blott av plikt utan av verkligt livsbehov att få stå i förbindelse med dess lärare och barn. Ur uppsatser rörande folkskolan från honom under denna tid framskymtar, att hans uppslag ofta vuxit fram av vad han iakttagit under sina inspektionsbesök eller inhämtat vid samtal med folkskolans lärare.

En tanke, som under denna hans kontakt med den arbetande folkskolan tog gestalt hos honom och som han var mycket angelägen att få förverkligad, var den om fortsatt undervisning för de från folkskolan avgångna barnen. Sådan undervisning hade väl i olika former förekommit tidigare på en och annan plats; men Kastman arbetade för att göra den mera allmän och att få en bestämdare plan för den, och hans bemödanden synas ha framdrivit den början härtill, som innehålles i den 1877 utkomna författningen om statsbidrag till fortsatt undervisning.

Såsom Kastmans betydelsefullaste insats för den svenska folkundervisningen under denna tid torde väl emellertid hans verksamhet för tillkomsten av den första normalplanen för rikets folkskolor få betraktas. Jämte Ch. L. Anjou inkallades han i den av statsrådet F. F. Carlson 1877 tillsatta kommitté, som erhöll uppdraget att utarbeta förslag härtill, och de två nämnda voro väl de verksammaste ledamöterna däri, vilka egentligen utformade förslaget. Det var en utomordentligt krävande och svårlöst uppgift, de hade sig anförtrodd. Det gällde ingenting mindre än att helt omlägga den svenska folkskolans undervisnings- och uppfostringsprinciper från den mekaniska drillen i det s. k. lancastersystemet, vilket tidigare synes ha varit ett ofrånkomligt surrogat för att skapa fram skolor i landet, till den personliga och verkliga undervisning och uppfostran, varför bl. a. särskilt Thorsten Rudenschöld ivrat. Att ens i allmänna ordalag ingå på vad detta innebär, skulle föra vida utöver ramen för denna uppsats och måste därför lämnas. — Den utarbetade normalplanen utkom den 11 oktober 1878 och i en andra upplaga 1883.

Kastmans förtjänster om denna första normalplan för vårt lands folkundervisning inskränkte sig emellertid icke blott till nu nämnda arbete för dess tillkomst. Då i densamma förordade förbättringar av skolväsendet mötte starkt motstånd på många ställen ute i landet, kände han sitt ansvar för den så starkt, att han även såg sig förpliktad att försvara densamma. Och i sin tidning skriver han under 1879 en serie uppsatser "Upplysningar om normalplanen", vilka i flera punkter på ett med hans insikt och erfarenhet utredande sätt klargöra, vad denna plan i första hand avsåg att få vara och betyda för arbetet i och för folkskolan.

Det lär icke kunna förnekas, att 1878 års normalplan utgjort ett viktigt led i den svenska folkskolans utveckling, även om det måhända med någon rätt kunnat sägas, att en viss ensidighet vidlåder den. Senare tid har väl någon gång genom att lägga sin måttstock på de ästadkomna förbättringarna, sökt förringa desamma, men samtiden såg nog delvis annorlunda därpå. Själv skriver Kastman om normalplanen: "Klart är, att han såsom allt mänskligt måste vara behäftad med åtskilliga ofullkomligheter och brister; och detta så mycket mer, som han är det första försöket av detta slag i vårt land. — — — Han skall åtminstone bidra därtill, att alla, som ha med folkskolan att skaffa, bliva övertygade om nödvändigheten av att undervisningen ordnas efter en bestämd plan. Under erfarenhetens ledning kan man sedan förändra, vad som behöver förändras." — Och en folkskollärare skriver 1879 i ett offentligt framfört "ärligt svenskt tack till vederbörande och till f. d. statsrådet Carlson i synnerhet" för normalplanen: "Med ett ord: det fröjdar mig storligen. — Det måste nu bli ordning i oordningen, vad skolans inre organisation beträffar. De talrika arbetarne i skolans tjänst spotta i näven och fatta nya tag."

Medan Kastman är strängt och intresserat upptagen med sitt utredningsarbete och sin upplysningsverksamhet rörande den nu på allvar framväxande folkskolan, blir han 1882 förordnad att fr. o. m. den 1 maj 1883 övertaga rektoratet vid Stockholms folkskoleseminarium. Säkerligen var han inom dåvarande seminarievärlden den mest meriterade för denna förflyttning, därest han önskade den. Men en anledning till förflyttningen torde också ha varit vederbörandes önskan och behov att ha honom på närmre och mera centralt håll för att äga tillgång till hans om-döme och råd i det nu så aktualiserade och alltfört aktuella nydaningsarbetet inom folkundervisningen.

Med sin stränga kallelseplikt ägnade han visserligen i första hand tid och krafter åt det nya läroverk, han fått att närmast bära ansvaret för. Såsom styresman för detta "lät han sina åtgöranden bestämmas av

sin klara blick för seminarieutbildningens uppgifter, och hans ordnande förmåga var även här fruktbarande", skrives om honom på ett ställe. Och vid hans avgång från tjänsten heter det: "Den som skall förvalta det arv, han lämnat, och fylla den plats, där han står, erhåller en mycket stor uppgift. Stor blir i varje fall saknaden vid det läroverk, han lämnar; ty älskad såsom han, av lärare ej mindre än av lärjungar, torde endast få rektorer lyckas att bliva."

Men jämte sina uppgifter som seminariektor blir han under denna tid allt mer tagen i anspråk för offentliga utredningar rörande seminarium och folkskola. Båda dessa äro alltfört stadda i kraftig utveckling, redan lösta frågor kräva ny översyn, och nya frågor utredning och lösning. Och Kastmans duglighet och erfarenheter synas ständigt vara behöfliga. År 1884 insattes han i kommittén angående läroböcker för folkskolan, 1886 i kommittén för ny seminariestadga och 1888 i kommittén för omarbetning av normalplanen för folk- och småskolor — detta för att endast nämna en del av de många uppdrag, som voro honom anförtrodda. Såsom särskilt betydelsefullt har hans arbete inom lärobokskommittén framhållits. "Han var framför allt", heter det, "en av de verksamaste medlemmarna i 1884 års kommitté för granskning av läroböcker för folkskolan och för avgivande av utlåtande rörande de grundsatser, efter vilka sådana läroböcker lämpligen böra uppställas. Och denna kommittés arbete har varit av förblivande värde".

Alltfört känner Kastman ett starkt behov av att vid allt detta arbete för planläggande och organiserande av undervisningen i folkskolan stå i levande kontakt med de i skolorna verkande lärarne, och han innehar därför förordnande såsom folkskolinspektör under åren 1882—86 inom Domprosteriets och Villåttinge kontrakt och fr. o. m. år 1887 i Södertörns kontrakt av Strängnäs stift.

Emellertid synas nu icke blott undervisningsfrågorna utan även frågorna om barnens omvårdnad och fostran börja tränga sig fram och fånga Kastmans intresse. Med för den tiden anmärkningsvärt vaken blick ser han de socialtiska kraven, omfattar dem och gör sig i sin tidskrift till talesman för flera av dem. Redan under karlstadstiden hade detta intresse visat sig i hans omtanke om sådana barn, vilka han i sin folkskolinspektörsverksamhet funnit icke kunna delta i den vanliga skolundervisningen, och han hade bl. a. ivrat för särskild undervisning åt dövstumma barn.*) Men det synes ha fått ytterligare näring,

*) I en liten artikel 1874 skriver han, att Värmland lär vara det landskap, som i förhållande till folkmängden har det största antalet dövstumma och framhåller välsignelsen av att "inom dess gränser ett institut för dövstumma upprättats." Han åsyf-

sedan han fått sitt verksamhetsfält förlagt till huvudstaden, genom vad han där fick se av sociala missförhållanden. Flera uppsatser från denna tid torde få anses vara vittnesbörd härom. Han skriver "Om kroppsövningar vid uppfostran", om "Barnkrubbor och barnträdgårdar", "Om skollovskolonier", "Om det sanitära tillståndet i våra skolor", "Om skolhygien", "Om folkskolans ställning och betydelse i den närvarande tidens kulturliv" m. m. Ja, hans på samma gång skarpa och goda öga såg längre bort än till det närmast liggande — bort till vårt lands ödemarker, och han blev en flitig arbetare för att förhjälpa de lapska barnen till kristen undervisning och kristen fostran.

I september 1890 blev posten som chef för den 1864 inrättade folkskolebyrån i kungl. ecklesiastikdepartementet ledig genom innehavarens frånfälle. På grund av väckt fråga om denna tjänsts förändring till en särskild överinspektörsbefattning över rikets folkundervisningsanstalter blev densamma tills vidare vakanssatt i avvaktan på riksdagens beslut härom, och Kastman blev därvid förordnad att under vakansen uppehålla inspektionen av folkskoleseminarierna. Och sedan riksdagen avslagit Kungl. Maj:ts framställning i ärendet, blev han på Gunnar Wennerbergs föredragning den 9 oktober 1891 förordnad till kansliråd och byråchef för ärenden, som röra folkundervisningen, med tillträde den 1 därpå följande november.

Vid Kastmans utnämning till kansliråd skrevs det, att "innebörden av denna utnämning i få ord kunde uttryckas så, att platsen funnit sin man och mannen sin plats". Å andra sidan funnos också de, som med erinran om att den utnämnde redan fyllt 59 år väl önskade antyda, att den ansvarsfyllda och krävande posten lämpligen bort anförtros en yngre kraft. Kastmans verksamhet som byråchef för folkskoleärendena har emellertid ådagalagt, att han ännu ägde krafter kvar för betydande uppgifter och insatser. Under sitt tioåriga innehav av ämbetet fick han liksom på nytt vandra igenom olika områden av den svenska folkundervisningens och folkuppfostrans arbetsfält och fick därvid särskilt tilllämpa och pröva de författningar och stadgar för arbetet, som han redan

tar härmed en anstalt, som blivit upprättad genom apotekare L. Kaijser i Karlstad på dennes gård Gumpetan i Grava. Det ser ut, som om Kastman haft något slags uppdrag att öva tillsyn över denna anstalt, och han beskriver en examen, som han övervarit där. Och 1877 berättar han om en konfirmation, som kyrkoherde Fr. Thorelius den 31 oktober sagda år haft i Grava kyrka med sex av dessa dövstumma — en berättelse, som i sin enkelhet är något av det älskligaste och barnafrommaste, författaren av dessa rader läst av den varmhjärtade skolmannen.

varit med om att skapa och vilkas rätta betydelse han väl kände till. Han fick väl därvid också göra upptäckten, att ett och annat av vad som tidigare åstadkommits nu tarvade komplettering eller justering. Och ehuru han till sin läggning var avgjort konservativ, tog han härvid ofta beslutssamt initiativet till ändringar och förbättringar.

I flera förberedande kommittéer blev han ock alltfört insatt såsom ordförande eller ledamot. Så deltog han i utarbetandet av vissa ändringar i stadgan för folkskoleseminarierna, varvid bl. a. bestämmelsen om obligatorisk slöjd blev införd, och i författningarna rörande småskollärarinnornas utbildning samt för förbättring av seminarielärarnes löner och ordnandet av deras pensionsförhållanden. För folkskolans vidkommande fick han vara med om att än en gång överse och utgiva en förnyad folkskolestadga 1897, i vilken bl. a. inkom bestämmelse om lagstadgat sammanträde mellan skolråd och lärarkår, och en ny normalplan för undervisning i folkskolor och småskolor 1900. Därjämte fick han medverka till löneförbättringar och i vissa avseenden tryggande ställning för folk- och småskolans lärarpersonal samt vid utfärdande av reglemente för småskollärarnes ålderdomsunderstödsanstalt. Och slutligen bli olika områden, där han tidigare bundit sitt intresse, föremål för hans omsorger: folkhögskolorna få ökade anslag, blindundervisningen ordnas och anslag utverkas till uppfostringsanstalter och arbetshem för sinnesslöa.

Men vid sidan av alla sina tjänsteåligganden och offentliga uppdrag medhann Kastman även under denna tid att i viktiga avseenden berika den folkskolepedagogiska litteraturen. Redigerandet av "Tidskrift för folkundervisningen" hade han visserligen vid tillträddandet av kanslirådsämbetet överlämnat till annan person, men alltfört läsas däri uppsatser av honom med allmänt pedagogiskt och didaktiskt innehåll, vilka ge konkreta bilder av det dåvarande läget i skolvärlden och av vad den dåtida folkskolan ännu hade att kämpa mot och för, ävensom upplysande redogörelser om skolförhållanden i andra länder och skildringar av märkesmän i uppfostrans och undervisningens historia. Dessutom deltog han flitigt i förda diskussioner rörande problem och förslag, som han med sina inlägg höll vid liv och, där det var möjligt, förde framåt. Beträffande lärarutbildningen verkar det särskilt intressant, att han i flera uppsatser ger bilder från de franska seminarierna och deras övnings-skolor och framhåller, vad som kan vara att lära därav. Och vad folkskolan angår skriver han bl. a. om undervisning i huslig ekonomi, som han finner nödvändigt få införd i folkskolan, om vård av ungdomen under den närmaste tiden efter avgång från folkskolan, om de högre folkskolornas utveckling och avslutning med en allmän medborgerlig

examen — allt sammanhörande frågor, som först i framtiden skulle kunna börja bli förverkligade.

När Kastman med utgången av augusti månad 1901 lämnade den krävande posten såsom kansliråd och byråchef, synes erkännandet av hans värdefulla gärning för de svenska seminarierna och den svenska folkskolan ha varit rätt samfällt. Svensk Läraretidning erinrar om den mängd viktiga förändringar, som kommit till stånd i fråga om skolväsendets organisation under de år, Kastman varit folkskolebyråns chef, och om vad han lämnar i arv efter sig åt den svenska folkskolan samt fortsätter: "Det erkännandet må slutligen givas honom, att han alltid i stort sett sökt värna om lärarpersonalens rättigheter så i fråga om löner och övriga förmåner som ock beträffande den rättsliga ställningen. Lärarkåren har alltid vetat, att den i kanslirådet Kastman haft en vän, till vars stora rättrådighet och varma medkänsla den alltid kunnat lita." Och Folkskolans Vän skriver: "Dessa 10 år ha kännetecknats av ett rastlöst arbete för folkundervisningens befrämjande. När det var fråga om att gå fram på inslagna vägar och fullkomna bestående institutioner, var han en arbetare som få. Där om vittna en lång rad av arbeten, som under hans chefstid utgingo från folkskolebyrån. Av de män, som beklätt denna post, är det ingen, som arbetat så outtröttligt som han. Under ingen annan chef har denna byrå arbetat så självständigt eller på annat sätt gått i spetsen för utvecklingen. — Och under allt detta arbete för vårt folks undervisning och upplysning var det städse hos Kastman en bärande tanke, att all verklig sann folkupplysning skall bygga på kristen grund."

Kastmans livsgärning var dock icke bunden enbart vid folkundervisningen i dess mera inskränkta bemärkelse. Hans kända praktiska läggning och duglighet och hans allmänt erkända rättrådighet gjorde honom användbar och eftersökt inom olika områden av det samhälleliga arbetsfältet. Så var han under sin karlstadstid ledamot av stadsfullmäktige under år 1874 och åren 1881—83 och nedlade där under särskilt ett värdefullt arbete för flickskolans byggnadsfråga. År 1878 blev han invald såsom lekman ombud för Karlstads stift i kyrkomötet. I Stockholm insattes han i Hedvig Eleonora församlings kyrkoråd och skolråd samt i kommittén rörande omreglering av Stockholms territoriella församlingar. Från 1892 till sin död var han inspektor för Ateneum för flickor, och i en minnesskrift om denna läroanstalt 1931 står skrivet: "Skolans föreståndare hade i honom en ovärderlig hjälp, då läroanstalten från sin oansenliga början växte ut till allt större omfattning. Varje nytt skede i dess utveckling var med hänsyn till den pedagogiska utge-

staltningen till stor del kanslirådet Kastmans verk." — Högre lärarinne-seminariet åtnjöt också förmånen av hans råd och stöd, och under flera år var han ordförande i "Sällskapet för folkundervisningens befrämjande".

Kastmans av kristen kärlek framväxta sociala intressen drogo honom därjämte till olika kyrklig verksamhet. Intresset för de lapska barnen, varom förut erinrats, förde honom i förbindelse med den lapska missionen, för vilken han var verksam och i vars styrelse han var medlem. Och i detta sammanhang fördes han vidare i kontakt med missionsverksamheten, blev 1884 invald i Svenska kyrkans missionsstyrelse samt blev ordförande i Svenska missions-sällskapets styrelse och i styrelsen för Femöresföreningen.

Kastmans förbindelse med och medverkan i olika ideella och humanitära strävanden gjorde, att han inte behövde plågas av sysslolöshet, sedan han lämnat sin officiella tjänst. Hans pensionsstånd blev intet "Ruhestand". Framför allt fortsatte han med sitt författarskap, och liksom under sin krafts dagar använde han härför de tidiga morgontimmarna, och även de sista åren satt han redan klockan fem på morgonen vid sitt skrivbord. Häriifrån utgick nu en följd häften av det av honom grundade "Svenskt Folkbibliotek", däri han bl. a. gav skildringar och bilder av svenska och utländska personligheter inom kyrkans och uppfostrans historia. Han skrev också några svenska naturskildringar. Men framför allt gjorde han anteckningar om utvecklingen och nya förteelser inom skolvärlden, vilka han följde med uppmärksamhet och intresse. I manuskript, vilka, såvitt känt är, icke blivit tryckta, har han exempelvis skrivit om "Ett modernt skolsystem" och om "Arbetskolan", och på några ark med överskriften "Axplockning" (samma överskrift som han tidigare använt) har han nedskrivit, vad han ur skolpress och tidningar inhämtat särskilt från lärarmöten rörande företeelser inom folkskolan — så t. ex. finnas där utförliga anteckningar om stiftsmötet i Karlstad sommaren 1910 och om där gjorda uttalanden.

Så följde den gamle från sitt arbetsrum i huvudstaden sin kära folkskola, för vilken han levat och verkat. Men han kunde inte vara nöjd med att endast läsa och skriva. Ut till livet drogs han. I Ateneum, där han kvarstod såsom inspektor till blott några dagar före sin död, gör han flitiga besök — "han torde ha överträffat alla andra inspektorer i nitälskan för uppgiften, åtminstone sedan han lämnat sin statstjänst — likväl hördes aldrig någon klaga över att han kom för ofta." Även för de sociala verksamhetsfälten räckte hans intresse till. Ännu omkring ett år före sin död gjorde han, då omkring 79 år gammal, en resa till

Jämtland för att personligen tillse och ordna en del förhållanden vid lap-ska barnhemmet. Och hösten samma år deltog han i upprättandet av ett antal vandringsbibliotek för Missionssällskapets skolor och barnhem. Han var verksam in i det sista.

På morgonen den 5 mars 1912 fanns han liggande stilla i sin bädd, likasom sovande. Han hade icke såsom vanligt uppsökt arbetsplatsen vid sitt skrivbord, och han skulle aldrig mer söka sig dit. Utan föregående sjukdom hade han slutat sitt verksamma liv och på allvar gått in i sitt "Ruhestand".

Vid hans frånfälle skrev Svensk Lärartidning: "Med kanslirådet Kastman gick en av vårt lands mera bemärkta skolmän ur tiden. — Hans stora erfarenhet och praktiska duglighet togs i anspråk inom de flesta kommittéer, som från slutet av 1870-talet tillsattes för folkskoleväsendets ordnande, och han kom att inlägga betydande och varaktiga förtjänster om den svenska folkskolan och dess personal, för vilkens förbättrade ställning han varmt nitälskade. Ett flertal pedagogiska och populärvetenskapliga läroböcker samt skrifter och uppsatser stamma från hans hand, och även härigenom har han gjort en betydelsefull insats till den svenska folkundervisningens fromma".

Och Folkskolans Vän: "Varmhjärtad, välvillig, barnafrom, helt inne i sitt livsintresse, rättvis i stort och smått var han förkroppsligandet av det bästa i den svenska folkundervisningens ledning, en man av gamla stammen med öppen blick för det goda och betydelsefulla i en ny tid."

Anm. till sid. 132.

Palmgrenska skolan grundades år 1804 med medel, som dels skänkts av prosten Anders Palmgren, vilken "uppofrade sin skattelösningsrätt till 2 jordegendomar", dels anslagits av församlingen. Enligt av K. Maj:t stadfäst instruktion skulle lära-ren vara präst. 1864 blev skolan förvandlad till en vanlig folkskola.

I familje- och släktkretsarna kallades Kastman alltid Wilhelm, men hans s. a. s. officiella förnamn, med vilket han också själv tecknade sig, var Carl.

En beaktansvärd insats i frågan om folkskolläraarnas praktiska utbildning.

Av Undervisningsrådet Hjalmar Berg.

Sedan ett par århundraden tillbaka ha tid efter annan, både i tal och skrift, framställts yrkanden, att slöjd borde införas i vårt lands skolor. Motioner härom ingåvos till riksdagarna 1809, 1815 och 1844, och i samma syfte uttalade sig allmänna svenska läraremötet i Stockholm 1849, allmänna svenska folkskolläraremötet i Göteborg 1862 och folkskolinspektörsmötena i Stockholm 1870 och 1875.

Dessa yrkanden beaktades visserligen inte, så som de förtjänade, men blevo dock inte alldeles utan verkan. På 1860-talet övades slöjd i åtskilliga uppfostringsanstalter och i särskilda slöjdskolor, dels självständiga, dels i förbindelse med folkskolor. Det var dock först på 1870-talet som slöjdsträvandena mera målmedvetet inriktades på de allmänna skolorna. Främst skedde detta genom de slöjdföreningar och slöjddkommittéer, som vid den tiden bildades inom olika län.

Den äldsta föreningen av detta slag torde vara Älvsborgs läns slöjdförening. Den bildades 1868 och leddes av länets kraftige hövding Eric Josias Sparre. Dess uppgift angavs vara att verka för "de i denna landsdel så oumbärliga handaslöjdernas vidmakthållande och tillväxt". Särskilt ville man lägga an på ungdomen och söka dana denna till ett "arbetsdugligt och driftigt släkte". Fördenskull uppmuntrade föreningen inrättande av slöjdskolor för barn och ungdom och tilldelade sådana skolor behövt understöd. I föreningens styrelse invaldes år 1874 "godsägaren" Otto Salomon på Nääs. Denne blev som bekant inte bara en av slöjdföreningens verksamaste medlemmar utan fick sedermera ett avgörande inflytande på skolslöjdens utveckling inom hela vårt land och långt därutöver. Redan 1872 inrättade han på Nääs, med understöd av godsets ägare, August Abrahamson, en slöjdskola för gossar, som sedan utvidgades med en hög-

re avdelning, i vilken unga hantverkare utbildades till slöjdlärare. Ur denna anspråkslösa början framväxte småningom den Abrahamsonska stiftelsens världsberömda utbildningskurser i slöjd, gymnastik, hushållsgöromål och lek.

Landshövding Sparre lät sig emellertid inte nöja med att verka inom det egna länet utan vidtog åtgärder, som avsågo hela landet. Den 21 januari 1876 inlämnade han till riksdagens andra kammare en motion, vari han föreslog, "att k. m:t måtte ta i övervägande om och på vad sätt undervisning i handarbete kunde påbjudas i folkskolorna". När den motionen behandlades i andra kammaren, uppstod där en mycket livlig debatt. I den deltog bl. a. dåvarande ecklesiastikministern, F. F. Carlson, som därvid förklarade, att han ansåg införande av slöjdundervisning vid skolorna som ett ärende av "väsentlig vikt". Motionen blev dock avslagen.

Samtidigt med att riksdagen sålunda ställde sig avvisande mot införande av slöjd vid folkskolorna, vunno slöjdsträvandena en betydelsefull framgång på annat håll. Under vårterminen 1876 infördes nämligen slöjd vid folkskoleseminariet i Karlstad. Det skedde genom seminariets gymnastiklärare, löjtnant Claës Bratt. Vid ett besök år 1939 hos den då 92-årige översten Bratt skildrade han för mig, hur det därvid gick till.

Åren 1871—1873 bodde Bratt, berättade han, i Åmål tillsammans med en ingenjör Björlin. Denne brukade på kvällarna syssla med slöjdarbete på sitt rum. Bratt fick lust att göra som han och tillverkade efter hans anvisningar en del småsaker, bl. a. en snidad solfjäder åt sin fästmo. År 1873 förflyttades Bratt till Karlstad och anställdes där som gymnastiklärare vid läroverket och seminariet. Där blev hans intresse för slöjd snart bekant, och han invaldes därför i Värmlands Hushållningssällsks slöjddkommitté. År 1875 ingav han till sällskapet en utförlig motion med förslag, "att sällskapet skulle inrikta sig på införande av slöjd såsom kunskapsämne i folkskolorna och främst då i Karlstads folkskollärareseminarium för erhållande på kortaste tid och lämpligaste sätt av kompetenta slöjdlärarekrafter". Motionen avslogs med den motiveringen, att man inte ville utbyta den nyttiga yrkesslöjd: skomakeri, skråreri, snickeri och smide, som man dittills understött, mot motionärens "vittflygande och opraktiska slöjdfantasier".

När Bratt en dag i februari 1876 begav sig till en gymnastiklektion med seminaristerna, tog han med sig den av honom tillverkade solfjädern. Den hade gått sönder, och Bratt ämnade lämna den till en snickare för att få den lagad. I gymnastiksalen lade han den på ett bord, och där fingo seminaristerna syn på den. Bratt talade om, att han själv förfärdigat den, och erbjöd sig att lära dem tillverka liknande saker, om de ville ägna ett

par timmar i veckan åt sådant arbete. Några av seminaristerna förklarade sig genast villiga därtill. Följande dag talade Bratt vid seminariets rektor, Carl Kastman, om saken. Denne gillade hans förslag, och man kom överens om att ett av övningsskolans rum skulle få användas som slöjdlokal två eftermiddagar i veckan.

Den 26 februari sattes planen i verket. När lektionerna i den upplåt-na lokalen voro slut för dagen, skötes skolborden åt sidan, och slöjdbänkar flyttades fram. Varje deltagare hade skaffat med sig en täljkniv och ett lämpligt stycke trä. Man började med att göra pappersknivar. När chefen för folkskolebyrån i eckl.-departementet, A. Th. Bruhn, kort därefter kom till seminariet för inspektion, visade Bratt de färdiga slöjdsakerna för honom. Bruhn blev intresserad och utverkade hos statsrådet Carlson ett anslag för det kommande läsåret å 600 kr. att användas till redskap och materiel samt 300 kr. till avlöning åt en slöjdlärare.

Under hela vårterminen 1876 meddelades undervisningen kostnadsfritt av Bratt. På anhållan av honom anslog länets hushållningssällskap för ändamålet 200 kr., och för dessa inköptes verktyg för lövsågning och snideri. Vid terminens slut uppvisades en hel del "rätt vackra arbeten". I en redogörelse skriver rektor Kastman: "Den största vinsten var dock det intresse för slöjd, som blivit väckt hos flera av de avgående eleverna och som redan burit frukt, då två av dem stå i begrepp att införa undervisning i slöjd i de skolor, i vilka de blivit utnämnda till lärare".

Efter vårterminens slut företog Kastman en studieresa till Finland och tog därvid kännedom om slöjdundervisningen vid seminarierna och folkskolorna där. För de iakttagelser han gjort redogjorde han inför statsrådet Carlson. Till slöjdlärare under läsåret 1876—1877 förordnades M. Bryntesson, som genomgått slöjdskola i Vänersborg. Undervisningen gjordes obligatorisk för eleverna i den förberedande klass, som blivit tills vidare inrättad i seminariet. Frivilligt deltog i densamma ett stort antal elever i de övriga klasserna. Nya slöjdarter infördes. Bland under året 1876—1877 utförda arbeten nämnas lövsågsarbeten, sådana som sykorgar, toalettspelar och cigarrställ, snidade tavelramar, klädhängare och hatt-hyllor, av snickeriarbeten en del verktyg, såsom vinklar och strykmått, samt modeller till åkerbruksredskap, ävensom halm- och korgflättningsarbeten, kappsäckar och piskor.

Även under de följande åren erhöles statsunderstöd för slöjdundervisningen vid seminariet "på det man måtte komma till erfarenhet av, huruvida denna undervisning kan förenas med seminarieundervisningen i övrigt". Under det år, 1877—1878, som jag vistades vid seminariet, deltog

jag ganska flitigt i slöjden, och jag kan intyga, att den intresserade oss i hög grad. En påtaglig brist var dock, att den bedrevs helt planlöst med alltför mångskiftande slöjdarter. Var och en fick tillverka, vadhelst han själv önskade. Om riktiga arbetssätt samt verktygens skötsel och vård fingo vi inga anvisningar. Under de följande åren inträdde dock en förbättring härutinnan.

Fastän Bratt inte längre tog aktiv del i själva slöjdundervisningen, fortsatte han med att genom föredrag och talrika artiklar i skolpressen och de dagliga tidningarna arbeta för införande av slöjd, inte bara vid seminarierna utan också i folkskolorna och läroverken. I en pristävlan, som utlystes av Älvsborgs läns slöjdförening för besvarande av frågan: Kan slöjdskolan förenas med folkskolan? vann Bratt första priset.

Det intresse för slöjden, som statsrådet Carlson visat under överläggningen i riksdagen angående landshövding Sparres förut omtalade motion, stärktes sannolikt av vad som meddelades honom om försöket vid Karlstads seminarium och om förhållandena i Finland. I statsverkspropositionen till 1877 års riksdag hemställde han, "att för seminariernas utvidgande med ännu en årsklass och för införande av slöjd i dessa läroanstalter anslaget till seminarierna höjes med 13,500 kr., samt att såsom bidrag till avlöning åt lärare i slöjd vid folkskolorna anvisas ett anslag av 15,000 kr." Efter mycket vidlyftiga överläggningar beviljade riksdagen det begärda anslaget till slöjdlärare i folkskolorna men avslog hemställan om slöjd vid seminarierna. Först år 1887 lät riksdagen förmå sig att bevilja anslag för detta senare ändamål, nämligen 1500 kr. till vart och ett av seminarierna i Karlstad, Lund och Härnösand. Sedan kommo i tur Linköping 1890, Växjö 1892, Göteborg och Uppsala 1893. Från den blygsamma början vid Karlstads seminarium år 1876 hade man sålunda efter 17 år kommit därtill, att slöjd blivit införd vid rikets samtliga manliga seminarier.

Den insats i fråga om folkskollärarnas praktiska utbildning, som den unge, intresserade och energiske gymnastikläraren Claës Bratt för nära 70 år sedan gjorde vid vårt gamla seminarium, är väl värd att av oss, sena tidens barn, tacksamt erkännas och ihågkommas.

Minnen.

Av Folkskollärare K. G. Englund.

I augusti månad 1879 reste en västgötayngling till Karlstad för att söka sig in på seminariet. På den tiden försiggick nämligen tentamen omedelbart före höstterminens början. Något av det Sävare folkskola hade gett honom hade väl hunnit ramla bort, men extraläsning för en seminarieelev hade gjort gott, och nu skulle lyckan prövas. Många av dem, som det året sökte sig in på seminariet, hade med sockenskollärarens hjälp friskat upp sina kunskaper från folkskolan. Det var inte mindre än 90 ynglingar, som det året önskade inträde, och endast 30 kunde intagas. Hoppet var således inte stort, det hade ynglingen väl klart för sig. Därför stod också en koffert redan packad för att följa honom över till Amerika, om det skulle bli ett negativt resultat.

Det blev nu inget av amerikaresan, alldenstund han kunde trycka seminaristmössan på sitt huvud och börja det strävsamma plugget. Mössan var lik den, som ännu användes, men under sista året har man ljusblå sidenmössa. De allra flesta av dem, som då sökte sig in på seminariet, hade endast folkskoleunderbyggnad, som på den tiden ute i våra landskommuner inte stod på den högsta nivå. Det gällde således att från första stund hugga i och låta flitens lampa brinna. Det visade sig också inte så sällan, att dessa enkla pojkar på detta sätt i längden överträffade dem, som från början kommo med bättre förkunskaper.

C. Kastman var på den tiden rektor och undervisade i metodik och pedagogik. Bland övriga lärare kan nämnas adjunkterna C. Lind (historia och geografi), Törnberg (svenska språket), Albrekt Segerstedt (naturkunnighet och matematik) samt Granlund, Beckman, Östman och Börjesson, alla under olika tider i kristendom. Domkyrkoorganisten Rendahl tjänstgjorde som lärare i sång och musik, Bryntesson i slöjd, förre chefen för Stadsträdgården Carlsson i trädgårdsskötsel samt kapten C. Bratt i gymnastik. Förhållandet mellan lärare och elever var under hela utbildningen det allra bästa. Några av de läroböcker, som då användes, voro C. Kastmans metodik och pedagogik, Sundéns språklära, Odners

historia, Erslevs geografi, Segerstedts naturlära samt katekesen med förklaring av Granlund. Denna senare bok vållade de största vedermodorna, särskilt vid repetitionerna, då det fordrades åtminstone ett hundratal bibelspråk utantill.

De mera välsituerade seminarieeleverna skaffade sig helinackordering. Vad denna kostade, vet jag inte. De mindre bemedlade hyrde ett rum, ofta tre tillsamman, och hade matvaror, såsom smör, bröd, ost och fläsk, med sig hemifrån. Förrådet förnyades under terminens gång och mottogs av värdinnan, som sedan kompletterade det och lagade maten. I hyra för ett sådant rum samt för passning, matlagning och övriga omkostnader betalade var och en 9 kronor i veckan. Vid avslutad studietid uppgick studieskulden under sådana förhållanden till omkring 1,400 kr.

Av nöjen och föreningsliv under seminarietiden känner meddelaren intet. Det förefaller därför för den fattige seminaristen endast ha funnits ett slags glädje — arbetets.

Vad som särskilt bevarats i minnet var svampexkursioner i de kringliggande skogarna. Man ville tydligen göra propaganda för svampens användning. Det stannade inte bara vid plockandet. Tillagandet demonstrerades också, och tillfälle till avsmakning av läckerheterna gavs även.

Under studieåren 1879—1883 fick staden ett celebret besök. Det var den nyförmälde kronprins Gustaf, hertig av Värmland, med sin gemål, som gjorde staden den äran med ett besök. Detta var en stor händelse för staden. Starka elektriska lampor som vid denna tid voro sällsynta, upplyste platsen framför stationen. De kungliga foro till Stora torget, där uppvaktningar förekommo. Där sjöng också seminariekören.

Som sammanfattning av seminarietiden kan den liknas vid en rosenskrans — törnena äro glömda, men rosorna äro kärt bevarade.

Examinander 1883.

Sven Lundin, K. G. Englund, A. G. Lundberg.
† 1926 † 1929

Det första besöket.

Minne från Seminariet omedelbart före nyinskrivningen av elever augusti 1888.

Av Folkskollärare Adolf Odén.

När första gången jag Semis såg,
en ström av tankar flög i min håg.
Till bristning fyllt blev mitt ynglingssinne.
Det än står kvar uti livligt minne.
I parken stanna' jag, tänkte stum:
"Här är det nästan som heligt rum.

Här skall jag nu uti detta hus
få fostran, kunskap och andligt ljus.
Här skall jag öva så många dygder
och sprida ut dem till andra bygder.
Här skall jag hämta impuls, idé,
som bli mitt kall till välsignelse.

Vad här i Semis jag hört och sett,
det skall mig bibringa takt och vett
att föredöme för ungdom bliva,
dess håg för rätt och för sanning liva,
det unga släktet så fostra opp,
att det blir lyckligt och Sveriges hopp.

Här vill jag söka i fyra år,
då Semis' port för mig öppen står,
bli mer och mer för min gärning mogen.
Jag skall min kallelse bliva trogen.
Ja, det skall lyckas! Min tro är stark! — — —"
Jag än stod tyst uti Semis park.

Mina förbindelser med Karlstads folkskoleseminarium under ett halvsekel.

Av Undervisningsrådet Sven Nylund.

I. På skolbänken.

Min första kännedom om Värmland förmedlades av Erik Gustaf Geijer. Både skildringen av landskapet och den därtill anslutna dikten Värmlandssång i min gamla Folkskolans läsebok, tryckt 1878, voro av den store värmlandssonens hand. De känslor och föreställningar, som väcktes i barnets själ genom de poetiska anslagen "Min hembygd har det lyckliga och egna att till en stor del ännu vara ett nytt land. — Det är en tavla att se, det är en tavla att leva", och "Mellan Letstogens älv och Norges gräns och badat av Vänerns bölja" — de ha ännu makt att gripa och sätta själens strängospel i rörelse hos 70-åringen. Jag har alltid känt det som en lycka att ända från ungdomen ha fått se och på ett mycket intensivt sätt uppleva det romantiska landskapet och dess vackert belägna huvudstad.

Fastän Västergötland borde vara ett naturligt "rekryteringsområde" för folkskoleseminariet i Göteborg, har dock alltid ett avsevärt antal ynglingar från denna provins sökt sig till seminariet i Karlstad. Man hade för sig — åtminstone vid den tid, varom nu är fråga — att det senare hade "större anseende". För min personliga del sattes saken aldrig under diskussion, sedan båda mina bröder genomgått seminariet i Karlstad, August under åren 1881—85 och Valfrid under åren 1885—89. På hösten sistnämnda år var min tid kommen. Jag skulle då fylla 17 år, och under de båda år, som förflutit efter min konfirmation, hade jag genom trägna självstudier i hemmet grundligt förberett mig. Mitt syfte därvid var också att om möjligt hoppa över första klassen med dess relativt enkla kurser, varigenom jag kunde spara både tid och pengar. Det behövdes väl, helst även min syster Ida under läsåret 1888—89 genomgått småskoleseminariet i Skara. Det fanns hos de fyra syskonen i det lilla snickar- och småbrukar-

hemmet i Södra Lundby en stark åstundan att såsom lärare få tjäna folkupplysningens sak. För denna håg hade vi till väsentlig del att tacka vår oförgätliga lärare i folkskolan Anders Gabriel Thedéen.

Alltså stävade jag en vacker augustidag med ångaren Lidköping från staden med samma namn norrut med Karlstad som mål. Silhuetten av staden med det karakteristiska domkyrkotornet, som stack fram, sedan Hammarö passerats, blev mig från början kär. Genom brödernas berättelser från de föregående åtta åren trodde jag mig ha rätt gott reda på både Karlstad och dess seminarieförhållanden. Vad jag tänkt mig om dessa och särskilt om lärarna höll också streck ganska bra. Endast föreställningen om rektor Johan Henrik Bergendal måste avsevärt justeras. Jag fann snart, att denne icke kunde beskrivas utan endast upplevas. Både hans fysik och personlighet, d. v. s. närmast den eruptiva kraften, voro voluminösare, än man kunnat tänka sig.

Eftersom jag var ensam sökande till andra klassen, blev det en mera närgående tentamen. Rektorn själv skötte kristendomskunskapen. Märkligt nog kom tyngdpunkten icke att läggas på katekesen — kanske tänkte han på, att där förestod ändå en 3-årig drill — utan på bibelkännedomen, särskilt Israels profeter. Han var på välvilligt humör och livades nog vid tanken på den kyrkliga anda, som var rådande i Skara stift, där jag växt upp. Från förhören för adjunkterna Erik Johan Törnberg i modersmålet, d:r Carl Lind i historia och geografi — mina bröder hade manat mig att hålla tungan rätt i munnen, ifall det skulle komma att gälla Karl XII — samt Albrekt Segerstedt i matematik och naturkunnighet minnes jag nu inga särskilda detaljer. Alla voro oklanderliga i sitt sätt, men att någon av dem skulle ha till en blivande seminarist yttrat ett personligt ord vid sidan om tjänstutövningen eller t. ex. frågat efter sina gamla elever, mina bröder, var ju otänkbart med den seminarieanda, som då var rådande. Vanskligare än examen i kunskapsämnen var uppvisningen i erforderliga färdigheter. Enklast var prövningen i slöjd, som försiggick för Martin Brynteson i ett primitivt slöjdrum på Kvarnberget. Jag var inte snickarson förgäves, och den bryntesonska definitionen på en cirkel: "en rund ring, som går ihop i bägge ändar", hade jag hört sedan mitt tionde år. Insikterna i trädgårdsskötselns teori skulle deklarerars för adjunkten Segerstedt. Som åskådningsmaterial framlades genom vaktmästare Nilssons bemedling en kålrot. Jag hade aldrig hört namnet kålrot utan förklarade lika saktmodigt som bestämt, att vi hade en "rotabagge" framför oss. Det var finare än både Segerstedt och jag då visste. Såsom namn på kålrot förekommer ordet rutabaga i engelskan, dit infört såsom låneord från Västergötland. Det lär förekomma även i flera andra språk. Blev matchen med Segerstedt

oavgjord, förlorade jag den ganska klart för musikediktören C. W. Rendahl. Han hade visserligen nu lämnat sånglärartjänsten, men enär efterträdaren Gustaf Carlsson ännu icke anlät, hade Rendahl åtagit sig prövningen. Han släppte mig lös på en psalm efter fritt val och utan tongivning å instrument. Jag högg i med "Vår Gud är oss en väldig borg". Det blev för högt, och innan mörkrets furste hunnit stiga ned, tog luften i lungorna slut. Rendahl var emellertid en god man, och säkerligen bedömde han prestationen mera som en allvarligt menad trosbekännelse än som en musikyttring. Jag önskar, att han några år senare hört mig som kompaniklockare på Trossnäs fält. Men äran härför tillkom den tålmodige direktör Carlsson — visst gormade han, fast med glimten i ögat — som äntligen tyckte, att en nolla i avgångsbetyget skulle ha skurit sig för skarpt mot de andra siffrorna. När jag visade den unge teckningsläraren med den käckå hållningen och den glänsande cylindern, K. Hugo Segerborg, mina hemifrån medförda små teckningar och landskapsskisser, plirade han uppmantrande. Men för formens skull borde jag visa, att jag också kunde avteckna ett gipsföremål. Saknade emellertid härför erforderligt papper och tillråddes att hos Hjalmar Peterson & C:o skaffa mig dylikt. På den expeditionen tappade jag väderstrecken, och som jag alltid varit en klen orienterare, utom när det gällt människokänedom, blev det nu ett gatlopp, som gjorde mig mycket olustig. Även hos mig har beskedligheten någon gång haft en gräns. Jag vet icke, vad som flög i mig, men skyndsammast möjligt uppsökte jag rektor Bergendal och förklarade, att nu finge det vara nog: hellre stannade jag i första klassen än löpte till löjtnant Kuylenstierna för att undergå prov i gymnastik, helst "Liedbecks dagövningar" voro mig fullkomligt främmande. Bergendal var icke utan sympati för karskhet och behandlade mig därför icke efter förtjänst. Visserligen röt han: "Du får blankt inte avbryta prövningen — ge dig genast i väg till Kuylenstierna", men han tillade ock med sin mildaste nasalton: "För utgången svarar jag". Då så.

Så var det då över, och vid uppropet någon dag senare blev jag placerad som en av de aderton i andra klassen. Här fick jag den sista platsen såsom bänkkamrat med den fine, begåvade ynglingen Oskar Hallin, min trogne vän till hans livs slut 1925, då han var tillsyningslärare vid Nyköpings folkskolor. Ordningsman var med mogenhetens och självskrivenhets rätt Adolf Odén, under alla åren min rumskamrat. Klassföreståndare var Albrekt Segerstedt. Åtskilliga av de 18 i klassen föllo snart ifrån. Västgöten G. E. Söderholm övergick till allmänt läroverk, blev kyrkoherde i Norrland och sedan en av pingströrelsens förgrundsmän. Av mina medsökande intogs elva i första klassen, bland dem min medresande på båten

från Lidköping Karl Johan Segerberg, förnämlig sångare och pråktig på alla sätt. Han dog redan vid unga år som lärare i Västra Tunhem. Till de kamrater i nämnda klass, som jämväl kommo att stå mig nära, hörde ock Gösta Fagerlind, längre fram lärare i Stockholm, samt Reinhold Bystedt, som övergick till musiklärartjänst vid allmänt läroverk. I dåvarande tredje klassen må nämnas ordningsmannen K. A. Lundell, sedermera återbördad till sin hembygd i Närke, K. J. Lysander och Frans Lindskog, båda sedan lärare i Stockholm, Lindskog överlärare vid Klara folkskola, samt J. R. Högberg, som blev agronom och rektor vid lantmannaskolan i Molkom. I fjärde klassen sutto åtskilliga pampar, några längre fram kända såsom seminarieläraren Axel Dahlberg, folkskolinspektören Johan Renvall samt överlärarna Gustav Moberg i Kil, Gustaf Setterlind i Härnösand och David Karlström i Karlstad.

Jag har redan förut nämnt seminariets ordinarie lärare. Som mera stadigvarande extra adjunkter under denna tid må nämnas Georg Rose och Alfred Engblom. Lärare i övningsskolan hela tiden voro Alfred Bergh och Carl Virén, båda med mycken pondus. Då jag förmodar att rektor Bergendal och de övriga gamla seminarielärarna komma att i denna minnesskrift erhålla sina särskilda runor, skall jag här icke yttra mera om dem. Jag bevarar dem alla i tacksamt minne icke blott från min elevtid utan också från den period, då jag kom dem närmare i lärarkollegiet. Skulle jag nämna någon som favorit, bleve det Erik Johan Törnberg, modersmålsläraren. Det var mig kärt att vid hans bortgång 1900 få teckna hans bild i Svensk Lärartidning. Av de gamla seminarielärarna leva nu endast Georg Rose, pensionerad läroverkslärare, och Hugo Segerborg. Nära 80-årig är denne ännu lika spänstig. Vårt bildningsväsen står i stor tacksamhetsskuld till honom för vad han uträttat för tekningsundervisningens främjande vid högre och lägre skolor. Den sist bortgångne är Carl Virén. Redan 1898 kom han som lärare till Stockholm och avled 80-årig 1938.

Mina tre elevår vid Karlstads seminarium var i stort sett en god tid. Jag tror, att vi, som vid denna tid erhöllo vår lärarutbildning, kunna på ett tämligen objektivt sätt bedöma både förtjänsterna och bristerna i det utbildningsarbete, som då bedrevs. Detta var standardiserat enligt 1886 års seminariestadga och den tidens folkskoleideal. Det verkliga resultatet berodde då — liksom i alla tider — mest på ledningens och lärarnas beskaffenhet.

Till de ljusa minnena från seminarietiden hör ett sunt och glatt kamratliv. Sången spelade en stor roll. Var två eller tre av seminaristerna voro församlade, nog sjöngs det. Och en ständig kör fanns ju. Seminariets kamratförening hade stor betydelse för odlandet av gemensamhetsandan

och för att ge de olika individuella anlagen tillfälle att få göra sig gällande genom deklamation, föredrag och dramatik. Den senare var egentligen en förbjuden konstart inom seminariets väggar. Men det sörjdes väl för reträttvägar och skyddsrum, ifall vaken rapporterade att Johannes (smeknamnet på rektorn) var i annalkande, när de små — ofta hemmagjorda — pjäserna gingo över tiljan.

Tidigare hade det funnits flera dylika sammanslutningar inom seminaristkåren. Den äldsta torde ha varit Idun, som stiftades av adjunkten Törnberg 1881. Senare tillkommo Brödraförbundet, Vesper, Verdandi och Karlstads seminaristförening, den sistnämnda en sammanslagning år 1887 av Vesper och Verdandi. Ytterligare en konsolidering av föreningslivet ägde rum under min första termin, då den 30 november 1889 Idun och Seminaristföreningen ersattes med Sylvia, som kom under ledning av J. Renvall 1889—90, K. A. Lundell 1890—91 och Adolf Odén 1891—92. I oktober 1890 blev jag föreningens sekreterare och i maj 1891 dess vice ordförande. Sylvia synes ha tillkommit i en lycklig stund att döma av dess livskraft. Den är nämligen ännu i verksamhet. Dess tidningsorgan blev Astræa, vars första nummer utkom den 1 oktober 1891. Odén stod som utgivare, jag blev redaktör jämte O. Hallin och K. Syrén. I mina avskedsord som redaktör i maj 1892 har jag avslöjat, att idén med Astræa och detta namn kläcktes i min hjärna en septembrafton, då jag "under de gulnande lövkronorna på Älvgatan betraktade de begynnande norrskensflammorna samt de bleka stjärnor, som tittade fram mellan strömolnen". Man kunde behandla sitt modersmål poetiskt på den tiden. Mina elegiska dikter gingo som följetong i Astræa.

Studietiden nalkades nu sitt slut. Av de ursprungliga 18 i andra klassen var det nu en liten skara av 12 kvar, vartill kommo tre studenter i fjärde klassen. Teoretisk examen hölls den 28 maj i närvaro av seminariets lärare, landshövdingen Adolf Malmborg och eforus biskop C. H. Rundgren. De praktiska proven avlades den 31 maj. Biskopen var då i Uppsala och mottog jubeldoktorskransen, och i hans ställe fungerade domprosten Gustaf Jakobsson. Jag fick till uppgift att i samlingssalen inför övningsskolan, seminariets elever och lärare hålla en textutredning över gamla evangeliet på 6:e söndagen efter påsk. Uppgifterna lottades icke på den tiden, och när jag frågade Carl Virén, efter vilka grunder de utdelades, gav han mig det smickrande svaret: "Praktikanterna utväljas efter som de ä karlte". Så stodo vi där då, 50 år efter den första folkskolestadgans utfärdande, med våra avgångsbetyg i handen, jag såsom rikets då yngste folkskol-lärare, 19 $\frac{3}{4}$ år gammal. Ett par dagar senare for jag till Stockholm för att uppehålla ett tre veckors vikariat vid Katarina folkskola. Jag passade

i det sammanhanget på att bevista årsavslutningen vid det kvinnliga folkskoleseminariet i Stockholm, där rektor Fredrik Lundgren året förut efterträtt utnämnde byråchefen Carl Kastman.

Tre gånger fingo vi, som 1892 utexaminerats i Karlstad, tillfälle att samlas till kamratmöte i vår kära seminariestad. Till 50-årsjubileet i juni 1942 kunde blott fem av oss möta upp. Sex hade avgått med döden och fyra hade andra hinder. Jag var den lille minste med blott 70 år på nacken. De övriga voro 72—75 år, alla dock med pojken i sinnet. En av 75-åringarna, Gunnar Engström, är ännu denna vårtermin (1943) ute och vikarierar i fortsättningsskola.

II. I katedern.

Trots godkänd folkskollärarexamen blev jag kvarsittare vid mitt gamla seminarium. Den 15 juni 1892 utfärdade domkapitlet på rektors förslag förordnande för mig att från höstterminens början vara lärare vid seminariets övningsskola. Det kom icke överraskande. En dag i påskveckan, när jag var elev i fjärde klassen, sågo kamraterna mig i sällskap med rektor Bergendal under en rast vandra fram och åter på seminariegården. De voro både nyfikna och oroliga, ty det var verkligen ovanligt, att den stränge gav sig i samspråk med en elev, som icke behövde åthugas för något fuffens. Mest förvånad var jag själv. Som vanligt gick rektorn rakt på sak utan några krusiduller. Jag fick veta, att Carl Virén skulle lämna övningsskolan för att tillträda överlärtjänst vid Karlstads folkskolor, och nu gällde det, om jag ville bli hans efterträdare. Jag begärde betänketid, rådgjorde med mina bröder i Stockholm och lämnade efter påskhelgen jakande svar. Snart därefter blev även den andra övningsskollärartjänsten vid seminariet ledig, enär Alfred Bergh erhöll sökt befattning i Stockholm. Till denna tjänst förordnades folkskolläraren i Gunnarskog Axel Hildebrand Dahlberg, min förre kamrat vid seminariet under läsåret 1889—90. Dahlberg kom sålunda att förestå övningsskolans folkskolavdelning och jag småskolavdelningen och fortsättningsskolan. Jag skulle därjämte undervisa i pedagogik och metodik i seminariets andra klass. Båda skulle vi givetvis vara handledare vid seminarieelevernas praktiska utbildning. Nyligen har en gammal klasskamrat till mig i brev frågat, hur det egentligen gick att klara saken. Ja, hur gick det egentligen? Den frågan har jag många gånger gjort mig själv. Dahlberg med sina 23 år hade dock två års erfarenhet som lärare, men jag hade ingen (utom de tre veckorna i Stockholm, och under dessa inföll pingstlov), då jag samma dag jag fyllde 20 år satte mig i katedern för att hålla min första lektion i småskolemetodik.

Dock, allting går, blott man är tillräckligt ödmjuk inför uppgiften, lägger i dagen erforderlig energi och aldrig krånglar till en sak för sig själv eller andra. Med seminarieeleverna kom jag från början på god fot, och mottagandet av följande lilla dokument, som jag ännu förvarar som en förnämlig hedersbevisning, glädde mig mycket: "Herr Nylund! Härmed inbjudes Ni som hedersledamot till seminaristföreningen Sylvia. Karlstad den 9 sept. 1892. Å föreningens vägnar: Lorenz Sterner, ordf., G. A. Brandell, sekreterare". Min landsman Sterner blev överlärare vid Stockholms folkskolor, och Brandell, numera pensionerad seminarielektor, har tidtals uppehållit den pedagogiska professuren vid Uppsala universitet.

Från de tre åren vid seminariets övningsskola har jag i stort sett de bästa minnen. Framför allt blev det en övningsskola för mig själv, av betydelse för min fortsatta pedagogiska utbildning. Tjänstgöringen var heller icke mera omfattande, än att den lämnade god tid över till studier och erforderlig förströelse. Svårast var naturligtvis uppgiften att såsom småskollärare gripa sig an med uppgiften att lära nybörjare läsa och skriva samt bibringa seminaristerna denna undervisningskonst. Undervisningsrådet Hjalmar Berg, själv elev vid Karlstads seminarium på 1870-talet, har i sina i fjol utgivna memoarer "Hågkomster från en lång levnad" berättat bl. a. om de konstlade metoder, som på den tiden brukades vid de första läs- och skrivövningarna. Jag gjorde allvarliga försök med vissa förenklingar. De s. k. åskådningsövningarna på småskolans schema blevo ett besvärligt problem. Jag började misstro normalplanens anvisningar i detta ämne och försökte med en omläggning — delvis efter impulser och med materiel från Norge — i riktning mot en senare tids hembygdsundervisning med arbetsövningar. Märkligt nog fick jag härför erkännande av själve Carl Kastman vid en inspektion. Biskop Rundgren kom allt emellanåt in och gav sin uppmuntran åt denna "praktiska undervisning", som han kallade den. I avsaknad av tillfälle till muntliga överläggningar vände jag mig skriftligen till övningsskollärarna i småskolan vid andra seminarier för att med dem diskutera åskådningsundervisningen. När detta skrives, har jag framför mig de nära 50 år gamla svaren från Augusta Lidberg i Stockholm, C. G. Bladin i Uppsala, Vilhelm Algren i Växjö, Selma Svensson i Kalmar, K. F. Holmqvist i Lund, A. F. Freeman i Göteborg, Beda Levander i Skara, Adolf Svensk i Härnösand och Julia Byström i Umeå. Det var i allmänhet värdefulla meddelanden. Dessa lärare hade att kämpa med samma svårigheter som jag. Endast från Uppsala meddelades, att särskilda åskådningsövningar ej förekommo på småskolans program, "enär rektor Norlén ej är mycket för dem".

Två gånger under min lärartid inspekterades seminariet av kanslirådet Kastman, nämligen i april 1893 och i mars 1895. Det var i allmänhet inga roliga tillställningar. Det var ju Kastmans gamla seminarium, men något kärleksfullare förhållande mellan honom och seminariets dåvarande ledning samt de gamla kamraterna syntes icke vara rådande. Från intetdera hållet vinnlade man sig om att lätta upp stämningen. Kastmans kritik var ingående, kanske i några fall småaktig, men den mottogs också med överdriven irritation. När kanslirådet anmärkte, att han i elevernas skrivböcker funnit vissa ordformer och kommateringar, som ej stämde med normerna i den nya upplagan av Folkskolans läsebok, svarade Törnberg, att den normen vore ej tillräddig, då i läsebokskommittén suttit personer, "som hade föga insikt i svenska språket och dess lagar". Kastman hade varit kommitténs ledande man. Vid sitt senaste besök yrkade Kastman — nära ett halvt sekel före den engbergiska reformen — att inga läxor skulle givas till måndagarna, så att åt eleverna kunde beredas sabbatshelgd. Härtill genmålde Bergendal, att i varje fall katekesläsning borde på sabbatsdagen få bedrivas såsom ett i och för sig Gudi behagligt verk. Men Kastman, själv en kyrklig och from man, bestred denna synpunkt och menade, att katekesplugg som arbetsprestation måste likställas med annat profant arbete. Rektorsfamiljens goda inspektionssupéer voro efterlängtade och verkade utjämnande. Vid sådana tillställningar förstod man, att den då 75-åriga biskop Rundgren verkligen måste ha varit den charmör i 1840-talets litterära salonger i Uppsala, som ryktet förmält.

Under mitt sista lärarår i Karlstad tilldelades mig timlärartjänst i kristendomskunskap vid landstingets småskoleseminarium, vars föreståndare rektor Bergendal då blivit. Att denna tjänstgöring liksom ock övningskolläraryrket bidragit att grundlägga det speciella intresse för småskolan och småskolläraryrket i vårt land, som jag sedan fått tillfälle att mera praktiskt ägna mig åt, finnes ej anledning förneka.

Livet i Karlstad även utanför det trängre seminariearbetet kunde gestaltas behagligt nog för ungdom med vaket intresse åt olika håll. På litteraturens område skedde under detta årtionde ett glansfullt genombrott från naturalismen till mera romantiska riktningar. Gustaf Fröding syntes varje dag i promenaden och hans pennas alster i Karlstadstidningen. Selma Lagerlöf vann nu sitt pris för Gösta Berling. Det kyrkligt religiösa livet i Karlstad, för vilket jag mycket intresserade mig, blomstrade under domprosten Gustaf Jakobssons oförlikneliga ledning. Uppsala mötes 300-årsjubileum firades 1893. En ny kyrklig liturgi infördes 1894. Rektor Bergendal bevistade såsom ledamot 1893 års märkliga kyrkomöte. Det politiska intresset var stort med spänning kring konflikterna med Norge. Icke

sällan voro "stater och kårer" nere vid stationen — även nattetid — och uppvaktade kung Oscar på hans färder till och från Kristiania. Unionskonfliktens stämningar mötte också på Trossnäs fält, där jag fullgjorde min värnplikt vid Värmlands fältjägarkår 1893 och 94. Det var den första årgången i de av 1892 års urtima riksdag beslutade 90 dagarna. Genomgången av den 66:e slöjdkursen på Nääs sommaren 1894 utgjorde ett idylliskt avbrott i vardagens id. Slöjdmodellerna, som jag gjort i Karlstad för Brynteson, blevo här godkända för fortsättning i serien. Här träffade jag åter flera av mina seminariekamrater. Från Nääs sände vi gemensamt en krans till vår avlidne lärare Albrekt Segerstedts bår.

Min kamrat Axel Dahlberg och jag hade en trevlig bostadsdublett i "Högströms villa" invid seminarieträdgården. Där bodde ock David Karlström och Oscar Stjerne, den blivande skalden, som vid denna tid avlade studentexamen. Sedan Dahlberg och jag det sista året flyttat till Järnvägs-hotellet och fått järnvägsrestaurangen till näringsställe, samlades där ett pedagogkoteri av gladaste slag. Till detta hörde bl. a. seminarieadjunkterna Rose och Engblom, extra adjunkten Per Ulrik Kernell och Carl Virén. Kernell var ett verkligt original och en dråplig historieberättare. Endast en gång sjönk Kernells goda humör till nollpunkten. Det var när vid en inspektion kanslirådet Kastman på ett något omilt sätt konstaterat "luckor i kursen" hos eleverna som resultat av Kernells undervisning. Med förenade ansträngningar lyckades vi emellertid få vår vän på rätt bog igen, sedan vi övertygat honom om att även i våra ämnen funnos hos eleverna betydande luckor i vetandet, fast det genom en underbar tur icke blivit upptäckt.

När en novemberdag 1893 min förlovningsannons stått i Nya Werm-lands-Tidningen — ett romantiskt år låg bakom — var jag nyfiken på hur man skulle reagera å kollegierummet. Med åskmoln på pannan och icke utan skärpa i tonen sporde Bergendal: "Vem är det?" När han fick veta, att fästmön var från Sunne och icke en karlstadsflicka, ljusnade han betydligt. Och det blev nästan sol över det röda skägget, när d:r Lind, med vars döttrar hon varit skolkamrat, vittnade att det är "en mycket rar flicka". Hos musikdirektör Carlsson blev det stora famnen. Icke minst denna nya omständighet i mitt liv tvingade mig att snarast se mig om efter en tjänst, som kunde ge trygghet och bröd. En övningsskollärartjänst på den tiden — alltid extra — gav intetdera. Min håg gick givetvis till huvudstaden, där båda mina bröder voro lärare. Jag blev också utnämnd till ordinarie i Hedvig Eleonora församling den 8 maj 1895. Det var dock med stor saknad jag lämnade Karlstad och det arbete vid seminariet, som blivit mig alltmera kärt. "Visserligen kanske jag icke bör gå så långt, att jag

säger: Sven Nylunds bröd blir seminarieövningskolans död — men”, o. s. v. utlät sig Bergendal i onyanserad välvilja vid avskedsmiddagen för mig. Under överläggning vid samma tillfälle rörande efterträdaren gingo våra tankar till nyblivne fjärdeklassisten Edvard Holmstrand. Om provisoriet för nästkommande år voro vi också eniga. Sedan på nyåret 1896 min oförgätliga kamrat och vän Axel Dahlberg under ett besök hos mig i Stockholm plötsligt avlidit i hjärtslag, blev det vid övningsskolan från hösten samma år plats för både Edvard Holmstrand och Oscar Dahl. Om båda gällde, att det var rätta mannen på rätta platsen. De kommo att ägna hela sin livsgärning åt lärarutbildningen vid Karlstads seminarium. Bland de många präktiga lärare, som under min övningsskollärartid genomgingo seminariet, vill jag nämna särskilt ett par, med vilka jag längre fram fick mera personligt samarbete på skilda områden: Nils Otto Jacobsson, rektor vid småskoleseminariet i Växjö, och Emil Jungner, rektor vid Manilla och inspektör för dövstumsundervisningen i riket.

Rektor Johan Henrik Bergendal träffade jag, såvitt jag nu kan erinra mig, icke mera. Hans uppsalattid beredde honom icke mycken tillfredsställelse, och levnadsaftonen blev tragisk. Vid sin bortgång var han utnämnd kyrkoherde i Bohuslän. En försommardag 1926 blev jag i tillfälle att vid hans grav å Tanums kyrkogård ägna min gamle rektor, som visat mig så mycket förtroende, en tacksamhetens minnesgård.

III. I ledningen.

En ny tid för vår folkskola bröt in, och dess frammarsch förutsatte en reformation av lärarutbildningen. De gamla seminarierna kommo omilt i skottgluggen. Jag slöt mig tidigt till reformkrävarna och författade år 1902 en skrift i ämnet med anledning av en i Svensk Lärartidning utlyst pristävling. Kritiken i denna uppsats rörde mera systemet och andan vid seminarierna, om än mina egna erfarenheter vid Karlstads seminarium givetvis i någon mån lågo bakom. Eljest blev detta seminarium under hela Benjamin Lundblads rektorstid en ganska mörklad fläck i mitt medvetande. Först under rektor Albin Olssons tid kom min väg att leda åter hem till fadershuset. En ganska sällsam väg i min pedagogiska odysse genom livet, som jag dock icke här skall gå närmare in på. Alltnog, det blev i sinom tid en seminariereform, som alla folkbildningens vänner hade anledning att bli glada åt, och samtidigt blev skolöverstyrelsen chefsmyndighet även för seminarierna. Det är klart att så snart möjlighet därtill gavs, kärleken till mitt gamla seminarium skulle driva mig att söka kontakt med det samma. Ett sådant tillfälle gavs redan under mitt andra överstyrelseår.

På nyåret 1920 deltog min hustru och jag i firandet av Sunne högre folkskolas 60-årsjubileum, och på hemvägen därifrån stannade jag en dag i Karlstad. Jag besökte då seminariet i tidig morgonstund och blev på det älskvärdaste mottagen av rektor Albin Olsson, vars ljusa och öppna manlighet jag alltid beundrat. Han visade allt vad nytt det gamla huset nu kunde rymma, sedan även den forna rektorsvåningen tagits i anspråk för institutioner. Övningsskolan hade nu också svällt ut betydligt. I förmodligen rektor Bergendals gamla kök fick jag höra Holmstrand pränta vett och vetande i en flock stora flickor, tillhörande folkskolans högre avdelning. Jag slutade med att bevista en historiektion av lektor Gardell i filialen på Mariebergsgatan. Skolynglingen Arvid Högström, som jag för nära 30 år sedan träffat som fideikommissarie i sin moders hus, återfann jag nu såsom seminariets läkare.

Nästa gång kom jag såsom examensledare på försommaren 1921. Det gav anledning till upplivande av många gamla minnen. Lärarkollegiet var nu så stort, att dess medlemmar fyllde hela första klassens lärosal, som provisoriskt fick brukas vid sammanträdena. Men snart randades en ny tid, då mitt gamla seminarium kasserades.

Naturligtvis beredde jag mig tillfälle att få vara med på seminariets stora dag, då den nya ståtliga seminariebyggnaden invigdes den 4 februari 1924. Höjdpunkten vid denna fest var generaldirektör B. J:son Bergqvists tal om grundtankarna i folkskolans nya undervisningsplan. Det musikalska inslaget med biskop Eklunds kantat var stämningsfullt. Som ett nummer i orkestern satt seminariets inspektor lektor V. Vendel. Ett av eleverna ganska hämningsfritt utfört spex vid kvällens soaré skattades högt, särskilt av övningsskolan. Vid banketten på Stadshotellet voro många förnämliga gäster med, såsom statsrådet Sam Clason, landshövding Abraham Unger, biskop J. A. Eklund, överste Leijonhufvud, borgmästare K. J. Lindholm, arkitekten B. Almqvist, samtliga stadens skolchefer, S. A. F:s ordförande Carl Lidman m. fl. Med stor skicklighet presiderade rektor Olsson och harangerade de många talarna.

Sedermera skulle jag få se seminariet i verksamhet i dessa moderna lokaler. Det var vid avgångsexamen 1932, då jag var förordnad examensledare. Det tog sin tid, ty det var stora dubbelklasser. Bland de examinerade befann sig en son till min ungdomsvän Oscar Stjerne. Vid detta tillfälle sammanträffade jag i Karlstad med mina gamla klasskamrater, då vi firade 40-årsminnet av vår examen.

Till min kontakt med seminariet i Karlstad räknar jag ock de högt skattade tillfällena, då jag i skolöverstyrelsen fått samarbeta med rektor Albin Olsson samt lektorerna Bror Asplind och August Isaacsson såsom

tillförordnade undervisningsråd. Tacksamt minns jag rektor Olssons stora intresse för mina utredningar angående småskoleseminariernas förstatligande på 1920-talet. De båda nämnda lektorerna sitta nu själva som seminarierektorer. Det var mig en stor glädje att få träffa dem alla samt flera därtill av karlstadsseminariets forna och nuvarande lärare vid det stora seminariejubileet i Stockholm i höstas under rektor Isaacssons skickliga presidium.

Men även på ett annat sätt än de nu nämnda har jag under min överstyrelsetid fått komma i gemenskap med mitt gamla seminarium. Jag syftar därpå, att jag under mina många resor till folkskolor i vårt land träffat mängder av lärare, som utexaminerats i Karlstad. Talrikast har jag funnit dem i Värmland och de andra vänerlandskapen, men någon gång också på avlägsnare orter. Alla ha de i plikttrogen gärning hedrat sin gamla utbildningsanstalt. De, som varit Albin Olssons elever, ha vittnat om tillgivenhet och beundran för sin rektor med en känsla, som man icke kunnat misstaga sig på.

Med dessa enkla minnesbilder från en halvsekel lång förbindelse med det nu hundraåriga folkskoleseminariet i Karlstad har även jag velat till den kära läroanstalten och min vän rektor Albin Olsson framföra en lika värdsam som hjärtlig hyllning.

Några seminarieminnen från sekelskiftet.

Av Folkskollärare Edw. Håkanson.

Jag genomgick Karlstads seminarium åren 1898—1902 som en slätstruken medelmått, klarade mig skapligt och kände aldrig oro för att misslyckas. Under mina första år gick jag ofta in till gymnasisten Ivar Wennerström, nuvarande Landshövdingen i Värmlands län, och fick av honom många värdefulla tips, särskilt i konsten att disponera och lägga upp hemuppsatser, något som sedan blev mig till gagn under hela min seminarietid. Den blivande landshövdingen och jag bodde vägg om vägg i Hamngatan 32.

Lärarna vid seminariet voro i allmänhet synnerligen samvetsgranna och plikttrogna män. Rektor Lundblads originalitet är vida känd och omvittnad, och lektionerna för honom voro ofta verkliga högtidsstunder. Han var alltid på prima humör, och det fattades bara annat för den, vilken "tar Gud i hågen och katekesen i bakfickan", som han plägade uttrycka sig. Hans fromhet betvivlade ingen, och fromhet fordrade han av oss friska och glada ungdomar från landet, som mången gång hade rätt svårt att foga oss i det strama systemet, t. ex. att ovillkorligen infinna oss till varje högmässogudstjänst i kyrkan. Varje måndagsmorgon avkrävdes oss redogörelse för söndagens predikan.

Rektorn var en benådad humorist, fast det oftast var svårt att avgöra, om det var allvar, eller om man fick visa ett leende. Vid ett tillfälle, då en kamrat framme vid svarta tavlan fått krita på sin mörka rock, konstaterade rektorn med spelande humor "att det var mycket bättre att ha krita på rocken än att ha rocken på krita". Han var en verklig estet och älskare av poesi samt led, så snart han såg något som hängde snett eller stötte på oordning, troligen ett skoltidsarv från Växjö, där under hans pojkår den Tegnérska estetiken och poetiska andan ännu med luften kunde insupas.

En av kamraterna kom en dag och klagade för rektorn, att han på grund av huvudvärk icke kunnat förbereda sig på dagens läxa. Han och vi andra fingo då det välvisa rådet att vid dylika tillfällen ändå komma till skolan och hos vederbörande lärare anhålla att få åhöra lektionen. Någon dag därefter, då doktor Lind, som ej kände till den påbudna nyordningen, kom in till en geografilektion, steg en sjukling upp och anhöll att "få åhöra lektionen". Den gode doktorn undrade väl till en början om allt stod rätt till i huvudet på vederbörande, och utbrast: "Vad säger du? Vill du åhöra lektionen? Det kan jag väl inte hindra dej, helst som du hör till klassen. Du kommer ihåg, att vi sist talade om järntillverkningen i Bergslagen. Kan du säga, vad järnet kallades, som länge tillverkades där?" Delinkventen hade ingen aning om osmundsjärn, som svaret borde ha blivit. Doktorn skrev en rund krumelur i sin anteckningsbok; dessa betygsanteckningar kunde man i allmänhet rätt tydligt iakttaga. Efter den dagen kom ingen och anhöll "att få åhöra lektionen".

En gång hölls en Karl XII-fest, och en äldre kamrat M. skulle hålla minnstalet. Doktor Linds stora beundran av hjältekonungen är väl känd av alla hans elever. Det påstods, att M. aldrig lyckats erhålla mer än $1\frac{1}{2}$ i historia, ehuru han gjorde aktningvärda ansträngningar i ämnet. I minnstalet, som M. med kamraters hjälp grundligt utarbetat, breddes på våldeliga, överord och starka uttryck haglade i kaskader, och hjältekonungen höjdes till skyarna. Gubben Lind hörde på småmysande och inresserad. Nästa historielektion uttalade han sig i stort sett sympatiskt om föredraget, ehuru han nog tyckte, att det smakade mera "historier" än historia. Från den dagen lär M. ha fått högsta betyget, vilket ock kom att stå i avgångsbetyget.

Vår modersmålslärare, adjunkten Melin, var en ovanligt samvetsgrann och plikttrogen lärare. Vid undervisning i svensk grammatik var han storartad och inte av det slag, varav tretton gå på dussinet. För den, som efter seminarietiden kom att ägna sig åt fortsatta språkstudier, måste hans undervisning ha varit till ovärderlig nytta.

Vår lärare i sång och musik, direktör Carlsson, och i teckning, Hugo Segerborg, voro pedagoger av första klass och behärskade sina ämnen med överlägsen suveränitet. De voro verkliga riddersmän utan vank och tadel. Och jag tror mig kunna säga, att de hade vår oförställda beundran och tillgivenhet, något som aldrig uteblir inför begåvning och grundlig sakkunskap i förening. Visserligen kunde åtskilliga för "Calle" spela upp samma musikstycke flera gånger i sträck, ja det påstås, hela terminer, men utförandet var måhända sådant, att det behövdes. Och "fusket" märktes nog också av den gode direktören.

Kamratlivet var på min tid vid seminariet det allra bästa. Men så var det också prima pojkar allesammans, och några ha gjort en synnerligen vacker karriär. Intet lågt eller neddragande liv förekom. En dag gick jag gatan fram, då ett fönster öppnades och en klasskamrat ropade: "Kom in, Håkan! R. och jag löser världsgätorna. Raska på, medan det ännu är några kvar!" Resultatet blev, att vi en tid räknade ekvationer och studerade i övrigt tillsammans till stort gemensamt gagn.

Ett par klasser före mig fanns en kamrat R., som fick för sig, att han ville predika. Han stegade upp till biskop Rundgren och begärde vena, som han också fick. Han skulle sprida Kristi evangelium bland de goda västämtingarna. Men av misstag kom biskopen att skriva Östra Emtervik. Vid upptäckten härav vände R. åter till H. Högvördighet och påtalade misstaget. Biskopen dekreterade godmodigt, att det inte spelade den ringaste roll. Man vore måhända i lika stort behov av att få höra honom på östra som på västra sidan om Fryken, något som den blivande predikanten satte ofantligt stort värde på. Predikoverksamheten blev ingenting av, när R. vid sitt senaste besök hos biskopen fått en vink om att han borde uppträda i bonjour och vit halsduk, plagg som den blivande predikanten ännu icke ägde.

Helt säkert äro många eniga med mig om att seminarietiden var den sorglösaste delen av livet, och något tjockt i halsen kände man på examensdagen, då vi gemensamt uppstämde: "Så ljuder nu kanske för sista gången..."

Lärare och kamrater.

Av Kyrkoherde J. V. Palmqvist.

Hösten 1896, då fil. kand. Johan Henrik Bergendal var rektor, fil. d:r Carl Lind adjunkt i historia, fil. kand. Per August Melin adjunkt i svenska språket, fil. kand. Georg Rose adjunkt i matematik och pastor Nils Peter Nilsson t. f. adjunkt i biologi samt nyexaminerade Edvard Holmstrand och Oscar Dahl lärare i övningsskolan, vann jag inträde vid Karlstads seminarium. Jag var då 17 år gammal och åskådade varelser och ting med gallisk respektlöshet.

Rektor Bergendal eller Johannes, som han även kallades, uppläste i stora samlingssalen, som även var tredje klassens lärosal, de nyintagnas namn, förrättade upprop av de äldre eleverna och höll ett tal med bifogad förteckning på alla straffbara handlingar, som kunde tänkas förekomma, samt meddelade påföljderna för dessa. Han var stor och välväxt, högbröstad och väldig över skuldrorna, blicken ur de grå ögonen med buskiga ögonbryn, som likväl icke helt dolde ögonvitornas röda ådernät, var fruktansvärt bister, skägget var tätt och mörkrött. När han högtalade, vilket inträffade rätt ofta, skälvde hela seminariebyggnaden, och en och annan limflaga lossnade i innertaken. Intrycket av hans tal försämrades icke därav, att han talade i näsan; tvärtom gav det åt hans röst ännu mera illusionen av dänet från sprängskott i en gruva.

Rektor Johan Henrik Bergendal var äkta bohuslänning till typ och livsåskådning. Han undervisade i kristendom, d. v. s. katekes, i de tre högre klasserna. Luthers lilla katekes jämte utvecklingen skulle enligt lag läsas men interfolierades i schartauansk anda, delvis med ordagranna citat ur Schartaus katekes. Till katekeslektyren hörde alltså även anteckningar från Bergendals lektioner, vilka i sinom tid trycktes och förvärvades av alla elever, som nådde upp i Bergendals klasser. När han blev rektor i Uppsala, förfrågade sig utgivarna av dessa tryckalster,

som sågo sig hotade med ruin på grund av böckernas hastigt påkomna värdelöshet, hos Uppsalaseminaristerna, om de ville förvärva lagret, men fingo ett högfärdigt svar, som gick ut på att uppsalaseinaristerna icke hade lust att svälja några tuggor efter sina kolleger i Karlstad. Men när Bergendal tillträtt platsen och hållit några katekeslektioner i Uppsala seminarium, kom det blixorder på hela det lager av katekesanteckningar, som fanns kvar i Karlstad.

Mest berömda voro de Bergendalska lektioner, som gemenligen benämndes galoppkatekes. Bergendal satt då i katedern som en persisk konung på sin tron och gjorde en majestätisk gest åt var och en, som hade frågan. Han körde då igenom den del av katekeskursen, som hanns med på en timme, med utanläsning av både frågor, svar och bibelspråk. Det gällde alltså att icke bara känna frågorna och svaren i katekesen utan även den ordning, i vilken de kommo. Hakade det sig, flög Bergendal upp som Xerxes, när hans flotta kom i oordning vid Salamis.

Mest fruktade voro ändå Bergendals timmar i psykologi. Jag hade ju aldrig Bergendal, men jag såg likbleka ansikten och skälvande knän, när det ringde till dessa lektioner. Av vad jag kunde förstå, innefattade kursen även logik, vilket måste vara påfrestande för otränade eller mindre klara hjärnor. Ty Bergendals hjärna var lika klar som hans blod var hett, vilket ej ville säga litet. Det var väl också hans lysande begåvning i förening med omutlig rättvisa samt en och annan glimt av humanitet i de fall, där nåden icke ansågs kränka rättfärdigheten, som åstadkom att de naturligt känslor av beundran och fruktan, som hans personlighet ingav, hos eleverna ägde en icke obetydlig tillsats av sympati.

Allt som stötte på modernitet eller partibildning var för Bergendal en styggelse. I själva avskedsstunden, när han höll sin sista examen i Karlstad och fick se en av eleverna bära ett K. F. U. M:s-märke på rockslaget, lät han icke frestaren förleda sig att, på grund av de vekare känslor ett sådant ögonblick kan framkalla, uraktlåta att dock i mycket vänliga ordalag — förehålla märkesbäraren vådan av de förbindelser, som vedertecknet på hans rockuppslag antydde.

Johan Henrik Bergendal var en storslagen personlighet och en lysande ledare och lärare. Hans olycka var, att han fötts i en tid som icke var hans och kom in i förhållanden, som skärpte denna svåra situation ända till tragik. Han ansågs vara alltför långt efter sin tid, men ibland undrar jag, om han icke oemotståndligt — låt vara klumpigt och odiplomatiskt — kände behovet av att reagera emot vad han intuitivt förnam som ett annalkande förfall.

Filosofie doktor Carl Lind var en lång, smärt och blåögd nordisk typ, ehuru han ingalunda ägde de andliga egenskaper, som enligt den allmänna rasdogmatiken skulle ha tillkommit honom. Generös var han ej, vare sig på betyg eller i annat avseende, och fastän han verkade lugn, var det ej så särdeles långt till vredesutbrott. Han var rätt gammal och kallades gubben. Huvudet var smalt, håret gråvitt och slätkammat med en uppstående tofs bak som på en tyrolerhatt. Lind hade skrivit avhandling om Karl den tolfte, som var hans älsklingskonung och icke hade några fel. Det var bara världen runt omkring honom, som var på tok. Han höll styft på sin doktorsgrad och fräste argt, om någon elev talade om "doktor Rose" eller "doktor Melin" i hans närvaro. Han hade givit ut en lärobok i geografi, som utgått i ett otal upplagor och gjort honom förmögen. Denna lärobok var också väl förtjänt av framgången: uppställningen var mönstergill efter ett organiskt ordnat system, språket vårdat, klart och koncentrerat. Det verkade närmast beklämmande att komma från Lind ut till skolor, varest man av någon obegriplig anledning infört konkurrerande läroböcker, där oredan var nästan lika systematisk, som redan i Linds geografi.

"Gubbens" lektioner voro något unikt i sitt slag. Han började terminen med att "ta upp" förste man — alla svar skulle avgivas stående för alla lärare — och sedan han förhört denne i en kvart eller så kom turen till nästa för likadan behandling. I regel blev det sålunda tre eller fyra — ibland bara ett par — som examinerades — alltid i tur och ordning. Under förhöret vandrade gubben med långsamma och gravitetiska steg mellan dörren och den motsatta väggen. Vid varje övergång till nästa man gjorde han dock halt, tog upp en anteckningsbok, tittade över glasögonen parallellt med boken och skrev betyg. Detta skedde ej mera diskret, än att klassen något så när kunde se resultatet av vars och ens vedermödor. Ty de dagar man "skulle upp för gubben" voro med rätta mycket fruktade på grund av den hårda pumpningen och den föreskrivna lärobokens otillräcklighet. Nämligen när det gällde historia. I geografi hade man hans egen och klarade sig bra, bara man kunde den. De som skulle upp för gubben, höllo sig alltid hemma och arbetade kvällen förut. Dessemellan lästes ingen historia och geografi. Men ibland hände det — o ve och fasa — att han gick ur ordningen och började på fel ställe. Det blev i regel krascher och knalleffekter av allehanda slag. Som t. ex. då gubben i början av en geografilektion fullkomligt oförmodat tog upp mannen, som var framför den redan då ganska bekante och livaktige prästsonen från Västergötland, Axel Gottlieb Lindholm, som aldrig behövde förebrå sig minnesbelastning i oträngt mål.

Näväl: Lindholm bad att få gå ut, vilket han märkvärdigt nog fick utan anmärkning på att timmen just börjat. När han kom in tillbaka, var gubben på retur från dörren och kunde alltså icke se, när Axel Gottlieb viftade åt klassen med geografin, som han bar under rocken. Att gubben skulle vända sig om på vägen från dörren, var uteslutet: så stora avvikelser gjorde han dock aldrig från sina vanor.

Lindholm kom upp nästan omedelbart efter entrén. Det blev frågan om Amerikas flodsystem, och Lindholm upptäckte till sin förskräckelse, att utevistelsen ej varit tillräcklig för inlärandet av en del krångliga namn. Han lirade därför över samtalet på Amerikas näringsliv, där fältet var mera fritt för gissningar och spekulationer. Därjämte trasslade han till allting för gubben, som märkvärdigt nog behöll lugnet och höll god min i det befängda samtal, som Lindholm gav uppslag till.

— Ja, så har di petroleumkällor också!

— Nå, va gör di av petroleum då?

— Förtigen.

— Förtigen?

— Ja.

— Men det är ju fel. Då heter fotogen.

— Ja, men di säger förtigen.

— Om folk pratar dumt, behöver väl inte du härma efter, manade gubben.

Man kom in på Amerikas stora boskapshjordar och amerikanskt läder. Gubben var storsvensk och ville inte höra talas om utländska varor.

— Varför köper du inte amerikanskt läder?

— Jag köper inget läder.

— Ja, men du ska väl ha sulor under skorna?

— Jo, jag har sulor under skorna.

— Va ä då för läder i dom då?

— Då vet jag inte.

— Vem vet då då?

— Då vet väl skomakarn som halvsulat dem.

O. s. v.

Märkvärdigt nog bevarade gubben fattningen till den kuriösa lektionens slut.

Annars hade Lind ett temperament, som i sina utbrott kunnat komma en bengalisk tiger att få hjärtförlamning. Han var den ende, som icke fruktade Bergendahl. Ofta var det väl icke, som de körde ihop —

de kände varandra för väl till det — men hände det, blev kollegierummet ögonblickligen evakuerat. Vad som tilldrog sig bakom dess lyckta dörrar, visste ingen, men man hörde tordön och kände huset gunga.

Det var mänskligt, om det maskades något med läxorna för gubben Lind. Ingen människa stod ut med att genomgående hålla den kunskapsstandard, som krävdes vid de tillfällena, då man "skulle upp" för honom.

När dåligt väder förestår, ingår det i mina värsta mardrömmar ännu i dag, att jag ska upp för gubben och är oförberedd. Det är det enda jag är rädd för i denna världen.

I alla fall: Lind var värmlänning och till på köpet från det uräkta Väst-Värmland. Han hade därför också humorns gåva, som han bistert och med nödig sparsamhet delade med sig av under lektionerna. Hans "salta bitar" röntede också nödig uppskattning.

Humor hade däremot icke Per August Melin men i stället så mycket större nit och samvetsgrannhet vid inlärandet av svenska språket, vilket var identiskt med det ordagranna inpluggandet av Sundéns språklära, innefattande regler, undantag och anmärkningar med så fin stil, att den knappt syntes för blotta ögat. Per August Melins ömtåliga samvete sade honom, att allt skulle med, rubb och stubb, och att den, som visade sig osäker, måste underkännas. Och Melin var icke den, som handlade mot samvetet. Följaktligen kuggade han många och blev hatad såsom hård och omänsklig, vilket var den största orätt, som kunde begås mot en lärare. När jag längre fram kom att undervisa någon tid vid seminariet och fick lära känna Melin på närmare håll, fick jag bekräftelse på vad jag hade på känn hela tiden, att han var en sällsynt nobel personlighet, en verklig människovän, ehuru med många stupade bakom sig, som fallit för hans nollor. Det var bara hans ömtåliga samvete, som tvungit honom mot hans vilja till dessa grammatikaliska massakrer.

Melin fick för resten slita en hund själv under sitt samvetes tyranni: det var inte nog med att han även för egen del fick lov att kunna Sundén perfekt, vilket säkert beredde honom ett ganska drygt arbete, då han ingalunda var någon överbegåvning, utan han hade även ett förfärligt schå att få tillräckligt korrekta formuleringar, när han själv ville kläcka ut en regel. Jag minns, att han en hel månad vid början av varje lektion presenterade en av honom själv formulerad regel för t-ljudets stavande med dt, för varje gång i omarbetad och förbättrad gestalt. Så vitt man kunde förstå, blev aldrig hans samvete fullt tillfredsställt med denna formel.

Melin gnodde emellertid in svenska, så att man blev formligen impregnerad — den kunde sedan icke tas ur med vare sig bensen eller ammoniak. Han förbisåg inga beaktansvärda detaljer. Det är tack vare hans undervisning, som jag rycker till som för ett getingstick, när jag i en tidning finner uttrycket "den beryktade forskaren" i stället för "den ryktbare forskaren". Enligt Melin är det endast bovar, som äro beryktade. Vilket torde vara exakt riktigt.

Melin hade även uppdraget att vara lärare i kristendom i vår klass, men det måste omedelbart konstateras, att arbetsintensiteten här icke kunde kompensera den obestridliga bristen på kunskap i ämnet. Jag vill minnas, att han lärde sig katekesstyckena utantill, men det hjälpte ej. Han verkade valhänt och förlägen inför uppgiften att utreda problemen.

Melin var kort och satt, mörklagd och bar slokmustascher. Den långa vistelsen vid universitetet hade givit honom ett intellektuellt och kultiverat utseende, händerna voro fina och välvårdade men föredde ofta tecken på missbruk av rött bläck. Han var skåning men försökte tala uppsvenska, dock, enligt eget medgivande, med nedslående resultat.

Rose hade fått för sig, att han skulle företräda en banbrytande strövan inom matematiken, som hade sin främsta representant i lektor Karl Nordlund i Gävle. Enligt den nordlundska metoden fick man icke utföra några räkenoperationer, vilkas innebörd man ej förstod, en princip, som blev stört omöjligt att tillämpa, när den utsträcktes även till algebran. Det dugde inte t. ex. att tala om att man "hyfsade" en ekvation eller att lika termer på vardera sidan om likhetstecknet "togo ut" varandra eller att "flytta över", varvid plus blev minus och minus plus o. s. v. Matematiken skulle vara saklig och begriplig, vilket var gott och väl, men långt kom man i alla fall icke på den vägen, och någon verklig algebra rådde man helt enkelt icke med på detta vis.

När man kom till seminariet, skulle man kunna både hela tal och bråk, det hörde till inträdesfordringarna, men det hindrade icke Rose att börja om från början efter föregången långvarig huvudräkningsexercis med onödig minnesbelastning. Han lärde alltså in bråk på nytt men nu med hjälp av åskådningsmateriel, som utgjordes av pappersark, delade i olika slags delar, så att man fick se, hur hälften, fjärdedelen och åttondedelen av ett ark såg ut. Det var ett plockande och sorterande utan ända av arkdelar hela terminer, och sen var det att börja räkna bråk på svarta tavlan och papperet igen. Någon algebra blev det aldrig på allvar, när man äntligen började med den i tredje klassen, och i fjärde hade man ingen matematik.

Men arbetade gjorde Rose, och logisk var han med sin nordlundska metod. Hans ansikte sprack sönder i tusen rynkor av ilska, om någon på frågan, hur många kronor kostar ett kilogram kaffe, om fem kilogram kostar tio kronor, svarade två kronor. Det skulle svaras två. Ingen tautologi! Men frågades det hur mycket kostar o. s. v., så skulle det svaras två kronor.

Rektor Anders Benjamin Lundblad, som kom efter Bergendal, kontrasterade så skarpt, som kunde tänkas, mot sin föregångare. Han var isgrå i hår och skägg, ansiktets färg, uttryck och blick vittnade just icke om någon översvallande kraft, vare sig fysiskt eller psykiskt, varför han ständigt tvangs att strama upp sig, sätta händerna i sidorna och skjuta fram bröstkorgen för att stärka självkänslan och imponera på underordnade. Intrycket förbättrades just icke, när han vid vissa mera krävande situationer påtog det andra paret glasögon till dem han hade förut. Kanske skulle dock åtminstone hans ansiktsfärg ha förbättrats om sommaren om han uraktlåtit att gå omkring med parasoll!

Lundblad var i hög grad konstnärligt anlagd: den sceniska konsten skulle gjort en storartad vinst, om han ställt sig i dess tjänst; han läste vers glänsande och visade sig då förfoga över ett ofantligt röstomfång. I det dagliga talet rörde han sig högt på tonskalan, och när han gav pikar och stick, vilket skedde ofta, var han uppe i falsett. Hans lektioner voro mer än originella och blevo verkliga övningar för klassen i konsten att behärska sig och hålla sig allvarsam i outhärdligt skrattretande situationer. Han marscherade och stampade, nös och snöt sig, öppnade och stängde kakelugnsluckor, spjäll och fönster, slängde rocken över huvudet o. s. v. Men lektionen pågick hela tiden. Hans undervisning upptog endast en liten del av kursen — han undervisade i kristendom och pedagogik — men på det lilla område han rörde sig utvecklade han en skolastisk skärpa, som skulle ha gjort själva Thomas av Aquino grön av avund. Intelligent var han uppenbarligen, men minnet var dåligt, varför han alltid måste ha en massa böcker uppslagna på katedern under lektionerna.

Förhållandet mellan Lundblad och eleverna var icke särdeles förtroendefullt, men faktum var, att han dock hade en varm känsla för seminaristerna och med intresse följde deras öden, sedan de lämnat seminariet. Jag fick ett starkt intryck av hans varma hjärta och goda vilja, när jag träffade honom sista året av hans tjänstgöring. Men han var då en åldrande och vis man.

Lundblad var smålänning, hade varit adjunkt vid Växjö seminarium och skrivit en uppsats i Folkskolans läsebok om Esaias Tegnér. Hans val av psalmer vid morgonandakterna, som voro utsökta både vad text och musik beträffar, har jag haft nytta av i hela mitt liv.

Pastor Nils Peter Nilsson var ny på platsen och tillförordnad. Han var skåning, stor och välväxt och såg bra ut. Hans lugn stördes aldrig, men han bleknade vid ett tillfälle, då Bergendal besökte klassen under hans lektion och höll ett av sina starkare anföranden, vilket dock gällde oss och icke honom. För vårt vidkommande hade han ämnet biologi, vari han fick tillfälle att uppfriska sina skolkunskaper. Han var också mycket samvetsgrann om också icke särdeles rapp att gno in alla de olika slags tänder, som förekomma i djurriket, samt de arter som åtskildes enligt denna indelningsgrund. I vissa klasser hade han kristendom.

”Teckningsläraren Karl Hugo Segerborg, lärare i teckning vid Karlstads h. allmänna läroverk och Folkskollärareseminarium”, som hans officiella titel lydde, var ljus och skön och hade ett tjusigt helskägg, som han med självmedvetet välbehag strök, när han sade kvickheter och sarkasmer. Blev han överträffad i vitsar, vilket någon gång blev fallet vid samtal med vår ordningsman, stockholmaren John Alfred Ekström, fann han ”tiden vara inne att övergå från skämt till allvar”. Han utgav en hel del läroböcker i teckning med pedagogiska kommentarer, som voro remarkabla nog på sitt vis. Sålunda erinrade han bl. a. om att när en pojke vid valet av två olika stora äpplen bestämmer sig för det större, heror detta icke uteslutande på arvsynden utan även på sinnet för proportioner.

Det var en offentlig hemlighet, att det icke rådde något över sig kordialt förhållande mellan direktörerna Karl Hugo Segerborg — ty även Segerborg kallades för direktör i brist på annan titel — och Gustaf Lorentz Carlsson, läraren i musik och sång. ”Calle”, som hans smeknamn lydde — och det var verkligen ett smeknamn, ty han var omätligt populär — var en stor grann hallänning med varm ansiktsfärg, svart kalufs och dito mustascher samt pepparbruna ögon, vilka i vissa situationer sprutade eld. Det något reserverade förhållandet mellan honom och Segerborg berodde icke blott på rivalskap om elevernas intresse för respektive ämnen utan framförallt på en djupgående skillnad i personlig läggning. Calle var rättfram, som man såg honom, burdus, varmhjärtad, eldig och hetsig. Han hade röst och kunde ryta så att det hördes i flera kvarter, och hans språk var mycket flärdfritt och rakt på sak. När han

förhörde oss i tonarterna, hände det ofta, att han talade om för oss, att seminariet icke var rätta platsen för vår utbildning utan i stället en inrättning utåt Sjötullsborg, som numera är förlagd ännu längre bort från stadens centrum. Så ynkligt tyckte han, att det var, att vi icke under hela läsåret kunde lära oss "två enkla rader", som han uttryckte sig. Men dessa rader utgjordes dock av förtecknen på alla förekommande tonarter och därtill hörande intervaller, vilket i själva verket var en hel liten vetenskap.

En gång, när en dalmas spelade upp och slog fel, röt Calle: "människa!" så att masen flög upp som en raket och trodde sin sista stund vara kommen, varpå Calle med mjukt och behagligt tonfall inbjöd:

— Var så god och sitt ned och spela!

Calles temperament hade inga rötter; det blåste bort i ett ögonblick utan att lämna spår efter sig.

Jag minns en gång, då vi ritade på tredje klassens sal, som var samlingsal, och skulle i tur och ordning gå ner och spela upp för Calle i rummet inunder, en anordning som ju icke var ägnad att minska friktionen mellan de båda direktörerna. När den spjuveraktige lekvattensfinnen Hilmer Hanell skulle gå ned viskade han till mig som var närmast:

— Nu ska du få höra på oväsen!

Han gick, och om ett par minuter hördes orgeln ljuda därnere och samtidigt ett doft morrande, strax därefter följt av ett rytande, en paus och sedan ett verkligt lejonvrål. Så ljödo några förbluffande rena ackorder, varefter Hanell om någon minut kom leende och lycklig.

— Hur var det?

— Jo, ser du, jag hade aldrig spelat över stycket men drog på, så gott jag kunde, fast det lät inget vidare bra. Då skrek Calle: "Det här går inte, ni har inte spelat över, Hanell! och när jag fortsatte att spela, dundrade han: "Ni spelar fel hela vägen, Hanell, ni spelar inte en enda ton rätt, så här ska det låta!" Så satte han fingrarna på tangenterna, men luften var redan ur bälgarna och jag glömde i hastigheten att trampa dit ny, och då kom det, så att det slog lock för öronen: "T r a m p a, H a n e l l ! ! !"

Ja, sådan var Calle, odödlig i åminnelse. Het som en bessemerugn men nobel och varmhjärtad. Jag har en akvarell av Geijersgården, som han målat och skänkt mig, och den tillhör mina heligaste relikter.

När jag fick se Edvard Holmstrand och Oscar Dahl, vilka utexaminerats på våren och nu tillträdde sin första tjänstgöring som lärare vid övningsskolan, trodde jag, att deras utnämning var resultatet av någon slags skönhetstävlan. Holmstrand, som var den äldste, fast åldersskill-

naden icke heller då för tiden märktes, åtminstone till hans nackdel, strålade i sin fraicheur, sina granna tänder och sin pincenez, som användes på den tiden och var betydligt prydligare än nutida goggles, Dahl var mörk och skönlockig med olivfärgad hy och begynnande mörk mustasch. Snart nog lät han emellertid skägget växa på hakan, men allt eftersom detta grånade, vilket skedde mänskligt sett alldeles för tidigt, förminskade han det, så att han till slut såg ut som Gabriele d'Annunzio på äldre dagar.

Holmstrand gick upp i skolarbetet, under det att Dahl även höll föredrag och utarbetade nya lärometoder. Han hade en förträfflig talröst och talade alltid lugnt och fritt från rampfeber samt med fulländad formell säkerhet. Under boerkriget var han även militär medarbetare i Norra Värmlands Allehanda, som existerade på den tiden.

Holmstrand var disciplinkarl och bevisade, ej mindre att man kan få ungar att sitta stilla, än även att man kan lära folk att veta hut ungefär i vilken ålder som helst. Han har lämnat ganska väsentliga bidrag icke blott till skolbarns utan även till post-, bank- och kristidsnämndsanställdas uppfostran för att nu icke tala om ligister, vilkas rätt att terrorisera fredliga samhällsmedborgare han energiskt och framgångsrikt, ibland även med användande av fysiska bevisningsmedel, städse bestritt. Hans språk var alltid rättframt och rakt på sak och kunde ibland få en form, som jagade lätta frossbrytningar genom rektor Anders Benjamin Lundblads känsliga kropp. I allmänhet stod han till boks hos eleverna ungefär på samma sätt som Calle med vilken han var särskilt god vän.

Dahl var mera vek, svärmisk och spekulativ. Men som lärare hade han nog sin lejonklo han också. När han utvecklade sina metoder för undervisningen i uppsatsskrivning, kändes det nästan som om man hamnat i en afrikansk djungel av projekt och uppslag, men när han satte igång med tillämpningen, kunde han uppvisa förbluffande resultat och effekter.

Det tycktes som om Holmstrand varit mest fallen för humaniora och Dahl för realia, men när det kom till kritan, rörde de sig lika ledigt båda två på vartdera av dessa områden. Skillnaden visade sig till slut bara vara den, att Dahl var mest lagd för de metafysiska och Holmstrand för den empiriska sidan av tillvaron.

Klassen jag tillhörde erbjöd en färgskiftande bild av originella inslag, vilka i hög grad skulle locka till ingående behandling, om plats funnes. Ordningssmannen John Alfred Ekström bör likväl icke förbigås. Han var Katarinapojke, talade en välvårdad stockholmska, uppträdde med en värdighet, som var fri från all ansträngning och var lagom överlägsen, så

att han icke stötte någon. Hans stilfulla yttre, som dock icke hade något med tvålfagerhet att göra, förstärkte väsentligt hans övriga egenskaper, till vilka även kom en ganska betydande begåvning. Hans slagfärdighet och vitsar voro beundrade av kamraterna och fruktade av Segerborg, som ansåg allt sådant reserverat för sin egen räkning. Han var exklusiv och icke mycket sällskaplig, varigenom han fick tid att arbeta och skaffa sig höga betyg. Effekten av hans kunskaper förhöjdes väsentligt genom hans apparition och allmänna uppträdande. Det intryck han gav, när han förde klassens talan, vilket han gjorde, när han fann skäl föreligga, var mycket starkt: man hade nästan den känslan, att han vid sådana tillfällen i all sin stillfärdighet var situationens herre, icke minst när det var fråga om en uppgörelse med rektor Anders Benjamin Lundblad.

Undervisningen vid seminarierna kritiserades mycket vid denna tid såsom ett ovetenskapligt plugg av utanläxor. Plugg var det, men icke ovetenskapligt: man fick slå i sig systematiskt väl uppställda läroböcker och vann på detta sätt en vana vid reda och klarhet, som gick i blodet och blev ens andra natur. Undervisningstekniken, som indrillades vid metodiktimmarna och vid den alltid mördande kritiken efter lektioner i övningsskolan, var strängt fixerad och systematiserad i varje ämne. På detta sätt blev även den svagaste ett litet ljus, så snart han kravlat sig upp i katedern: då gick det, som när man drar med vev, vilket Ekström ibland ironiskt markerade, när han tyckte det gick för långt i färdigheten.

Men naturligtvis var det si och så med den vetenskapliga kritiken av det sakliga underlaget till kunskaper, som stoppades in varje dag från klockan halv sju på mornarna till långt fram på eftermiddagen, och vyerna voro väl icke särdeles vida varken i katedern eller nedanför. Men man kunde någonting bestämt, som stod sig till pensionsåldern och ett stycke därutöver också för resten.

Jag har skrivit ovanstående med all den glädje, som upplivandet av gamla minnen skänker och med tacksamhet mot lärare och kamrater från denna tid men därjämte även för att få tillfälle att deltaga i hyllningen av min högt värderade vän rektor Albin Olsson, till vilket ändamål denna bok tillkommit. Han förenar i sig allt det bästa jag funnit hos de lärare vid seminariet jag lärt känna utan att äga tillhörande svagheter. Jag vet, att han i all sin värdighet och oklanderliga korrekthet t. o. m. förfogar över en fond av diskret humor.

Kort och gott sammanfattat: Jag har alltid haft stor veneration för östgötar, och denna sinnesstämning har växt sig särdeles stark, sedan jag lärt känna rektor Albin Olsson.

Sylvias protokoll berätta.

Av Eleven i klass IV Bertil Bergquist.

Den nuvarande kamratföreningen Sylvia bildades 1889 genom sammanslutning av de dåvarande föreningarna Karlstads seminarieförening och Iduna. I Sylvias arkiv finnas ett par av Idunas protokollböcker bevarade, och dessa ge många intressanta glimtar från seminarielivet på åttiotalet.

Av protokollen att döma var Iduna ett sällskap. En av huvudpunkterna i mötesprogrammen var således deklamation av kända — eller okända — författares verk. Vanligen var det Tegnér's, Geijers eller Runebergs dikter, som tolkades. Elias Sehlstedt var också en gärna anlätad skald. Ibland framfördes mera humoristiskt färgade alster, såsom t. ex. vid ett möte 1884, då "Gubben med tittskåpet" deklamerades, "hvilket satte skrattmuskulerna i rörelse även på den mest lojale af sällskapets medlemmar".

Ett föredrag hörde också till varje mötes program. Ämnet var valfritt, men det kunde stundom hända, att ämnesval eller talarens i föredraget framförda åsikter vållade stridigheter. Så var fallet med ett föredrag, betitlat "Det eviga straffet", vilket föranledde långvarig diskussion, utredning om begränsning i ämnesvalet etc.

Föredrag och deklamation åtföljdes nästan alltid av mördande kritik. Så småningom uppställdes följande regler för föredragskritiken:

- Mom. 1. Allmänt bemötande av föredraget,
- mom. 2. anmärkning mot uppställningen,
- mom. 3. anmärkning i logiskt avseende,
- mom. 4. anmärkning mot felaktiga uttryck och
- mom. 5. anmärkning mot framförandet.

På detta sätt nagelfors det framförda punkt för punkt, och detta blev givetvis en god förövning för den sedvanliga kritiken av kamraternas lektioner i övningsskolan.

Omväxlande med föredrag höllos diskussioner i ämnen, som voro aktuella för dåtida seminarister och folkskollärare. Ett diskussionsämne var "Hurudan är folkskollärarens sociala ställning, och vilka försigtighetsmått bör han i sammanhang dermed iakttaga vid ingående av giftermål?" Inledaren framhöll, att skolläraren numera i motsats till förr innehar en relativt hög social ställning. I sammanhang härmed bör han "vara försiktig vid val af maka, så att han hvarken gör en mesallians eller söker komma till för högt mål". Som svar på den första frågan enades de församlade om följande resolution: "Hvarje förnuftig och bildad människa erkänner, att lärarståndets sociala ställning är jämförlig med hvilket annat stånd som helst." — I den senare frågan gjordes intet uttalande.

"Hvilket är skollärarens nyttigaste husdjur?" diskuterades livligt på ett par möten 1889. Någon enighet kom dock ej till stånd, eftersom en del ansågo kon, andra grisen som det nyttigaste husdjuret.

Vid en diskussion om "Bör en folkskollärare söka biförtjänster, och i så fall hvilka?" betonades faran av sysslolöshet(!) samt lärarnas dåliga lönevillkor, varför extraarbete försvarades, så vitt det ej inkräktade på undervisningen. — Andra diskussionsämnen voro emigrationen, rösträttsfrågan och freds rörelsen.

Förutom dessa diskussioner voro stundom regelrätta disputationer anordnade med valda preses, vice preses och opponenter. Bland ämnen kunna nämnas: "De kunskaper folkskolläraren erhåller vid seminariet äro otillräckliga för skolans behov", "Romanerna äro goda uppfostrare" och "Qvinnans underordnade ställning är en orättvisa".

Sällskapets stadgar voro mycket stränga. Medlemmarna voro tvungna att närvara vid mötena, och frånvaro liksom uraktlåtenhet att hålla föredrag straffades med böter å 25, respektive 50 öre. Bötfällningar med ty åtföljande utträdesansökningar blevo allt vanligare mot slutet av åttioalet, varav man förstår, att intresset minskades för föreningens sammankomster. Som en konsolideringsåtgärd beslöts vid ett gemensamt möte den 30 november 1889, att Iduna och Karlstads seminarieförening skulle "räcka hvarandra en broderlig hand" och tillsammans bilda en ny förening, som fick namnet Sylvia.

Att följa Sylvias utveckling under de femtiotre år, den existerat, är omöjligt, då större delen av dess protokollböcker förkommit. Av de ännu bevarade böckerna kan man bland annat se, hur mötesprogrammen under årens lopp förändras.

Musik- och sångunderhållning är numera ett lika obligatoriskt inslag i programmet som förr deklamation och diskussion, vilket kanske kan tillskrivas musikdirektör Bengtssons energiska arbete. Föreningens verksamhet har också ändrats i mera praktisk riktning. På mötena behandlas sålunda seminariearbetet, seminaristernas förhållande till lärarna, lönereregleringar för folkskollärare etc.

Vid sidan av den allmänna kamratföreningen ha efter hand föreningar med speciella intressen framträtt. Nu finnas en SSUH-förening, en kristlig förening och en idrottsförening. De senaste årens ringa elevantal har givetvis verkat hämmande på föreningslivet. Sylvia och idrottsföreningen ha väl klarat sig bäst, vilket är naturligt, då de kunna räkna samtliga seminarister som medlemmar.

Redan i Iduna förekom en elevtidning. Den hette Brage och utkom tidvis med två nummer i månaden. Originalen skrevs för hand och hektograferades, så att varje medlem erhölet ett exemplar. Som ersättning för "tryckningen" fick redaktionen 75 öre per upplaga. Delar av tidningens innehåll upplästes på mötena och kommenterades. Enligt mötesbeslut skulle ett exemplar av varje nummer förvaras i biblioteket, men de som sålunda arkiverats, är tyvärr nu förkomna.

En elevtidning, som blivit känd även utanför seminaristernas trånga krets, är Kattgull. Det äldsta nummer, som finnes bevarat i arkivet, är från 1916, och i detta meddelas, att tidningen börjar sin fjärde årgång. Den var då, liksom tidigare Brage, handskriven eller hektograferad. Innehållet från denna tid avspeglar för övrigt förra världskrigets matbrist och dyrtid.

År 1921 får Kattgull nytt utseende. Den tryckes nämligen från detta år hos Värmlands Folkblad och försäljes till allmänheten. Med få undantag har tidningen sedan utkommit med ett nummer varje år, och upplagan har vuxit till över 1000 exemplar. Till skillnad från förr utges den dock numera av tredje klassen vid seminariet, som tack vare annonser från stadens affärsföretag och en omfattande lösnummerförsäljning erhåller ett ej föraktligt bidrag till finansierandet av sin traditionella utlandsresa.

Kattgull.

Några minnen från 1913--1917.

Av Folkskollärare Robert Hylander.

Kamratföreningen Sylvias möten voro utan tvivel bland de bästa ljuspunkterna i första världskrigsårens seminaristliv vid Karlstads seminarium. I regel återkommo de punktligt och voro oftast väl besökta. Sång, musik, föredrag, diskussioner och tidningen "Kattgull" — allt motogs med tacksamhet, och många voro de, som ville vara med för att "dra sitt strå till stacken".

För min del fick jag stor aktning för "Kattgull" och dess redaktör Robert Lövgren redan första gången jag gjorde deras bekantskap. För en blyg, outvecklad pojke med från barndomen efterhängsen skrivlust var ett bidrag till kamrattidningen höjden av sällhet. Frågan var blott, hur denna ära skulle vinnas. Nog fanns det åtskilligt att komma med, men hur skulle en förstaklassare bära sig åt för att ej riskera löjets gisselslag?

Efter långt funderande stoppade jag emellertid mitt första bidrag obemärkt i Lövgrens ytterrocksficka, varefter opuset småningom fiskades upp och fördes in i den handskrivna tidningen. Men det dröjde icke länge, innan författaren blivit funnen och upptagen som medarbetare i bladet.

Äret därpå ärvdes redaktörskapet av Henning Olsson från Rudskoga ("Fale Bure") men som han år 1915 avlade sin examen, blev under-teknad utsedd att fr. o. m. höstterminen samma år taga tidningen om hand.

Visst kan man säga, att äran var stor, men ansvaret kändes större. Nog sökte man åstadkomma det bästa möjliga, men då man skulle trola fram fyra till sex handskrivna nummer varje termin, hände det emellanåt, att varken tid eller inspiration räckte till i önskvärd grad. Motiven från arbetet och livet på gamla semis mottogos dock med intresse, de färgade

skildringarna från Kungsgatan — "Kattrännan" —, Kanike och Mariebergsskogen sökte framställa andra sidor av seminaristens liv, medan interiörerna från "kattlyorna" i Viken då och då blottade mera intima saker.

Av medarbetare märktes särskilt signaturerna "Acke", "Dofta", "Egel" och "Kirax", varjämte Erik Hellström 1916—1917 försåg tidningen med lämpliga vignetter. Allt som allt vågar jag säga, att tidningen blev sylviamötenas höjdpunkt. Kanske främst därför att auditoriets anspråk icke voro allt för höga och var och en hade möjlighet att komma fram med eventuella bidrag.

Som avslutning ett par exempel på innehållet från åren i fråga:

Ur "A n m ä l a n å r 1 9 1 7". Thå Tidningen Kattguld nu utgår i sin fierde Åhrgång, äst thet befogeligt att samtliche Kattor widh Carlstads Kongl. Seminarium delh aff thenna Tidnings innehåll thager och sig thereafter ständeligen rättar.

Liksom the andre store Tidningar, hwilka i thenna Stadh utgifvas, kommer den att Politica, Moralica och Satirica innehålla, och äst thet hwar Mans plikt att thessa Schriptaes noggsammeligen läsa, att Han medh sin Tidh följa må och sitt Leuferne thereafter rätta. — —

H ö s t l ö v s k r a n s e n .

(Till vignetten på Kattguld's höstnummer år 1916.)

Vi binda av gulnade löv en krans
att läggas på sommarens grav.
Den sommarns, som gått med lek och med dans
i vitklädda flickors lag,
där glada stunder och älskogspjoller
gav livet rik harmoni,
där allt var glädje och kärleksjoller
med ungdomens kyssar i.
Men ack, den försvann! Liksom allting gott
var den kort och gick som en lek.

Nu ha vi minnet av sommaren blott
och minnet av lust och smek.
Ja, sommarn är borta, och uppå dess grav
vi lägga en höstlövskrans
till minnet av glädjen i muntra lag,
till minnet av sång och dans.

Glimtar ur seminaristlivet.

Episod.

Jag vankar av och an i korridoren. För tredje eller fjärde gången vänder jag vid läsrummets dörr. Jag har mött åtskilliga lektorer och övningslärare, jag har bugat artigt och fått bugningar eller nickar till svar. Redan har tre eller fyra minuter av rasten gått, och än har inte den jag väntar uppenbarat sig. Jag är nervös. För fjärde eller femte gången vänder jag nere vid läsrumsdörren, står ett slag och tittar ut genom fönstren bort mot lasarettet och spanar åter längs korridoren. Nej, inte än. Jag känner mig kall längs ryggraden, men händerna är fuktiga. Syns det på mig, hur upprörd jag är? Helst skulle jag vilja ge upp hela företaget. Vilken befrielse att få smita in i läsrummet och skjuta upp avgörandet till i morgon!

Nej, jag måste! Där kommer för resten herr Holmstrand. Med sin svarta portfölj under armen kommer han direkt från en lektion i åttan — kritiken har tydligen tagit tid — undersättsig med blänkande pincené, vars glittrande glas åtminstone just nu tycks utstråla endast bister beslutsamhet.

Som genom en dimma skönjer jag, att den svarta portföljen gör halt vid min harkling.

— Vad var det fråga om?

— Jo, jag undrar, om jag möjligen skulle kunna få ett lån i lånekassan.

— Hur mycket?

— Fem hundra hade jag tänkt.

— Det var mycket det. Går inte. Finns inte ett öre...

Ett ögonblicks tystnad följer på mitt tonlösa "Jaså...".
Glaset blänker.

— Som sagt. Tyvärr finns det ingenting inne...

Jag bugar förvirrat, mumlar en knappast hörbar ursäkt och stiger tillbaka för att lämna plats åt rektorn, som tillsammans med herr Holmstrand går in i kollegierummet.

Korridoren ligger ändlöst lång. Det gick alltså inte... Och jag som så säkert hade hoppats! Hur skall det nu bli? Jag har inga pengar. Jag har redan grubblat över det lösliga penningproblemet, och idén med lånekassan hade dykt upp som ett strålände stjärnskott. Att jag inte tänkt på lånekassan förut! Naturligtvis skulle jag få låna. Jag hade trott på denna utväg, trott bergsäkert, och nu — tvärt nej.

Två svarta dagar, fulla av resultatlöst grubbel. Så möter jag herr Holmstrand, som oförmodat låter bomben springa:

— Det har kommit in litet pengar. Följ med så ska jag lämna formulär till reversen. Tre borgensmän vill jag ha. Det går bra med kamrater.

Och korridoren förvandlas till en underskön pelargång med doftande rosor, och osynliga amoriner spelar harpa och symbal.

Min första tanke, då jag hämtat mig är:

— Rektorn! Rektorn har skaffat pengar! Rektorn har ordnat saken!

Och jag stärkes i min tro, då jag får bankboken för att själv hämta ut pengarna och finner, att dagen efter mitt första samtal med herr Holmstrand har fem hundra kronor blivit insatta. Saken är klar. Rektorn!

Så här långt efteråt — då jag bland andra livserfarenheter även fått lära mig att stundom till och med studieskulder betalas — är jag inte längre så säker på att mitt antagande var riktigt. Och vad spelar det egentligen för roll, huruvida pengarna kom från en lärare, som gjorde en amortering på sin studieskuld, eller — som jag trodde — från rektorn? Det som har någon betydelse är väl ändå, att jag den gången uppfattade som en självklar sak, att hjälpen kunde komma endast från ett håll. För mig personligen är detta det allra bästa beviset för att Rektor Albin Olsson var just sådan som en riktig rektor skall vara.

Paul Åskag.

KARL G. JOHANSSON, Torsby, Skövde, (1909—1913), bidrager med denna bild från preparandkursen 1909. Kursdeltagarna ha efter en botaniklektion ute i naturen samlats utanför Oscar Dahls villa.

J. Skriver: "Dahl var rätte mannen att öppna våra ögon för naturens skönhet. För hans utmärkta undervisning både under prep.-kursen och vid seminariet ett varmt tack, ävenså för hans intresse för och uppmuntande råd till oss västgötar".

J. har också några småhistorier.

En elev i tredje klassen hade uppspelning av en psalm i ett av klassrummen. Rummet var stort. Läraren hann vandra till dess motsatta ända och tillbaka, men eleven hade just inte kommit längre än till början av koralen. Då utbrast läraren: "Ack, ack, min vän, nu tror jag att vi tar ett annat ackord".

En annan gång råkade en elev välta tuschflaskan över sin färdigriktade plansch och säger några kraftord. "Jaha, fortsätt gärna för mej", säger läraren.

"Till sist", skriver Johansson, "vill jag säga, att seminarietiden näst barndomsåren är den lyckligaste tid jag upplevat, trots arbete och försakelser, och för min inre syn draga våra gamla lärare förbi, en del stränga och fruktade, andra mera försynta, men främst av alla står bilden av vår faderlige vän, den gamle hedersmannen rektor A. B. Lundblad. Rektor Lundblad sådde en ädel säd i våra hjärtan och sinnen, och hans minne skall alltid för oss stå vördat och ärat".

SVEN BOHLIN, ordförande i Sylvia 1921, berättar följande.

Under krisårens vitaminbrist var huvudvärk en rätt vanlig åkomma. En elev hade varit borta en dag och inlämnade följande dag en sjukklapp, egenhändigt författad och av följande innehåll: "Har haft huvudvärk och 43 graders feber". Lektor Gardell läste lappen och frågade lakoniskt: "Var är liket?"

De allvarliga sjukdomsfallen kommo dock först med "spanskan" 1918. En kamrat i fjärde klassen var för svag att stå emot. Det var en hygglig pojke, en typ som ingen glömt. Såväl lärare som elever deltog i sorgen, och jag minns, att rektor var rörd, som om han varit den hädangångnes far. Detta bet sig in i mitt sinne. Jag hade förut den uppfattningen, att rektor Olsson var otillgänglig ämbetsman utan andra intressen för sina alumner än ämbetsmannens. Senare märkte jag ofta, att han hyste ett varmt personligt intresse för oss.

Matbekymren föranledde, att rektor satte i gång en undersökning, huruvida det skulle kunna ordnas med en kooperativ mathållning. Resultatet blev att ett matloкус startades, och det blev genast synnerligen populärt. Här fingo eleverna rikligare mängd potatis och en sorts släkting till falukorven. Det blev korv på korv, men det smakade gott, om det än blev litet entonigt i längden. Huvudsaken var ju att det blev mättnad. Genom Kooperationen blev det även litet billigare.

Allt var onormalt dyrt de åren. Ett par skor gick på 60 kronor, kläder kostade det femdubbla mot nu. 1921 års klass var kanske den mest nervösa och oroliga man haft på semis. Men 75 proc. av den voro stadspojkar, vilka inte hade någon chans att få lapa mjölk och kaka smörgås med fetost ens under ferierna. Klassen var genomgående mager och blek.

Bland lärarna märkas Svensson och Gardell. Gardell var en god pedagog, som alltid står för ens minne. Hans lektioner formades till vetenskaplig historia. De hädangångna kungarna och "dronningarna" synades privatum, så att man fick fram deras psyke med lov- eller klandervärda sidor.

Svensson var mycket intresserad av hönsskötsel. Vid ett tillfälle hade Linder, som fruktade matematiken, lagt fram en lärobok i hönsskötsel på katedern. Som beräknat var upptäckte S. den strax. Det blev inte mycket matematik den timmen. Det blev höns och åter höns. Till sist sade S.: "Det här synes vara en modern bok. Vem är ägaren?" — Det blev tyst en stund, men så kvad L.: "Samuel har köpt den". Samuel fick stora ögon. "Här har Johansson 2 kronor, som boken kostar", sade

Svensson. Samuel var inte dum. Han stegade fram och tog gladeligt emot tvåkronan. Vi hade roligt allesammans — möjligen med undantag av L.

Musikdirektör Carlson var en verklig gentleman. Men han led av att höra all den musikaliska olåt som presterades under uppspelningarna, och ibland kunde han fatta eld. Vid ett tillfälle skulle en elev gå från slöjden till den med bävan motsedda uppspelningen. Han hittade då på att doppa fingrarna i rödfärg. Men han hann aldrig taga plats vid det avskydda pianot, innan C. ropade: "Ut! Blod är det värsta jag vet!"

Teckningsläraren ingenjör Cäsar var liten till växten. Han tyckte om att få veta litet om eleverna men även att tala om sina egna små intressen. Så berättade han en gång för en elev om sin senaste lingonplockning: "Jag plockade tretti liter på lite grann. Det gör han nog inte om". Eleven, som var en lång räkel, svarade: "Nej, jag har för långt till tuvan, men för den som bara har att gå och rafsa så..." Det blev ett leende. Läraren hade förstått.

G. H. GUSTAFSON, Göteborg, berättar följande.

Det är nu 28 år sedan. Jag skulle ut och fullgöra rekryten, men innan dess måste jag tentera på hela första årets kurs; jag gick nämligen i ettan då. Vi hade hemskrivningslov och kl. 6 på e. m. skulle jag upp till Gardell och tentera i geografi och historia. Följden var att jag för att klara tentamen så bra som möjligt ägnade dagen åt geografi och historia och lät skrivningen vara till efter tentamen, vilken pågick i två timmar. När jag fått i mig litet mat, satte jag igång med uppsatsen, som dock ej blev klar förrän frampå småtimmarna. Följden var att jag ej hörde, när väckarklockan ringde, utan sov tills klockan var över 8. Jag hann till seminariet lagom till andra timmen och sade som det var, att jag hade försovit mig.

Enligt skollagarna anses ju inte försovning som giltig anledning för frånvaro. Det dröjde inte heller länge, innan jag blev uppkallad till rektor för att svara för mitt brott. Jag ansåg mig ha rent samvete och relaterade saken som den var. Rektor gav mig några förmaningar, och jag trodde saken var klar. Någon vecka senare var det mitterminskollegium, och dagen efter säger klassföreståndaren, Herman Svensson: "Hörnu han Gustafson, varför kan inte han som di andra ha näsblod och huvudvärk, utan ställer till med ett sånt här sabla väsen!"

Lärarekollegiet vårterminen 1943.

Fran vänster. Sittande: Märtha Wahlén, Ruth Lilius, J. Söderqvist, P. Stolpe, A. Olsson, E. Grönberg.
Stående: Blenda Schüllerqvist, R. Fröding, G. Karlström, A. Grumstedt, Sigrid Melcher-Carlsson, E. Frändin,
E. Paulsson, E. Nyreen, A. Söderström.

Avgångsklassen 1943.

Sittande från vänster: Erik Boström, Ake Ersman, Hans-Olof Silwemark, Henning Nilsson och Alf Gustafsson. Stående från vänster: Claes-Fredrik Claeson, Bertil Bergqvist, Ivar Hedén, Carl Holmberg, Lennart Lindström, Albert Ingebro, Hugo Härngren, Henrik Andersson, Gunnar Gärdebo, David Grönvall, Karl-Axel Engström, Harald Milton, Einar Aldenmark och Martin Ahlqvist.

Övningskolan, klasserna 3–4.

Gåvor.

En person, som önskar vara okänd, har skänkt *Ett tusen kronor*, varav högst 500 kr. till Minnesskriften, resten till Albin Olssons stipendiefond. En annan, som även önskar vara okänd, har skänkt *Tvåhundrafemtio kronor* till Minnesskriften. Härigenom har det blivit möjligt att utöka Minnesskriften till 12 ark mot beräknade 10, varigenom ytterligare värdefull text kunnat medtagas. Till de bada givarna frambäres ett hjärtligt tack!

Eventuell behållning av Minnesskriften överföres till Albin Olssons stipendiefond. Ytterligare gåvor till densamma mottagas med tacksamhet. Om t. ex. envar av Albin Olssons forna elever skänkte 5 kr., skulle fonden bli betydande. Gåvor kunna sändas till Postgiro 15152, Seminariets Minnesskrift, Karlstad.

INNEHÅLL.

Adress till rektor Albin Olsson	sid. 5
Kyrka och skola, av <i>Arvid Runestam</i>	,, 20
Kyrkosång och skolsång, av <i>J. A. Eklund</i>	,, 30
Det historiska stoffurvalets anpassning efter lärjungarnas mottaglighet, av <i>Erik Grönberg</i>	,, 36
Naturuppfattning och naturundervisning, av <i>Åke Hansson</i> ..	,, 44
Om undervisning i geometri, av <i>B. Asplind</i>	,, 49
Trädgårdsskötsel, av <i>A. V. Grumstedt</i>	,, 54
Arbetsmålets betydelse för arbetssättet, av <i>G. H. Gustafson</i> ..	,, 58
Hjälp till självhjälp, av <i>Vilhelm Helle</i>	,, 64
Klassbiblioteket i undervisningens tjänst, av <i>N. Johnson</i>	,, 67
En återblick på två decennier som musiklärare vid karlstadsseminariet, av <i>Gustaf Bengtsson</i>	,, 74
En skolresa, av <i>B. Gustaver m. fl.</i>	,, 78
Lånekassan, av <i>A. V. Grumstedt</i>	,, 84
Kamratföreningen Sylvia, av <i>H. Nilsson</i>	,, 87
Övningsskolan, av <i>Gustav Karlström</i>	,, 90
Folkskoleseminariet i Karlstad	,, 93
Series Rectorum, av <i>C. V. Bromander</i>	,, 109
Carl Wilhelm Kastman, av <i>Bror Larson</i>	,, 132
En beaktansvärd insats i frågan om folkskollärarnas praktiska utbildning, av <i>Hjalmar Berg</i>	,, 146
Minnen, av <i>K. G. Englund</i>	,, 150
Det första besöket, av <i>Adolf Odén</i>	,, 152
Mina förbindelser med Karlstads folkskoleseminarium under ett halvsekel, av <i>Sven Nylund</i>	,, 153
Några seminarieminnen från sekelskiftet, av <i>Edv. Håkansson</i> ..	,, 165
Lärare och kamrater, av <i>J. V. Palmqvist</i>	,, 168
Sylviaprotokollen berätta, av <i>Bertil Bergqvist</i>	,, 179
Kattgull, av <i>Robert Hylander</i>	,, 182
Glimtar ur seminaristlivet	,, 184
Foton: Kollegiet 1943, Avgångsklassen 1943	,, 190

